گەشتەکەی زینۆفۆن

دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی

زنجیرەی ڕۆشنبیری

*

خاوەنی ئیمتیاز: شەوکەت شێخ یەزدین

سەرنووسەر: بەدران ئەحمەد حەبیب

* * *

ناوونیشان: دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی ئاراس، شەقامی گوڵان، هەولێر

گەشتەکەی زینۆفۆن

وەرگێڕی ئینگلیزی

ڕێکس وارنەر

وەرگێڕی کوردی

محەمەد مەسعود محەمەد جەلیزادە

کتێب: گەشتەکەی زینۆفۆن
وەرگێڕی ئینگلیزی: ڕێکس وارنەر
وەرگیڕی کوردی: محەمەد مەسعود محەمەد جەلیزادە
بڵاوکراوەی ئاراس- ژمارە: ٤١١
دەرهێنانی هونەریی ناوەوە و بەرگ: ئاراس ئەکرەم
هەڵەگری: شێرزاد فەقێ ئیسماعیل
سەرپەرشتیی چاپ: ئاوڕەحمانی حاجی مەحموود
چاپی یەکەم، هەولێر- ٢٠٠٦
لە کتێبخانەی گشتیی هەولێر ژمارە (٧٥٩)ی ساڵی ٢٠٠٦ی دراوەتێ

پێشەکی

تێگەیشتنی چیرۆکەکەی زینۆفۆن دەربارەی ئەو هەڵمەتە بۆ نێو وڵاتی فارس و گەڕانەوە بۆ یۆنان شتێکی ئاسانە و چێژ لێ وەرگرتنی شتێکی ئاساییە. داستانێکە لە داستانەکانی سەرکێشی و توانای جەنگاوەری و کەسایەتیی جیاجیای پیاوان، بەڵام ئەگەر خوێنەر زانیاریی هەبێ دەربارەی بنج و بناوانی مێژووی ئەو سەردەمە، ئەوسا چێژێکی باشتر وەردەگرێت.

بەسەرهاتەکە دەگەڕێتەوە بۆ سەرەتای سەدەی چوارەمی پێش زایین. زینۆفۆن گەنجێکی ئەسینی بوو، ئەسینا ئەگەرچی تازە بە بەدەستی سپارتا بەزیبوو واش هەر مەڵبەندی سەرەکی بوو بۆ کولتووری یۆنان و تەنیا پێش ماوەیەکی کورت ئەسینا گەورەترین ئیمپراتۆرییەت بوو لە بەشی خۆرهەڵاتی دەریای سپیدا.. سەردەمە زێڕینەکەی پێرکلیس، ژیانی نەرم و باوەڕبەخۆبوون و ئەو شتانەی ئەسینا بە یەکجاری بەسەرچوو بوون. لەراستیدا ئەو تێگەیشتەی کە زینۆفۆن و خەڵکی ئەسینا بەگشتی هەیانبوو دەربارەی دیمۆکراسییەتێکی ئەوها کە هاوکات بێت لەگەڵ دەسەڵاتێکی ئیمپراتۆرییانە، ئەم خەونە نموونەییە باوی نەمابوو. سەردەم سەردەمی ئەوە بوو کە تاکە کەس، رابەر، مرۆڤی شارەزا و پسپۆڕ هەرکەس بەگوێرەی زیرەکایەتیی خۆی هەوڵ بدات.. نەگونجانێک لەئارادا بوو، هەندێکی میراتی فیکریی جەنگە درێژەکەی ناوەخۆ مابۆوە کە ببوو بە مایەی سەرشێواندن و ئاڵۆزی. بیروباوەڕی ئەخلاقی، دینی و نیشتیمانی هەژابوون، واش هەر لەو گێژاوی گوماندا بناخەی فەلسەفە سەری هەڵدەدا.

کێشەی نێوان دەوڵەتە یۆنانییەکان هەر مابوو کەچی ژمارەیەکی زۆر لە بیرکەرەوە خەریک ببوون کە لە هۆکانی ئەو لاوازییە ناوەکییەی شێوەژیانی هێلینی بکۆڵنەوە. تێدەگەیشتن کە سەربەخۆبوونی ناوچەکان زۆر بەگران لەسەریان دەکەوێت.. دیتییان کەوا لەکاتێکدا ئەسینا و سپارتا خەریکی خۆبەخۆیی بوون، تەنیا ئیمپراتۆرییەتی فارس بە یەکگرتوویی و بە هێز ماوەتەوە. پرسیاریان دەکرد ئایا ناکرێ یۆنانییەکانیش وەکو سەردەمی جەنگی ئازادی پێکەوە بە یەکگرتوویی بوەستن کەوا لە شەڕەکانی سالامیس و پلاتێ و ماراسۆندا فارسیان بەزاند ؟

لەو سەردەمەدا ئەوکەسانەی کە بیریان لە یەکیەتی دەکردەوە بەناچاری چاویان دەبڕی بۆ دەستی سپارتا بۆ رابەرایەتی کردنیان. سپارتی باڵادەست ببوون و حوکمەتەکەی سپارتا دەسەڵاتی بەسەر تێکڕای کۆنە لایەنگرانی ئەسینادا سەپاندبوو. ئەم سەرکەوتنە گەورە، سپارتای کردبوو بە هێزێکی بێ چەشن، دەرفەتێکی گەورەبوو کەچی سپارتا بەهیچ شێوە نەیتوانی سوودی لێ وەربگرێت.. خەون و ئومێدی یەکخستن و بەزاندنی وڵاتانی خۆرهەڵات دواتر لە بەختی مەکەدۆنییە مەیلەو خێڵەکییەکان بوو لەسایەی، فیلیپ و ئەسکەندەردا، بەڵام ئەوسا کێ باوەڕی دەکرد کە لەدوارۆژدا ئەوها دەبێ ؟ زینۆفۆن هەر ئەوەندەی دەدیت وا ئەسینا پشتی شکاوە و سپارتا هەستاوەتەوە. زینۆفۆن لایەنگری سپارتا بوو کەوا هەندێک لە ئەسینییەکانی سەر بە سۆکراتی فەیلەسووف ئەو رەوتەیان تێدا بووژابۆوە و بەچاوی بەرزەوە سەیری رەوشتی رەند و ئەریستۆکراتییانەی سپارتایان دەکرد. زینۆفۆن گەنجێکی ئارەزوومەند بوو دەشیزانی کە ئەگەر دژ بە دەسەڵاتی سپارتا بجووڵێتەوە، ئارەزووەکانی نایەنە دی. لەکۆتاییشدا لە ئەسینا شاربەدەر کرا و ژیانی لە پارچە ملکێک بەسەر برد کە سپارتی پێیان بەخشی، لەوێدا راوی دەکرد و خەریکی نووسینەوەی یاداشتەکانی خۆی بوو دەربارەی هەڵمەتەکە بۆ نێو وڵاتی فارس و

دەربارەی تێگەیشتەی نموونە پەرستانەی خۆی سەبارەت بەوەی کە پاشا دەبێ چۆن بێت (ئەم کۆڕشی کردبوو بە نموونەی هەرە بەرز). هەروەها دەربارەی توانا و تاکتیکەکانی سەربازی. ئینجا بەشێوەیەکی زۆر سەیر دەربارەی ئەو ڕێزە گەورەی کە بۆ سۆکراتی دانابوو، ئەم شتانە لە نووسینەکانیدا ڕەنگیان دەدایەوە.. زینۆفۆن ئەگەرچی مەیلی بۆ سپارتا هەبوو بەڵام لەناخدا ئەسینییەکی تەواو ئەسینی بوو. لەمیانی ئەو گوتارانەدا کە بۆ بەکرێگیراوە یۆنانییەکانی دەگوت، ئەگەر چاومان بە هەر یەکیان دابێنین، هەست دەکەین زینۆفۆن لە هەمان کاتیشدا حەزی لە گاڵتە دەکرد، هەم پێ دەگەشایەوە کاتێک کە کاروبار و ڕووداوەکانی بۆ چەکدارەکان شیتەڵ دەکردەوە و هەم تێگەیشتن و زیرەکایەتییەکی سەرتاسەری هەبووە بەرانبەر بەو پیاوانە. چونکە سەرکردە سپارتییەکان لەم بوارەدا ناوبانگێکی بەدیان پێوە بوو کەوا زۆر بێباکن.

ئێمە نازانین ئایا چۆن دواتر لە سپارتییەکان نائومێد بووە و زانیویەتی کەوا سپارتا چارەسازی بۆ گرفتەکانی ناوەکی و دەرەکی یۆنان ناکات (پابەندکرنی ناوەوە و بەزاندنی دەرەوە). گومان نییە کەوا سەرکردە سپارتییەکان لەبەر چاوی زینۆفۆن دابەزیون و هیچیان ئەو نموونە نەبوون کە لە خەیاڵی زینۆفۆندا نەخشابوو کەوا دەبێ سەرکردە نەک هەر بەدەسەڵات بێت بەڵکو دەبێ بەجەرگیش بێت و، دەبێ سەرکردە نەک هەر بە دەست و بازوو بێت بەڵکو دەبێ دەستپاکیش بێت. ئەم وێنە نموونەیییەی خەیاڵی خۆی لە کۆڕشدا دۆزیوەتەوە (کۆڕش کە داواکاری تەختی پاشایەتیی فارس بوو) دیارە کەسایەتییەکی هەبووە بای ئەوەی کە خەیاڵی گەنجێکی وەک زینۆفۆن بەجۆش بێنێت، زینۆفۆنێکی ئەوها کە تەلەبەی سۆکرات بوو و لە مشتومڕی سیاسی بێزار ببوو و بەدوای خەیاڵی پاڵەوانەتیی و هیوا ئارەزوومەندەکانی خۆی کەوتبوو.. هەروەها مەسەلەی قەبارەی ئیمپراتۆرییەتی فارس، کەوا لە هیندستانەوە تا میسر و، لە قەفقاسەوە تا

کەنداوی فارس پەلی کێشابوو، ئەم ڕاستییە تووشی شاگەشیی و سامی کردبوو. خۆ ئەگەر ئەسینی نەبایە، ڕەنگبوو بگوترێ ئەو ڕایانەی بەرانبەر بە فارس بەهۆی مەیلی دڵییەوە گوتراون. هەروەها ڕەنگبوو بگوترێ ئەوە چونکە حەزی لە شکار بووە و لەگەڵ فارسەکان پێکەوە ڕاویان دەکرد بۆیە چاوی ڕاستییەکانی نەدەدیت!. بەڵام هەرچۆنێک بێت، زینۆفۆن زانیارییەکی تەواوی دیار خستووە لەو خیانەتەی کە تیسافەرنیس کردی و تێگەیشتنێکی پوختی هەبووە کەوا ژیانی بنەماڵەی شاهنشاکانی فارس ببوو بە زنجیرەیەک کوشتن و ئیغتیال، حوکمیش لەژێر پەردەدا لەدەست ژنان بوو، واش هەر دووبارە و سێبارە مەدحی فارس و ڕەوشتی ڕەندایەتیی فارسی دەکرد و مەدحی ئەو هەستەی دەکرد کە فارسەکان هەیانبوو بەرانبەر شەرافەت و پیاوەتی و، مەدحی توانای پاشاکانی فارسی دەکرد. کەسایەتیی کۆڕش لە خەیاڵی زینۆفۆندا پایەیەکی بەرزی پڕ کردبۆوە.

دیارە کۆڕش بای ئەوە بوو کە زینۆفۆن مەدحی بکات. کۆڕش برا بچووکی ئەرتەکسەرکیس، شاهنشای فارس، بوو و کوڕە نازدارەکەی پەریساتیس بوو کە دایکیانە. کۆڕش بەوە ناسرابوو کە هۆگری چەکدارە یۆنانییەکان بوو بەتایبەتیش هۆپلیتەکان (Hoplites پیادەی زرێ قورس) باوەڕی وابوو کە ئەوانە باشترین پیادەی جیهانن. پەلتاستەکان (Peltasts پیادەی سووک) ئەوانە کە لەسەر باڵەکانی ڕیزە هۆپلیتەکان شەڕیان دەکرد، ئەو سیستەمە داهێنانێکی جەنگیی تازە بوو کە یۆنانییەکان لە شەڕی درێژخایەنی ناوەخۆدا پەرەیان پێ دابوو و لە مەیدانەکانی جەنگی زەمینیدا گەیشتبوو بە ئاستی هەرە بەرز.. کۆڕش زانیویەتی کە لە لەشکرکێشیدا توانای براکەی زۆر لە توانای خۆی گەورەترە، بەڵام بیری کردۆتەوە ئەگەر تیپی یۆنانی بەکار بێنێت، ئەوسا دەرفەتێکی گەورەی دەبێ بۆ سەرکەوتن. لە ڕاستیشدا کۆڕش هەندەی نەمابوو سەرکەوێت. پسپۆڕانی مێژوو هێشتا

مسۆگەریان نەکردووە ئایا شەڕەکەی کوناکسا Cunaxa چۆن بووە، بەڵام هەرنەبێ دەزانین کە لەو شەڕەدا یۆنانییەکان هێزە فارسەکانی بەرانبەر خۆیان بەزاندووە و هەندەی نەمابوو سەرکەوتنەکەیان ببێتە سەرکەوتنێکی یەکجاری. دواتریش سەلمێندرا کەوا لە هیچ بەرەنگارییەکی راستەوخۆدا فارس نەیانتوانیوە پیادە یۆنانیەکان ببەزێنن.. لەلایەکی دیکەوە لەشکری کۆرش و یۆنانییەکان هێزی سوارەیان کەم بوو، ئەمە خاڵێکی لاوازی بوو کە زینۆفۆن باسی کردووە و ئومێدی دەکرد کە چارە بکرێت.. هەرچۆنێک بێت، تا سەردەمی ئەسکەندەر رۆژێک نەبوو یۆنانییەک بتوانێ سوپای فارس ببەزێنێت دەنا زینۆفۆنێک و خیریسۆفۆسێک بەخۆ و بەپەنجا سوارەوە بەگژ هێزی سوارەی فارسدا بچن! ئەمە یارییەکی یەکجار ترسناک بووە. بەڵێ پیادە یۆنانییەکان هێزێکی نەبەز بوون بەڵام پیادە دەبێ هەمیشە خۆراک و پێداویستییان بۆ دابین بکرێت و هەمیشە مەترسی ئەوە لە ئارا دایە کە دابڕێن و گەمارۆ بدرێن. وڵاتی میسۆپۆتامیا لەشکرکێشی و هێزی پیادەی زۆر گەورەتری بەخۆوە دیتووە کە هەم ژمارەیان گەورەتر بووە و هەم جووڵەیان سووکتر بووە، بەڵام گەڕانەوەی هێزێکی دە هەزار کەسی لە بابلستانەوە بۆ دەریای رەش، بە یەکپارچەیی و لەسەر شێوەی هێزێکی جەنگاوەری یەکگرتوو، ئەمە هەر لەخۆیدا ئینجازێکی گەورەیە.

نووسینەکەی زینۆفۆن ئەگەرچی رێپێوانێکی سەربازیی هەرە گەورەی جیهانی تێدا تۆمار کراوە، بەڵام ئەم شتە تاکە نوسینێکی زینۆفۆن نییە و تەنانەت لە کتێبە هەرە گرینگەکانیشی نییە. ئەم تۆمارە زیاتر بە یاداشتنامەیەکی رۆژانەی سەربازێکی لەشکرەکە دادەنرێت. لەم تۆمارەشدا تێگەیشتەی یۆنانییەکان دەبینین سەبارەت بە فەرمانڕەوایەتی و رەوشتبەرزی کە چۆن لەسەر زەمینەی راستیدا خورد دەکرێنەوە. دیار دەبێ کەوا لەکاتی تەنگانەدا پیاوە شایستەکان بۆ پایەی بەرپرسێتی هەڵدەبژێردران و دەسەڵاتیان پەسند دەکرا کەچی بەنەمانی مەترسییەکان

مەسەلەکە یەکسەر دەپووکایەوە و دیسان کێشە و خۆبەخۆیی پەیدا دەبوونەوە و هەستە باشەکان تەنیا لەکاتی شکست و مەترسیدا خۆیان دەسەپاند.. لەشکرەکە لەشکرێک بوو لە تێکڕای خەڵکی یۆنان، زۆربەیان خەڵکی پیلۆپۆنیز بوون وەکو ئاخەیی و ئەرکادی، بەڵام هەستێکی نیشتیمانیی گشتیی تێدا باو نەبوو بەڵکو هەستێکی ناوچەگەری توند بەسەریدا زاڵ بوو وێڕای هەستیارییەکی ترسناک سەبارەت بە ماف و سنووری هەر تاکە کەسێکی ئەو لەشکرە.. یەک لەوانە، هەستێکی تەواو بە هەڵوێست و کەسایەتیی کاپتن ئاگاسیاسی ستێمفالی دەکەین کە زینۆفۆن باسی کردووە چۆن ناوبراو وێراوە سەرکردەیەکی سپارتی تووڕە بکات کاتێ کە نەیهێشتووە پیاوێکی خۆی بەدەستی ئەفسەرێکی سپارتی بگیرێت، ئەوەش چونکە ئاگاسیاس ئەفسەرەکەی بە ناپیاو دەزانی کەوا ئەو ئەفسەرە سپارتیە، ناوی (دراکۆنیۆس، Draconius)[1] بوو، لەکاتی خۆیدا پیاوێکی لەدەستدا کوژراوە و بەسەردا ئاوارە کراوە و هەندێک کەتنی تریشی کردووە.. زینۆفۆن ئەو هەموو پێهەڵاگوتنەی هەبوو بۆ پیاوی پایەبەرز کەچی لەهەمان کاتدا هەست و تێگەیشتن و وەسفێکی وردی هەبوو بەرانبەر پیاوی ئاسایی. بە بەلاش نەگوتراوە کە "هۆگری سەربازە ئاساییەکان بووە". زینۆفۆن هەر لەخۆیدا کەسایەتی و بەختێکی هەبووە کە هەستت دەبزوێنێ، لەلایەکەوە خۆی بە بچووک گرتووە و لەلایەکی دیکەوە خۆی بە کەس نەداوە! ئیتر ئایا بارەکەی بۆ خۆی قۆستۆتەوە کاتێکی کە پرۆکسینۆس، کە برادەری خۆی بوو، لەگەڵ جەنەراڵەکانی دیکە

(١) وارنەر لێرەدا هەڵەیەکی کردووە. راستە کەوا دراکۆنیۆس ئاوارەیەکی سپارتی بووە و یەکێکی کوشتووە. بەڵام ئەو ئەفسەرە سپارتییە کە ناحەزی زینۆفۆن بووە ناوی (دێکسیپۆس Dexipus) بووە، ناوبراو لە کاتی تەنگانەدا کەشتییەک دەدزێت و هەڵدێت و، ئیتر زینۆفۆن زۆر بە خراپە باسی دەکات.. خۆی لەراستیدا ناوەکان هەندە زۆرن ئیتر سەیر نییە لێرە و لەوێ هەڵەیەک روو بدات..(م. ج.)

کوژران؟ چ گوتارێکی زیرەکانەی خوێندۆتەوە و چ زیپک و توانایەک دیار دەخات؟ ئەدی چۆن بە دوودڵییەوە رابەرایەتی رەت دەکاتەوە؟. ئایا ویستوویەتی شارێک بدۆزێتەوە لەسەر دەریای رەش، بەڵام بیزەنتەی بەدڵ نەبوە بۆیە بە نەرمی داوای لێبووردنی کردووە کە رابەرایەتیی پێ ناکرێت و خۆی کشاندۆتەوە؟.. پێش ئەوەی بگاتەوە شوێنی خۆی هەندە دەستکورت بووە کە بەناچاری ئەسپەکەی فرۆشتووە، ئینجا پلانێکی زیرەکانەی داڕشتووە و توانیویەتی گوزەرانێک بۆخۆی پێک بێنێت. وردبین و زیرەک و دینپەروەر بووە و یەکێکە لە کەسایەتییەکانی کە قسە و باسەکانی وا دەکەن شارەزاییەکی باشمان هەبێت دەربارەی ئەم کەسایەتییە. نووسەرێکی بەشی مێژووی زانکۆی کامبریج مەگەر هەر لەمە فێر بێت چۆن بەسەرهات و رووداوی مەزن بگێڕێتەوە.

پێویستە هەندێک زانیاری بخەمە روو دەربارەی چۆنەتیی وەرگێڕانی ئەم کتێبە. من تاکو پێم کرابێت وشەی ئینگلیزیم بەکار هێناوە لەباتی وشەی یۆنانی و فارسی. بۆ نموونە وشەی (پەرەسەنگ،Parasang)[2] ئەمەم کردۆتە میل (Mile) چونکە لە راستیدا پەرەسەنگ بەگوێرەی سروشتی زەوی و بەگوێرەی رۆژەڕێ بووە. جا لە شوێنێک بۆ شوێنێک دەگۆڕا.. وشە یۆنانییەکانی (هۆپلیت، Hoplete) و (پەلتاست، Petast) ئەمانەم وەکو خۆیان بەکار هێناوە چونکە بیوون بە بەشێکی گرینگی بابەتەکان.. ئەم لیستەی خوارێش هەندیش وشەی ئەسڵی نووسینەکەن کەوا هاوتایەکی پڕبەپێستیان نییە لە ئینگلیزیدا بۆیە وەکو خۆیان بەکار هێنران.

بوولیمیا، Bulimia: ناوی جۆرە نەخۆشییەکە بەیۆنانی وا پێدەچێ بە کەسانێک گوترابێت کە تووشی برسیاتی و سەرمایەکی تیژ دەبوون و توانای جووڵەیان نەدەما.

(٢) واتە (فەرسەخ) کە لە فارسی و عەرەبیدا بەکار دەهێنرا.

داریک، Daric: دراوێکی فارسیی زێرین بووە. وەک چۆن شا لویس و ناپۆلیۆن ناوی خۆیان لە دراوەکان ناوە.. نرخی بەرانبەر گوینێ (Guinea) بووە.

هۆپلیت، :Hoplete پیادەی زرێپۆشی قورس.

مینا، Mina: دراوێکە نرخی لەدەوری چوار پاوەند بووە.

ماگادیس، Magadis: جۆرە زورنایەکی گەورە.

ئۆبۆڵ، Obol: دراوێک بووە بەنیو نرخی داریک.

ستاتەری سیزیکۆس، Stater of Cyzicus: دراوێکی یۆنانی نرخی یەک پاوەند بووە.

پەلتاست، :Petast پیادەی زرێپۆشی سووک.

تاڵەنت، Talant: وەزنێک بووە لە زیو نرخی ٢٤٤ پاوەند دەبێت[3].

رێکس وارنەر

ئەسینا - ١٩٤٦

(٣) تاڵەنت، یا وەکو نووسەرە عەرەبەکان کردوویانەتە (طالنت) دەگەڕێتەوە بۆ سەردەمی سۆمەری و لە یاسا عیراقییە کۆنەکاندا پێڕەو کراوە.

بابەتی یەکەم

هەوڵەکەی کۆڕش

چاپتەر ١

کۆڕش لەشکر پێک دێنێت

داریۆس Darius و پەریساتیس Perisates دوو کوڕیان هەبوو، ئەرتەکسەرکیس Artaxerxes کوڕی گەورە و، کۆڕش Cyrus کوڕی بچووک. کە داریۆس نەخۆش کەوت و هەستی کرد کاتی هاتووە، بەدوا کوڕەکانیدا نارد. ئەرتەکسەرکیس لەوێ بوو بەڵام کۆڕش دەبایە بەدوایدا بنێرن لەو هەرێمەی کە تێدا کرابووە شارەوان[١]. کۆڕش هەم شارەوان بوو

(١) وشەی (شارەوان) بەرانبەر وشەی Satrapی ئینگلیزی بەکار هێندراوە ئەمەش لە یۆنانی کۆندا لە (شەهرەبان)ی فارسی وەرگیراوە. دەبێ خوێنەر بیزانێت کەوا مەبەست لە (شارەوان) لێرەدا فەرمانڕەوای دەوڵەتی فارس دەگرێتەوە. سەبارەت بە دەسەڵاتدارە یۆنانییەکان، وشەی تایبەتی وەکو (حاکمی شار، فەرمانڕەوا، سەرلەشکر، ئەدمیراڵ) و ئەم وشانە بەکار دێن بە هەمان شێوەی کە ڕێکس وارنەر بەکاری هێناون.. چەند وشەیەکی وەکو (شارەوان، کۆڕش، دیجلە و فورات) ئەوانەم وەکو خۆی بەکار دێنم. لە بەرانبەردا وشەی وەکو (پەریساتیس، تیسافەرنیس، میسیلا، داریک، ئاریاووس، هتد) و زۆربەی هەرە زۆری وشە و ناوەکان وەکو دەقە ئینگلیزییەکە نووسراون. دەنا بۆ نموونە هەموو کەس دەزانێ کە پەرزاتیس واتە (پەریزاد).. هەروەها پیتی C لاتینم بە (کاف) دانراوە چونکە بەوە نییە کەوا ئینگلیز لە زاری فەرەنسییەکانەوە فێر بوون Ce. Ci. Cy بە S بخوێننەوە کەوا فەرەنسی دەنگی (چ) ناڵێن. دیارە لە ئەورووپاش C کراوەتە چ. بەهەر حاڵ دەنگی کاف ڕەسەنترە. بۆ نموونە کۆڕش ڕاستە نەک (سیرووسCyrus.).

هەم فەرماندەی گشتی هێزەکانی هەرێمی کاستۆلۆس Castolus بوو کە تێدا فەرمانڕەوایی دەکرد. کۆڕش بەرەو پایتەخت بەڕێ کەوت بەیاوەری تیسافەرنیس Tissaphernes، کە بە هاوڕێی خۆی دەزانی، هەروەها لەگەڵ ٣٠٠ هۆپلیت (پیادەی قورس) کە لەژێر فەرماندەیی زینیاس Xenias ی پەرهاسیا Parrhasia بوون.. کە داریۆس دەمرێ، تیسافەرنیس دڵی ئەرتەکسەرکیس لە کۆڕش کرمێ دەکات گوایە دەیەوێ شوێنی بگرێتەوە. ئەرتەکسەرکیسی کۆڕش دەستبەسەر دەکات بە نیازی کوشتن بەڵام دایکیان بۆی پاڕایەوە و گەڕاندییەوە سەر هەرێمی خۆی. پاش ئەو مەینەت و مەترسییە، کۆڕش بڕیاری دا هیچی تر نەکەوێتەوە بەر دەستی براکەی و ئەگەر بکرێ شوێنی بگرێتەوە.. دایکیان لەمێژ بوو کۆڕشی خۆشتر دەویست، ئەوساش دیسان پشتی گرت و هانی دا. کۆڕش دەسەڵاتی خۆی بەکار هێنا تەنانەت ئەو بەرپرسانەی کە لە پایتەختەوە دەهاتن وای لێ دەکردن پشتی بگرن. بایەخیشی بە خەڵکی دەوروبەری خۆی دەدا بۆ ئەوەی کە لەژێر فەرمانی خۆی بن و بەنهێنی هێزی ناوچەیی[٢] ڕێک دەخست.

فەرمانیشی بە سەرلەشکری شارە جوداکانی هەرێمەکەی دا کە زۆرترین و باشترین چەکداری پیلۆپۆنیزی Peloponnese[٣] بەکرێ بگرن. دیاربوو تیسافەرنیس خەریکە هێرش بۆ شارەکانی کۆڕش دەکات. شارەکانی ئایۆنیا Ionia پێشتر لەژێر دەستی تیسافەرنیس بوون بەڵام دواتر هەموو

(٢) ئەم وشە (ناوچەیی) بەرانبەر (Natives) بەکار هێنراوە. ئینگلیز کە وڵاتێکی زۆریان داگیر کردووە، بەخەڵکی نیشتەجێی وڵاتەکانیان گوتووە ناتیڤەکان. دیارە یۆنانییەکانیش لەکاتی خۆیدا وشەیەکی تایبەتییان بەکار هێناوە بەرانبەر خەڵکی نا یۆنانی. لەم کتێبەدا ئەم وشە زۆر بەکار دێت بەرانبەر خەڵکە نا یۆنانییەکانی وەکو میدی و فارس و ئەنەدۆڵییەکان.

(٣) خەڵکی نیمچە دوورگەی پیلۆپۆنیز لە یۆنان کە شاری سپارتای تێدایە وێرای دەربەندی ئاخیا.

لای کۆڕشیان گرت تەنیا شاری میلەتۆس Miletus نەبێت. تیسافەرنیس میلەتۆسی ترساندبوو کە بەدوا کۆڕش نەکەون، هەندێک لە پیلانگێڕەکانی کوشتبوو و هەندێکی تری ئاوارە کردبوو. کۆڕش ئاوارەکانی وەرگرت و میلەتۆسی گەمارۆ دا و نیازی هەبوو لایەنگرەکانی خۆی دامەزرێنێتەوە. ئەمەشی کردە بیانگەیەک بۆ کۆکردنەوەی لەشکرێکی زۆرتر و نامەی بۆ براکەی نارد کەوا بەبۆنەی ئەوەی کە برایەتی، دەبێ دەسەڵاتی ئەو هەرێمە بدرێتە خۆی نەک تیسافەرنیس. لێرەدا دایکیشیان رۆڵی خۆی گێڕا.. دەرەنجام شا نەیدەزانی چ لەئارا دایە، وای دەزانی ئەو لەشکرەی کۆڕش دژی تیسافەرنیس کۆکراوەتەوە، بۆیەش هەندە بایەخی پێ نەدا، هەرنەبێ کۆڕش باجی شارەکانی بۆ پایتەخت دەنارد کەچی کە تیسافەرنیس فەرمانڕەوا بوو، باجەکەی بۆ خۆی گل دەدایەوە. هێزێکی تر بۆ کۆڕش لە ناوچەی خەرسۆنیز Chesonese، ئەوبەری ئەبیدۆس Abidus، ساز کرابوو، ئەمەش چۆن ؟. کلێرخۆسی سپارتی ئاوارە کرابوو. کۆڕش کلێرخۆسی دیت و تواناکانی بەدڵ بوو، هەستا (١٠,٠٠٠) داریکی دایێ. کلێرخۆس بەم پارە لەشکرێکی لە خەرسۆنیز ساز کرد بۆ شەڕی تراکییەکان[٤] لە باکوری هێلێسپۆنت Helespont. ئەم شەڕە لە قازانجی یۆنانییەکان بوو، لە ئەنجامدا یۆنانییەکانی شارەکانی هەلەسپۆنت لەخۆڕا پارەیەکی زۆرتریان پێشکەش بەم هێزە نوێیە کرد. بەوەش لەشکرێکی تر بۆ کۆڕش رەخسا کە کەس گومانی لێ نەبوو سەر بە کێیە.

ئەریستۆپۆسی تێسالی[٥]، برادەری کۆڕش بوو، کێشەی لەگەڵ

(٤) تراکیا دەکاتە وڵاتی بولگاریای ئەمڕۆ. ئینگلیز دەڵێن Thrace عەرەبیش پێیان گوتووە (طراقیا). یۆنانی بە ناوچەیەکی عەشایەریی دواکەوتوویان دەزانین.

(٥) تێسالیا Thesalia ناوچەکەی شاری سالۆنیک لە باکوری ئەسینا. یۆنانی بەدوو شێوە ناوی دەبەن. یەکەم ئەوەی کە باوە پێیی دەڵێن سالۆنیک. دووەم بەشێوازی دیکە پێیی دەڵێن ثیسالۆنیکی. دیارە ئەمەیان رەسەنترە کەوا ئاماژە بە ناوچەکەی خۆی دەکات، ثێسالیا.

تاقمێکی دیکەی ناوچەی خۆی هەبوو. هاتە لای کۆڕش و داوای ٢٠٠٠ چەکدار و مووچەی سێ مانگی کرد کە پێشەکی بیدرێتێ تاکو نەیارەکانی ناوچەکەی خۆی ملکەچ بکات.. کۆڕش ٤٠٠٠ چەکدار و پارەی شەش مانگی پێ بەخشی و داوای لێ کرد کە بەهیچ جۆرێک لەگەڵ نەیارەکان ئاشت نەبێتەوە تا پرسی پێدەکات. ئیتر لە تێسالیاش لەشکرێکی تر بە نهێنیی بۆ کۆڕش ساز کرا.

کۆڕش فەرمانی بۆ پرۆکسینۆسی بۆیۆتی نارد، برادەری خۆی بوو، کە بە خۆ و بە هەرچی چەکداری هەیەتی بۆی بێت. گوایە هەڵمەتێک دەکاتە سەر پیسیدییەکان کەوا دەمێکە کێشەی بۆ دروست دەکەن. هەروەها بەدوای سۆفەینەتۆسی ستێمفالی و سۆکراتیسی ئاخەیی نارد گوایە دەیەوێ یارمەتیی ئاوارەکانی شاری میلەتۆس بدات دژی تیسافەرنیس. پرۆکسینۆس و سۆکراتیسی فەرمانەکەیان بەجێ گەیاند.

چاپتەر ٢

ڕێپێوان لە ساردیس بۆ تەرسوس

کە زانی کاتی هەڵمەت هاتووە بۆ پایتەخت، کۆرش وای نواند گوایە دەیەوێ بەیەکجاری پیسیدیا سەرکوت بکات و ئەگەرچی ئەوان هاووڵاتیی هەرێمی خۆی بوون، کۆرش هەم لەشکری ناوچەکانی خۆی و هەم لەشکری یۆنانی کۆکردەوە. فەرمانی بە کلێرخۆس دا کە بە هەموو هێزەکەیەوە ئامادە بێت و فەرمانی بە ئەرستۆپۆس دا کە لەگەڵ نەیارەکانی ئاشت بێتەوە و خێرا چەکدارەکانی بنێرێتەوە. زینیاس Xiniasی ئەرکادی، فەرماندەی هێزە بەکرێگیراوەکانی شارەکانی خۆی بوو، فەرمانی دا کە هەموو هێزەکانی کۆ بکاتەوە و هێزەکانی کە شاری میلەتۆسیان گەمارۆ دابوو هەمووی بانگ کردەوە و ئەوانەی کە ئاوارە کرابوون هانی دان کە ڕەگەڵی بکەون و بەڵێنی دانێ کە پاش هەڵمەتەکە دانەنیشێت تاکو شارەکەیان دەگرێتەوە و دایان دەمەزرێنێتەوە. بەناچاری باوەڕیان پێ کرد و بەخۆ و بە هێزەکانیانەوە هاتن بۆ شاری ساردیس.

زینیاس بە خۆ و بە ٤٠٠٠ هۆپلیتی شارەکانەوە گەیشتە ساردیس. پرۆکسینۆس بە ١٥٠٠ سووکە پیادەوە، سۆفەیلەتۆسی ستیمفاڵی بە ١٠٠٠ هۆپلیتەوە و سۆکراتیسی ئاخەیی بە ٥٠٠ هۆپلیتەوە هاتن. پاسیۆنی مەگەریانی ٣٠٠ هۆپلیت و ٣٠٠ پەلتاستی هەبوو. ئەمە و سۆکراتیس لەو هێزە بوون کە شاری میلەتۆسیان گەمارۆ دابوو.. لێرەدا تیسافەرنیس زانی کە ئەو هێزە تەنیا بۆ ئەوە نییە کە پیسیدیا Pisidia

سەرکوت بکەن، خێرا بە ٥٠٠ سوارەوە خۆی گەیاندە شا. کە شا قسەی تیسافەرنیسی بیست دەستی کرد خۆی بۆ بەرەنگاری ساز بکات.

کۆرش و ئەم هێزانەی کە باس کران، لە ساردیس Sardis بەڕێ کەوتن. بە سێ ڕۆژ ٦٦ میلی بڕی و گەیشتە ڕووباری مەیەندەر Maeander، ڕووبارەکە ٢٠٠ پێ بەرین بوو و پردێکی دار لەسەر هەفت بەلەم رایەڵ کرابوو. پاش ئەم ڕووبارە بە یەک ڕۆژ ٢٤ میلی بڕی بۆ فریگیا Phrygia و شارە گەشەی کۆلۆسای Colossae. لەوێدا هەفت ڕۆژ مایەوە، مێنۆنی تێسالی بە ١٠٠٠ هۆپلیت و ٥٠٠ پەلتاستەوە گەیشتە وێ، خەڵکی دۆلۆپ و ئەینیان و ئۆلینتیا بوون.. لەوێوە بە سێ ڕۆژ ڕێپێوانێکی ٦٠ میلیی کرد تا شارە گەشەکەی سێلێنێ. پاڕک و سەرای گەورەی هەبوو پڕ لە ئاژەڵی کێوی. کۆرش ئەگەر حەزی لە شکار بایە، لەوێ خۆی و ئەسپەکەی رادەهێنا. ڕووباری مەیەندەر بەنێو پاڕکەکەدا دەڕوات و هەندێک کانیاو لەنێو سەراکە هەڵدەکولێن. ڕووبارەکە بەنێو شارەکەشدا دەڕوات، سەرایەکی شا هەر لەم شارەدا هەیە لە شوێنێکی قایم دروست کراوە لەبن قەڵاتەکە کە ڕووباری مارسیاس هەڵدەکولێت. ئەم ڕووبارەش هەر بەنێو شاری سێلێنێدا دەڕوات و لە ڕووباری مەیەندەر دەکاتەوە.. ڕووباری ماسیاس ٢٥ پێ بەرینە، لێرەیە ئەو چیرۆکەی کە دەڵێ خواوەند ئەپۆڵو کاتێ کە گرەوی خۆی لە مەیدانی حیکمەت و ژیریدا بردۆتەوە لێرە بەسەر ڕووباری مارسیاسدا فڕیوە و کەوڵەکەی لەم شوێنە هەڵواسیوە کە کانگەی ڕووبارەکانی لێیە، بۆیەش ڕووبارەکە پێی دەگوترێ مارسیاس.. هەر لێرەشدا سەرکیس Xerxes کە لە یۆنان بەزیوە، هاتۆتەوە ئەم قەڵات و سەرایەی دروست کردوون.

کۆرش ٣٠ ڕۆژ لێرە مایەوە. کلێرخۆس، ئاوارە سپارتییەکە، بەخۆ و بە ١٠٠٠ هۆپلیت و ٨٠٠ پەلتاست و ٢٠٠ تیرەندازی کریتی گەیشتە جێ. هەروەها سۆسیسی سیراکۆزی بە ١٠٠ هۆپلیتەوە و سۆفەینەتۆسی

ئەرکادی بە ١٠٠٠ هۆپلیتی ترەوە گەیشتن. جا لێرەدا کۆرش سەرژمێریێکی یۆنانییەکانی کرد. ژمارەی کۆتایی گەیشتە ١١,٠٠٠ هۆپلیت و نزیکەی ٢٠٠٠ پەلتاست.

لێرەوە بە دوو رۆژ ٣٠ میلی بڕی تا شارە ئاوەدانەکەی پێلتای، سێ رۆژ لەوێ مایەوە تا زینیاسی ئەرکادی زەماوەندی وەرزشە لیکاییێن Lycaean بگێرێت. کۆرش بەخۆی ئەمادە بوو و تارای زێڕینی بە پاداشت بەخشی. لەوێوە بە دوو رۆژ ٣٦ میلی بڕی تا گەیشتە بازاڕی (قاپکەران، Pot-ers)، شارێکی ئاوەدانە و ئاخیر شارە پێش ئەوەی کە بگاتە سنووری میسیا Mysia. ئینجا بە سێ رۆژ ٦٠ میلی بڕی تا گەیشتە دەشتی کەیەستەر Cayster، ئەمەش هەر شارێکی ئاوەدانە.

پێنج رۆژ لەوێ مایەوە و بەگوێرەی کە دەبایە مووچەی سێ مانگ بدات، خەڵکەکە دەچوونە لای رەشماڵەکەی و داوایان لێ دەکرد. جا ناچار دەبوو دڵیان رابگرێت و بەڵێن بدات، دیاریش بوو کەوا بەم حاڵە پەست بووە. بێ گومان کۆرش لەو کەسانە نەبوو پارە گل بداتەوە.. لەم کاتەدا ئەپیاکسا ژنی سیەنەسیس، شای کیلیکیا Cilicia، هاتە سەردانی کۆرش. گوتیان ئەم ژنە پارەی هێنابوو و یەکسەر مووچەی چوار مانگی دا.. ئەم ژنە پاسەوانی کیلیکی و ئەسپەندیی لەگەڵ بوو و دەشلێن شەو لەگەڵ کۆرش نوستووە.

لێرەوە دوو رۆژ رێپێوانی ٣٠ میلی گەیاندی بە شارە ئاوەدانەکەی تیمبریۆن Tymbrion. لەوێ لە تەنیشت ئاوەکەدا نافورەیەک هەیە ناوی لە میداس، شای فریگیا، وەرگرتووە. لێرەوە بە دوو رۆژ ٣٠ میلی بڕی تا گەیشتە کیلیکیا، شارێکی ئاوەدانە.. لێرەدا شاژنەکە داوای لە کۆرش کرد لەشکرەکە پاڕادێک[٦] بگێرێت.. بۆ ئەم پاڕادە، کۆرش هێزی یۆنانی و

(٦) Parade واتە خۆپێشاندانی سەربازی، استعراض عسکری.

ناوچەیی ساز کرد کە بەپێشیدا رێپێوانی جەنگی لەم دەشتە بکەن و دەبایە هەر یەک لە ئەفسەرەکان بەپێش سەربازی خۆی بکەوێت.. بە شێوازی خۆیان ریزی چوارییان بەست. مێنۆن و پیاوەکانی لەسەر باڵی راست، کلێرخۆس و پیاوەکانی لەسەر باڵی چەپ و جەنەراڵەکانی دیکە لە ناوەڕاستی لەشکر تاقمێکیان پێک هێنا. لە سەرەتادا کۆرش هێزە ناوچەییەکانی پشکنی، تاقم بە تاقم لەپێشی رەت بوون. ئینجا یۆنانییەکانی پشکنی، بە عەرەبانە بەپێشیاندا هات. شاژنەکە لەنێو عەرەبانەیەکی داپۆشراودا بوو.. چەکدارەکان خوودەی برۆنز و یەلەگی سووریان پۆشتبوو، زرێکانیش بە رووتی بوون. کۆرش بەپێشیاندا هات و لە ناوەندی مەیدانەکە وەستا، پیگرەسی تەرجومانی ناردە لای جەنەراڵە یۆنانییەکان پێیان بڵێ با سەرباز بە شێوازی شەڕ رمبەکانیان رابگرن و بێنە پێش. فەرمانەکە راگەیێندرا و سەربازەکان رمبیان بەرز کردەوە و بە نەعرەتی جەنگی پێشڕەوییان کرد. هەرهەندەیان زانی وا بەرەو ئۆردووگا دەڕۆن، ناوچەییەکان ترسان و شاژن لە عەرەبانەکە دابەزی و هەڵات، خەڵکەکەش بازاڕیان چۆڵ کرد، ئینجا یۆنانییەکان بە پێکەنینەوە بۆ نێو ئۆردووگا گەڕانەوە.. شاژن شاگەشکەی ئەم سیستەمە رێکە و ئەم لەشکرە سامدارە ببوو. هەروەها کۆرش پێ گەشابۆوە کە لەشکرەکەی دیت چۆن ترس و سامیان خستە نێو ئۆردووگای ناوچەییەکان.

لێرەوە بە سێ رۆژ ٦٠ میلی بڕی بۆ ئیکۆنیۆم، ئاخیر شاری فریگیا. سێ رۆژ مایەوە ئینجا بە پێنج رۆژ رێگەیەکی ٩٠ میلیی بڕی بۆ لیکۆنیا. ئەم ناوچە دژوار بوون، کۆرش دایە دەست یۆنانییەکان کە تاڵانی بکەن.. لێرەدا کۆرش شاژنەکەی کیلیکیای لەگەڵ مینۆن بەرێگەیەکی قەدبڕ ناردەوە بۆ وڵاتی خۆی و کۆرش لەگەڵ لەشکرەکە بە رێگەی کەپەدۆکیا رۆیشت، بە چوار رۆژ ٧٥ میلی بڕی تا گەیشتە شارە گەش و ئاوەدانەکەی دانا Dana. سێ رۆژ لەوێ مایەوە چونکە پیاوێکی فارس بەناوی مێگافەرنیس کۆرش

تۆمەتباری کرد کەوا خەریکی پلانگێڕانە. کابرا پایەی بەرز بوو، وەنەوشەی شاهانەی دەپۆشت. ئیتر ئەمە و پیاوێکی تر لە دەسەڵاتدارەکان بە سزای مەرگ گەیێندران.

لێرەوە روویان کردە سنووری کیلیکیا، ڕێگەکە ڕێگەی عەرەبانە بوو بەڵام هەوراز بوو، هەورازەکە بەشەڕ نەدەبڕا، گوتیشیان کەوا سیەنەسیس Sieneses لە سەر هەورازەکە پاسەوانیی دەکرد.. کوڕش ڕۆژێک لە دەشتەکە مایەوە. سبەینێ نامەبەرێک هات پێی ڕاگەیاند کەوا سیەنەسیس گەڕاوەتەوە چونکە بیستوویەتی مێنۆن گەیشتۆتە جێ. هەروەها هەندێک کەشتیی سپارتی لە لێوارەکانی ئایۆنیا دەخولێنەوە و لە کیلیکیا نزیک دەبنەوە.

هەرچۆنێک بێت کوڕش بەبێ شەڕ گەیشتە سەرێ و ئۆردووگای کیلیکییەکانی دیت کە چۆڵ کرابوو. ئینجا بۆ نێو دەشتاییەکە شۆڕبۆوە، دەشتێکی بەرین و زەنوێر بوو، ئاودێرییەکی باشی هەبوو. داری جوان و بەرهەمی مێو و گەنم و هەرزن و تووترکی زۆر دەدا.. چیای بەرز بەدەوریدا وەک دیوار لەدەریاوە بۆ دەریا دەشتەکەیان دەپاراست. ئینجا پێنج میلی ئەو دەشتەی بڕی گەیشتە تەرسوس پایتەختی کیلیکیا. شارێکی گەش کە سەرای سیەنەسیسی تێدا بوو. رووبارێک هەبوو بەپانایی ٢٠٠ پێ پێیان دەگوت سیندۆس، بەنێو شارەکەدا دەڕۆیشت. لە دووکاندارەکان بەولاوە خەڵکی شارەکە ڕەگەڵ سیەنەسیس کەوتن بۆ چیا، لەوێدا خۆیان قایم کرد. هەروەها خەڵکی ئیێۆس جێگەی خۆیان چۆڵ نەکرد.

ئەپیاکسا ژنی سیەنەسیس پێنج ڕۆژ پێش کوڕش گەیشتبوو و دوو تاقم لە چەکدارەکانی مێنۆن لەڕێدا بزر ببوون. دەڵێن دزی و تاڵانییان کردبوو، خەڵکەکەش پارچە پارچەیان کردبوون. هەندێکیش دەڵێن ڕێگەیان بزر کردبوو، ئیتر کوژران.. هەرچۆنێک بووبێت، ئەوان ١٠٠ هۆپلیت دەبوون

جا کە لەشکرەکە گەیشتنە تەرسوس لە تۆڵەی ئەم ١٠٠ چەکدارە شارەکە و سەرایەکەیان تاڵان کرد.

کە کوڕش گەیشتە شارەکە بەدوای سیەنەسیسی نارد کە بۆی بێت بەڵام سیەنەسیس وەرامی دایەوە کە کەس لە خۆی بە گەورەتر نازانێت، دواتر ژنەکەی پێی سەلماند و بەڵێنی پێ درا کە بپارێزرێت. ئەوجار کۆبوونەوەیەک بوو، سیەنەسیس پارەیەکی زۆری پێشکەش بە لەشکرەکەی کوڕش کرد. لەبەرانبەردا کوڕش دیاری شەرەفی پێشکەش کرد بریتی بوو لە ئەسپێک بە زین و لغاو و ڕێشمەی زێڕین، هەروەها ڕۆبێکی فارسی. بەڵێنیشی پێ دا کە هیچ تاڵان و کاولکاری لە ناوچەکە ناکات و ئەگەر چەکدارەکانی کەسێکیان بە یەخسیر گرتبێت، هەموویان ئازاد دەکات.

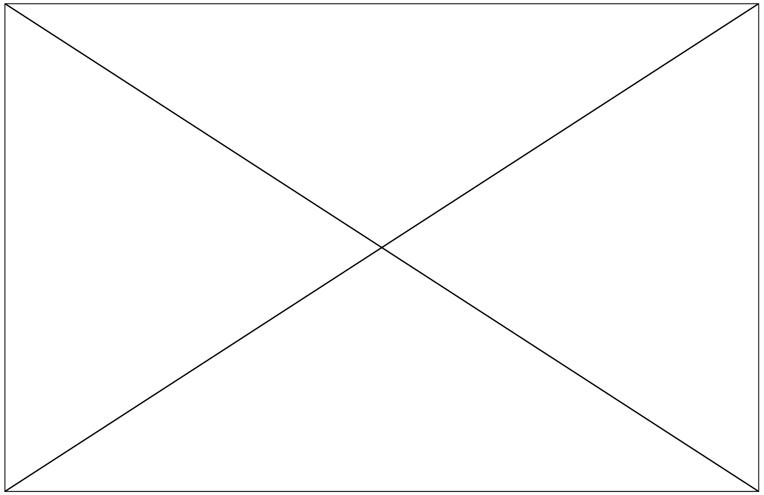

چاپتەر ٣

کلێرخۆس هەڵگەڕانەوەیەکی چەکدارەکان دادەمرکێنێتەوە

کۆڕش و لەشکرەکە ٢٠ ڕۆژ لێرە مانەوە چونکە سەربازەکان گومانیان کرد کە هەڵمەتەکە دژی شایە و گوتیان ئەوان بۆ ئەوە نەهاتوون. کلێرخۆس خەریک بوو بەرێیان بکات بەڵام خۆی و بارگیرەکانیان بەردباران کرد، هەندەی نەما کلێرخۆس تێدا بفەوتێ. کە زانی ڕێگە دەرناکرێت، بڕیاری دا کۆبوونەوەیەک لەگەڵ سەربازەکانی ببەستێ. پێشەکی بۆ ماوەیەکی درێژ لەبەرانبەریان بەگریانەوە وەستا، سەربازەکان بە ماتی تەماشایان دەکرد و سەیریان پێدەهات. ئینجا کلێرخۆس ئەم گوتارەی دا: سەربازەکان، سەیرتان پێ نەیەت کە ئەوها دڵتەنگ بم. کۆڕش برادەری منە. کە ئاوارە کرابووم، ئەو نەک هەر ڕێزی لە من گرت بەڵکو ١٠,٠٠٠ داریکی دامێ. کە پارەکەی دامێ من پارەکەم بۆخۆم خەرج نەکرد بەڵکو بۆ ئێوەم خەرج کرد. سەرەتا شەڕمان لەگەڵ تراکییەکان کرد و ئێمە پێکەوە زەبرێکی باشمان لێ وەشاندن چونکە دەیانویست یۆنانییەکانی خەسۆنیز دەربکەن. ئینجا کە کۆڕش بەدوا منی نارد، من ئێوەشم لەگەڵ خۆم هێنا تاکو چاکەی بدەمەوە. بەڵام ئێستا کە ئێوە ناخوازن هەڵمەتەکە ئەنجام بدەن، من دوو ڕێگەم هەیە. یان ئەوەتا پشت لە ئێوە بکەم و بەدوا کۆڕش بکەوم، یانیش ئەوەتا لەگەڵتان بمێنم و بەڵێنەکانم بۆ کۆڕش پێشێل بکەم. جا ئایا ڕەفتارم ڕاستە یان نا؟، من نازانم بەڵام هەر چۆنێک بێت ئێوە هەڵدەبژێرم و ئەوەی دەبێ با ببێت. با کەس نەڵێ من یۆنانی بۆ وڵاتی بێگانە دەبەم و لەوێدا

پشتیان تێ دەکەم و برادەرایەتی خەڵکی ناوچەییم دەکەم. ئێوە کە بە قسەم ناکەن من بەقسەتان دەکەم. ئەمەش چونکە من ئێوە بە برادەر و نیشتیمان و هاوپەیمان دەزانم. تەنیا لەگەڵ ئێوەش هەست بە پیاوەتی دەکەم دەنا دوور لە ئێوە باوەڕ ناکەم نە چاکەی دۆستانم پێ دەکرێت و نە خراپەی دوژمنان. جا بڕیاری خۆتانم بدەن کەوا من لەگەڵتان دام.

ئەمانە قسەکانی کلێرخۆس بوون. کە سەربازەکان بیستییان و زانییان دژی شا ناجووڵێتەوە، یەک بەخۆ چەپڵەیان بۆ لێدا تەنانەت پتر لە ٢٠٠٠ چەکداری زینیاس و پاسیۆن بارگەیان تێک نا بۆ لای کلێرخۆس. ئەم شتە کۆڕشی قەڵس و نیگەران کرد و بەدوایدا نارد. کلێرخۆس نەچوو بەڵام بە نهێنی خەبەرێکی بۆ نارد کە تا ماوەیەک پشوو بگرێ تاکو بارەکە باشتر دەبێت، گوتیشی با دووبارە و سێبارە بەدووایدا بنێرێت و ئەویش هەر ڕەتی دەکاتەوە. دواتر دیسان کۆبوونەوەیەکی لەگەڵ سەربازەکان بەست و ئەم قسانەی کرد: شتێکی ئاشکرایە کە ئێستا ڕای کۆڕش بەرانبەر ئێمە گۆڕاوە، هەروەکو کە ئێمە بەرانبەر وی گۆڕاوین چونکە ئێمە ئیتر سەربازی وی نین. (چۆن سەربازی وی بین و لەگەڵیشی نەڕۆین)؟ ئەو هیچی تر سەرکاری ئێمە نییە.. هەرچۆنێک بێت، دەزانم ئێستا ئەو وا دەزانێ ئێمە خراپەمان لەگەڵیدا کردووە. چەندە بەدوامدا دەنێرێ من بە پیرییەوە ناچم ئەوەش چونکە شەرمی لێ دەکەم کەوا هەست دەکەم بێ بەڵێن بووم. دەشترسم کەوا ڕەنگە بمگرێت و سزایەکی توندم بدات، بۆیەش باوەڕم وایە کە ئێستا کاتی نوستن و بێباکی نییە. دەبێ باش بزانین کە لەم ماوەیەدا تووشی چی دەبین. دەبێ بزانین چۆن خۆمان ئاسوودە دەکەین ئەگەر بڕیاریشمان دا بگەڕێینەوە، دەبێ بزانین چۆن بە ئاسوودەیی دەگەڕێینەوە و خۆراک بۆ خۆمان دابین دەکەین چونکە بەبێ خۆراک، نە سەرباز و نە جەنەراڵ کەڵکیان دەمێنێت.

ئەو پیاوەی بەرانبەرمان لەگەڵ لایەنگرەکانی خۆی زۆر نەرم و خۆشەویستە، بەڵام لەگەڵ نەیاران دەبێتە دوژمنێکی ترسناک. ئەو هێزەی کە هەیەتی لە سوارە و پیادە و کەشتی، هەموومان دەیزانین. ئۆردووگاکەشمان لەوان دوور نییە. جا کاتی ئەوە هاتووە هەرکەس بیرێک لە خۆی بکاتەوە کە چ بکا باشە؟. خەڵکێک هەستانەوە قسە بکەن کەچی تاقمێکی دیکە، کە کلێرخۆس رایسپاردبوون، ئەوانیش بە قسە هاتن. دیاریان خست کە مانەوە و رۆیشتن بەبێ رەزامەندیی کۆرش ئاسان نییە. یەکیان وای دیارخست کە دەبێ بگەڕێنەوە بۆ یۆنان و دەبێ جەنەراڵێک لەباتی کلێرخۆس هەڵبژێرن ئەگەر ئەو ئامادە نەبێت بیانگەڕێنێتەوە بۆ یۆنان و، دەبێ خەریک بن خۆراک بکرن (بازاڕەکە لەنێو ئۆردووگای ناوچەییەکاندا بوو) گوتیشی دەبێ بچن داوا لە کۆرش بکن کە کەشتی دابین بکات تا پێیان بگەڕێنەوە و ئەگەر نەیکرد، دەبێ رێناسێک لەگەڵیان بنێرێت بۆ یۆنان. خەڵکەکەی ئێرەش دژوارن، جا ئەگەر ئەمەی نەکرد دەبێ خێرا ساز بن بۆ شەڕ و خێرا شوێنێکی بەرز داگیر بکەن پێش ئەوەی کۆرش یان خەڵکی کیلیکیا داگیری بکەن.

لێرەدا کلێرخۆس گوتی: کەس باوەڕ نەکا من رابەرایەتی کردارێکی ئەوها بکەم. زۆر راستی هەن کە رێگە نادەن ئەم پلانانە ئەنجام بدرێن. بەڵام باش بیزانن کەوا من گوێڕایەڵی ئەو کەسە دەبم کە ئێوە هەڵی دەبژێرن. تاکو بزانن کە من وەکو هەر یەک لە ئێوە پابەندی رێساکان دەبم.

ئەوجار یەکی دیکە هەستایەوە و ناڕاستیی ئەم رایەی دیار خست کە گوایە دەیانەوێ کۆرش لەشکرەکەی بکێشێتەوە دووا و، کە ئەم قسە چەند سووکە ئەوەی کە دەڵێ دەبێ کۆرش رێناسێک لەگەڵ ئێمە بنێرێتەوە تا رێگەی یۆنانمان پێشان بدات! گوتی: ئێمە پلانەکانی کۆرشمان تێک داوە، جا بۆچی یەکجاری داوا لە کۆرش نەکەین ئەو هەورازانەش بۆ مە دابین

بکات بۆ ئەوەی خۆمانی تێدا قایم بکەین دژی خۆی ! من سواری ئەو کەشتییەش نابم کە کۆرش سازی کردبێت، چونکە رەنگە هەموومان تێدا بخنکێین و، بەدوای ئەو رێناسەش ناکەوم چونکە دەمانباتە شوێنێک کەس هەڵاتن و دەربازبوونی نەبێت. ئەمە قسە نییە، ئەگەر بخوازم بگەڕێمەوە دەبێ بەبێ ئاگاداری وی بڕۆم ئەوەش ناکرێت.. بەڕای من دەبێ کلێرخۆس بچێ تاکو بزانێ ئایا کۆرش چی لە ئێمە دەوێت؟. ئەگەر هەڵمەتەکە مەترسیی گەورەی تێدایە، ئەوسا دەبێ بە رێککەوتنێکی دووسەرە داوای لێ بکەین کە یان ئەوەتا بە سەلامەتی بمانگەڕێنێتەوە. یانیش ئەگەر لەگەڵی بچین، ئەوسا بە مەرجی باشتر لەگەڵی دەچین.. دەبێ هەناردەکانمان بۆمان بگێڕنەوە کە چ شتێک باس کراوە.

ئەمە ئەو شتە بوو کە لەسەری رێک کەوتن. شاندێکیان هەڵبژارد کە لەگەڵ کلێرخۆس بچنە لای کۆرش و پرسیارەکانی لێ بکەن. کۆرش وەرامی دایەوە کە بیستوویەتی وا ئەبرۆکۆماس، دوژمنێکی خۆی بوو، لەسەر رووباری فورات ١٢ رۆژە رێ دوورە. ئەگەر لەوێ بوو، تۆڵەی لێ دەستێنێتەوە و ئەگەر هەڵات، ئەوسا لەکاتی خۆیدا رێگە چارەیەک بۆ خۆمان دادەنێین.

شاندەکە قسەیان بۆ سەربازەکان گێڕایەوە، ئەگەرچی گومانیان هەبوو هەڵمەتەکە دژبە شایە، واش هەر بڕیاریان دا لەگەڵی بچن. بەڵام داوای نیو هەندە مووچەی زیادیان کرد لەچاو جاران، واتە مانگانە (سێ نیوداریکی) لە مووچەیان زیاد بکرێت. ئیشەکە پێک هات، بەڵام تا ئەو کاتەش کەس بەئاشکرایی نەیدەگوت کۆرش بەگژ شایاندا دەبات.

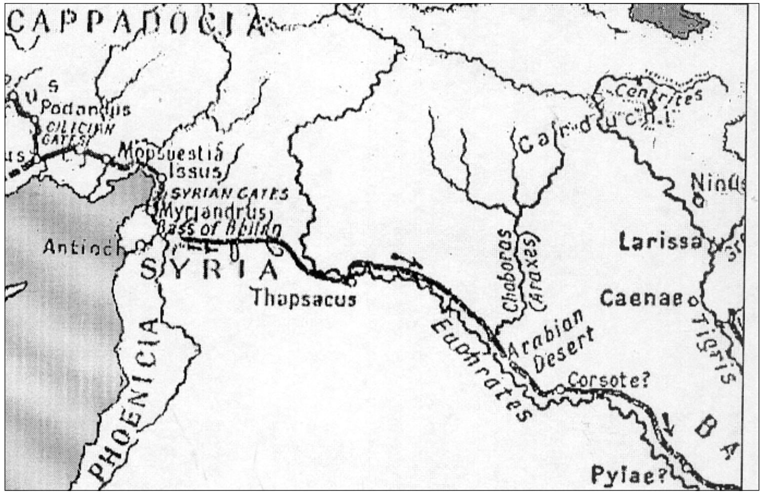

چاپتەر ٤

لە دەروازەی سوریا بە درێژایی فورات

لێرەوە بە دوو رۆژەرێ ٣٠ میلیان بڕی تا رووباری سارۆس کە ٣٠٠ پێ بەرین بوو. ئینجا بە دوو رۆژ ١٥ میلیان بڕی و گەیشتنە رووباری پیرامۆس کە ٦٠٠ پێ بەرین بوو. ئینجا بە دوو رۆژ ٥٥ میلیان بڕی گەیشتنە شاری گەورە و ئاوەدانی ئیسوس Isus ئەمەش دوا شاری کیلیکیایە لەسەر دەریادا. کوڕش سێ رۆژ لەوێ مایەوە، ٣٥ کەشتیی پیلۆپۆنیز ژێر فەرماندەیی ئەدمیراڵ پتاگۆراسی سپارتی بۆی هاتن، کەشتییەکان لەلایەن کامۆسی میسرییەوە بەرێ کرابوون کەوا ٢٥ کەشتیی دیکەی کوڕشی لەدەستدا بوو. ئەم کەشتییانە بوون کە لەشکرەکە شاری میلەتۆس (هاوپەیمانی تیسافەرنیسیان) گەمارۆ دابوو.. هۆپلیت بە سەرکردایەتی خیریسۆفۆسی سپارتی لەم کەشتییانە بوون. کەشتییەکان لە لێواری بەرانبەر رەشماڵەکەی کوڕش نیشتن. دیسان لێرەدا هەمان شت رووی دا، ٤٠٠ هۆپلیتی یۆنانی هەڵگەڕانەوە و دامرکێندرانەوە و دیسان رەگەڵ کوڕش کەوتنەوە.

لێرەوە بە یەک رۆژ پەنجا میلیان بڕی تا دەروازەی نێوان کیلیکا و سوریا. دوو قەڵاتی لێ بوو بەرانبەر یەکتر، یەکیان سەر بە کیلیکیا بوو لە دەست سەربازەکانی سیەنەسیسدا، یەکیشیان سەر بە سوریا بوو، سەربازی کوڕشی تێدا بوو. رووبارێکی ١٠٠ پێ پان بەناوی کارسوس بەنێوانیاندا دەڕۆیشت. مەودای نێوان دوو قەڵاتەکە ٦٠٠ یارد دەبوو بەڵام مسۆگەر بوو

کە ناتوانن بەنێو ئەو دوو قەڵاتەدا رەت بن. رێگەکە تەسک بوو دیواری قەڵاتەکانیش تا رۆخی تەلانەکەی سەر دەریایان گرتبوو. هەر یەک لە قەڵاتەکانیش دەروازەیان لەسەر رێگاکەدا هەبوو. بۆیەش کۆرش بەدوا کەشتییەکانی دا نارد بوو. پلانەکە وابوو کە هۆپلیتەکان دابەزن و ئەگەر ئەبرۆکۆماس چەکداری لەسەر دەروازەکان دانابێت، دەروازەکە بە شەڕ بگرن. بەڵام دیارە کە ئەبرۆکۆماس بیستبووی وا کۆرش بەرێوەیە، کە یەکسەر هێزەکەی کشاندبۆوە و تێکەڵ بە سوپاکەی شای کردبۆوە. دەڵێن ژمارەیان گەیشتۆتە ٣٠٠,٠٠٠.

لێرەوە بە یەک رۆژ ٥٠ میلی بڕی و گەیشتە فۆینیکیان Phoenician، مەڵبەندێکی بازرگانی بوو پڕ لە کەشتی. لەوێدا زینیاسی ئەرکادی و پاسیۆنی مەگەریانی شمەک و بارگەی خۆیان تێک نا و بە کەشتی رۆیشتن. دەڵێن ئەمەیان کردووە چونکە لە کۆرش زویر بوونە کەوا هێشتوویەتی کلێرخۆس رابەرایەتی ئەو سەربازانە بکات کە لەوان هەڵگەڕابونەوە و چووبوونە لای کلێرخۆس ئەو کاتەی کە سەربازەکان بە گشتی بریاریان دابوو بگەڕێنەوە بۆ یۆنان.. کە ئەوانە رۆیشتن، قسە بڵاو بۆوە کەوا کۆرش هێزێکی بەدوادا ناردوون، هەندێک کەسیش ئەم هەڵاتنەیان بەنامەردی لەقەڵەم دەدا.. کۆرش جەنەراڵەکانی کۆکردەوە و ئەم قسانەی کرد: زینیاس و پاسیۆن رۆیشتن بەڵام دەبێ باش بزانن کە لە ژێر چەنگم دەرناچن. من دەزانم بە کوێدا دەڕۆن و دەتوانم بە کەشتی بەدوایاندا بنێرم. بەڵام هەرچۆنێک بێت، من کەسیان بەدوادا نانێرم. با کەس نەڵێ من پیاوان بەکار دەهێنم و دواتر کە دەیانەوێ بڕۆن، دەیانگرم و ئەشکەنجەیان دەدەم. نەخێر، بابڕۆن و با بزانن کە ئێمە بۆ ئەوان باشتر بووین. ئێستا ژن و منداڵەکانیان لە ترالیس لەبەر دەستی خۆمن بەڵام هیچیان لێ ناکەم و دەیاندەمەوە لە بەرانبەر ئەو خزمەتانەی کە تا ئێستا کردوویانە.. ئەمە بوون قسەکانی کۆرش. سەبارەت بە یۆنانییەکان،

تەنانەت ئەوانەی کە هەندە حەزیان نەدەکرد هەڵمەتەکە تەواو بکەن ئەوسا، هەموو بۆ هەڵمەتەکە تیژ ببوون. پاش ئەوە بە چوار رۆژ ٦٠ میل رێگەیان بڕی گەیشتنە رووباری خالووس Chalus کە ١٠٠ پێ بەرین بوو پڕ لە ماسیی دەستەمۆ. سورییەکان بە شتێکی پیرۆزیان دەزانی و نەیاندەهێشت کەس دەستیان لێ بدات و، هەمان باوەڕیان بەرانبەر بە کۆتر هەبوو. ئەو گوندانە ئی پەریساتیس بوون، لەباتی وشکە پارە پێی درابوو.

لێرەوە بە پێنج رۆژ رێپێوانی ٦٠ میلی گەیاندنی بە سەرچاوەکانی رووباری داردیس Dardes کە ١٠٠ پێ بەرین بوو. سەرای بێلەسیس، حاکمی سوریا، لەوێ مابوو. هەروەها پارکێکی گەورە هەبوو پڕ لە جۆرەها گیا و درەختی جوان کە بە خەیاڵتدا نایەت. بەڵام کۆرش هەموو پارک و بێستان و سەراکەی کاول کرد.

بە سێ رۆژ رێی ٤٥ میلی بڕی تا گەیشتە فوڕات کە ٨٠٠ یارد بەرین بوو. شارێکی گەورە و گەشی لێ بوو بەناوی تاپساکۆس Thapsacus لەوێ پێنج رۆژ مایەوە.. لەم کاتە بوو کە کۆرش بەدوای جەنەراڵە یۆنانییەکانی دا نارد و پێی راگەیاندن کەوا نیازی هەیە بەرەو بابل بەگژ شای گەورەدا بچێت. داوای لێ کردن کە بە سەربازەکانی رابگەیێنن و رازییان بکەن. جەنەراڵەکان کۆبوونەوە، ئینجا وەرامیان بۆ کۆرش ناردەوە. بەڵام سەربازەکان تووڕە ببوون وایان دەزانی جەنەراڵەکان لە سەرەتاوە ئاگاداربوونە. رازی نەبوون بڕۆن بەبێ پارەیەکی زیادتر وەکو ئەو پارەی کە درابووە ئەو کەسانەی کە لە کاتی خۆیدا لەگەڵ کۆرش بۆ دیداری باوکی چووبوون.

جەنەراڵەکان ئەم قسانەیان بە کۆرش راگەیاند، ئەویش بەڵێنی دا هەر کە دەگەنە بابل سەرو پێنج مینێ[٧]ی زیو وەربگرن سەرباری مووچەی

(٧) مینێ Menea ئەمەش جۆرە پارەیەک بووە وەکو کە راکس وارنەر پێشەکی باسی کرد.

خۆیان تا ئەو رۆژەی کە بە ساغی دەگەڕێنەوە ئایۆلیا. یۆنانییەکان مەیلەو رازی ببوون بەڵام پێش ئەوەی بڕیاری کۆتایی بدرێت، مینۆن سەربازەکانی خۆی جودا کردەوە و ئەم قسانەی بۆ کردن: سەربازەکان، ئەگەر بەقسەم دەکەن ئەوا بەبێ ترس و بارگرانی دەبێ وا بکەن کۆرش بایەخێکی گەورەتر بە ئێمە بدات. ئێستا کۆرش لە یۆنانییەکان دەپاڕێتەوە کە بەدوای بکەون. من دەڵێم ئێوە پێش هەمووان لە رووبارەکە بپەڕنەوە پێش ئەوەی وەرام بدەنەوە کۆرش. چونکە ئەگەر دەنگیان دا کە رازی بوونە، ئەوسا کۆرش بە چاکەی ئێوەی دەزانێت. خۆ ئەگەر یۆنانییەکانیش دەنگ بۆ کۆرش نەدەن، ئەوسا دەگەڕێینەوە، واش هەر بە باشترین کەسمان دەزانێت کەوا جێ باوەڕین. واتە هەرچۆنێک بێت کۆرش دەکەینە برادەر.. پاش ئەم قسانە یەکسەر لە فورات پەڕینەوە. کۆرش پێی گەشایەوە و یەکسەر گلۆوس Glous ی نارده لایان بەم نامەوە: سەربازەکان، دڵم بە ئێوە خۆشە و دەبێ دڵی ئێوەش بەمن خۆش بێت دەنا کۆرش نەبم.

سەربازەکانیش ئومێدی گەورە و دووعای سەرکەوتنیان بۆ خواست. ئەوەش گوترا کەوا مێنۆن دیارییەکی باشی پێ گەیشت.. پاش ئەمە، کۆرش لە فورات پەڕییەوە و لەشکریش بەدوایدا هاتن. لە پەڕینەوەدا، ئاوی رووبارەکە نەدەگەیشتە سینگی پیادەکان. خەڵکی تاپساکۆس گوتیان: مەگەر بە بەلەم، دەنا تا ئێستا کەس ئەوها لەم رووبارە نەپەڕێتەوە. ئەبراکۆماس پێشتر بە بەلەم پەڕیبوەوە و بەلەمەکانی تێکشکاندبوو ئیتر لەلای خەڵکەکە مسۆگەر بوو کە شتێکی غەیبی لەئارادا یە و رووبارەکە خۆی رێگەی پەڕینەوەی خۆش کردووە، چونکە بۆ کۆرش نووسراوە کە ببێتە شا.

لێرەوە بە نۆ رۆژ ١٥٠ میلیان بڕی بەنێو سوریادا تا گەیشتنە رووباری ئاراکیس. کۆمەڵێک گوندی لێ بوو پڕ لە دەرە و گەنم و شەراب. دوو رۆژ مانەوە و خۆراکێکی باشیان دابین کرد.

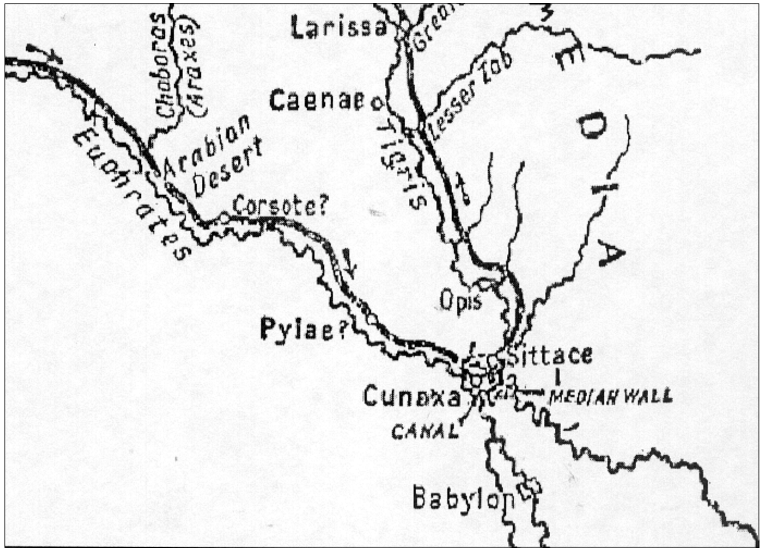

چاپتەر ٥

بیابانی عەرەبی

شەڕێک لەنێوان مێنۆن و کلیرخۆس

لێرەوە بەدرێژایی فورات کە لە ڕێپێواندا لەلای ڕاستیان بوو، کۆرش بەنێو عەرەبستاندا ڕۆیشت[٨].

بەپێنج ڕۆژ ١٥٠ میلی لەو بیابانە بڕی. لەم بەشەی جیهاندا زەوی وەکو ڕووی دەریا تەختە. داری سووتەمەنی زۆر بوون، درەخت و گیای بۆندار ئەو دەشتەیان پڕکردبوو بە بۆنی خۆش. داری گەورەی لێ نەبوو، بەڵام ژمارەیەکی زۆر لە ئاژەڵی کێوی هەبوون. کەری کێوی و نەعامە گەلێک زۆر بوون، هەروەها ئاسک و چرگ. سوارەکان زوو بە زوو ڕاویان دەکردن. کەرە کێوییەکان هەندێک هەڵدەهاتن و ڕادەوەستان چونکە لەراستیدا زۆر لە ئەسپەکان بەغارتر بوون. ئینجا دیسان کە سوارەکان نزیک دەبوونەوە، دیسان ڕایاندەکرد. دەبوو چواردەوریان بگرن دەنا بە ئاسانی نەدەگیران. گۆشتیان چێژی گۆشت مانگای دەدا بەڵام کەمێک چێژ و ڕەنگیان کاڵتر بوو.. کەس نەیتوانی یەک نەعامە بگرێت، هەندە بەغار بوون سوارەکان پێیان ڕا نەدەگەیشتن. کە ڕایاندەکرد، باڵیان وەکو شیراعی کەشتییەکان هەڵدێنا. بەڵام گرتنی چرگەکان ئاسان بوو، ئەوانە هەندێک هەڵدەفڕین و دەنیشتنەوە. گۆشتی چرگ خۆش بوو.

(٨) دیارە ئەم وشەی Arabia لە سەردەمی زینۆفۆن هەبووە، لەراستیشدا عەرەب لەسەردەمی ئاشوورییەوە ناویان هەبووە.

لە ڕێپێوانی ئەم وڵاتەدا تووشی ڕووباری ماسکاس بوون کە ١٠٠ پێ بەرین بوو. شارێکی زۆر گەورەی لێ بوو بەناوی کۆرسۆت. ڕووبارەکە بەدەوریدا سووڕابۆوە. سێ ڕۆژ مانەوە، خۆراک و تفاقێکی باشیان دابین کرد ئینجا بە ٣٠ ڕۆژ ٢٧٠ میلیان لەو بیابانە بڕی. فورات هەمیشە لە دەستەڕاستیان بوو تا گەیشتنە جێگەیەک کە پێی دەگوترا (دەروازەکە). لەو ڕێگەدا زۆر لە بارگیرەکان لەبرسان تۆپین چونکە گیای لێ نەبوو، زەوییەکەش ڕووت بوو. خەڵکی وێ ڕووبارەکەیان بۆ هاتوچۆ بەکار دەهێنا و بۆ هاڕینی دەرە، بەردیان بەکار دەهێنا و دەیانبرد بۆ بابل بیفرۆشن.

لەم ڕێپێوانەدا دەرە و دانەوێڵە لە لەشکرەکە بڕا، نەدەکرا خۆراک بکڕن مەگەر لە بازاری لیدییەکان کە لەنێو سەربازە ناوچەییەکانی کۆرشدا بوو. پیاو دەبایە یەک کاپیت Capith گەنم و دەرە بە چوار سیگلی Sigli بکڕێت. نرخی ٣٠ گاوۆس بەرانبەر ٧,٥ ئۆبۆڵسی obols ئەتیکی بوو. کاپیت دەکاتە سێ پنت (Pints) جا سەربازەکان ناچار بوون هەر گۆشت بخۆن.

لە هەندێک قۆناغدا کۆرش ڕێپێوانەکانی یەکجار درێژ دەکردەوە بەتایبەتیش کە هەندێک جار ناچار دەبوو خۆ بگەیێنێتە شوێنی ئاو و ئالیک. جارێک لە جارەکان گەیشتنە ڕێگەیەکی تەسک و قوڕاوی و عەرەبانەکان چەقین. کۆرش فەرمانی بە گلۆووس و پیگرەس دا کە تاقمێک سەربازی ناوچەیی بەرن بۆ یارمەتی عەرەبانەکان. کە زانی عەرەبانەکان بە باشی ناڕۆن، ڕقی هەستا و فارسە پایەدارەکانی دەنگ دا کە هەموو دابەزن و دەستی یارمەتی بۆ دەربازکردنی عەرەبانەکان درێژ بکەن.. ئەوسا پیاوەکان دیتییان ڕەندایەتی ڕاستەقینە چۆنە. لە هەر شوێنێکدا هەستیان کردبایە عەرەبانەکان بەباشی ناڕۆن ئەو پایەدارانەی فارس یەکسەر پەستەکە بنەوشەییەکانیان دادەکەند و بە غاردانێکی زۆر خێرا، وەک بڵێی لە گردێکی لێژ دێنە خوارێ ئەوها بۆ عەرەبانەکان

دەچوون، بە خۆ و بە کراسی گرانبەها و بە پانتۆڵی نەخشکراوەوە دەچوونە نێو قوڕ. هەندێکیان ملوانکە و بازنیان لەدەستدا بوو کەچی واش هەر خۆیان هەڵدەدایە نێو قوڕەکە و عەرەبانەکانیان دەرباز دەکرد بە خێراییەکی ئەوها کە کەس باوەڕی بە چاوی خۆی نەدەکرد.

بە شێوەیەکی گشتی دیاربوو کۆرش دەیویست بە زووترین کات بگاتە جێ و مەگەر بۆ مەسەلەیەکی زۆر گرینگ بایە، دەنا وەستان و پشوودانەوەی نەبوو. بیری کردبۆوە کە تا زووتر بگاتە جێ، شا توانای کۆکردنەوەی هێزی کەمتر دەبێت و، تا درەنگتر گەیشتبایە، شا پێڕادەگەیشت سوپاکەی بۆ بەرەنگاری وی ساز بکات. چونکە لە راستیدا چاودێرێکی زیرەک دەیتوانی بزانێت کە ئەگەرچی ئیمپراتۆریەتەکە زۆر بەرفراوانە و هێزێکی یەکجار زلی هەیە، بەڵام هێزەکانیان بەسەر وڵاتێکی زۆر گەورەدا بڵاو کراوەتەوە و هێڵەکانی پێوەندی و گەیاندن زۆر دوور و درێژ بوونەتەوە. ئەوەی بتوانێ بەخێرایی دەست بووەشێنێت، دەرفەت بۆ شا نەدەما هێزەکانی کۆ بکاتەوە.

لەوبەری رووبارەکە شارێکی گەورە و گەشی لێ بوو بەناوی خارمەند Charmande. سەربازەکان بازاڕێکی باشیان کرد و لەوسەر بە قایاغ گەڕانەوە. کەوڵەکانیان پڕ دەکرد لە پووشی وشک و تێکیان دەبەستن تاکو ئاو نەگاتە سەرێ. بەوانە لە رووبارەکە پەڕینەوە و خۆراکێکی باشیان کڕی. شەراب هەبوو کە لە خورما دروست دەکرا، هەروەها نانی دەرە لەم وڵاتەدا زۆربوو.

لەم جێگەدا شەڕێک لەنێوان سەربازەکانی مێنۆن و سەربازەکانی کلێرخۆس رووی دا. یەک لە پیادەکانی مێنۆن هەڵەیەکی کرد و کلێرخۆس بە تێهەڵدانی دا. کە پیاوەکە گەڕایەوە نێو برادەرەکانی خۆی و مەسەلەکەی باس کرد، سەربازەکان رقیان لە کلێرخۆس هەڵگرت. هەمان رۆژ کلێرخۆس

و یاوەرەکانی سەردانی بازاڕ و شوێنی پەڕینەوەیان کرد. لە گەڕانەوەدا بەپێش رەشماڵەکانی مێنۆندا هاتن و هێشتا کۆرش بەرێوە بوو. یەک لە پیاوانی مێنۆن خەریکی دارکردن بوو، کە کلێرخۆسی دیت تەورداسێکی تێ گرت. تەورداسەکە پێی نەکەوت بەڵام سەربازێکی دیکە بەردێکی تێ گرت و یەکی تر بەردێکی تری تێ گرت و بوو بە هەرایەکی گەورە.. کلێرخۆس پەنای بردە نێو پیاوەکانی خۆی و یەکسەر فەرمانی دا کە بێنە دەست. هۆپلیتەکانی ریز کرد کە بۆ شەڕ ساز بن. ئینجا تراکییەکان و ئەو چل سوارەی کە هەیبوو هێرشی پێ بردن. لە ئەنجامدا سەربازەکانی مێنۆن و خودی مێنۆن ترسان و بۆ لای چەکەکانیان رایان کرد. هەندێکیان شوێنەکەیان چۆڵ نەکرد واش هەر دەسەڵاتیان بەسەر بارەکەدا نەدەشکا.. لەم کاتەدا پرۆکسینۆس ریزێک هۆپلیتی دەهێنا، یەکسەر هێنانی بۆ نێوان ئەو دوو تاقمە و تکای لە کلێرخۆس کرد کە بووەستێ. کلێرخۆس، کە هەندەی نەمابوو بە بەردباران بکوژرێت، هار ببوو و پرۆکسینۆس بەنەرمی قسەی لەگەڵ دەکرد و داوای لێ کرد رێگاکە چۆڵ بکات. لەم کاتەدا کۆرش گەیشت و لەگەڵ یاوەرەکانی هاتە نێو یۆنانییەکان. رمبێکی بە دەستەوە گرت و ئەم قسانەی کرد: کلێرخۆس و پرۆکسینۆس و ئێوەی یۆنانی ئاگاتان لەخۆ نییە چ دەکەن. ئەگەر وا بڕوا من هەر ئێستا لەگەڵ ئێوەی دەبڕێنمەوە. ئەگەر ئیش بە خواری بڕوات ئەوسا ئەم خەڵکە ناوچەییانەی کە دەیانبینن لێتان دەبنە دووژمنێک لە خودی شا ترسناکتر.

کلێرخۆس بە خۆی داهاتەوە و هەردووک لا چەکیان دانا.

چاپتەر ٦

کۆڕش خائینێک دەگرێت

کە رۆیشتن، بەسەر شوێن سم و تەرسی وڵاغاندا کەوتن، ٢٠٠٠ سوارێک دەبوون پێشیان کەوتبوونەوە هەموو شتێکیان دەسووتاند کە بەکەڵکی لەشکرەکە بێت.. ئۆرۆنتاس Orontas، فارسێک بوو لە خزمانی بنەماڵەی شا، ناوبانگی هەبوو کە شارەزایی و توانایەکی سەربازانەی بەرزی هەیە بەڵام لە بنەوە دژایەتیی کۆڕشی دەکرد. خۆی لە ئەسڵدا رێک نەبوون شەڕیان هەبوو و ئاشت کرابوونەوە. لەوێدا بە کۆڕشی گوت ئەگەر ١٠٠٠ سواری بداتێ، دەچێ ئەو هێزەی پێشیان دەبەزێنێت، یان هەرنەبێ هەندێک ئەسیریان لێ دەگرێت بای ئەوەی کە واز بێنن و پێڕانەگەن خەبەر بۆ شا بنێرن دەربارەی شوێنی لەشکرەکەی کۆڕش.

کۆڕش پلانەکەی پەسند کرد و گوتی با لەهەر تیپێک تاقمێک سوارە هەڵببژێرێت. ئۆرۆنتاس کە لە خۆی رادەدیت، نامەیەکی نارد بۆ شا، گوایە وا ژمارەیەکی زۆر لە سوارەکانی کۆڕشی لەگەڵ خۆ هێناوە و داوای کرد خەڵکێک بە پیریەوە بنێرێت و گوتبووی کە لایەنگری شایە. نامەکەی دابووە پیاوێک، پیاوەکەش نامەکەی دایە دەست کۆڕش.

کۆڕش یەکسەر دەستبەسەری کرد و بەدوای هەفت کەسیدا نارد لە پیاوانی پایەداری فارس بۆ رەشماڵەکەی خۆی. فەرمانیشی بە جەنەراڵە یۆنانییەکان دا هۆپلیتەکانیان بێنن و چواردەوری رەشماڵەکەی بگرن. فەرمانەکە بەجێ هێنرا و ٣٠٠٠ هۆپلیت لەوێ ریز بوون.. کۆڕش

کلێرخۆسی بانگ کردە نێو کۆڕەکە کەوا رێزیان لە کلێرخۆس دەگرت. کە هاتەوە، باسی کرد چۆن دادگایی ئۆرۆنتاس بەڕێوە چووە. گوتی کۆڕش بەم قسانە دەستی پێکرد: برادەران، من بانگم کردوون تاکو پێکەوە لە مەسەلەی ئۆرۆنتاس بڕوانین و بەگوێرەی بیری خەڵک و خواوەند بڕیارێک بدەین. ئەم پیاوە لەکاتی خۆیدا باوکم دایمەزراندبوو کە لەژێر فەرمانی مندا بێت ئینجا وەکو خۆی دەیڵێ بە فەرمانی براکەم قەلاتی ساردیسی گرتووە و دژی من جەنگاوە.. شەڕمان کردووە و دوایە مافی هاوڕێیاتیمان بە یەکتر داوە.. رووی لە ئۆرۆنتاس کرد و گوتی: ئۆرۆنتاس، رۆژێک بریندارم کردووی؟.. گوتی: نەخێر.. پرسیارێکی تری کرد: ئۆرۆنتاس خۆت دەڵێی من خراپەم نەکردووە، ئەدی بۆچی دواتر بۆ نێو میسییەکان چووی و ئەو هەموو زیان و ئازارەت بە وڵاتەکەم گەیاند؟.. ئۆرۆنتاس دانی پێ نا.. کۆڕش گوتی : ئەدی کە هەستت بە هێزی خۆت کرد، نەچووی بۆ پەرستگەی ئەرتەمیس Artemis و پاکانەت لە خۆ کرد و، دووبارە پەیمانمان بە یەک نەدا؟.. ئۆرۆنتاس دانی پێ نا کە قسەکان راستن. کۆڕش گوتی: ئەدی ئەمجارە چ خراپەیەکم کردبوو تا خیانەت لەمن بکەیت، دان دەنێی کەوا رەفتارت بەرانبەر بە من راست نەبوو؟.. ئۆرۆنتاس گوتی: بەڵێ ناچارم دانی پێ بنێم. کۆڕش گوتی: دەتوانم باوەڕ بکەم کە لەمەو پاش دژاتیی شا دەکەیت و لەگەڵ من دۆستایەتیی من دەکەیت ؟. ئۆرۆنتاس گوتی: ئەگەر واش بڵێم، کۆڕش، تۆ باوەڕ مەکە. ئینجا کۆڕش ئەم قسانەی کرد: ئەوەتا کردارەکانی ئەم پیاوە لەبەر چاوتانە. کلێرخۆس تۆ دەڵێی چی؟. کلێرخۆس گوتی: دەبێ بەزووترین کات لەسەر رێی خۆمانی لادەین تاکو دەستمان بپەرژێتە سەر ئیشی خۆمان دەنا ناکرێ هەر بیر لە وی بکەینەوە کە ئایا چاکە دەکات یان خراپە.

کلێرخۆس گێڕایەوە کە هەموو ئەم رایەیان پەسند کرد و ئینجا هەستانەوە سەر پێ، لەوانە خزمەکانی ئۆرۆنتۆس، قۆڵیان گرت. ئەمە نیشانەیەک بوو

کەوا بڕیاری مەرگی دراوە. کەسانێکی کە پێشتر فێر ببوون سەری ڕێزیان بۆ دادەنواند، ئەگەرچی دەیانزانی دەکوژرێت، واش هەر بە ڕەوشتی ئاسایی خۆیان سەری ڕێزیان بۆ دادەهێنا. بردرا بۆ ڕەشماڵەکەی، کە یەکێک بوو لە باوەڕ پێکراوە هەرە نزیکەکانی کۆڕش.. لەمە بەدوا کەس بە زیندوویی نەیدیت و کەسیش بە ئاشکرایی ناوی نەدەهێنا. قسەڵۆک زۆر بوون بەڵام کەس قەبریشی نەدیت.

چاپتەر ٧

کۆڕش بۆ شەڕ ساز دەبێت بەڵام شا دەکشێتەوە

لێرەوە بەرەو وڵاتی بابل پێشڕەویی کرد. بە ڕێپێوانێکی سێ ڕۆژی ٣٦ میلی بڕی. لە کۆتایی ڕۆژی سێیەمدا کۆڕش بە نیوەشەو پاڕادێکی بە هێزەکان کرد، وای دەزانی سبەینێ بەرەوڕووی سوپای شا دەبێتەوە. کلێرخۆس لەسەر باڵی ڕاست دانرا، مینۆن و تێسالییەکان لەسەر باڵی چەپ، خۆی لە ناوەڕاستدا بوو.

بەری بەیانی هەندێک لە هەڵگەڕاوەکانی هێزی شا گەیشتنە لای کۆڕش و زانیارییان دەربارەی سوپاکە بە کۆڕش ڕاگەیاند. ئینجا بۆ بەرزکردنەوەی وورەیان، کۆبوونەوەی بە جەنەراڵ و کاپتنە یۆنانییەکان کرد و ئەم گوتارەی دا: سەربازانی یۆنانی، کە شەڕ بە ئێوە دەکەم لەبەر ئەوە نییە کەوا ژمارەی هێزە ناوچەییەکان کەمە. نەخێر، بەڵکو بەهۆی ئەوەی کە بیرم کردۆتەوە ئێوە لە جەنگدا تواناتان لە ناوچەییەکان زۆرترە. بۆیەش دەمەوێ وا خۆتان پێشان بدەن کە شایستەی ئەو ئازادییە و ئەو شادییەن کە بۆ خۆتانی دەخوازن.. باوەڕ بکەن، ئەم جۆرە ئازادییە بەگرینگتر دەزانم لە هەموو مڵک و ماڵێکی کە هەمە و نیمە. بەڵام بۆ ئەوەی بزانن کە چ شەڕێکتان لەپێش دایە، با بۆچوونی خۆم باس بکەم.. ژمارەی دوژمن لە ژمارەی ئێمە زۆر گەورەترە و، کە هێرش دەکەن، هاوار و هەرایەکی گەورە دەنێننەوە. بەڵام ئەگەر خۆتان ڕابگرن، ئەوسا ڕەنگە شەرم لە خۆم بکەم کە ئەوانە چ جۆرە خەڵکێکن و بەرەوڕووی کێ بوونەتەوە.. ئەگەر بەختم بوو و

باره بۆم هەڵسوورِا، ئەوسا کێهەتان بیەوێ بچێتەوە ماڵی خۆی، ئەوا بەجۆرێک دەچێتەوە کە دەبێ خەڵک حەسودیی لێ بکەن. بەڵێن بێت کە واتان لێ بکەم مانەوەتان لە چوونەوەتان بە باشتر بزانن.

گاولیتیس ئامادەی کۆبوونەوەکە بوو هەستایەوە و گوتی: کۆرِش، خەڵکێک دەڵێن تۆ ئەو هەموو بەڵێنانە دەدەیت چونکە ئێستا لە تەنگانە دای، دەنا ئەگەر بۆت هات ئەوسا لەبیرت نامێنێ. هەندێکیش هەن دەڵێن تۆ ئەگەر بشخوازی بەڵێنەکان بەجێ بهێنی، ئینجا هەر ناتوانیت.

کۆرِش گوێی گرت، ئینجا گوتی: بەڵام سەربازەکان، ئیمپراتۆرییەتی باوکم وا لە پێشمان دایە. هەندە بەرینە کە لە باشووردا زۆر گەرمە و لە باکووردا هەندە ساردە کەس لێی ناژیێت. برادەرەکانی براکەم لەو میانەدا هەموو بوونەتە شارەوانی گەورە. جا کە سەرکەوتین ئەوسا دەبێ برادەرانی خۆمان بکەینە لۆردی ئەو وڵاتانە. تەنانەت من لەوە دەترسم کە هەندە برادەری باشم نەبێ بای ئەوەی دەسکەوتەکان ببەشمەوە. خۆ ئەگەر ئیشەکە باش رۆیشت ئەوسا چ ببەشمەوە، مەگەر سەرو تارایەکی زێرِ وەربگرن.

کە ئەم قسانەی کرد ئەوسا یۆنانییەکان هەندەی تر خوێنیان گەرم بوو. قسەکە بڵاو بۆوە و خەڵکەکە دەچوونە لای کۆرِش، ئەویش تاکیدی دەکردەوە. کلێرخۆس پرسیارێکی لێ کرد بەم جۆرە: باوەرِ دەکەی براکەت بێتە مەیدانی شەرِ؟.. کۆرِش گوتی: مسۆگەرە، دەنا مەگەر کورِی داریۆس و پەریساتیس نەبێت و مەگەر برای من نەبێت. من بەبێ شەرِ دەسەڵاتم ناوێ.

سەرژمێرێک بۆ سەربازەکان کرا، لە ریزی یۆنانییەکاندا ١٠,٤٠٠ هۆپلیت و ٢,٥٠٠ پەلتاست هەبوون. هێزە ناوچەیەکانیش ١٠,٠٠٠ دەبوون وێرِای ٢٠ عەرەبانەی تیغدار.. لەلای دوژمندا دەڵێن ١,٢٠٠,٠٠٠ وێرِای ٢٠٠ عەرەبانەی تیغدار و ٦٠٠٠ سوارە لە

پاسەوانەکانی شا لەژێر فەرماندەیی ئەتەگەرسیسدا هەبوون. رابەرایەتیی سوپای شا لەدەست چوار فەرماندە بوو. ئەبرۆکۆماس، تیسافەرنیس، گۆبریاس، ئەرباکیس.. هەر یەک ٣٠٠,٠٠٠ چەکداری هەبوو. بەڵام تەنیا ٩٠٠,٠٠٠ لەو سوپایە ئامادەبوون چونکە ئەبرۆکۆماس پێنج رۆژ پاش شەرِەکە پەیدا بوو.. ئەم زانیارییانە لەرێگەی هەڵگەرِاوەکان بە کۆرِش راگەیێندرا، هەروەها پاش شەرِەکە هەندێک لە ئەسیرەکان هەمان قسەیان کردەوە.

ئەو رۆژە کۆرِش نۆ میل بە ئامادەباشی رۆیشت چونکە وای دەزانی ئەمرۆ هەوە.. لە نیوەرِۆدا تووشی خەندەکێک بوون پێنج فاتۆم بەرین و سێ فاتۆم قووڵ بوو. خەندەکەکە لەمسەر بۆ ئەوسەر بەدرێژایی دیواری میدی هەڵکەندرابوو، بەڵام لە نزیک رووبارەکە دەربازێک هەبوو بە پانایی ٢٠ پێ. خەندەکەکە بە فەرمانی شا هەڵکەندرابوو کە بیستبووی کۆرِش هەڵمەتی ساز کردووە. کۆرِش و لەشکرەکەی بەوێدا لە خەندەکەکە پەرِینەوە بۆ ئەو دیو.

ئەو رۆژە شەرِەکە نەکرا بەڵام شوێنەوارێکی زۆر دیترا لە شوێن سمی سوارە و شوێن پێی پیادە کەوا لەوێ جووڵەیان کردووە. کۆرِش بەدوای سیلانۆسی نارد، فاڵگرێکی ئەرکادی بوو، ٣٠٠٠ داریکی پێ بەخشی چونکە ١١ رۆژ پێشتر پێشبینی کردبوو کەوا لەم ١٠ رۆژەی ئایندەدا شەرِ روو نادات. کۆرِشیش پێی گوتبوو: ئەگەر لەم ١٠ رۆژەدا شەرِەکە نەکرێ، بەیەکجاری واز لە شەرِ دێنم و ئەگەر قسەکەت راست دەرچوو من ١٠ تاڵەنت بەتۆ دەخشم، ١٠ رۆژەکەش بەسەر چووبوو، ئیتر پارەکەی دایێ.

بە گوێرەی کەوا شا لەلای خەندەکەکەدا شەرِی نەکرد، کۆرِش و ئەوان هاتنە سەر باوەرِێک کە رەنگە شا هەرگیز شەرِ نەکات. جا رۆژی دووەم هەندە وریا نەبوون، رۆژی سێیەم چەکدارەکان بە بڵاوی دەرِۆیشتن و چەکەکانیان خستە نێو عەرەبانەکان.

چاپتەر ٨

شەڕەکەی کوناکسا و مەرگی کۆڕش

جەرگەی بەیانی بوو، هێشتا نەگەیشتبوونە ئەو جێگەی کە کۆڕش بڕیاری دابوو تێدا پشوو بدات کە پاتەگیاس، فارسێک بوو برادەری کۆڕش، لە دوورەوە پەیدا بوو بەسواری ئەسپێکی ئارەقە کردوو بە خێرایی دەهات. بە فارسی و یۆنانی هاواری دەکرد کە شا و سوپاکەی وا نزیک دەبنەوە.. لەم کاتەدا سەرشێوان و ئالۆزییەکی گەورەیان کەوتێ. هەرکەس تاوی دەدایە چەک و بۆ ریزی خۆی غاری دەدا و دەترسان کە هەر ئێستا بەسەریان رادەگەن.. کۆڕش لە عەرەبانەکە دابەزی، زرێکەی پۆشت و سواری ئەسپ بوو و رمبێکی بەدەستەوە گرت. فەرمانی دا کە هەموو شوێنی خۆیان بگرن و، بە حاڵ پێیان کرا ریز بن.

کلێرخۆس لەسەر باڵی دەستەڕاست بوو، رووباری فوراتیش لای راستی دەپاراست. ئینجا پرۆکسینۆس لە تەنیشت کلێرخۆس دامەزرا، ئینجا مێنۆن لەگەڵ یۆنانییەکانی دیکە لەلای چەپی هێزە یۆنانییەکان ریز بوو.. هێزە ناوچەییەکان بریتی بوون لە ١٫٠٠٠ سوارەی پافلاگۆنی لە لای کلێرخۆس ریز ببوون. هەروەها پەلتاستی یۆنانیش لەلای راستدا لەگەڵ کلێرخۆس ریز ببوون.. ئاریانۆس، جێگری کۆڕش، لەسەر باڵی چەپدا لەگەڵ هێزە ناوچەییەکانی دیکە وەستابوو. کۆڕش و ٦٠٠ سوارەی خۆی لە ناوەڕاستی لەشکر ریز ببوون، لەسەر سینگیانەوە تا سەر ئەژنۆیان بە

زرێ داپۆشرابوون. سینگ و نێوچەوانی ئەسپەکانیشیان هەر بە زرێ داپۆشرابوون.

نیوەڕۆ داهات کەچی هێشتا دوژمن دیار نەبوون، بەڵام پاش نیوەڕۆ تۆز وەکو هەورێکی سپی لە ئاسۆ دەرکەوت. ئینجا هێڵێکی رەش بەدرێژایی ئاسۆ دیار بوو، کە نزیکتر بوونەوە ئەوسا تریسکەی برۆنز دیترا. سەرە رمب و ریزەکانی دوژمن رۆنتر دەبوون. هێزی سوارە لەلای چەپی سوپاکە دیار بوون، گوتیان تیسافەرنیس رابەرایەتیی دەکردن. لە تەنیشت ئەوانە سەربازی زرێپۆش ریز ببوون. ئینجا هۆپلیت بە قەڵغانی دارینەوە، گوتیان میسری بوون. ئەوجار جۆرەها سوار و تیرەنداز.. تێکڕای ئەوانە بە تاقمی لاکێشەیی بەرەو پێش دەهاتن. لە پێش ئەوانەوەش عەرەبانەی تیغدار هەبوون، ئەوانە تیغیان پێوە خرابوو تاکو ریزەکانی دوژمن پەرت بکەن.

قسەی کۆڕش کە پێشتر لەگەڵ جەنەراڵە یۆنانییەکانی کردبوو، کە گوتبووی ئەوانە بە هات و هاوارەوە هێرش دەکەن، راست دەرنەچوو. تا ئێستا بە هەسپایی و بەبێ دەنگی و بەشێوازێکی رێک دەهاتنە پێش.

لەم کاتەدا کۆڕش و پیگرەس، تەرجومانەکەی، لەگەڵ چەند کەسێک هاتن کلێرخۆسیان بانگ کرد. پێیان گوت لەشکرەکەی بەرەو ناوەڕاستی دوژمن بەرێت چونکە شا لەوێ بوو و گوتیان ئەگەر لەوەدا سەرکەوتین ئەوسا هەموو شتێک بەسەر دەچێت.. کلێرخۆس لە نزیکەوە تەماشایەکی سوپای شای کرد. سوپاکە هەندە زل بوو کە ناوەڕاستەکەی کەوتبووە بەرانبەر باڵی چەپی لەشکرەکەی کۆڕش. دوودڵ بوو لەوەی کە لە رۆخی رووبارەکە دوور بکەوێتەوە نەبا گەمارۆ بدرێت. واش هەر وەرامی بە کۆڕش دایەوە کە دواتر بیرێکی لێ دەکاتەوە و ئەگەر بە باشی زانی ئەوسا دەیکات.

سوپای فارس وردەوردە بەرەو پێش دەهات و یۆنانییەکان هێشتا لە جێگەی خۆیان وەستابوون و بەرەبەرە ریزەکانیان پڕ دەبۆوە، سەربازەکان پێ

راگەیشتن شوێنەکانی خۆیان پڕ بکەنەوە.. کۆڕش بەپێش ریزەکاندا تێپەڕی سەیری هەردوو لای دەکرد، لای دوژمن و لای تیپەکانی خۆی.. زینۆفۆن، ئەسینییەک بوو، لە شوێنی خۆیەوە لەنێو ریزە یۆنانییەکاندا چاوی بە کۆڕش کەوت. بۆی چووە پێش تا بیبینێت و بزانێ ئایا هیچ فەرمانێکی هەیە؟. کۆڕش گوتی: فاڵ و قوربانییەکان باشن. پێی گوت کە ئەم قسە بە هەمووان رابگەیێنێت و لەم کاتەدا دەنگە دەنگێک لە نێو ریزی یۆنانییەکان هەستا. کۆڕش پرسی ئەم دەنگە چیە؟ زینۆفۆن گوتی: وا بۆ جاری دووەم ناوی نهێنی[٩] بڵاو دەکرێتەوە. کۆڕش پرسی ئایا کێ ناوی نهێنیی داونێ و ناوەکە چییە؟. زێنۆفۆن پێی گوت ناوەکە ئەمەیە (زیۆسی گەیێنەر و سەرکەوتن)[١٠]. کە ئەمەی بیست گوتی: باشە من قەبووڵمە، با وا بێت.. بەوەش ئەسپەکەی بۆلای خۆی لەلای چەپ تاو دا.

لەم کاتەدا مەودای نێوان دوو لەشکرەکە ٦٠٠، تا ٨٠٠ یاردی مابوو. یۆنانییەکان سرووودی پاییێن (Paean)یان خوێند و بەرەو دوژمن بزووتن. کە بەرێ کەوتن بەشێکی ریزەکان بە پێش کەوتنەوە، ئەوانەی کە دواکەوتبوون بەخێرایی دەیانویست پێیان ڕابگەنەوە و لە هەمان کاتدا هەموو هاوارێکیان بەرز کردەوە وەکو هەلهەلە (Elelu) کە خەڵک بۆ خواوەندی جەنگ دەیکەن. هەر هەندەیان زانی وا راستەوخۆ بەرەو دوژمن غار دەدەن. هەندێک کەس دەڵێن سەربازەکان بۆ ئەوەی ئەسپەکانی دوژمن بڕەونەوە تەقەتەقیان بە قڵغان و رمبەکانیان دەکرد. بەڵام پێش ئەوەی بگەنە مەودای تیر، ریزەکانی فارس هەژان و هەڵاتن. یۆنانییەکان بە گورجی راویان نان، هاواریشیان دەکردە یەکتر کە غار نەدەن بەڵکو راویان بنێن بەبێ ئەوەی ریزەکانیان تێک بچێت.. عەرەبانەکان بە تیژی هاتن، هەندێکیان بێ شوفێر بوون، هەندێکیان بۆ ریزەکانی دوژمن رەوینەوە و

(٩) وەرگێڕ نووسیویەتی Watchword

(١٠) وەرگێڕ ئەمەی نووسیوە Zeus the deliverer and victory

هەندێکیشیان ریزی یۆنانییەکانیان بڕی. کە عەرەبانەکانیان دیت، یۆنانی ریزەکانیان ئاواڵە کرد. یەکیان خۆی لە شوێنەکەی چەقاند و عەرەبانەکە بەسەریدا رۆیشت. واش هەر دەڵێن بریندار نەبووە. لەم شەڕەدا هیچ زیانێک بە یۆنانییەکان نەگەیشت تەنیا یەک پیاو نەبێ لە ریزەکانی چەپدا گوتیان تیرێک ئەنگاوتی.

کۆڕش شاد ببوو کە دەیدیت وا یۆنانییەکان سەردەکەون و دوژمن بە پێشە خۆیان ڕادەدەن. ئەوانەی لەدەوری بوون وا تێگەیشتن کە ئیتر تەواو، کۆڕش بوو بە شا. بەڵام خۆی لەبیر نەکرد بای ئەوەی کە فارسە شکاوەکان راو بنێت. بەڵکو راوەستابوو چاوی دەگێڕا کە بزانێ شا چ دەکات. لەلای مسۆگەر بوو کە شا لە ناوەڕاستی فارسەکان وەستاوە.. گومان نییە کە هەموو سەرکردە فارسەکان لە ناوەڕاستی هێزەکانیان دەوەستان. فیکرەکە لەوە دایە کە لە ئاسوودەترین جێگە بن کەوا ئەم لا و ئەولایان دەپارێزرێت. هەروەها بۆ ئەوەی بتوانن فەرمان بە لایە دوورەکان بدەن. ئەوسا فەرمانەکە بە زووترین کات دەگاتە جێ.. ئەو رۆژە هەمان شت بوو، شا لە ناوەڕاستی سوپاکەی وەستابوو بەڵام بۆ کۆڕش، شا کەوتبووە سەر باڵی چەپ. کە دیتی هێزەکانی بەرانبەر هیچ ناکەن، هەستا وەک جۆرێک تەوقکردن بۆ لای راست شکاندییەوە.

ئینجا کۆڕش لەوە ترسا کە شا پشتی یۆنانییەکان گەمارۆ بدات، هەستا راستەوخۆ بۆی چوو. بە خۆ و بە ٦٠٠ سوارەوە هێرشی کرد و ریزەکانی شکاندن. هێزە ٦٠٠٠ سوارەکەی رامالّی و دەڵێن کۆڕش بە دەستی خۆی ئەرتەگەرسیس Artagerses، سەرکردەی ئەم هێزەی کوشتووە. بەڵام کە هێرشەکەیان کردووە ٦٠٠ سوارەکە ریزیان تێک چووە و پەرت بوونە و ژمارەیەکی زۆر کەم لەگەڵ کۆڕش مابوون، ئەوانەی کە پێیان دەگوترا هاوخوانە[١١].

(١١) Table-companions

کاتێ کە بەتەنیا لەگەڵ ئەوانە مابوو، لە دوورەوە چاوی بە شا کەوتبوو کە بە چەند ریزێک چەکداری چڕ و پڕ پارێزرابوو. بەبێ سێ و دوو هاواری کردووە (دەیبینم) و راستەوخۆ هێرشی بۆ کردووە و زەبرێکی توندی لێ داوە کەوا زرێکەی سەر سینگی بڕیوە، هەروەکو دکتۆر کتیسیاس(Ctesias) باسی کردبوو، گوتبووی بریندار کردبوو چونکە خۆی برینەکەی تیمار کردووە. بەڵام هەر لەم کاتەدا کە خەریکی دەست وەشاندن بوو، یەکێک رمبێکی توندی لەژێر چاوی داوە.. لەو شەڕەی نێوان شا و کۆڕشدا کە کتیسیاس لەگەڵ شا بووە، دەیگێڕێتەوە کەوا چەندەها کوژراو لەلایەن شا کەوتوون، بەڵام کۆڕش و هەشت لە یاوەرە خانەدانەکان (Nobles) هەموو کوژران و تەرمەکانیان کەوتنە سەر تەرمی کۆڕش.. دەڵێن کەوا ئەرتەپاتاس Artapatas، نۆکەرێکی زۆر نزیکی کۆڕش بوو، کە دیتەویەتی کۆڕش کەوتووە، خۆی بەسەر تەرمەکەی داداوە. هەندێک کەس دەڵێن شا فەرمانی داوە کە لەسەر تەرمی کۆڕش بیکوژن. هەندێکیش دەڵێن خۆی لەسەر تەرمەکەی کوشتوە کەوا خەنجەرێکی زێڕی هەبوو. هەروەها بەچەشنی خانەدانە فارسەکان ملوانکە و بازن و زیوەری لەبەر دەکرد چونکە نۆکەرێکی هەندە بەئەمەک بوو، کۆڕش باوەڕ و پایەیەکی گەورەی پێ بەخشیبوو.

چاپتەر ٩

کەسایەتیی کۆڕش

ئەمە کۆتایی بە کۆڕش هێنا. لەپاش کۆڕشی مەزنەوە، ئەم کۆڕشە لە هەموو فارسەکان لێوەشاوەتر و شایستەتر بوو بۆ شاهایەتی، ئەمەش بەشایەدی تێکڕای ئەوانەی کە لەنزیکەوە ناسیبوویان.. لە قۆناغە سەرەتاییەکانی ژیانیدا کە لەگەڵ برا و منداڵەکانی دیکە پەروەردە دەکرا، لە هەموویان باشتر بووە.. منداڵی بنەماڵە فارسەکان هەموو لە سەرای شادا پەروەردە دەکرێن، ناهێڵن گوێ لە قسەی بەد رابگرن و کە کوڕەکان دەبیسن شا یەکێکی پاداشت کردووە یاخۆ یەکی دیکەی بەڕووڕەشی بەدەر ناوە، لەوەڕا فێر دەبوون هەم رابەرایەتی بکەن و هەم پابەندی رابەرایەتی بن. کۆڕش لەسەرادا بەوە ناسرا کەوا باشترین رەفتاری هەبووە. لەچاو وەڵاشەکانی، کە لەویش بچووکتر بوون، ئەو پتر گوێڕایەڵی گەورەکان دەبوو. هەروەها بەشێوەکی سەرنجڕاکێش حەزی لە سوارچاکی بووە و لەم بوارەدا توانایەکی گەورەی دیار خستووە. هەروەها لە هونەرە جەنگییەکاندا، رمبازی و تیرەندازی، لە هەمووان پتر حەزی لە فێربوون و بەکارهێنانی چەک دەکرد. ئینجا کە گەیشتۆتە تەمەنی راو، لە بەرەنگاریی دڕندەکاندا لە هەمووان خوێنگەرمتر و بوێرتر بووە. جارێک مێیە ورچێک پەلاماری داوە، ئەویش گرتوویەتی و لە ئەسپەکەی کەوتۆتە خوارێ، لەوساوە زامەکان شوێنیان کرد لەسەر سینگی و، لەکۆتاییدا ورچەکەی کوشت. ئەو کەسەی کە گەیشتە سەر کۆڕش بۆ ئەوەی رزگاری بکات، گوتبووی کە بەڕاستی بەختی هەبووە.

که باوکی ناردوویەتی بۆ هەرێمی لێوارە دەریاییەکان و بۆتە شارەوانی لیدیا و فریگیای مەزن و کەپەدۆکیا و، کاتێک ناوی جاڕ درا بە فەرماندەی گشتیی هێزەکانی دەشتی کاستۆلۆس، زۆر پەرۆشی هەبوو کەوا لە هەر رێککەوتنێک و لەهەر کارێکی بەڕێوەبەرایەتیدا گوفتەکانی خۆی بەجێ بگەیێنێت. شارەکانی ژێر دەستی و دەست و پێوەندەکانی هەموو باوەڕیان پێ دەکرد. دوژمنەکانیش کاتێک کە نامەیەکیان لەگەڵدا مۆر دەکرد، ئیتر لایان مسۆگەر دەبوو کەوا مەرجەکان جێبەجێ دەکرێن و زیان بە ناوچەکانیان ناگات. دەرەنجام، کە لەگەڵ تیسافەرنیس تووشی شەڕ هات، هەموو شارەکان پشتی کۆڕشیان گرت تەنیا میلەتۆس نەبێت. میلەتۆس دەترسا کەوا پشتی ئاوارەکانیان بەر نادات. کۆڕش بە روون و ئاشکرایی دەری بڕیبوو کە پشتیان بەر نادات.

چاکە و خراپەی لەگەڵدا کرابایە، ئەو بەلای چاکەدا دەیشکاندەوە. خەڵک قسەکەیان دووبارە دەکردەوە کە هەمیشە دووعای خواستوە بای ئەوە تەمەنی درێژ بێت کە بتوانێ چاکەی چاکەکان و خراپەی بەدەکان بداتەوە. شتێکی ئاسایی بوو کە لەم زەمانەی خۆماندا تاکە کەسێک بێت کەوا خەڵک و شارەکان حەز بکەن خۆیان و ماڵ و شارەکانیان بخەنە بەر دەستی.. واش هەر کەس ناتوانێ بڵێ ئەو هێشتوویەتی پیاوکوژ و بەدڕەفتارەکان سووکایەتی بەدەسەڵاتی بکەن. بەپێچەوانەوە، سزاکانی یەکجار توند بوون. یەکێک بەرێگەدا دەرۆیشت کەسانێکی دەدیت وا دەستیان براوەتەوە یان کوێر کراون، چونکە لەسایەی دەسەڵاتی کۆڕشدا، یۆنانی و خەڵکی ناوچەیی وەکو یەک، ئەگەر خراپەت نەکردبایە دەتتوانی بە ئازادی کاروانی خۆت بکەی بۆ هەموو لایەک بەبێ ترس.

بێگومان پێویست ناکا بگوترێ چ رێزێکی بۆ جەنگاوەرەکان دادەنا. لە یەکەم جەنگیدا دژ بەپیسیدی و میسییەکاندا، بەخۆی هەڵمەتی بردۆتە نێو ناوچەکانیان و ئەوانە شەڕی باشیان بۆ کردووە هەمووی کردن بە

فەرمانڕەوای ئەو ناوچە داگیرکراوانە و، دواتر پاداشتی تری پێ بەخشیون تاکو بزانرێت کەوا ئازاکان هەمیشە لە ژیانێکی گەشدا دەبن و نامەردەکان مەگەر ببنە یەخسیری ئەوانە.

لەمەیدانی دادپەروەریدا مەبەستی سەرەکی ئەوە بووە وا بکات ئەوانەی پابەندی سیستەمەکە دەبن دەوڵەمەندتر بن لەوانەی کە دەیانەوێ بە شێوازێکی ناپەسندانە قازانج بکەن. بەم پێیە، کۆڕش نەک هەر راستڕەو بووە بەڵکو بۆی رەخساوە کەوا لەشکرێک خزمەتی بکات کە بەراستی لەشکر بوو. کاپتن و جەنەراڵەکانی کە لە دەریا دەپەڕینەوە بۆ ئەوەی ببنە بەکرێگراوی کۆڕش، دەیانزانی کەوا نەک هەر مووچەیەکی مانگانەیان دەست دەکەوێت و بەس، بەڵکو چەندە خزمەتیان کردبایە هەندە پاداشتیان دەبوو. هەرکەس لە هەر جارێکدا ئەرکێکی بەباشی ئەنجام دابێت، ئیشەکە بەبێ پاداشت بەسەر نەچووە. ئیتر هەمیشە باشترین ئەفسەری بۆ رەخساوە کە باشترین کاریان بۆ ئەنجام داوە.

کە دەیدیت یەکێک لە بەڕێوەبەرایەتیدا توانای هەیە و تەنیا لەسەر یاسا ناڕوات بەڵکو رێبازی نەوژەن پێرەو دەکات بۆ ئەوەی بەرهەم و قازانج لە ناوچەکەیدا زیادتر بن، کەسانی ئەوها هەرگیز نەیدەگواستنەوە بۆ جێگەیەکی دیکە. بەڵکو ئەرک و تواناکانی ئەم جۆرە کەسانەی زیاد دەکرد. ئەوها، بەڕێوەبەرەکان بە دڵێکی خۆش و پڕ بە باوەڕەوە ئەرکەکانیان جێبەجێ دەکرد و دەرامەکەیان زۆرتر دەکرد. هیچیشیان لە کۆڕش نەدەشاردەوە تەنانەت ئەوانەی بە ئاشکرایی دەوڵەمەند بوون، سامانەکانیان لە کۆڕش نەدەشاردەوە و نهێنییەکانی دیکەی دەوڵەتیان بۆ کۆڕش ئاشکرا دەکرد دەربارەی ئەوانەی کە سامانەکانیان دەشاردەوە.

هەموو لەو باوەڕەدا بوون کەوا بەهانای برادەر و راستگۆیەکان دەهات. کۆڕش هەستی دەکرد کە پێویستی بە برادەری باش هەیە و لەبەرانبەردا

هەمان شتی دەنواند، چاکە بە چاکە.. باوەڕم وایە کەس هەندی کۆڕش دیاریی بۆ نەهاتووە و لە بەرانبەردا کەس هەندی وی دەسکەوت و دیارییەکانی نەبەشیوەتەوە و، کەسیش ئەوها نرخی هەر تاکە کەسێکی هەڵ نەسەنگاندووە. کە جل و زریی جوانی بۆ دەهات بە دیاری، دەیگوت ئەو هەموو جلانە بەوی لەبەر ناکرێن. ئیتر پێشکەش بە برادەرەکانی دەکردن. چاکە و پیاوەتییەکی زۆری کردووە و برادەرەکانی سەریان بەمە سووڕ دەما.. ئەم خاڵەی کە من لە هەموو شتێک بە گرینگتری دەزانم ئەوەیە کە کۆڕش چاکەی بۆ ئەوە بوو دڵی خەڵکی شاد بکات. زۆربەی جار کە شەرابێکی باشی بۆ دەهات، گۆزەیەکی نیوە پڕی دەنارد بە نامەیەکەوە (لەمێژە کۆڕش تووشی شەرابێکی ئەوها خۆش نەبووە، وا هەندێکی بۆ خۆت و خۆشەویستەکانت نارد کە ئەمڕۆ بیخۆنەوە) زۆر جاریش قاز و مراوی و سەمونی چاک بەدیاری دەیناردن و بە نۆکەرەکانیشی دەگوت پێیان بڵێن: کۆڕش چێژی لەمانە وەرگرتووە، حەز دەکا کە ئێوەش بیچێژن.. هەمان شت سەبارەت بە ئالیکی ولاغان دەکرا. هەندێک جار ئالیک کەم دەبوو، کۆڕش ئالیکی بۆ ولاغی برادەرەکانی دەنارد تاکو لە گەڕاندا برسی نەبن.

کە بە ئیشی رەسمی بۆ لایەک دەچوو، زۆر مەبەستی بوو برادەرەکانی لەگەڵی بچن تاکو بە ئاشکرایی تێکەڵ بە گفتوگۆ و پرس و راکانی بن و خەڵکەکە بزانن رێز لە چ جۆرە پیاوێک دەگرێت. بەڕای خۆم و بەگوێرەی ئەم قسانەی کە بیستوومن، کەس وەکو کۆڕش لە یۆنانی و بێگانەشدا هەندە خۆشەویست نەبووە، بەڵگە بەو بەڵگەی کە کەس پشتی بەر نەدا ئۆرۆنتاس نەبێت. ئەمەش بەهۆی ئەوە بوو کە ئۆرۆنتاس برادەری شا بوو دەنا ژمارەیەکی زۆرتر ریزەکانی شایان بەجێ هێشتووە و رەگەڵ کۆڕش کەوتوون. رووداوەکەی مەرگیشی بەڵگەیە لەسەر ئەوەی کەوا نەک هەر ئازا بووە بەڵکو پیاوی دڵسۆز و برادەری جێ باوەڕی هەبووە کە خۆیان بۆ

وی تەرخان کردووە چونکە تێکڕای برادەر و هاونشینەکانی لەگەڵی کوژران تەنیا ئاریاوس نەبێت کەوا لەسەر باڵی چەپی هێزە سوارەکان بوو، کە بەمەرگی کۆڕشی زانیوە یەکسەر هەڵاتووە.

چاپتەر ١٠

پاش شەڕەکە

سەلک و دەستی راستی کۆڕشیان بڕی. شا کەوتە پێشڕەوی و چووە نێو ئۆردووگای کۆڕش. پیاوەکانی ئاریاوس لەوێ گیر نەبوون بەڵکو کشانەوە بۆ کۆنە ئۆردووگای رۆژی پێشوو کە ١٢ میل دوور بوو. لەمیانی ئەو هەموو تالانەی کەوتە دەست پیاوانی شا، دۆستومێکی[١٢] کۆڕشیان گرت، کچە فۆکاییەکە Phocaean کە دەڵێن جوان و زیرەکیش بوو. دۆستومەکەی دیکەی کۆڕش، گەنجەکەی کە خەڵکی میلەتۆس بوو، ئەویش گیرا بەڵام بە نیوەڕۆ وتی رایکردە لای هەندێک پاسەوانی یۆنانی و ئەوانەی لەلای شمەکەکان مابوونەوە. ئەوانە ریزیان بەست و هەندێک لە تالانچییەکانیان کوشت واش هەر هەندێکیان لێ کوژا بەڵام هەڵنەهاتن. کچەکەیان رزگار کرد و هەموو پارە و شمەکی کە لەلایان سپێردرابوو هەموویان دەرباز کرد.. لەم قۆناغەدا لەشکری یۆنانی سێ میل لە یەکتر دوور کەوتبوونەوە. یۆنانی هێزە فارسەکەی پێش خۆیان راو نا، وایان دەزانی سەرکەوتنێکی یەکجارییان ئەنجام داوە. فارسەکانیش بەهەمان شێوە خەریکی تالانکردنی ئۆردووگاکە بوون وایان دەزانی سەرکەوتنێکی یەکجارییان تۆمار کردووە. بەڵام دواتر یۆنانییەکان زانییان وا ئۆردووگاکەیان تالان دەکرێت. شاهیش کە لە تیسافەرنیسی بیست وا

(١٢) شێوە مێیانەکەی وشەی (دۆست) دەشێ بکرێتە (دۆستوم) ئەمە لە بەرانبەر Mistress بەکار هێنراوە بەواتای دۆستێکی ژن یاخۆ (خلیلة، عشیقة).

یۆنانی راوی بەشێکی سوپاکەی دەنێن، خۆی بۆ شەڕ ساز کرد.. کلێرخۆس بەدوای پرۆکسینۆسی دا نارد چونکە لە هەموویان لێی نزیکتر بوو، پرسی پێ کرد ئایا باشتر ئەوەیە کە تیپێک بنێرنەوە بۆ پاراستنی ئۆردووگا یاخۆ هەموو پێکەوە بچن؟.

لەم کاتەدا زانییان کەوا شا لە دواوە بۆیان دێت. یۆنانی بیریان کردەوە و روویان وەرسووڕاند بۆ بەرەنگاریی کردنی شا. کەچی شا هێزەکانی بەم لایەدا نەهێنا. وەک چۆن پێشتر بەسەر باڵی چەپی دادابوو، ئەم جارەش هەمان شتی کرد و پەلاماری ئەوانەی دا کە لە لەشکرە سەرەکییەکە دابڕابوون. جگە لە شا، تیسافەرنیس و هێزەکانی هەمان شتیان دەکرد.

تیسافەرنیس لە یەکەم بەرەنگاری هەڵ نەهات، بەڵکو هێرشی کردە سەر پەلتاستەکانی نزیک رووبارەکە و ریزەکانی شکاندن. واش هەر یەک کەسیشی پێ نەکوژرا. یۆنانی ریزەکانیان ئاواڵە کرد و بە رمب و شمشێر لە پیاوەکانیان دەدان. ئەپیستینیسی ئەمفیپۆلیس سەرکردەیان بوو، دەڵێن لەوێدا توانا و ئازایەتییەکی سەیری نواندووە.

تیسافەرنیس کە دیتی وا لەم رەددووبەدەرە خراپترین ئەنجامی بەدەست هێناوە، ئەمجارە نەسووڕایەوە بۆ هێرشێکی تر، بەڵکو راستەوخۆ رووی کردە ئۆردووگای یۆنانییەکان بۆلای شا. لەوێدا هەموو هێزەکانی رێک خست و بەشێوازی جەنگی ریز بوون.

ئەوانە لەسەر باڵی چەپی یۆنانییەکان بوون. یۆنانی ترسان کە پەلاماری ئەم باڵە بدەن، ئینجا بە هەردووک لادا بازنەیەک لەدەوریاندا دروست بکەن و رەنگە وردوخاشیان بکەن. بۆیە، باشتر ئەوەبوو ئەم باڵە پانتر بکەن و رووبارەکە بخەنە پاڵ پشتیان. کە ئەوان خەریکی ئەم مانۆڕە بوون، شا رێگەی گۆڕی و هاتە بەرانبەر ریزەکانی پێشەوەی یۆنانییەکان، واتە هەمان جێگەی کە لەسەرەتادا لێی بوون.

که یۆنانی دیتیان وا لەبەرانبەریان ریز بوونە، سروودی پاییێنیان خوێند و بە شێوەیەکی لە جاران دڕتر هێرشیان کرد. ئەمجارە تەنانەت هەندی جارەکەی پێشوو خۆیان را نەگرت بەڵکو هەر زوو شکان.. یۆنانی راویان نان تا گەیشتنە گوندێک. راوەستان چونکە گردێکی لێ بوو سەری گەردەکە پڕ ببوو لە چەکداری دوژمن، لەوێ بەرەنگاری دەکرا. پیادەکان هەڵاتبوون بەڵام سوارەکان سەری گردەکەیان گرتبوو و نەدەکرا بزانرێت چ لە ئارا دایە. هەندێک دەڵێن دروشمی شا لەسەر گردەکە بوو، داڵێکی زێڕین بوو لەسەر رمبێکدا باڵی بە پانی کردبۆوە.

یۆنانی بەرەو گردەکە دەچوون کاتێ کە سوارەکانیش دەستیان پێ کرد بڵاوەی لێ بکەن، هەر تاقمە و بەلایەک هەڵدەهاتن و سەری گردەکە چۆڵ کرا.. کلێرخۆس نزیکی گردەکە نەکەوتەوە بەڵام لیسیۆسی سیراکۆزیی لەگەڵ چەند پیاوێکی نارد تا سەیری ئەودیو بکەن. لیسیۆس بە سواری چوو و گەڕایەوە، گوتی دوژمن وا لە کشانەوە دان.. لەم کاتەدا خۆر ئاوا دەبوو، یۆنانییەکان وەستان، چەکیان لە خۆ داماڵی و پشوویان دا. پرسیاریان دەکرد بۆچی کۆڕش سۆراغی! نییە تەنانەت نامەیەکیشی نەنارد. نەیاندەزانی مردووە وایان دەزانی دوژمن راو دەنێت، یان خەریکە جێگایەکە داگیر دەکات.. کەوتنە گفتوگۆ، ئایا بگەڕێنەوە یان بووەستن؟، بڕیار درا کە بگەڕێنەوە. کە گەڕانەوە ئۆردووگا، کاتی نانی شێوان بوو دیتییان هەموو ئاو و خۆراک و شمەکیان تاڵان کراون. هەندێک عەرەبانەش هەبوون (گوتیان ٤٠٠ عەرەبانە دەبوون) پڕ لە شەراب و جۆ کە کۆڕش بۆ یۆناییییەکانی دانابوو، هەموو بەدەست پیاوانی شا تاڵان کرابوون. نانی نیوەڕۆشیان نەخواردبوو، ئیتر یۆنانییەکان ئەم شەوەیان ئەوها بەسەر برد.

بابەتی دووەم

یۆنانییەکان دادەبڕێن

چاپتەر ١

نامەبەری شا

بەری بەیانی، جەنەراڵەکان کۆبوونەوە سەیریان پێ دەهات کە کۆڕش هێشتا سۆراغی نییە. بڕیاریان دا شمەکیان کۆ بکەنەوە و بڕۆن رەگەڵ کۆڕش بکەونەوە. بەڵام هێشتا بەڕێ نەکەوتبوون، رۆژ هەڵاتبوو کە پرۆلکیس فەرمانڕەوای تەوترانیا، نەوی داماراتوسی سپارتی لەگەڵ گلۆووس، کوڕی تامۆس، گەیشتن و هەواڵیان گەیاند کەوا کۆڕش مردووە و ئاریاووس و هێزە ناوچەییەکان هەڵاتوون بۆ ئۆردووگای پێشوو. نامەکەی ئاریاووس رایدەگەیان کە ئەو تا سبەینێ چاوەڕێیان دەکات دەنا دەگەڕێتەوە بۆ ئایۆنیا.

کە یۆنانییەکان ئەمەیان بیست، خەفەت و نائومێدییەکی قورسیان بەسەردا هات. کلێرخۆس ئەم قسانەی کرد: خۆزیا کۆڕش زیندوو بایە، بەڵام ئێستا کە مردووە، بە ئاریاووس بڵێین کە شا بەدەستی مە بەزیوە و هیچ بەرەنگارییەک لەپێشمان نەماوە. خۆ نیازیشمان هەبوو دیسان بەگژیدا بچینەوە. بەڵێن بە ئاریاووس دەدەین کە ئەگەر بێت دەیخەینە سەر تەختی شا. ئەوانەی کە لە مەیدان سەردەکەون، مافی ئەوەشیان هەیە باڵادەست بن. ئەم وەرامەی بۆ ناردەوە و خیریسۆفۆسی سپارتی و مێنۆنی تێسالیی لەگەڵ نارد. مێنۆن حەزی دەکرد بڕوات چونکە برادەری ئاریاووس بوو و زۆر جار مێوانداریی کردبوو.

کە رۆیشتن، کلێرخۆس مایەوە. لەشکر خۆراکی پەیدا کرد بە کوشتنەوەی

هەندێک گا و بارگیر کە بۆ گواستنەوەی شمەکەکان تەرخان کرابوون. سووتەمەنییش بەوە پەیدا کرا کە هەندێک چوونەوە بۆ مەیدانی شەڕەکە، لەوێدا رمب و تیرێکی بێ ژمار کەوتبوون، وێڕای قەڵغانە دارینەکانی میسرییەکان. هەروەها قەڵغانە بچووکەکان و عەرەبانەی بێ شوفێر. قەڵغانەکانیان بۆ گۆشت کوڵاندن بەکار هێنا. بەمەش، نانی ئەو رۆژەیان دەستکەوت.

هێشتا جەرگەی بەیانی بوو کە شاندێک نامەبەر لەلایەن تیسافەرنیس و شاوە هاتن. هەموویان ناوچەیی بوون تەنیا فالینۆس نەبێت، لە ناوەکەی دیار بوو کە یۆنانییە، ئیشی بۆ تیسافەرنیس دەکرد و دیاربوو زۆر رای لێ بوو چونکە، وەکو باسی کرد، شارەزای مەشق و مانۆڕی سەربازی بوو. وڵاغیان بۆ لای یۆنانییەکان لێ خوڕی و داوایان کرد لەگەڵ جەنەراڵەکان بدوێن. گوتیان ئێستا کەوا شا سەرکەوتووە و کۆڕشی کوشتووە، فەرمانی داوە یۆنانییەکان چەک دابنێن و بێن بۆ خزمەت تەختی شا تا ئەگەر بتوانن لێبووردنی شاهانە بۆ خۆیان وەدەست بێنن.

یۆنانی بەم قسانە پەست بوون. کلێرخۆس گوتی: بەزێنەر[١] چەکی دانانێت. بەڵام هەرچۆنێک بێت راوەستن هەندەم پێ ناچێت، دەبێ بیر لە باشترین و سەربەرزانەترین وەرام بکەینەوە.. ئەوەش چونکە ئەفسەرەکانی پێیان گوت با هەناوی قوربانییەک[٢] بپشکنینەوە بۆ پێشبینی کردن.

(١) وشەی (بەزێنەر) بەرانبەر وشەی Conqueror ی ئینگلیزی و (فاتح) ی عەرەبی بەکار هێنراوە، جیاوازییەکی هەیە لەچاو (داگیرکەر). لە ئینگلیزی و عەرەبی و، دیارە لە یۆنانیشدا، شانازییان پێ کردووە نەوەکو Invader کە واتای داگیرکەرێکی کاتی دەدات.

(٢) مەسەلەی سەربڕینی ئاژەڵێک بۆ قوربانی، یۆنانییەکان وەکو جۆرێک فاڵ و ئیستیخارە و رێورەسمی دینی کردوویانە. لەمیانی ئەم تۆمارەی زینۆفۆندا دیار دەبێت کە باوەڕێکی گەورەیان پێ هەبووە.

ئینجا کلینۆری ئەرکادی، کە لەوانی دیکە بەتەمەنتر بوو، گوتی مردن باشترە نەک دانانی چەک.. هەروەها پرۆکسینۆس گوتی: فالینۆس، من پێم سەیرە شا داوای چەک لە ئێمە دەکات، ئایا بەهۆی ئەوەیە کە خۆی بە سەرکەوتوو دەزانێت یان لەبەر ئەوەیەتی کە دەیەوێ نیشانەیەکی ئاشتییانە لە ئێمەوە ببینێت! ئەگەر وەکو سەرکەوتوو داوا دەکا، کەواتە بۆچی داوا دەکات؟. دەبا خۆی بێ بیبات. دەنا ئەگەر بە مەبەستی ئاشتییە، ئەوسا دەبێ پێمان بلێ کە ئەگەر ئێمە ئەم چاکەی لەگەڵ بکەین، لەبەرانبەردا ئێمە چمان پێ دەبڕێت؟

فالینۆس وەرامی ئەم قسەی دایەوە: بۆیە شا خۆی بە سەرکەوتوو دەزانێ چونکە کۆرشی کوشتووە. ئێستا کێ ماوە لە روویدا تەڕاتێنە بۆ سەر تەختی شاهایەتی بکات ؟. باوەڕی وایە کە ئێوەش لەژێر دەسەلاتی خۆی دان. کۆرش ئێوەی هێناوەتە ئێرە و ئێستا لە ولاتاندا رووبارێکی نەپەڕ(٣) هەیە، شا دەتوانێ هەندە پیاوتان بەسەردا بگێڕێ کە پێڕاناگەن بیانکوژن تەنانەت ئەگەر ئەوانیش حەز بکەن ئێوە بیانکوژن.

ئەمجارە تیۆپۆمپۆس، پیاوێکی ئەسینی بوو، قسەی کرد: فالینۆس، وەک دەبینی تاکە شتێکی بەنرخی کە هەمانە، چەک و ئازایەتیی خۆمانە. تا چەکمان هەبێت سوود لە ئازایەتییەکە دەبینین. دەنا ئەگەر چەک نەما، ئەوسا ژیانیشمان نامێنێت. جا باوەڕ مەکە تاکە سەرمایەیەکی خۆمان لەدەست خۆ بدەین.

فالینۆس خەندەیەکی هاتێ و گوتی: لاوۆ، تۆ بەچەشنی فەیلەسووفێک قسە دەکەیت، ئێوە شێتن ئەگەر وا تێبگەن کە ئازایەتیی لە رووی شادا سوودی دەبێت.

ئەوانەی ئامادەی ئەم قسانە بوون گوتیان هەندێک کەس دەستیان پێکرد

(٣) ..(نەپەڕ) لە بەرانبەر Impassable غیر قابل للعبور بەکار هێنراوە.

ورە بەردەن و بلێین (وەک چۆن دڵسۆزی کۆرش بووین، رەنگە شا نرخی ئەم راستییە بزانێت و بۆ خۆی بەکارمان بێنێت، بۆ نموونە دژی میسر، پێکەوە داگیری دەکەین).

کلێرخۆس هاتەوە و پرسی کە ئایا گەیشتنە بڕیارێک؟. فالینۆس گوتی: ئەوانە کۆمەڵێک وەرامیان داوەتەوە. کلێرخۆس، ئێستا تۆ دەڵێی چی؟.

کلێرخۆس گوتی: فالینۆس، بەدیتنی تۆ شادم، تۆ وەکو خۆمان یۆنانیت و داوای ئامۆژگاری لە تۆ دەکەین؟. تکا دەکەم تۆ چ چارەیەکی سەربەرزانە شک دەبەیت، تاکو لە دواڕۆژدا بگوترێ فالینۆس بوو کە شا ناردی چەکیان پێ دابنێت بەڵام کە داوای ئامۆژگارییان کرد، ئەوها ئەوهای گوت. چونکە وەک دەزانی ئامۆژگارییەکەت بۆی هەیە لە یۆنان باس بکرێتەوە.

کلێرخۆس ئەم جۆرە ئاماژەی هەڵدا بە ئومێدی ئەوەی کە فالینۆس قسەیەک بخاتە بەر گوێی پیاوەکان کە ورەیان بەرز بکاتەوە تاکو چەکیان دانەنێن. کەچی فالینۆس خۆی پەڕاندەوە و بەشێوازێکی زۆر جودا قسەی کرد و گوتی: ئامۆژگاریم ئەوەیە چەکتان دانەنێن. ئەگەر بەشەڕ بێت، رەنگە ئومێدتان لە ١٠,٠٠٠ یەک بێت، دەنا بەبێ چەک ئەوسا هیچ ئومێدێکتان نامێنێ. ئامۆژگاریتان دەکەم کە ئەو تاکە هەنگاوە بنێن کە دەشێ رزگارتان بکات.. کلێرخۆس گوتی: کەواتە سوپاس بۆ ئامۆژگارییەکەت. دەتوانی وەرامەکە بەریەوە. ئێمە ئەگەر لەگەڵ شا ببینە برادەر، بەچەکەوە قازانجمان بۆ وی زیادتر دەبێت. وە ئەگەر شەڕ بکەین ئەوسا هەر بە چەکەوە باشتر دەیکەین.

فالینۆس گوتی: کەواتە ئەمەیە وەرامەکەتان. دەباشە، شا ئەم راسپاردەشی هەبوو کە تا ئێوە لە جێگەی خۆتان بن، ئاگربەست لە ئارادا دەبێت. بەڵام ئەگەر بەرەو پاش و پێش ببزوون، ئەوسا شەڕە. ئیتر دەبێ وەرامی ئەوەشم بدەنەوە کە ئایا لێرە دەمێنن بۆ ئەوەی ئاگربەستەکە لەئارادا بێت یاخۆ دەبزوون تا شەڕ دەست پێ بکاتەوە؟.

کلێرخۆس گوتی: پێی بڵێ ئێمەش وەک وی بیر دەکەینەوە.

فالینۆس گوتی: ئەمە چ واتایەک دەگەیێنێت؟.

کلێرخۆس: ئەگەر بوەستین، ئاگربەستە. ئەگەر ببزوین، شەڕە.

فالینۆس گوتی: کەواتە بڵێم چی، ئاگربەستە یان شەڕە؟.

کلێرخۆس وەرامێکی ئەوتۆی نەدایەوە: تا لێرە بین، ئاگربەستە و کە پاش و پێشمان کرد ئەوسا شەڕە.

چاپتەر ٢

یۆنانی بە ئاریاووس رادەگەنەوە

کە فالینۆس و ئەوان رۆیشتن، شاندەکەی بۆ لای ئاریاووس چووبوون، پرۆکسینۆس و خیریسیفۆس هاتنەوە دەنا مێنۆن لەگەڵ ئاریاووس مایەوە. ئاریاووس وەرامی دابۆوە کە فارسی لە خۆی پایەدارتر هەن بۆیەش، ئەم بۆی نییە رۆژێک ببێتە شا. بەڵام ئەگەر دەیانەوێ بگەڕێنەوە، با خێرا بەڕێ بکەون چونکە بەیانی زوو دەڕوات. کلێرخۆس گوتی: کەواتە ئەگەر بمانەوێ بێین دەبێ وا بکەین وەکو کە ئێوە گوتتان ئەگەرنا ئێوە دەتوانن هەر رێگەیەک بگرن کە بە قازانجی خۆتانی دەزانن. وانییە؟. کلێرخۆس تەنانەت بۆ ئەوانیش دیاری نەدەخست کە چ نیازێکی هەیە..

تازە خۆر ئاوا دەبوو، کلێرخۆس کاپتن و جەنەراڵەکانی بانگ کرد و ئەم گوتارەی دا: برادەران، کە قوربانیم دەکرد بەنیازی ئەوەی کە بزانم بەگژداچوونەوەی شا چۆن دەبێت، فاڵەکە باش دەرنەچوو. وەک ئێستا تێی بگەم ئێمە لەنێوان سوپای شا و رووبارێکی نەپەڕ داین. بەبێ بەلەم ناتوانن لە رووباری دیجلە[٤] بپەڕنەوە و بەلەممان نییە. ناشتوانین لێرە بمێنین چونکە لێرە خۆراکمان دەست ناکەوێت. بەڵام ئەگەر مەسەلەکە بریتی بێت لەوەی کە بتوانین خۆمان بە هاوڕێکانی کۆڕش بگەیێنینەوە، فاڵەکان بۆ ئەم لایە زۆر باش بوون. کەواتە دەبێ ئێستا ئەوها بکەین. پاش ئەم

---

(٤) رەنگە لێرەدا نووسەر یان وەرگێڕ یاخۆ خودی کلێرخۆس هەڵەیەکیان کردبێت چونکە تا ئێستا باسی (فورات) دەکرا!.

کۆڕە دەبێ هەمو خۆراکێک کۆبکەینەوە. کە بووق ژەنرا هەموو بارگەتان تێک بنێن. لە بووقی دووەمدا بارتان بارکەن. لە بووقی سێیەمدا بەدوا فارماندەکانتان بکەون. بارگیرەکان با بەنزیک رووبارەکەدا بڕۆن. هۆپلیتیش بەلای دەشتەکەدا.

کە رێنماییەکەیان پێ درا، جەنەراڵەکان دەستیان پێکرد جێبەجێی بکەن. لەمەوە کلێرخۆس بوو بە سەرلەشکر و ئەوانی دیکە بوونە دەستەی وی. ئەمە بەهۆی هەڵبژاردن رووی نەدا بەڵکو چونکە دەیانزانی کە کلێرخۆس تاکە کەسێکە عەقڵی رابەرایەتی تێدا بێت. ئەوانی دیکە هەندە شارەزا نەبوون.

کە تاریک داهات، میلتۆکوتیسی تراکی لە شا هەڵگەڕایەوە و ٣٠٠ پیادە تراکییەکانی هێنا. سەبارەت بە تێکڕای لەشکرەکە بەگوێرەی رێنماییەکانی پێشوو بەدوا کلێرخۆس کەوتن. نیوەشەو گەیشتنە لای ئاریاووس. جەنەراڵ و کاپتنە یۆنانییەکان بە شێوازی جەنگی دەڕۆیشتن، چوونە دیداری ئاریاووس. لەلایەکەوە یۆنانیەکان و لەلای دیکەدا ئاریاووس و ئەفسەرەکانی خۆی، سوێندیان بۆ یەکتر خوارد کە خیانەت لە یەکتر نەکەن و هاوپەیمانی راستەقینەی یەکتر بن. ناوچەییەکان سوێندێکی تریشیان خوارد کەوا بەبێ فێڵ و خیانەت یۆنانییەکان دەبەنەوە ولاتی خۆیان. ئەم سوێندانەش بە جۆرێک خوران کە یۆنانییەکان شمشیرێک و ناوچەییەکان رمبێکیان لە خوێنی کەلەشی گایەک و یەکانە بەرازێک و بەرانێک وەردا.

کە ئەم بەڵێنانە دران، کلێرخۆس گوتی: ئاریاووس ئێستا کەوا لەسەر یەک رێگە داین پێمان بڵێ چۆن پێکەوە بگەڕێینەوە. ئایا بە هەمان رێگە ؟ یان تۆ رێگەیەکی باشتر دەزانی.

ئاریاووس وەرامی دایەوە: ئەگەر بەهەمان رێگەدا بگەڕێینەوە؟، هەموو لە برسان دەمرین. لەم ١٧ رۆژەی دواییدا هیچمان لەوێ دەست نەکەوتووە

و ئەوەی هەشبوو هەموو خورا. پێشنیاز دەکەین کە بەرێگەیەکی درێژتردا بچینەوە، هەرنەبێ خۆراکی لێیە. لە یەکەم جووڵەشماندا دەبێ هەنگاوێکی زۆر درێژ بهاوێین تاکو لە شا دوور بین. ئەگەر بتوانین دوو- سێ رۆژەڕێ پێشی بکەوینەوە. ئەوسا شا دەرفەتی ئەوەی نابێ پێمان رابگاتەوە و، ئەمەش ناکات کەوا بە هێزێکی بچووکەوە راومان بنێت. بەهێزی گەورەش، ناتوانێ سووک بڕوات. ئەمەیە بۆچوونی من.

تاکە پلانێکی کە لە پێشیان بوو ئەمەبوو کە دەبایە بە هەسپایی خۆ بدزنەوە. یانیش بەجۆرێک دەرپەڕن کە پێیان رانەگەنەوە. کەچی وا رێک کەوت کە بەخت باشترین رابەر بێت. بەیانی زوو کە بەرێ کەوتن، رۆژ لەلای دەستە راست بوو. وایان دانابوو کە تا کاتی خۆرئاوابوون، دەگەنە گوندێک لە ناوچە لادێکانی بابل. بۆچوونەکەشیان راست بوو، گوندێک هەر لە کاتی نیوەڕۆ، سەیریان پێهات کەوا هەندێک سوارە لە دوایان دان. یۆنانییەکانی کە لە رێگە لایان دابوو، خێرا هاتنەوە. ئاریاووس بریندار ببوو واش هەر لە عەرەبانەکەی دابەزی و زرێکەی لەبەر کرد.. شوێنهەڵگرەکان هاتنەوە و گوتیان ئەوانە سوارە نین بەڵکو بارگیرن وا دەلەوەڕێن. یەکسەر تێ گەیشتن کە شا لێرە نزیکە. لە دوورەوەش گوندێکیان دیت بەڵام کلێرخۆس پەلاماری گوندەکەی نەدا چونکە پیاوەکانی برسی و ماندوو ببوون و درەنگیش داهاتبوو. لەهەمان کاتیشدا حەزی نەکرد دیاری بخات کە ترساوە. ئیتر لەسەر رێپێوانەکەی خۆی بەردەوام بوو.. کە خۆر ئاوابوو لەنزیک گوندێک وەستا، دیتیان پیاوانی شا تەنانەت پووشکەیەکیان لەم گوندە نەهێشتووە کە بەکەڵک بێت. ئەو کەسانەی کە بەدرەنگەوە گەیشتن، لەم تاریکاییەدا هەندە بانگ و هاواریان کردە یەکتر تەنانەت دوژمنیش گوێی لێ دەبوو.. بەیانی تێگەیشتن کەوا دوژمن ترساوە و یەکسەر ناوەکەی چۆڵ کردووە و یەک بارگیریشیان لە دوادا بەجێ نەهێشتووە. شاهیش ترساوە، وای زانیوە

بەشەو بەسەری دادەدەن.

خودی یۆنانییەکان تووشی ترسێکی گەورە ببوون و هات و هاواریان بەشەو دەکرد، کلێرخۆس بە تۆلدیسی ئەلەیی گوت بچێ خەڵکەکە بێدەنگ بکات. جەنەراڵەکان قسەیەکیان بڵاو کردەوە گوایە ئەو کەسەی ناوی ئەم کەسانە دەدات ئەوانەی دەنگە دەنگیان کردووە، پاداشت دەکرێت. بەمەش پیاوەکان بێدەنگ بوون. بەیانی کلێرخۆس فەرمانی دا بەهەمان شێوازی دوێنێ ریز ببەستن تا هەمیشە ئامادە بن بۆ بەرەنگاری.

چاپتەر ٣

یۆنانی رێککەوتننامە لەگەڵ تیسافەرنیس مۆر دەکەن

ئەوی کە پێشتر نووسیم دەربارەی شا، کە ترساوە، بەیانی قسەکە راست دەرچوو چونکە پێشتر نامەبەری نارد بۆ ئەوەی چەک دابنێن. کەچی ئەم بەیانییە شاندێکی نارد بۆ گفتوگۆ کردن.

نامەبەرەکان تووشی پاترۆڵێک ببوون، داوایان کرد جەنەراڵەکان ببینن. کلێرخۆس تاقمە چەکدارەکانی بەسەر دەکردەوە، گوتی با راوەستن تا کاتی ئەوەی دەبێ شاندەکە ببینێت.

ئینجا چوو هێزەکانی بەجۆرێک ریز کرد کەوا کەس نەبینێ کێ چەکی پێیە و کێ پێی نییە. هێڵەکانی تەسک و قەرەباڵغ کرد وەک بڵێی بۆ شەڕ ساز کراون. ئینجا هەندێک جەنەراڵ و چەکداری پۆشتەی هەڵبژارد و خۆی لە دوور وەستا و گوتی: پێیان بڵێن چییان دەوێت؟. گوتیان دەمانەوێ گفتوگۆ بکەین، دەسەڵاتێکی تەواومان وەرگرتووە کە گفتوگۆ لەنێوان ئێوە و شادا بکەین.

کلێرخۆس گوتی: کەواتە دەتوانن ئەمەی پێ بڵێن کەوا پێشەکی دەبێ شەڕێک بکەین!. ئێمە نانمان نەخواردووە و کەس ناوێرێت بە یەکمان بڵێت با گفتوگۆ بکەین بەبێ ئەوەی کە نانێکی پێشکەش بکات.

شاندەکە رۆیشتن و زوو هاتنەوە. دیاربوو یان شا یان نوێنەرێکی بەرزی شا لەوێ وەستابوو.

وەرامیان دایەوە کە ئەگەر لەگەڵتان رێک بکەوین ئەوسا رێناسێک

دادەنێین کە ئێوە بەرێتە جێگەیەکی ئەوها خۆراکی لێ بێت.. کلێرخۆس داوای کرد کە نامەبەرەکان بکشێنەوە دواوە تاکو وەرامیان دەداتەوە. کلێرخۆس پرسێکی بە جەنەراڵەکان کرد. ئەوان پێیان باش بوو کە بەزووترین کات خۆراکیان دەستکەوێ، بەڵام کلێرخۆس گوتی: راوەستن با یەکسەر وەرامیان نەدەینەوە. با هەندێک بترسن، وابزانن کە ئێمە شەڕ دەکەین. کەچی پیاوەکانی ئێمەش وا دەترسن.. دەمێک راوەستا ئینجا وەرامی دانەوە کە باشە ئاگربەست دەکات بەڵام هەر ئێستا رێگەیان پێشان بدەن.. چەکدارەکانی بە ئامادەباشیی هێشتەوە و خۆی سەرپەرشتیی هێزەکانی پاشەری کرد. لە رێگەدا تووشی کەند و جۆبار بوون. بەڵام دارخورمایەکی زۆر بڕابوونەوە، کردیانن بە پرد و بەردەباز.

لێرە دەرفەتێکی باش رەخسا کە بزانین کلێرخۆس چۆن سەرپەرشتی پیاوەکانی دەکرد. رمبێک لە دەستی چەپ، لە دەستی راستیشیدا دارێکی وەکو دەسکێکی پێ بوو، کەسێک لە کارەکەیدا سڵی کردبایەوە بەو دەسکە تێی رادەخوڕی. لە هەمان کاتیشدا، بۆ یارمەتیی هەندێک کەس، خۆی هەڵدەدا بۆ نێو قوڕەکە. بەمەش هەموو شەرمیان بەخۆ دەهات ئەگەر وەکو وی گورج نەبن.. پەلەکردنی کلێرخۆس لەبەر ئەوەبوو گومانی دەکرد کەوا ئەگەرچی وەرزەکە وەرزی ئاودێری نەبوو کەچی ئەوان جۆگەکانیان بەردابۆوە. کلێرخۆس گومانی هەبوو کە شا بەمەبەستی ترساندن ئەم دەشتەی پڕ کردووە لە ئاو.

گەیشتنە گوندێک، رێناسەکان پێیان گوتن دەتوانن لێرە خۆراک بکڕن. دەرە و شەرابی خورما زۆر هەبوو. خورمایەکە لەم جۆرە بوو کە لە یۆنان دەدرانە نۆکەرەکان، دەنا جۆرە باشەکان گەورە و گەش و ئاودارن. رەنگی خورماکە سوور و زەرد بوو، وشک دەکرانەوە تاکو شیرناتییەکەیان بمێنێت. هەروەها خۆشاوێک هەبوو بەڵام پیاوی گێژ دەکرد. ئینجا یەکەم جار بوو

جومماڕ[٥] بخۆن. زۆربەیان سەیریان بە شێوەی جوممار و بەو چێژە هات کە زۆر شیرن بوو، کەچی ئەمەش پیاوی هەندێک گێژ دەکرد. ئەو دارەی جومماڕی لێ دەردەهێنرا، هەموو دارەکە فڕێ دەدرا.

سێ رۆژ لەوێ مانەوە ئینجا شاندەکەی شا هاتن، تیسافەرنیس و زاوایەکی شا و سێ فارسی تر و هەندێک نۆکەر و پاسەوان.. جەنەراڵەکان بۆیان چوون. تیسافەرنیس تەرجومانێکی هەبوو ئەم قسانەی کرد: برادەرە یۆنانییەکانم، خۆم لە سنووری یۆنان دەژیم و کە ئێوەم ئەوها دیت، حەزم کرد شا بهێڵێ ئێوە بەرمەوە وڵاتی خۆتان. خۆشبەختانە داواکارییەکانم پەسند کران. ئەمە کارێکە کە دەبێ ئێوە و هەموو یۆنان بە چاکەی منی بزانن. بەم پێیە داوام لە شا کرد رەزامەندی بفەرمێ کە ئەم کارە ئەنجام بدەم چونکە من یەکەم کەس بووم پێی رابگەیێنم کەوا کۆڕش هەڵمەت ساز دەکات. کاتێک خەبەرەکەم پێی راگەیاند، بەخۆ و بە هێزەوە چووم بۆ خزمەتی. تاکە کەسیش بووم بەرەنگاری یۆنانییەکان بوومەوە و هەڵنەهاتم، بەڵکو بەنێو ریزەکانتاندا رێگەم بڕی و خۆم گەیاندەوە لای شا کە پاش ئەوەی کە ئەو کۆڕشی کوشتبوو و گەیشتبووە ئۆردووگاکەتان. ئینجا لەگەڵ ئەم پیاوانە، کە ئەمەکدارترین پیاوی شان، هێزە

(٥) وەرگێڕ ئەمەی نوسیوە.
Here, too, the soldiers ate the "cabbage" of the top of the palm tree, and most of them were greatly impressed with its appearance and its particularly sweet taste, though it is also apt to cause head-aches. Any palm tree from wich the cabbage had been taken withered away entirely.

وابزانم مەبەستی لە (جُمّار)ە. دەنا چۆن قەرنابیت (Cabbage) لەسەر دارخورما پەیدا دەبێت!.. جومماڕ کاکڵی قەدی دارخورمایە. کە دارخورمایەک دەبڕنەوە ئەم کاکڵە شیرینە دەردێنن و بە چەقۆ پارچەی لێ دەبڕن و دەیخۆن. شێوەی وەکو پارچە پەنیرێکی گەورەیە، رەنگیشی شەکرییەکی مەیلەو زەردە.. شایانی گوتنیشە کە خۆراکێکی گرانە، بەغدابییەکان لە جەژنەکاندا بەنرخێکی گران دەیفرۆشن.

ناوچەییەکانم ڕاو نا.. شا بەڵێنی دا کە داواکارییەکانم پەسند بکات. داواشی لە من کرد لە ئێوە بپرسم مەبەستتان چ بوو کە هێرشتان کردە سەری ؟. ئامۆژگاریم ئەوەیە کە وەرامێکی باش بدەنەوە تاکو بۆ من ئاسانتر بێت کە لەلایەن شاوە سوودێک بە ئێوە بگەیێنم.

یۆنانییەکان لە قسەکەیان کۆڵییەوە. وەرامەکەش کلیێرخۆس دایەوە بەم جۆرە: ئێمە لەسەرەتاوە بە نیازی جەنگ دژی شا نەهاتین و دواتریش هەر ئەم نیازەمان نەبووە. مەسەلەکە وەکو کە باش دەیزانن، کۆرش جۆرەها بەڵێنی دەدا کە مەبەستی هەڵمەتەکە لەوەیە کە تۆ لە هێزەکانت دابڕێنین. واش هەر، کە گەیشتینە قۆناغێکی ترسناک، ئێمە شەرممان لە کۆرش کرد کە پشتی بەردەین. ئێستاش کەوا کۆرش مردووە، ئێمە چاومان لە مڵکی شا نییە و هۆکارێک نییە وا بکات زیان بە وڵاتەکەی بگەیێنین یان خۆ بەکوشت بدەین. ئێمە دەگەڕێینەوە وڵاتی خۆمان جا وا بکە کەس هەڕەشە نەکات دەنا، پشت بە خواوەندەکان ئەستوور، تەنگی پێ هەڵدەچنین. بەپێچەوانەشەوە، ئەوەی یارمەتیمان دەدات، لەبەرانبەردا یارمەتیی دەدەین.

تیسافەرنیس قسەکەی پەسند کرد و گوتی: نامەکەتان بە شا دەگەیێنم و دەگەڕێمەوە. تا ئەو کاتەش، ئێمە وای دادەنێین کە ئاگربەست لەئارا دایە. ڕێگەشتان دەدەین خۆراک بکڕن.

لە ڕۆژی دووەمدا سۆراغی نەبوو، یۆنانی سەغڵەت بوون. لە ڕۆژی سێیەمدا هاتەوە و گوتی: ئەوجار توانیومە ئیشەکە پێک بێنم. خەڵکێکی زۆر هەن کە بەرهەڵستیی مەسەلەکە دەکەن چونکە شا لەکەس نابووریّ کە بەگژی داهاتبێتەوە. بەڵام لە کۆتاییدا ڕازی بوو ڕێگەتان بدا کە بگەڕێنەوە و، بۆتان هەیە خۆراک بکڕن. جا دەبێ سوێند بخۆن کە بە ئاشتییانە بڕۆن، تالانکاری نەکەن و پارەی ئەو شتانە بدەن کە دەیانکڕن.

لەسەر ئەم خاڵانە ڕێک کەوتن و سوێند خورا. تیسافەرنەس و زاواکەی شا دەستی ڕاستەیان بۆ جەنەراڵەکان هێنا پێش، ئەوانیش هەمان شتیان کرد. ئینجا گوتی: ئێستا دەچمەوە بۆ لای شا، کە ئیشەکە دامەزرا دەگەڕێمەوە و پێشتان دەکەوم بەرەو ناوچەکانی خۆتان لە یۆنان.

چاپتەر ٤

ڕێپێوان بە گومانێکی دووسەرەوە دەست پێدەکات

یۆنانی و ئاریاووس، کە لە نزیک ئەوان ئۆردووگای داکوتابوو، بۆ ٢٠ ڕۆژ چاوەڕێی تیسافەرنیسیان کرد. لەم ماوەدا خزم و براکانی ئاریاووس سەردانیان کرد. فارسی دیکەش سەردانی خزمەکانیان دەکردن. قسە و بەڵێنیان بۆ دەهێنان کە شا لێیان خۆش دەبێت.

ڕۆن و ئاشکرا بوو کە پیاوەکانی ئاریاووس هەندە باکیان بە یۆنانییەکان نەماوە. ئەمەش بووە هۆیەکی تر کە حەز لە چیهرەیان نەکەن. سەربازەکان یەقەی کلێرخۆس و جەنەراڵەکانیان دەگرت کە تا کەی چاوەڕێ بن ؟ کێ دەڵێ شا خەریک نییە کە ویرانیان بکات تاکو خەڵکی یۆنان چاوترس بن کە هیچی تر بەگژیدا نەچنەوە. ئێستا هێزەکان بڵاون، بەڵام کە کۆبوونەوە، ئەوسا یەکسەر پەلامارمان دەدات. ڕەنگە ئێستا دیوار و خەندەک ساز بکات دژی مە. چۆن دەهێڵێ بچینەوە یۆنان و بڵێین کە ئێمە لە نزیک تەلاری شادا شەڕمان کردووە و هیشتووشیەتی بە ساغی بگەڕێینەوە؟.

کلێرخۆس وەرامی دایەوە: منیش هەمان هەستی ئێوەم هەیە. بەڵام ئەگەر ئێستا ببزووین، ئەمە پێشێل کردنی ئاگربەستەکەیە و دەشزانیت کە ئەوسا کەس خۆراکمان پێ نافرۆشێت و کەسیش ڕێگەمان پێشان نادات. هەروەها ئەگەر ببزوین، ئاریاووس لە ئێمە جودا دەبێتەوە و یەک برادەرمان لەم وڵاتە نامێنێت. ئایا چەند ڕووباری نەپەڕ لەپێشمان دان؟، نازانم، بەڵام مسۆگەرە ئەگەر دوژمن لەدوامان بێت، ناتوانین لە فورات

بپەڕینەوە.. ئێمە سوارەمان کەمن، ئەوانەش زۆربەی هێزەکانیان لە سوارە پێک هاتووە. ئەگەر ببەزن، پێڕاناگەین زۆریان لێ بگوژین و ئەگەر سەرکەون، ئەوسا کەسمان ناهێڵن.. هەروەها، شا ناچار نییە سوێند و بەڵێنی خۆی بۆ ئەو هەموو فارس و یۆنانییانە سووک بکات. ئەمە بوون سەرچاوەی بیانگەکانی کلێرخۆس.

لەم کاتانەدا تیسافەرنیس و لەشکرەکەی هاتنەوە. دیار بوو نیازی گەڕانەوەی هەیە. ئۆرۆنتاسیش[٦] هات و کچەکەی شای لەگەڵدا بوو ئەوەی کە لێی خواستبوو.. تیسافەرنیس پێش کەوت، ڕێگەشی دەدا خۆراک بکڕن. ئاریاووس لەگەڵ تیسافەرنیس و ئۆرۆنتاس دەڕۆیشتن و ئۆردووگای لەگەڵ ئەوان دادەکوتا. ئەمە گومانی دەخستە نێو دڵی یۆنانییەکان. چاودێر و ڕێناسەکان خۆیان بڵاو دەکردەوە و ئۆردووگاکەیان هەمیشە لە دووری سێ میل دادەکوتا. هەردوو لا بە چاوی دوژمنایەتی لە یەکتریان دەڕوانی، هەندێک جاریش کە خەریکی دارکردن و ئالیک و سووتەمەنی دەبوون، پیاوەکان بەشەڕ دەهاتن. ئەمەش هەر سەغڵەتییەکەیان تیژتر دەکرد.

پاش سێ ڕۆژ گەیشتنە ئەو شتەی کە پێی دەگوترا دیواری میدیا[٧] و لێی پەڕینەوە بۆ دیوەکەی دیکە. دیوارەکە لە کەرپووچ دروست کرابوو، ٢٠ پێ بەرین و ١٠٠ پێ بەرز بوو و دەڵێن ٦٠ میل درێژە.

ئینجا بە دوو ڕۆژ ٢٤ میلیان بڕی و لە ڕێگەدا لە دوو جۆبار پەڕینەوە. یەکیان پردێکی کاتیی لەسەر بوو، ئەوەی دیکە پردێکی بە بەلەمی هەبوو.

(٦) بەگوێرەی قسەکانی پێشوو دەبێ کۆڕش ئۆرۆنتاسی کوشتبێت. کەچی لێرەدا هیچ ئاماژەیەکی نەکردووە ئایا هەمان ئۆرۆنتاسە یان یەکی دیکەیە!

(٧) دیواری میدیا نەبووبلاسسەر پاشای بابل پاش کاولکردنی ئاشوور لە ترسی میدیا دروستی کرد. واتە پێش ٢٠٠ساڵێک لە سەردەمی زینۆفۆن دروست کرابوو.

ئاوی جۆبارەکان لە دیجلەوە دەهاتن و دابەش دەبوون بۆ جۆبار و جۆگەی بچووکتر، وەکو ئەوانەی کە لە یۆنان ئاودێری پێ دەکەن.

ئینجا کە گەیشتنە سەر دیجلە، شارێکی گەورە و گەشی لێ بوو بەناوی سیتاکە Sittace میل و نیوێک لە رووبارەکە دوور بوو. یۆنانی لە قەراغ شار لە دارستانێک ئۆردووگایان دانا پڕ بوو لە جۆرەها دار و درەخت. ناوچەییەکان لەوبەری دیجلە دابەزین بەڵام لێک دیار بوون.

پاش نانی ئێوارە، پرۆکسینۆس و زینۆفۆن لەلای جبەخانەکە پیاسەیان دەکرد. پیاوێک هات لە پرۆکسینۆس و کلێرخۆس دەگەڕا بەڵام لە مێنۆنی نەدەپرسی، چونکە خۆی لەلایەن برادەرەکەی مێنۆوە، ئاریاووس، هاتبوو. پرۆکسینۆس گوتی: ئێمەین کە دەتەوێ.. کابرا قسەی کرد: ئاریاووس و ئەرتەئۆزووس کە دڵسۆزی کۆرش و ئێوەن، منیان ناردووە ورياتان دەکەنەوە کە ئەمشەو لەشکری ناوچەییەکان پەلامارتان دەدەن. هێزێکی گەورە لە دارستانەکەیە نزیک ئێرە. دەشڵێن دەبێ پاسەوانی لە پردەکەی دیجلە بکەن کەوا تیسافەرنیس نیازی هەیە تێکی بدات. بۆ ئەوەی لەنێوان دیجلە و جۆبارەکەدا گیربن.

کە پرۆکسینۆس و زینۆفۆن ئەمەیان بیست، کابرایان بردە لای کلێرخۆس. کلێرخۆس زۆر سەغڵەت بوو بەڵام گەنجێک لەوێ بوو، پاش هەندێک بیرکردنەوە گوتی: لەلایەکەوە پەلامار بدەن و لەلایەکی دیکەوە پردەکە تێک بدەن! ئەم دوو پلانە تێک ناکەنەوە. بۆچی پردەکە تێک بدەن؟. ئەگەر تێکی بدەن ئەوسا هێزەکانی ئەوبەر ناگەنە ئێرە. بەبێ پردیش، ئێمە رێگەی هەڵاتنمان نییە.

کلێرخۆس پرسی: ئایا مەودای نێوان دیجلە و جۆبارەکە چەندە؟.. گوتی: گەورەیە و کۆمەڵێک گوند و شاری گەورەی لێیە.

گەیشتنە باوەڕێک کە ناوچەییەکان بەمەبەست ئەم پیاوەیان ناردووە.

ئەوان لەوە ترساون یۆنانییەکان پردەکە تێک بدەن و خۆیان لەم ناوە قایم بکەن کەوا بەدیجلە و جۆبارەکە پارێزراوە و پڕە لە گوند و شار. ئەوسا دەبێتە بنکەیەک بۆ نەیارانی شا.

پاسەوانیان بڵاو کردەوە و کردیانە شەو، بەڵام هیچ جموجۆڵێک رووی نەدا. بەیانیش لە پردەکە، کە لە ٣٧ بەلەم دروست کرابوو، بە وریاییی پەڕینەوە چونکە بیستبوویان رەنگە لەکاتی پەڕینەوەدا پەلامار بدرێن. بەڵام لەوێش هیچ رووی نەدا، تەنیا ئەوەبوو کە گلۆووس هات و تەماشایەکی کردن بزانێ ئایا دەپەڕنەوە یان نا. کە دیتنی، یەکسەر گەڕایەوە.

بەچوار رۆژ ٦٠ میلیان بڕی و گەیشتنە رووباری فیکۆس Phycus کە ١٠٠ پێ بەرین بوو و پردێکیشی لەسەر بوو. شارێکی گەورەی هەبوو بەناوی ئۆپیس، لە نزیک وێ زۆڵە برایەکی[(٨)] کۆرش و ئەرتەکسەرکیس گەیشتە لای یۆنانییەکان. لەشکرێکی گەورەی لە سوسا Susa و ئەکبەتانا Akbatana هێنابوو بۆ یارمەتیی شا. بە لەشکرەوە لە لارێ وەستابوو تەماشای یۆنانییەکانی دەکرد. کلێرخۆس سەرلەشکر بوو، پیاوەکانی دوو بەدوو ریز کرد، دەیجووڵاندن و دەیوەستاندن و مەودای دەدایە نێوان تیپەکان. کاتێک تیپەکانی وەستاندن و ریزەکانی دیکەی لە پاشیان راگرت، دیمەنەکەیان وابوو کە خودی یۆنانییەکان سەیریان بەخۆ هات چۆن ژمارەیان هەندە زۆرە!. فارسەکانیش سەریان سوڕما.

لێرەوە بە رێپێوانێکی چوار رۆژی ٦٠ میلی بیابانیان بڕی گەیشتنە گوندێک ئی پەریساتیس بوو دایکی کۆرش و ئەتەکسەرکیس.

---

(٨) Illegitimate brother (أخ غير شرعي) ئەو کەسانەی کە لە کەنیزەکانی پاشاکان دەبوون، بە کوڕی پاشاکان دەزانران بەڵام بەچەشنی شازادە شەرعییەکان ئەو پایە بەرزەیان نەدەبوو.

تیسافەرنیس بەمەبەستی سووکایەتی کردن بەرانبەر کوڕش و دایکی، گوندەکەی دایە دەست یۆنانییەکان کە بەهەوەسی خۆیان تالآنی بکەن، تەنیا یەخسیر نەبەن. دەرە و بەرخ و شتی بە نرخ هەبوون.

ئینجا بە ڕێپێوانێکی چوار ڕۆژی ٦٠ میلیان بڕی بەدرێژایی دیجلە کە لەلای چەپیان بوو. لە ڕۆژی یەکەم بە نزیک شارێکدا تێپەڕین بەناوی کێنێ Ceanea. خەڵکە ناوچەییەکان لەوبەری ڕووبارەکە دەپەڕینەوە، نان و شەراب و پەنیریان بە قەیاغ دەهێنا.

چاپتەر ٦

خیانەتی تیسافەرنیس

پاش ئەمە گەیشتنە ڕووباری زاپاتاس Zapatas کە ٤٠٠ پێ بەرین بوو، سێ ڕۆژ لەوێ مانەوە. ئەگەرچی هیچ شتێک ڕووی نەدابوو بەڵام لەم ماوەدا گومانەکان زیادتر دەبوون. کلیێرخۆس داوای دیدارێکی تیسافەرنیسی کرد بۆ ئەوەی سنوورێک بۆ ئەم گرژییە دابنێت نەبادا ببێتە دوژمنایەتییەکی ئاشکرا. لە دیدارەکەدا کلیێرخۆس ئەم قسانەی کرد: تیسافەرنیس، ئێمە سوێند و بەڵێنمان داوەتە یەکتر بەڵام بەو شێوازەی کە ئێوە چاودێری ئێمە دەکەن، وەک ئەوەیە چاودێری دوژمنێک بکەن. تا ئێستا شتێکم لە ئێوە نەدیتوە بیسەلمێنێت کە ئێوە خراپەمان دەکەن. ئێمەش، یەک لەبارە خۆمەوە، بەهیچ شێوە خەیاڵمان بۆ ئەوە ناچێ خراپەو بکەین. بۆیەش بڕیارم دا مەسەلەکە باس بکەم تاکو سنوورێک بۆ ئەم گومانانە دابنرێت.. ئاگادارم کە پێشتر بەهۆی هەواڵی درۆ هەندێک ڕووداو هەبوون، هەندێک جاریش بەهۆی گومانی نابەجێ خەڵک لێک ترساون و دەستیان وەشاندووە. بەڵام شتێکی ئەوتۆ نەبووە کە زیانێکی بێ چارە بگەیێنێت. بۆیەش هاتم چونکە پێوەندیی ڕاستەوخۆ کۆتایی بەم شتانە دێنێت.. من دەڵێم ئێوە هیچ هۆکارێکتان نییە تاکو باوەڕ بە ئێمە نەکەن. پێش هەموو شتێک و لە هەمووی گرینگتر ئەوەیە کە ئەو سوێندانەی بەرابەر خواوەندەکان، ڕێگەمان نادەن کە ببینە دوژمن. ئەو کەسەی باکی بە سوێندی ئەوها نەبێت، من هەرگیز پیرۆزبایی لەو جۆرە پیاوانە ناکەم. ئەوەی دوژمنی خواوەندەکان بێت، ئایا دەبێ خۆ لە کوێ

بشارێتەوە و بۆ کوێ هەڵێت و پەنا بۆ چی بەرێت؟. چونکە هەموو شتێک لەدەست خواوەندەکانن و دەسەڵاتیان بەسەر هەموو شتێکدا دەشکێت.

ئەوەیە هەستی من بەرانبەر بە خواوەند و بەرانبەر بە سوێندەکانی کە لەپێناو خۆ پاراستندا خستوومانە دەست خواوەندەکان. جا کە دەگاتە مەسەلەی پێوەندییان بە پیاوانەوە، باوەڕم وایە کە ئێستا ئێوە باشترین مایەی سوودن بۆ ئێمە. بە یارمەتیی ئێوە هەموو ڕێگەکان ئاسانن، هەموو ڕووبارێک دەبڕدرێت و تووشی برسیاتیش نابین. کەچی ئەگەر ئێوە نەبان، ئەوسا ڕێگەمان نادیار دەبوو چونکە شارەزاییمان نییە و هەموو ڕووبارێک دەبووە ڕێبەستێک و هەر تاقمە خەڵکێک دەبوونە مایەی ترساندنی مە. لە هەمووشی ترسناکتر چۆلەوانییەکەیە، ئێمە تێدا بزر دەبووین.

ئەگەر ئێمە هەندە شێت بین کە ئێوە بکوژین، چۆن دەبێ سوودبەخشی خۆمان بکوژین و چۆن بیر لەوە ناکەینەوە کە شا بەهێزێکی گەورە بۆمان ناوەستێ تۆڵەتان بکاتەوە؟. یەک لەبارە خۆمەوە ئەگەر زەبرێکم لە ئێوە دا، با بڵێم چ زیانێک دەکەم و چۆن بەسەرمدا دەشکێتەوە. من بۆیە بووم بە برادەری کوڕش چونکە لە چاو خەڵکی ئەوسا، لە هەمووکەس پتر بە هانای خەڵکەوە دەچوو. ئێستاش وا ئێوە دەسەڵات و ناوچەکانی کوڕشت گرتۆتەوە و، دەسەڵاتی شاهیش هەر لەگەڵ ئێوە دایە. ئەوانە هەموو لە قازانجی تۆن، جا کێ هەندە شێتە برادەرایەتیت نەکات ؟.. هەروەها با پێت بڵێم بۆچی ئومێدم هەیە کە برادەرایەتی لەگەڵ ئێمەدا بکەن. یەکەم، میسیاییەکان هەن کە وابزانم ئاڵۆزن و لەخۆم و ئەم هێزەم رادەبینم کە سەرکوتیان بکەم. هەروەها پیسیدییەکانیش بیستوومە خەڵکی شەڕانگێزیان هەیە کە دەتوانن تووشی سەرئێشەت بکەن. ئاگاداریشم کەوا ڕقێکی تایبەتیان هەیە بەرانبەر میسرییەکان و باوەڕ ناکەم بۆ سزادانی ئەوانە لە هێزەکەی من باشترن دەسکەوێ. بەڵێ، بەیارمەتیی ئێمەوە دەتوانن بەرانبەر دەوڵەتەکانی هاوسێتان وەکو دیکتاتۆر ڕەفتار بکەن.

ئێمە لەبەر پارەمان نییە، بەڵکو لەبەرانبەر ئەم چاکەیە کە لەگەڵمان دەیکەن کەوا ژیانمان دەپارێزن. سەیرم پێ دێت کە هێشتا باوەڕ بە ئێمە نەکەن!

ئەمە بوو قسەی کلێرخۆس، تیسافەرنیس وەرامی دایەوە: کلێرخۆس، بەڕاستی پێم خۆش بوو ئەم قسە ڕێک و پێکانەت کرد. تۆ ئەم هەست و باوەڕەت هەیە وا ڕادەگەیێنی کە دژایەتیی کردنی مە زیان بە بەرژەوەندیی ئێوەش دەگەیێنێت. بەڵام ئێستا نۆرەی تۆیە گوێ بگری تا بزانی کە نە شا نە من بەرانبەر بە ئێوە گوماناوی نین.

ئەگەر بەڕاستی نیازی وێرانکردنی ئێوەمان هەبایە، ئێمە لە سوارە و پیادە و چەکمان کەم نییە کە نەتوانین زەبرتان لێ بوەشێنین بەبێ ئەوەی بتوانن تۆڵە بکەنەوە. بیر لەو هەموو چیایانە بکەنەوە کە دەتوانین لەوێدا پێشتان لێ بگرین. بیر لەو هەموو ڕووبارە بکەنە کە بەوان دەتوانین پێش بە هەموو کەس بگرین. هەندێکیان هەندە پانن کە بە ئێوە نابڕێن.. بێجگە لەمانە، ئاگر لە گیا بەهێزترە، دەتوانین ئاگر لە هەموو بەر و بوومەکانی پێشتان بەردەین، ئەوسا برسیاتی دژبە ئێوە بەگەڕ دەخەین ئیتر هەموو ئازایەتیی جیهان بەهاناتان نایەت.. بەو هەموو توانایەی کە لەبەر دەستی ئێمە دایە، کە هیچیش بارگرانی لەسەر ئێمە ناکەن، و لەنێو ئەو هەموو ئەگەرانەدا کە لەبەر دەستماندان، تۆ بۆچی وا دەزانی تاکە ڕێگەیەک دەگرین کە ڕەنگە لەبەرچاوی خەڵک و خواوەندان لاوازی و سووکایەتیی تێدا بێت بۆ مە؟. شتی ئەوها تەنیا لەنێو خەڵکی بێهۆش و بێئومێد ڕوو دەدات کەوا هیچ ڕێگەیەکی دیکەیان نەمابێت (کە ئەگەر ئەوهاش بن، هەر بە تاوانبار دەردەچن). پیاو هەن کە لەپێناو خۆئاسوودەکردندا ئامادەن سوێند شکێنی لەگەڵ خواوەندەکان بکەن و بەرانبەر بە پیاواندا بێ ئەمەک بن. کلێرخۆس، ئێمە هەندە پووچ و بێ مێشک نین.

ئێمە کە دەشتوانین وێرانتان بکەین، ڕەنگە بپرسی کەواتە بۆچی

نایکەین ؟. با پێت بڵێم کە ئەمە لەبەر ئارەزووی خۆمە کە دەمەوێ ببم بە جێ باوەڕی یۆنانییەکان، تاکو لە بەر چاکەکاری بتوانم بگەڕێمەوە ناوچەی خۆم بە پشتیوانیی ئەو بەکرێگیراوانەی کە کۆڕش هێنابونی. خۆت باسی هەندێک بوارت کرد کە دەشێ ئێوە بەهانام بێن. بەڵام هۆیەکی لەمانەش گرینگتر هەیە، شتێکە کە هەر خۆم دەیزانم. ئەمەش ئەو تارایەیە کەوا ئێستا لەسەر سەری شایە بەڵام لەهەمان کاتدا لە نێو دڵی زۆر کەسدایە.

کلێرخۆس باوەڕی وابوو کەوا لەم خاڵەدا قسەی راست دەکات، گوتی: دە باشە، ئەو ساکارانەی کە دەیانەوێ ئێمە بکەنە دوژمنی یەکتر، لەو کاتەدا کە ئێمە ئەو هەموو هۆکارانەمان هەن بۆ ئەوەی ببینە برادەر، ئایا ئەوانە شایستەی خراپترین چارەنووس نین؟.

تیسافەرنیس گوتی: با، ئیتر ئەگەر خۆت و جەنەراڵ وکاپتنەکانت بێنە لای من ئەوسا یەک بەیەک ئەو کەسانە دەستنیشان دەکەم کە بەمنیان گوتووە گوایە ئێوە خەریکی پلانگێڕانن دژی من.

کلێرخۆس گوتی: هەمویان دێنم و، یەک لەبارە خۆمەوە ئاشکرای دەکەم کێیە ئەو کەسەی کە ئەم هەواڵانەی بۆ من دەهێنا.

پاش ئەمە، تیسافەرنیس زۆر بە جوانی لەگەڵ کلێرخۆس رەفتاری کرد و نەیهێشت بڕواتەوە تا نانی ئێوارەیان پێکەوە خوارد.

رۆژی دووەم، پاش گەڕانەوە بۆ ئۆردووگا، کلێرخۆس دیاری خست کەوا لەگەڵ تیسافەرنیس گەیشتۆتە تێگەیشتنێکی زۆر باش و دەیگوت ئەو یۆنانییانەی کە ئەم قسەلۆکەیان بڵاو کردۆتەوە دەبێ بە چەشنی خاین سزا بدرێن. ئەو گومانی لە مێنۆن دەکرد چونکە لەگەڵ تیسافەرنیس و ئاریاووس دیترابوو و خەریک ببوو بەدزی بەرەیەک لەنێو یۆنانییەکان رێک بخات بۆ ئەوەی تێکڕای لەشکری یۆنانی بکاتە برادەری تیسافەرنیس. کلێرخۆس دەیویست لەشکرەکە پابەندی خۆی بن و ئەو هەموو بۆڵە بۆڵەشی لەکۆڵ بێتەوە.

هەندێک سەرباز لە قسەی کلێرخۆسیان دەدایەوە کە نابێ هەموو جەنەراڵ و کاپتنەکان بەرێت و نابێ باوەڕ بە تیسافەرنیس بکات. بەڵام کلێرخۆس لەسەر قسەکەی خۆی سوور بوو تا لەکۆتاییدا توانی پێنج جەنەراڵ و ٢٠ کاپتن لەگەڵ خۆی بەرێ وێڕای ٢٠٠ سەربازێکیش گوایە خۆراک دەکڕن.

کە گەیشتنە دەرکی رەشماڵەکەی تیسافەرنیس، جەنەراڵەکان بۆ ژووری بانگ کران، ئەوانەش بریتی بوون لە پرۆکسینۆسی بۆیۆتی، مێنۆنی تێسالی، ئاگیاسی ئەرکادی، کلێرخۆسی سپارتی و سۆکراتیسی ئاخەیی. کاپتنەکان لەبەر دەرگا مانەوە. هەندەی نەبرد بە یەک ئاماژە ئەوانەی ژووری دەستبەسەر کران و ئەوانەی دەرێ کوژران.. ئینجا هێزێکی سوارەی ناوچەیی بەو دەشتەدا گەڕان، ئەو یۆنانییەی کە تووشیان بوون، یەخسیر و ئازاد وەکو یەک، هەر هەموویان کوشتن. یۆنانی بە سەیری تەماشای ئەو مانۆڕ و جموجۆڵەیان دەکرد و تێنەدەگەیشتن، تا نیکارخۆسی ئەرکادی بە زامداری هەڵات، برینێکی گەورە لە زگی کرابوو کەوا هەناوی خۆی بەدەست هەڵگرتبوو، هاتەوە و مەسەلەکەی گێڕایەوە.

یۆنانی تاویان دایە چەک. خەفەتێکی گەورەیان بەسەردا سەپا و دەیانگوت هەر ئێستا دوژمن هێرش دەکەن بەڵام دوژمن بە هەموو هێزەکەیەوە نەهات. تەنیا ئاریاووس و ئەرتەئۆزووس و میتراداتیس، کە ئەوانەش نزیکترین پیاوی کۆڕش بوون. تەرجومانە یۆنانییەکە برای تیسافەرنیسی لەوێ دیتبوو، سەرباری ٣٠٠ سواری زرێپۆشی فارس.

کە لە ئۆردووگا نزیک بوونەوە داوایان کرد تێکڕای کاپتن و جەنەراڵەکانی کە ماون بۆیان بێنە دەرێ تاکو نامەیەکی شا رابگەیێنن. جەنەراڵە یۆنانییەکان بەوپەڕی وریاییەوە چوونە دەرێ، کلینۆری ئۆرخۆمینۆس و سۆفەینەتۆسی ستێمفالی چوون، زینۆفۆنی ئەسینیش چوو تا بزانێ پرۆکسینۆس چی بەسەر هاتووە؟. خیریسیۆفۆس خۆوبەخت لەگەڵ

هەندێک کەس چووبوونە گوندێک بازاڕ بکەن.

لە شوێنێک راوەستان کە دەنگیان بگاتە یەکتر، ئاریاووس ئەم قسانەی کرد: یۆنانییەکان، بۆمان دەرکەوت کە کلێرخۆس سوێندشکێنە ئاگربەستەکەی پێشێل کردووە و ئەوەی پێی گەیشت شایستەی خۆی بوو، وا مرد. بەڵام پرۆکسینۆس و مێنۆن کە دەربارەی پلانەکە گوزارشیان دابوو وا بەڕێزەوە گیراون. سەبارەت بە ئێوەش، شا داوا دەکا چەک دابنێن بەبۆنەی ئەوەی کە ئەم لەشکرە پێشتر ئی کۆرش، غولامی شا، بووە. ئێستا بە ئی خۆی دەزانێت.

کلینۆری ئۆرخۆمینۆس وەک گوتەبێژی یۆنانییەکان وەرامی دایەوە: ئاریاووس هەی رووڕەش. ئەدی ئێوە برادەری کۆرش نەبوون، سوێندتان خواردبوو کە هەمان دۆست و دوژمنی ئێمەتان هەبێت کەچی لەگەڵ ئەو تیسافەرنیسە بێخودایە پیاوکوژە خیانەت لە ئێمە دەکەن. خودی ئەو کەسانەتان کوشت کە سوێندتان پێکەوە خوارد، ئێستاش کە ئێمەتان بەجێ هێشتووە وا لەگەڵ دوژمنانی مە هاتوون!

ئاریاووس گوتی: راستی ئەوەیە کە کلێرخۆس خەریکی فێڵ بوو دژی هەمووومان.

زینۆفۆن وەرامی ئەم قسەی دایەوە و گوتی: باشە، ئێستا کلێرخۆس کە سوێند و ئاگربەستەکەی شکاند وا بە سزای خۆی گەیشت. راستە، دەبێ سوێندشکێنی بەرپەرچ بدرێتەوە. بەڵام پرۆکسینۆس و مێنۆن کە جەنەراڵی مەن و بۆ ئێوەش سوودبەخشن، دە ئەوانە بنێرنەوە. گومان نییە کە ئەوانە برادەری هەردووک لان، باشترین ئامۆژگاری دەدەن بۆ ئێمە و بۆ ئێوەش!.

ناوچەییەکان دەمێک لەنێو خۆیاندا قسەیان کرد بەڵام رۆیشتن بەبێ هیچ وەرامێک بۆ ئەم پێشنیازە.

چاپتەر ٦

کەسایەتیی پێنج جەنەراڵەکە

جەنراڵە گرتووەکان بۆ لای شا بردران و سەریان برا. یەک لەوانە کلێرخۆس کە بەشایەدی هەمووان سەربازێکی راستەقینە بوو. بە شێوەیەکی نائاسایی ژیانی خۆی بۆ جەنگ تەرخان کردبوو. ئەمەش بەوە دیار دەبێ کە تا سپارتا لە جەنگ بوو دژی ئەسینا، ئەو هەر لە یۆنان بوو. کەچی کە ئاشتی هاتە کا، توانی بە حوکمەتەکەی خۆی بسەلمێنێت کەوا تراکییەکان دژایەتیی یۆنانییەکان دەکەن. لە دەرفەتێکدا رێگەیەکی دۆزیبیەوە و سواری دەریا بوو بۆ جەنگی تراکییەکان لە باکووری خەرسۆنیز Chersonese و پەرینتۆس .Perinthus پاش ئەوەی کە بە کەشتیی کەوتە رێ، بەرپرسەکانی حوکمەتەکەی رای خۆیان گۆڕی و لە ئیستموس Esthmus بانگیان کردەوە. بەڵام لێرەدا بەقسەی نەکردن و گەڕایەوە بۆ هێلێسپۆنت .Hellespont دەرەنجام بەڕێوەبەرایەتیی سپارتا حوکمی مەرگیان بۆ دەرچوواند کەوا لە سپارتا هەڵگەڕاوەتەوە. ئینجا وەکو ئاوارەیەک خۆی لە کۆرش نزیک کردەوە و هەمان بیانگەی بۆ نووسی، بەوەش باوەڕی کۆرشی بۆخۆی دابین کرد. کۆرش ١٠,٠٠٠ داریکی دایێ کە هیچی بۆ خۆی خەرج نەکرد، بەڵکو لەشکری پێک هێنا و جەنگی هەڵگیرساند و تراکیای بەزاند و تەخت و تالانی کرد و هەر بەردەوام بوو تا کۆرش بەدوایدا نارد.

بە گۆشەنیگای من، ئەمە ژیاننامەی پیاوێکە کە ژیانی تەرخان کردووە بۆ جەنگ. دەیتوانی بە خۆشی بژیێت و تووشی ئەم کێشە و ئازارە نەیەت،

بەڵام ڕێگەی جەنگی هەڵبژارد. دەیتوانی پارە و ئاسوودەیی دابین بکات کەچی وەک چۆن خەڵک پارە لە ئەوین و شادیی خەرج دەکەن، ئەو لە جەنگی خەرج دەکرد.

ئەوانە دیاری دەخەن تا چ ڕادەیەک ژیانی بۆ جەنگ تەرخان کردبوو.. تواناکانی لە مەیدانی سەربازیدا بەوە دیار کەوتن کە چەندە حەزی لە مەترسی و سەرەڕۆیی دەکرد. شەو و ڕۆژ ئامادە بوو کە لەباری سەخت و ئاڵۆزدا ڕابەرایەتی بکات و هێرشی سەر دوژمنان بکات و دەیتوانی ڕێگەی خۆی دەربکات، ئەمەش بە شایەدیی هەمووان. دەڵێن هەموو تایبەتمەندییەکانی ڕابەرایەتیی هەبوو. پلانکێشێکی یەکجار بەتوانا بوو کە دەیتوانی هەمو پێداویستییەکانی لەشکر دابین بکات و لەکاتی پێویست بگەنە سەربازەکان.. سەرنجی خەڵکی ڕادەکێشا، وای دەکرد بەقسەی بکەن چونکە پیاوێکی توند بوو ڕوخسارێکی خۆسەپێنی هەبوو لەگەڵ دەنگێکی ڕەق. سزاکانی بە توندی و هەندێک جار بە تووڕەیییەوە دەسەپاند، تەنانەت هەندێک جار پەشێمان دەبۆوە کەوا هەندە دڕ بووە.. سزادان، یەکێک بوو لە بنەما سەربازییەکانی وی، چونکە باوەڕی وا بوو کە لەشکر بەبێ ڕەندایەتی و پابەندبوون کەڵکی نابێت. دەڵێن گوتوویەتی دەبێ سەرباز پتر لە فەرماندە بترسێت تا ترسی دوژمن، بۆ ئەوی کە بەبێ دوودڵی هێرش بکات و لەکاتی کشانەوەشدا بەباشترین شێواز فەرمانەکان بەجێ بگەیێنێت.. دەڵێن لە بەرەنگاری دوژمندا، ڕوخسارە ترسناکەکەی نەرمتر دەبوو، وای لێ دەهات ببێتە مایەی دڵئارامی بۆ سەربازەکان. واش هەر لە شێنەییدا کە سەربازەکان دەرفەتیان دەبوو، دەچوونە لای ئەفسەری دیکە چونکە هەندە ڕەق و دڕ بووە بەدەگمەن توانیویەتی دڵیان ڕابگرێت. پێوەندی لەگەڵ سەربازەکانی خۆی وەکو پێوەندی خوێندکار و بەڕێوەبەری خوێندگە بووە.

بەم پێیە، کلێرخۆس هەرگیز ئەو پیاوانەی دەست نەکەوت کە لەپێناو برادەرایەتی و خۆشەویستیدا پشتی بگرن. ئەو ڕابەرایەتییەکی تەواوی بەسەر پاوەندەکانیدا دەسەپاند کەوا لەلایەن شارەکانیانەوە خرابوونە بەر دەستی، یاخۆ بەهۆی دەستکورتی یاخۆ لەبەر هەر شتێکی دیکە ناچاری کردبن لەژێر دەستی بن.. دەنا کە لەژێر ڕابەرایەتیی ئەودا سەرکەوتن تۆمار دەکرا، ئەوسا نرخی ئەم ڕەوشتانەیان دەزانی کە ئەو پیاوەیان کردبوو بەم سەربازە توندە. لەلایەکەوە سوودیان لەوە دەدیت کە لەسایەی کلێرخۆسدا ترسیان لە دوژمن دەشکا. لەلایەکی دیکەوە ناچاربوون لەترسی سزا پابەندییەکی تەواو بنوێنن. کەواتە وەکو فەرماندەیەک ئەم ڕەوشتانەی هەبوو، دەیانگوت حەزی نەدەکرد خۆی لەژێر فەرمانی خەڵکی دیکەدا بێت. کە مردیش تەمەنی گەیشتبووە ٥٠ ساڵێک.

پرۆکسینۆسی بۆیۆتی لە تەمەنی هەرزەکارییەوە چاوی لەوەبوو ببێتە پیاوێکی وا کە توانای ئەنجامدانی کاری زلی هەبێت. بەم پێیەش پارەیەکی زۆری لەوە خەرج کرد کە لەسەر دەستی گۆرگیاسی لیۆتینی بخوێنێت. بەڵام پاش ماوەیەک گەیشتە باوەڕێک کەوا ئەو توانایەی کە لەلایەکدا برادەرایەتیی پیاوی مەزن بکات و لەلایەکی دیکەدا سەربازی بەڕێوە ببات. بۆیەش، ڕەگەڵ ئەو هەڵمەتە سەربازییەی کۆڕش کەوت بەخەیاڵی ئەوەی کە، جگە لە پارە، بتوانێ ناوبانگ و دەسەڵاتێکی گەورە پەیدا بکا. زۆر بە ئاشکرایی دەیگوت نایەوێ ئارەزووەکانی بەڕێگەی نا ڕەوا بەدی بێنێت. بە پێچەوانەوە دەیویست بە شایستەیی ئەنجامیان بدات، دەنا با نەبن باشترە.. بۆ خەڵکێکی ڕەند و بەئەدەب فەرماندەیەکی باش بوو، کەچی نەیدەتوانی ڕێز و سام بەسەر سەربازەکاندا بسەپێنێت. لە ڕاستیدا، بەرانبەر سەربازەکان خۆی پتر بەرگری لەخۆی دەکرد لەچاو ئەوەی کە ئەوان بەرگری لەخۆیان بکەن یاخۆ بپارێنەوە. ڕۆن و ئاشکراش بوو کە هەندە بایەخی نەدەدا ئایا قسەی دەڕوا یان نارِوا لەچاو ئەوەی کە پەرۆشی

ئەوەی هەبوو جەماوەری لەنێو سەربازەکاندا هەبێت. بیری دەکردەوە ئەگەر بیەوێ جەنەراڵێکی باش بێت، بەسیەتی ئافەریم و پاداشتی ئەو کەسانە بکات ئیشی باشیان دەکرد. ئەنجامەکەش ئەوەبوو کە خەڵکە راسترەوەکانی تاقمەکەی خۆی خۆشیان دەویست، دەنا خەڵکی بێ بیر و باوەڕ سووکایەتییان بە پایەی وی دەکرد. وایان دەزانی کە بە ئاسانی کۆنترۆڵ دەکرێت.. کە مرد تەمەنی ٣٠ ساڵێک دەبوو.

مێنۆنی تێسالی بە ئاشکرایی مەراقی پارە بوو. ویستوویەتی ببێتە جەنەراڵ بۆ ئەوەی دەسکەوتی پێ ببڕێت. مەبەستیشی لە پایەداریدا ئەوەبوو کە قازانجێکی زیادتر بکات و تا خەڵکی گەورەتری ناسیبایە، ئەوسا پتر چاوپۆشی لە رەفتارە بەدەکانی دەکرا. فرت و فێڵ و درۆی بەوە دەزانی کە رێگەی ئامانجەکانی بۆ نزیک دەکەنەوە. بۆیەش، راسترەوی و راستگۆیی بە جۆرێک لە جۆرەکانی نەفامی تێدەگەیشت. پەرۆشی بۆ کەس نەبوو، ئەو کاتەی کە خۆی بە برادەری کەسێک نواندبایە، خەڵکەکە یەکسەر تێدەگەیشتن کەوا خەریکە زەبرێک بوەشێنێت.. لە گفتوگۆدا نە سووکایەتی بە دوژمن دەکرد و نە بایەخیشی بە قسەی خەڵکە خۆبییەکان دەدا. تەنانەت بایەخی بە شەمەک و ماڵی دوژمنیش نەدەدا چونکە بەشتێکی دوورەدەستی دەزانی. کەچی ماڵی برادەرەکانی خۆی، کە بە ئەمانەت دەسپێردران، ئەوانەی بە دەسکەوت دەزانی.. ترسی گەورەی لە پیاوی درۆزن و بەدکار و بێ بەڵێن بوو، چونکە وای دەزانی هەمان چەکی وی بەکار دێنن. هەروەها ئەگەر تووشی پیاوێکی وردبین، وردبین و لەهەمان کات راسترەو بایە، ئەوانەی بە نیمچە هۆشیار دەزانی. دەنا بەرانبەر بە پیاوی خواناس و راستگۆ و دەستپاک، مێنۆن بە شانازییەوە تەفرەی دەدان و بەچاوی سووکایەتییەوە سەیری دەکردن. خەریکی کەسانێکی ناشارەزا دەبوو کە هەستیان بە کەمیی کردبایە. وە ئەگەر ویستبای برادەرایەتی لەگەڵ کەسێک بکات، ئەوسا لاسای خەڵکی

پایەداری دەکردەوە، کە بە نموونەی بەرزی دەزانین.. ئەم رێبازەی کە پێڕەوی دەکرد بۆ مسۆگەرکردنی پشتگیری سەربازەکانی خۆی ئەوەبوو کەوا لە دزی و تاوانەکانیاندا بەشداری دەکرد تاکو بەچاویان داداتەوە. باوەڕی وابوو دەبێ هێز و توانای خۆی دیار بخات و پێشانیان بدات کەوا ئامادەیە سوود لە خاڵەکانی لاوازیی ئەوان وەربگرێت.. ئەوانەی کە وازیان لە خزمەتی وی دەهێنا بە پاشەملە باسی دەکردن گوایە خێری پێ کردوون و چاوپۆشی لێ کردوون دەنا دەیتوانی ئاشکرایان بکات.. بە رەچاوکرنی رابردووی ژیانی، پیاو دەتوانێ بڵێت کە ئەمە پیاوێکی ناڕاست بووە. ئەم قسانەی ئێستا دێن زانیارییەکی گشتین دەربارەی ژیانی. لەکاتی خۆیدا کە کوڕێکی جوانکەڵە بووە، بە ئەریستیپۆسی سەلماندووە کە رابەرایەتیی چەکدارەکان بەخۆی بدات. هەروەها پێوەندییەکی گەرمی هەبوو لەگەڵ ئاریاووس کە ئەگەرچی خەڵکی ناوچەیی بوو بەڵام ئاریاووس حەزی لە پیاوی قۆز بووە و هەر خۆی پێش ئەوەی سمێڵ و ردێنی پەیدا بن، تاریپاستی گرتبوو بە (نێرە- دۆست). تاریپاست تازە پێ گەیشتبوو.. جەنەراڵەکانی دیکە بەهۆی ئەوە کوژران کەوا بەگژ شادا چووبوون. کەچی ئەم ئەگەرچی هەمان شتی کردبوو، تووشی هەمان جۆرە مەرگ نەهات. کە ئەوانی دیکە کوژران، شا سزای دا بەڵام وەکو کلێرخۆس و جەنەراڵەکانی دیکە بە سەربڕین نەمرد. بەڵکو دەڵێن چارەنووسی وابوو کە یەک ساڵ لەژێر خراپترین حاڵدا ژیاوە بەچەشنی هەر تاوانبارێک و دزێکی ئاسایی.

ئاگیاسی ئەرکادی و سۆکراتیسی ئاخەیی، ئەوانەش کوژران. کەس ناتوانێ لە ئازایەتییان کەم بکاتەوە یان بڵێ تێگەیشتنیان بەرانبەر بە برادەرەکانیان باش نەبوو. هەردووک تەمەنیان لە دەوری ٣٠ ساڵێک بوو.

بابەتی سێیەم

ڕێپێوان بەرەو کوردستان[١]

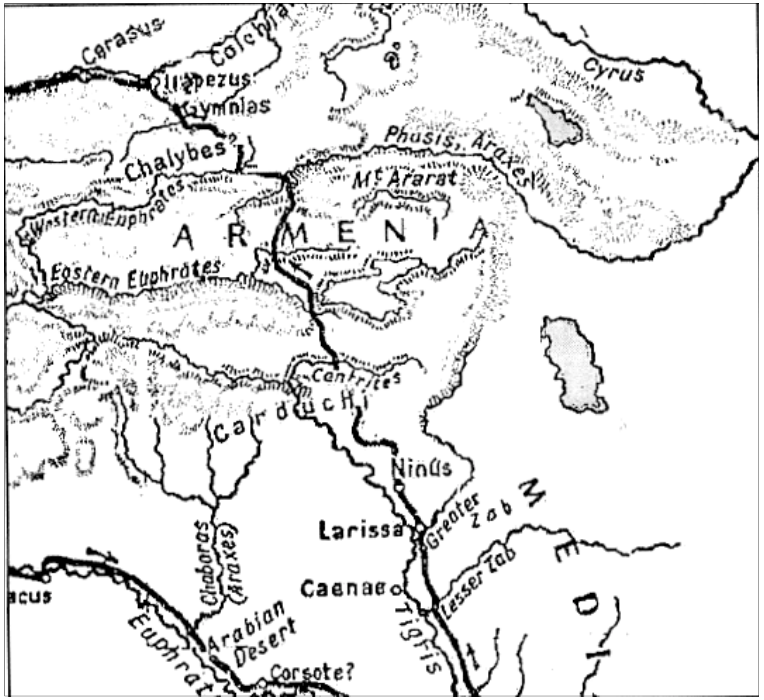

(١) ئەم ناونیشانە وەرگێڕی ئینگلیزی (ڕێکس وارنەر) بەکاری هێناوە نەک بڵێین لەسەردەمی زینۆفۆن بەکار هێنرابێت.

چاپتەر ١

زینۆفۆن دەستپێشخەری دەکات

کە جەنەراڵەکان گیران و سەربازەکانی لەگەڵیاندا کوژران، یۆنانی کەوتنە بارێکی زۆر سەخت. وایان دەزانی لە پایتەختی شا نزیکن و کۆمەڵێک شار و خەڵکی دژوار دەوریان گرتوون و لە ئایندەدا کەس خۆراکیان پێ نافرۆشێت. بەلانی کەم ١٠٠٠ میل لە یۆنان دوور بوون و کەسیش نەمابوو رێگەیان پیشان دات. رووباری بەرینیان لەپێش بوو و ئەو خەڵکەی بەبرادەریان دەزانین ئەوانیش ببوونە دوژمن، ئیتر بە تاقی تەنیا مابوونەوە بەبێ هێزی سوارە. بەوەش دەیانزانی کە ئەگەر لەشەڕدا سەر بکەون، ناتوانن دوژمنەکانیان بکوژن و ئەگەر ببەزن ئەوسا کەسیان بە زیندوویی نامێنێت.. ئەم ئێوارە کەس نانی پێ نەخورا. شەوێ، کەس هێزی نەمابوو خۆی رێک بخات. زۆربەیان لەجێگەی خۆیان دانیشتن و خەویشیان لێ نەدەکەوت. یادی ماڵ و منداڵیان دەکردەوە وایان دەزانی تازە چاویان پێ ناکەوێتەوە.

یەکی ئەسینی لە لەشکرەکە بوو بەناوی زینۆفۆن، نە وەکو جەنەراڵ نەوەکو کاپتن و نەوەکو سەربازێکی ئاسایی. پرۆکسینۆس، کە کۆنە برادەری بوو، بەدوایدا ناردبوو تا بیکاتە برادەری کۆرش کەوا کۆرشی هەندە بەگرینگ دەزانی لە ولاتی خۆی گرینگتر.. کە زینۆفۆن نامەکەی پرۆکسینۆس دەخوێنێتەوە پرس بە سۆکراتیسی ئەسینی دەکات دەربارەی ئەم پێشنیازە. سۆکراتیس گومانی هەبوو کەوا برادەرایەتی کردنی کۆرش لە

ئەسینادا دەبێتە مایەی گلەیی و گازەندە (چونکە باوەڕیان وابوو کۆڕش یارمەتی سپارتای داوە دژی ئەسینا). زینۆفۆنی راسپارد بچێ بۆ دەلفی پرسوڕای خواوەندەکان بکات.. زینۆفۆن چوو و ئەم پرسیارەی ئاراستەی ئەپۆلۆ کرد: ئایا دەبێ نوێژ و قوربانی پێشکەش بە چ خواوەندێک بکەم تاکو بەباشترین و سەربەرزترین شێوە بچمە ئەو گەشتەی کە لە مێشکم دایە و بەسەلامەتی و سەرکەوتووییش بگەڕێمەوە؟. وەرامی ئەپۆلۆ ئەمە بوو کە دەبێ قوربانی بۆ خواوەندێکی گونجاو بکات.. جا کە زینۆفۆن گەڕایەوە بۆ ئەسینا، وەرامە ئاسمانییەکەی بە سۆکراتیس راگەیاند و کە سۆکراتیس بیستی، گلەیی لێ کرد کە دەبایە بپرسێت (ئایا بچێت یان نەچێت؟) چونکە پرسیارەکە وای دەگەیاند کە تازە بڕیارەکەی داوە و هەر دەڕوات ئەوجار پرسیویەتی کە چۆن باشترین رێگە بگرێت؟.. گوتی: بەڵام ئیستا کە تۆ پرسیارەکەت بەم جۆرە کردووە، ئیتر دەبێ ئەم شتە جێبەجێ بکەیت کە خواوەندەکان گوتوویانە.

زینۆفۆن قوربانییەکەی کرد و بەڕێ کەوت. پرۆکسینۆس و کۆڕشی لە ساردیس دۆزییەوە کە هەندەی نەمابوو بڕۆن.. بە کۆڕشیان ناساند. پرۆکسینۆس زۆر حەزی دەکرد لەگەڵیان بێت، کۆڕشیش وەکو پرۆکسینۆس پێی خۆش بوو و گوتی هەر کە هەڵمەتەکە بەسەرچوو یەکسەر دەینێرێتەوە بۆ ماڵی خۆی.. هەڵمەتەکە گوایە دژی پیسیدییەکان دەکرا ئیتر زینۆفۆن بەخەیاڵێکی چەوتەوە رەگەڵ کەوت، چونکە لە کلێرخۆس بەولاوە کەس لە یۆنانییەکان نەیدەزانی هەڵمەتەکە دژی شایە.. هەرچۆنێک بێت کە گەیشتوونەتە سیلیکیا و مەسەلەکە بۆ هەمووان ئاشکرا بووە، بەناچاری بەخۆی گوت: جا چ بکەم!. ئیتر سەرباری ترس و سامی گەشتەکە، زۆربەی خەڵکەکە لە شەرمی یەکتر و لە شەرمی کۆڕش تێدا بەردەوام بوون.. زینۆفۆن فەرقێکی نەبوو لەچاو ئەوانی دیکە و لەم تەنگەتاوییەدا وەکو هەمووان پەرێشان ببوو و خەوی لێ نەدەکەوت. هەرچۆنێک بێت سووکە

خەوێکی لێ کەوت و خەونێکی دیت. لە خەونەکەدا ڕەشەبایەک دەهات، برووسکێک بە ماڵی باوکی کەوت و ئاگری تێ بەردا. کە لە خەو هەستا زۆر ترسابوو بەڵام بەجۆرێک لە جۆرەکان پێی گەشبین ببوو چونکە لەو تارمایی و ڕەشایییەدا ئەو چاوی بە ڕۆناکی زیۆس کەوتووە. کەچی لە هەمان کاتیشدا زانی کەوا زیۆس زەنگی مەترسیی رادەگەیێنێت، چونکە هەستی کرد زیۆس لەسەر شێوەی کەسایەتی شا بۆی هاتووە. ئەم هەموو ئاگرەش لەدەوریدا، ڕەنگە بەواتای ئەوە بووبێت کەوا ڕەنگە نەتوانێ لە وڵاتی شا دەرباز بێت و لەهەموو لایەکەوە تووشی دەردەسەری ببێت.. واتای راستەقینە خەونەکە بەوە دیار دەبێت ئەگەر بزانین دواتر چ رووی داوە.

ئەوەی کە رووی دا، ئەمە بوو.. هەر کە بەخەبەر هاتەوە، یەکەم شت هاتە مێشکی ئەمە بوو: من بۆچی لێرە پاڵ بدەمەوە؟. وا شەو دەڕوات و کە بەیانی دادێت ڕەنگە دوژمن بگەنە ئێرە. ئەگەر بکەوینە بەر دەستی شا، ئەوسا هەرچی خراپە بەوپەڕی سەرشۆڕی پێمان دەگات. کەچی تا ئێستا کەس خەمێکی لێ ناخوات. پاڵمان داوەتەوە وەک بلێیی خۆ دەخافڵێنین. کەواتە دەبێ کام شار ئەو جەنەراڵە پێشکەش بکات کە هەنگاوی راست دەنێت؟. ئایا دەبێ چاوەڕێ بم تا هەندێک پیرتر دەبم؟ ئەمڕۆ ئەگەر خۆ بدەمە دەست دوژمن، هەرگیز بەوە راناگەم کە پیرتر بم.

هەستایەوە و پێش هەموو شتێک کاپتنەکانی پرۆکسینۆسی بانگ کرد. کە کۆبوونەوە گوتی: کاپتنەکان، یەک لەبارە خۆمەوە باوەڕ ناکەم کەسمان هیچی تر خەوی لێ بکەوێت و هەر ئەوها بووەستین. چونکە گومان نییە کە دوژمن تەنیا ئەو کاتە شەڕەکەی ئاشکرا کرد کە زانی پلانەکانی تەواون. کەچی لەلای ئێمەدا کەس پلانێک دانانێت بای ئەوی کە شەڕێکی باشمان پێ بکرێت. ئینجا ئەگەر خۆمان شل بکەین و بکەوینە

بەر دەسەڵاتی شا، ئەوسا چیی لێ رادەبینین؟. ئەوە پیاوێکە تەرمی براکەی خۆی پارچە پارچە کردووە. کوڕی دایکی خۆی بەمردوویی وا لێ کردووە، کەواتە ئێمە چمان لێ دێت؟. ئێمە کە خزمی نین و بەگژیدا چووین بەنیازی ئەوەی کە لێی بخەین و ژێردەستەی بکەین و ئەگەر بکرێ، بیکوژین. ئایا پەنا بۆ هەموو رێگەیە نابات بۆ ئەوەی هەرچی خراپە پێمان بکا تاکو لەمەو پاش کەس نەوێرێ بەگژیدا بچێتەوە؟. گومان نیە کە ئێمە دەبێ هەمو توانامان بەگەڕ بێنین بۆ ئەوەی نەکەوینە بەر دەستی شا. تا ئاگربەستەکە مابوو، هەمیشە خەمم لە خۆ دەخوارد و بەحەسوودییەوە سەیری شا و پیاوەکانی شام دەکرد. بیرم دەکردەوە لەو هەموو وڵاتە گەورەی کە هەیانە و لەو هەموو سەرچاوە بێ پایانە بۆ خۆراک و جۆرەها ئیشکەر و خزمەتچی، گاڕان و زێڕ و جل و بەرگ. لەلایەکی دیکە بیرم لە پیاوانی خۆمان کردەوە کە تەنیا بە کڕین دەستیان دەگاتە ئەو شمەکە باشانە (دەشزانم کە کەمیان ئەو پارەی ماوە). سوێندەکەی کە خواردمان رێگەی نەدەداین بەبێ پارە وەدەستیان بێنین تەنیا بە کڕین نەبێت. کە بیرم دەکردەوە خەفەتم لەو ئاگربەستە دەخوارد وەک چۆن ئێستا خەفەت لەم شەڕە دەخۆم. جا ئێستا ئەوان کۆتاییبیان بە ئاگربەستەکە هێنا. ئیتر سەردەمی لووتبەرزی ئەوان و خەفەتی ئێمە کۆتایی هات. چونکە ئەو دەسکەوت و شمەکانە دەکەونە بەر دەستی ئەو کەسەی کە پێشانی دەدات کەوا پیاوە.

خواوەندەکان شایەدی ئەم بەرەنگارییەن و بێگومان لەلای ئێمەدان. ئەوان سووکایەتی بەناوی خواوەندەکان کرد کەچی ئێمە بەهۆی ئەو سوێندەوە دەستمان پاراستبوو. ئیتر دیارە کە باوەڕمان گەورەترە و دەتوانین بچینە ئەو مەیدانە. چونکە ئێمە توانای دەست و بازوومان لەوان زیاترە بۆ گەرما و سەرما و بارگرانی. ورەمان بە هەبوونی خواوەندەکان بەرزترە و ئەگەر خواوەندەکان وەکو جاران سەرکەوتن بە ئێمە ببەخشن، دوژمن بە ئاسانتر دەکوژرێن.

ڕەنگە زۆرکەسی تر هەمان هەستی هەبێت، کەواتە بەحەققی ئاسمان با ڕانەوەستین تا کەسانێکی دیکە بانگمان دەکەن کە پێمان بڵێن کاری مەزن ئەنجام بدەین. لەباتی ئەوە، با ئێمە یەکەم کەس بین کە ئەوانی دیکە بەرەو ڕێگەی سەربەرزی بانگ بکەین. ئەوها خۆ دیار بخەن کەوا لەنێو کاپتنەکاندا لە هەمووان ئازاترن و مافی ڕابەرایەتییان زۆرترە لەچاو ئەو کەسانەی کە ئێستا ڕابەرمانن. یەک لەبارە خۆمەوە، ئەگەر ئێوە ئامادە بن دەستپێشخەرییەکی ئەوها بکەن، من ئامادەم بەدواتان بکەوم. وە ئەگەر من بەڕابەر دادەمەزرێنن، تەمەنی خۆم ناکەمە بیانگە. باوەڕ دەکەم کە بای ئەوە گەورە بوومە کە بتوانم بەرگری لەخۆ بکەم.

ئەمە بوو کە زینۆفۆن گوتی. کە قسەکانیان بیست هەموو کاپتنەکان هانیان دا کە ببێتە ڕابەریان تەنیا یەک کەس نەبێت لەوێ بەناوی ئەپۆلۆنیدیس کە لەهجەیەکی بۆیۆتی هەبوو. ئەو ئەپۆلۆنیدیسە وای دەربڕی کە ئەم قسانە بێ واتان و ئەگەر ئومێدێک هەبێ بەساغی دەرچن، تەنیا بەوەیە کە، ئەگەر بکرێت، دڵی شا نەرم بکەن. ئینجا دەستی پێکرد باسی مەترسییەکان بکات.. بەڵام زینۆفۆن قسەی پێ بڕی و ئەم قسانەی کرد: کوڕی باش، تۆ کەسێکی نە دەزانی چ دەبینی و نە بەبیرت دێتەوە چت بیستووە. خۆ تۆ لەوێ بووی پاش مردنی کۆرش کە شا ناردی چەک دابنێین کەچی کە ئێمە چەکمان دانەنا و ئامادەی شەڕ بووین. یەکسەر خەڵکی ناردەوە بۆ گفتوگۆ، ئینجا ئاگربەستی داهێنا. کەچی کە جەنەراڵەکانمان چوونە کۆنفرانسەکە، هەروەکو کە ئێستا تۆ هەمان پێشنیاز دەکەیت و پشت ئەستوور بەو ئاگربەستە چەکیان دانا، دیتت چ قەوما؟. ئایا ئەشکەنجە و تێهەڵدان و سووکایەتییان نەدیتووە و ئایا تا ئێستا نەکوژراون؟. ئینجا سەرباری ئەو هەموو زانیارییانە، باوەڕت وایە کە ئەوانەی باسی بەرگری دەکەن قسەی بێ واتا دەکەن و دیسان دەبێ دڵی شا نەرم بکەین؟. سەربازینە، باوەڕم وایە کە نابێ ئەم کابرایە لەنێو تاقمی

خۆمان بهێڵینەوە. دەبێ پایەی کاپتنایەتی لێ بستێنینەوە و پشتی بار بکەن بەچەشنی بارگیر بەکاری بێنن. ئەمە ئەگەر یۆنانی بێت نەک هەر ناوچەی خۆی شەرمەزار دەکات بەڵکو هەموو یۆنان.

ئینجا ئاگاسیاسی ستێمفاڵی قسەکەی بڕی و گوتی: ئەم کابرایە نە حەقی بەسەر بۆیۆتیاوە هەیە و نە یۆنان. هەست دەکەم وەکو خەڵکی لیدیا گوێی کون کراوە.

ئیشەکە ئەوها بوو و کابرایان دوور خستەوە. ئەوانی دیکە بەنێو تیپەکاندا گەڕان بزانن هیچ جەنەراڵێک هەیە بانگی بکەن. یان ئەگەر جەنەراڵەکە نەبایە بریکارەکەیان بانگ دەکرد. ئەگەر کاپتنی زیندوو هەبان، بانگیان دەکردن. کە هەموو بانگ کران بۆ شوێنی جبەخانەکە، ژمارەی کاپتن و جەنەراڵەکان دەگەیشتە ١٠٠ کەس. کۆبوونەوەکەش لە نیوەی شەو دەستی پێکرد.. هیرۆنیمۆسی ئێلیس کە لەنێو کاپتنەکاندا پرۆکسینۆسدا بەتەمەنتر بوو دەستی بەم قسانە کرد: جەنەراڵ و کاپتنەکان، لەم حاڵەی ئیستادا بڕیارمان دا کۆبینەوە، ئێوەش بانگ بکەین کە تێدا بەشدار بن بۆ ئەوەی ئەگەر بکرێ، بتوانین بگەینە بڕیارێکی سوودبەخش. ئێستا داوا لە زینۆفۆن دەکەم کە ئەم قسانە بکات کەوا پێشتر بۆ ئێمەی کرد.

بەم پێیە زینۆفۆن ئەم قسانەی کرد: لێرەدا شتێک هەیە کە هەموو دەیزانین. شا و تیسافەرنیس هەموو ئەو کەسانەیان گرتووە کە دەستیان گەیشتۆتێ و دیارە ئەگەر پێیان بکرێ هەموومان قەلاچۆ دەکەن. بەش بە حاڵی خۆمان، وەکو کە من دەیبینم، دەبێ تا پێمان بکرێ دەستی ئێمە بەسەریاندا بشکێتەوە نەک ئێمە بکەوینە بەر دەستی وان. حەز دەکەم تاکید بکەم کە ئێستا ئێوە ئەرکێکی یەکجار گەورەتان لەئەستۆدایە. هەموو ئەو سەربازانەمان چاویان لە ئێوەیە و ئەگەر ببینن ئێوە ورەتان

بەرداوە، هەموو ترسنۆک دەبن. کەچی ئەگەر ئێوە بە ئاشکرایی ئامادە بن بەرەورووی دوژمن ببنەوە و داوایان لێ بکەن هەمـــان شت بکەن، لاتان مسۆگەر بێت کە ئەوسا ئەوانیش هەوڵ دەدەن وەکو ئێوە بن. هەرنەبێ ئێوە جەنەراڵ و ئەفسەر و کاپتن. لە کاتی ئاشتیدا مووچە و ڕێزێکی زۆرتر بە ئێوە دەگات لەچاو ئەوان. ئێستاش لەکاتی جەنگدا دەبێ ئێوە ئازایانەتر خۆ رابگرن لەچاو تێکڕای ئەوانی دیکە و لەباتی خەڵکەکەش بڕیار بدەن. وە ئەگەر پێویست بوو، دەبێ یەکەم کەس بن کارە گرانەکان جێبەجێ بکەن.. بەڕای من، دەبێ پێش هەمو شتێک جەنەراڵ و کاپتن دەستنیشان بکەن لەشوێنی ئەو کەسانەی کە نەمان. چونکە ئەگەر سەردەستەکان خەڵکەکە کۆنترۆڵ نەکەن، هیچ شتێکی بە سوود ئەنجام نادرێت. ئەم قسە ڕاستییەکی رەقە و لە هەموو بوارەکانی ژیاندا پێویستە. لە مەیدانی ڕێکخستنی سەربازاندا پێویستتریش دەبێت. ڕەندایەتی وا دەکات کە هەست بە ئاسوودەیی بکەین دەنا پێش ئێستا، بەرەڵایی جۆرەها خەڵکی لەنێو بردووە.

ئینجا پاش ئەوەی ژمارەیەک ئەفسەر دادەنرێن، دەبێ داوای کۆبوونەوەیەکی گشتی بکەن و ورەیان بەرز بکەینەوە چونکە باری ئێستا ئەمە دەخوازێت. لەم کاتەی ئێستاماندا وابزانم وەکو من دیتتان کە بۆ نۆرەی پاسەوانیی شەو چەکیان وەردەگرت، چەندە لەشیان گران بوو. لەحاڵەتی ئەوهادا نازانم ئایا چ سوودێکیان دەبێت ئەگەر بەڕۆژ بێت یان بە شەو. بەڵام ئەگەر بتوانین جۆری بیرکردنەوەیان بگۆڕین ئەوسا ورەیەکی گەورە پەیدا دەبێت و ئەوسا سەربازێک لەباتی ئەوە بیر لەوە بکاتەوە و بڵێ (چم بەسەر دێت؟) بیر لەوە دەکاتەوە دەڵێ (چ پێویستە بیکەم؟)

ئێوە باش ئاگادارن کە مەرج نییە ژمارەی هێزەکان سەرکەوتن مسۆگەر بکات. نەخێر، سەرکەوتن بەوە دێت کە بە پشتیوانی خواوەندەکانەوە

لایەنێک بە ورەی بەرزەوە بۆ دوژمن بچێت.. وەکو ئێوەش، من دیقەتم داوەتێ کەوا لە سەربازیدا ئەو کەسانەی کە پەرۆشیان هەیە کە نەمرن، لەئەنجامدا تووشی مەرگێکی سەرشۆڕانە دەبن. کەچی ئەوانەی باوەڕیان وایە کە مەرگ چارەنووسی هەمووانە و مەراقیانە بە سەربەرزی بمرن، ئەوانە زۆربەی جار دەگەنە تەمەنێکی گەورە و ژیانێکی خۆشتر بەسەر دەبەن.. هەندێک ڕاستیش هەن کە دەبێ رەچاویان بکەین (کە حاڵی ئێستامان دەیخوازێت) و دەبێ دیاری بخەن کەوا ئێوە بەجەرگن و دەبێ ببنە نموونە بۆ ئەوانی دیکە.

ئەوها کۆتایی بە گوتارەکە هێنا. پاش ئەمە خیریسۆفۆس قسەی کرد و گوتی: زینۆفۆن، تا ئێستا هەر ئەوەم بیستبوو کە تۆ کابرایەکی ئەسینی بەڵام ئێستا پیرۆزباییت لێ دەکەم بۆ ئەم گوتارە و ئەم ڕەفتارە. حەزیش دەکەم خەڵکی وەک خۆت تا بکرێ زۆر بن. بەوە روحییەتی پێویست لە گشت لەشکرەکەدا بڵاو دەبێتەوە. جا ئێستا با کاتەکەمان بەفیڕۆ نەدەین. برادەرینە، با بڕۆین ئەفسەری نوێ هەڵبژێرین بۆ ئەوانەی کە ئەفسەریان نییە. دواتر وەرنەوە ناوەڕاستی ئۆردووگاکە لەوێدا هەموو سەربازەکان ڕیز دەکەین. تۆلمیدیسی نامەبەریش با لەگەڵمان بێت..

بەم قسانە هەستایەوە سەر پێ تاکو پێشانیان بدات کەوا کەس دوا نەکەوێت و دەبێ ئیشەکان زوو جێبەجێ بکرێن.. دوابەدوای ئەوە، ئەم ئەفسەرانە هەڵبژێردران. تیماسیۆن، پیاوێکی داردانی بوو، لە جێگەی کلێرخۆس دانرا. زانتیکلیس، ئاخەیی بوو، جێگەی سۆکراتیسی گرتەوە. کلینۆر، ئەرکادی بوو، لە جێی ئاگیاسدا. فیلیسیۆس، یەکی ئەرکادی بوو، بۆ شوێنی مێنۆن دانرا. زینۆفۆن، ئەسینی بوو، لە جێی پرۆکسینۆسدا.

چاپتەر ٢

ئەنجومەنی جەنگ

تازە ڕۆژ دادەهات، ئەفسەرە نوێکان هەڵبژێردران و هاتنە ناوەڕاستی ئۆردووگا و بڕیاریان دا ئێشکچی بڵاو بکەنەوە و ئەوانی دیکە بانگ بکەن بۆ کۆبوونەوە . پێشێ خیریسۆفۆس ئەم قسانەی کرد: سەربازینە ،گومان نییە کە ئێمە لە حاڵێکی سەخت داین. ئێمە چەند جەنەراڵ و کاپتن و سەربازێکی بە توانامان لەدەست چوو. هەروەها پیاوەکانی ئاریاووس کە لەلای مە بوون، ئێستا خیانەتیان لە مە کردووە. ئیتر هەر چۆنێک بێت، ئەوەی ئێستا پێویستمانە بیکەین تاکو بەسەر گرفتەکانماندا زاڵ بین و لەباتی کۆڵدان دەبێ ئازایانە و سەربەرزانە سەرکەوین. هەر نەبێ بمرین نەک بکەوینە بەردەستی دوژمن دەنا تووشی دەردێک دەبین کە تەنیا بۆ دوژمنانی دەخوازم.

پاش ئەمە کلینۆری ئۆرخۆمینۆس هەستا ئەم قسانەی کرد: سەربازەکان، بەچاوی خۆتان دەبینن چۆن شا پیاوێکی بێ سوێند و بێ خودا دەرچوو. خیانەتی تیسا فەرنەسیشتان دیت. هەر ئەو بوو خۆی بە هاوسێی یۆنان دەزانی و دەیگوت گوایە پەرۆشی گەورەی بۆ ئێمە هەیە کە بە ساغی بگەڕێینەوە.. لەو ڕێککەوتنەدا خۆی سوێندی خوارد و خۆی دەستی راستەی داینێ و خۆی فێڵی لە جەنەراڵەکان کرد و گرتنی و ڕێزێکی زۆر کەمی پیشان دا بەرانبەر زیۆس، چاودێری مەزنی میوانداریێتی تەنانەت لە خواردنی جەمێکدا لەگەڵ کلێرخۆس بەشداری کرد کەچی هەر ئەو

هەڵکەوتەی بۆ گرتنی ئەوان قۆستەوە.. ئینجا ئاریاووس کە نیازمان هەبوو بیکەینە شا ، کە بەڵێنمان بە یەکتر دابوو خیانەت لە یەکتر نەکەین، ئەویش بەبێ ئاوڕدانەوەیەک لە یادی کۆرش و بەبێ هیچ ترسێک لە خواوەندەکان ئێمەی بەجێ هێشت و ڕەگەڵ دوژمن کەوت و دەیویست زەبرمان لێ بدات. دوعا دەکەم خواوەندەکان ئەم شتانەیان لەگەڵدا بکەن کە لێیان دەوەشێتەوە.. سەبارەت ئێمەش دەبێ هیچیتر تەفرە نەدرێین و تا پێمان بکرێت شەڕی توند بکەین. جا ئەوەی ئاسمان دەیکا پێی رازی دەبین.

پاش ئەمە زینۆفۆن هەستا باشترین بەرگی پۆشتبوو. بیری کردبۆوە کە ئەگەر خواوەندەکان سەرکەوتنی پێ ببەخشن، سەرکەوتن شایستەی پیاوی زرێپۆشی قۆزە. دەنا ئەگەر بمرێت، مافی خۆیەتی لەکاتی مەرگدا باشترین بەرگی پۆشتبێت. قسەکانی بەم جۆرە دەست پێکرد: کلینۆر باسی خیانەت و بێ سوێندیی خەڵکە ناوچەییەکانی کرد. واش بزانم کەس لاریی لە قسەی ناکات. جا ڕەنگە زۆر بێ ورە بین تاکو دیسان باوەڕیان پێ بکەین و بەچەشنی جەنەراڵەکانمان بکەین کە باوەڕیان پێ کردن و خۆیان خستە بەر دەستیان. بەڵام ئەگەر مەبەستمان بێ، چەکی خۆمان لەدەستدا بگرین و پێیان ببڕێژین و لە ئایندەدا شەڕێکی بێهوودە لە دژیاندا بکەین، ئەوسا بە یارمەتی ئاسمانەوە ئومێدمان زۆرە کە سەلامەتییەکی سەربەرزانەمان پێ ببڕێت.

کە ئەم قسانەی دەکرد، یەکێک پشمی. کە سەربازەکان گوێیان لێ بوو، کەوتنە سەر ئەژنۆ و سەڵەواتیان بۆ خواوەندەکان نارد چونکە ئەمەیان بە نیشانەیەکی ئاسمانی دانا.. زینۆفۆن بەردەوام بوو: سەربازان وابزانم کەوا نیشانەیەک لەلایەن زیۆسی رزگارکەرەوە بە ئێمە گەیشت. ئێستا کە باسی رزگاربوون دەکەین، وابزانم دەبێ خێرێک لەخۆ بگرین کە ئەگەر گەیشتینە

یەکەم جێگەی ئاسوودە، دەبێ یەکسەر شوکرانە بۆ خواوەند بکەین و بەگوێرەی توانا قوربانی بۆ خواوەندەکانی دیکە بکەین. ئەوەی بەم قسە رازییە با دەستی بڵند بکات.. هەموو دەستیان بڵند کرد و سوێندیان خوارد و سروودی پاییێن خوێندرا.

کە پێداویستییە دینییەکان بەڕێوە چوون، زینۆفۆن دەستی پێ کردەوە و ئەم قسانەی کرد: تازە دەمگوت کە ئێمە ئومێدمان زۆرە.. یەکەم، ئێمە سوێندی خۆمان نەشکاندووە کەچی دوژمن بێ سوێند بوون و ئاگربەستیشیان شکاند. ئەمە بای ئەوەیە کە باوەڕ بکەین خواوەندەکان دژی دوژمن دەوەستن و دەتوانن بێ دەسەڵاتێک بکەنە دەسەڵاتدار و بە ئاسانی خەڵکی لێقەوماو لە مەترسی رزگار بکەن.. دووەم، دەمەوێ بیرتان بێنمەوە چۆن باپیرەکانمان تووشی مەترسی بوونە و چۆن، بەیارمەتیی خواوەندەکانەوە، پیاوی ئازا رێگەی خۆی بەنێو گەورەترین مەترسیدا دەردەکات. با لەبیرتان بێت چۆن فارس و برادەرەکانیان بە هێزێکی یەکجار زل هاتن وایاندەزانی دەتوانن ئەسینا لەسەر رووی زەمین بسڕنەوە. بەڵام ئەسینییەکان ئازایەتییان هەبوو کە بە تەنیا بەرەنگاریان ببنەوە و بەزاندیانن.. لەکاتی خۆیدا خێریان بۆ ئارمیتیس لەخۆ گرت کە بەرانبەر هەر پیاوێکی کە لە دوژمن بکوژرێت، یەک بزن بکەنە خێر . جا چونکە هەندە بزنیان نەبوو، بڕیاریان دا ساڵانە ٥٠٠ بزن بکەنە خێر و تا ئەمڕۆش بەردەوامن.. دوایە کە زەرکیس Xerxes لەشکرە گەورەکەی هێنا سەر یۆنان، باوکانی ئێوە باوکانی ئەو دوژمنانەیان لەسەر زەمین و لەدەریادا بەزاند. بەڵگە بە بەڵگەی ئەو جامەیە کە هەمانە بەڵگەی گەورەتر، ئازادیی ئەو شارانەیە کە ئێمە تێدا لەدایک بووین و پەروەردە کراین کەوا ئێوە هیچ پیاوێک ناپەرستن تەنیا خواوەندەکان نەبێت. ئەوانەبوون ئەو پیاوانەی کە ئێوە کوڕیانن. پێش چەند رۆژێکیش ئێوە لەبەرەی شەڕ بوون دژبە کوڕانی کۆنە دوژمنان و ئەگەرچی ژمارەیان جارەها

لە ئێوە زۆرتر بوو، پشت بە خواوەندان ئەستوور بەزاندتانن و لەو مەیدانەشدا ئازایەتیی خۆتان نواند بۆ ئەوەی کۆڕش بکەینە شا.. بەڵام ئەمجارە شەڕەکە بۆ ئاسوودەیی خۆتانە بۆیەش دوو هەندە ئازایەتی لە ئێوە رادەبینم.. هەروەها دەبێ باوەڕتان بە خۆتان گەورەتر بێت لەچاو دوژمن. جاری پێشوو ئێوە شارەزا نەبوون، واش هەر رووحی باوکەکانتان تێدا بوو و توانیتان بەرەنگاریان ببنەوە. جا ئێستا کە شارەزایان بوونە، ئەوانە ئەگەر جارەهای جار لە ئێوە زۆرتر بن ئەو جەرگەیان نەماوە بەرەوڕووتان بووەستن.. ئایا چ هۆیەکتان ماوە بۆ ئەوەی هەر لێیان بترسن؟. باوەڕ مەکەن کە ئێمە لەچاو ئەوان خراپترمان بەسەردا هاتووە بەهۆی کەوا خەڵکە ناوچەییەکانی کە لەلای خۆماندا بوون ئێستا لەگەڵ دوژمندان. ئەوانە نامەردترن لەوانەی کە بەزاندمانن. ئەوانە ئەم راستییەیان بەوە سەلماند کاتێ کە پشتی ئێمەیان بەردا. کەسانێکی کە لە یەکەم دەرفەتدا سەنگەر دەگۆڕن، باشتر ئەوەیە کە لە ریزی دوژمن بن نەک لە نێو ریزەکانی مە.

وە ئەگەر کەسێکتان ورەی بەرداوە بەهۆی کەوا ئێمە هێزی سوارەمان نییە و دوژمن دەیان هەزار سوارەی هەیە. کەواتە دەبێ بزانێت کەوا ١٠,٠٠٠ سوارە، واتە ١٠,٠٠٠ پیاو. دەنا لە شەڕدا کەس بە لووشکەی وڵاغان نەکوژراوە. ئەوەی کە لە شەڕدا دەکرێ هەموو پیاو دەیکات. کەواتە لە کاتی پێشڕەویدا ئێمە تەنێکی توندترین، کەچی ئەوان لە ئاسمانن و لەسەر پشتی ئەسپەکانن، لە ئێمەش دەترسن و لەوەش دەترسن کە بکەونە خوار. کەچی ئێمە کە پێمان لەسەر زەوی چەقاندووە دەتوانین زەبری توندتر بووەشێنین. تەنیا یەک شت هەیە کە سوار تێدا باڵادەستە ئەمەش ئەوەیە کە دەتوانێ زووتر هەڵێت!

گومان نییە کە دەبێ باوەڕتان لەشەڕدا گەورەتر بێت بەڵام بێزارن کەوا لەمەوپاش تیسافەرنیس رێگەتان پێشان نادات و شا لێ ناگەڕێ خۆراک

دابین بکەن.. ئەگەر وایە کەواتە بیر لەوە بکەنەوە ئایا باشتر ئەوەیە دوژمنێکی وەکو تیسافەرنیس ڕێنماییمان بکات یان ئەو ئەسیرانەی کە دەیانگرین و ناچاریان دەکەین ڕێگەمان پێشان بدەن ئەوان ڕێگەمان پێشان بدەن؟. ئەوانە دەزانن کە ئەگەر هەڵەیەک بکەن، ئەوسا بەسەر ژیانی خۆیاندا دەشکێتەوە.. سەبارەت بە خۆراکیش، لەخۆتان بپرسن، کامە باشترە، ئەوان ڕێگەمان بدەن خۆراک بکڕین بە پارەیەکی کەوا زۆرکەس پارەی نەماوە، یان باشتر ئەوەیە کە بیانبەزێنین ؟ ئەوسا هەرکەس بە ئارەزووی خۆی پێداویستییەکانی دابین دەکات بەو ژمارەی کە خۆی دەیەوێ.

ئێوە هەست دەکەن ڕووباری بەرین پشتتان لێ دەگرێت و ڕەنگە ناچار بین بچینە نێو بۆتەیەکی دوژمن. بەڵام دەبێ ئەوەش بزانن کە دوژمن نەفامن. سەرچاوەی ڕووبارەکان لێرە نزیکن، لەوێدا ئاوەکە یەک ئەژنۆ قووڵە. تەنانەت ئەگەر ئێمە نەتوانین ڕووبارەکان ببڕین و نەشتوانین کەس ڕێگەمان پێشان بدات، ئەوانە بای ئەوەنین کە ورە بەردەین. خۆ خەڵکی میسیا لە ئێمە پیاوتر نین، واش هەر کۆمەڵێک شاری گەورەیان بەئازادی هێشتۆتەوە لەنێو وڵاتی شادا و دژ بە ویستی شادا. هەمان شت پیسیدییەکان کردوویانە و بەچاوی خۆمان ئەم ڕاستییانەمان دیت کە لیکۆنییەکان دەستیان بەسەر زەوی و زارێکی گەورەدا گرتووە و لێی دەخۆن.. لە حاڵەتی ئێمەدا ناتوانم بڵێم بەم زووانە بەڕێ دەکەوینەوە و دەبێ حیسابی خۆمان بکەین کە ڕەنگە لێرە دایکوتین. لام مسۆگەرە کە شا هەموو ئەو ڕێناسانە دابین دەکات کە میسییەکان داوایان کردوون و بارمتەشیان دەداتێ وەکو گەرەنتی کەوا بەسەلامەتی دەیاننێرێتەوە بۆ وڵاتی خۆیان و ڕێگەی ئەوهاشیان بۆ دروست دەکات ڕێگەی عەرەبانەی چوار وڵاغیش داوا بکەن، هەر بۆیان دەکات. جا من تاکیدم کە ئەگەر شا بزانێ نیازی مانەوەمان لە مێشکدایە ئەوسا ئامادە دەبێت سێ هەندە بۆ

ئێمە بکات.. بەڵام نا ، من لەوە دەترسم کە ئەگەر لە ژیانی تێر و نەرم ڕاهاتین و حەزمان کرد کە ببینە هاونشینی ژن و کچی میدی و فارسەکان ئەوسا وەکو گوڵی لۆتۆس لەگەڵ خۆر بسووڕێین و گەڕانەوەمان لەبیر بچێتەوە. بۆیە دەبێ یەکەم ئەرکی سەر شانمان ئەوە بێت کە بچینەوە یۆنان و پێشانیان بدەین چۆن خەڵکێکی خۆیان وا دەوڵەمەند بوونە. بۆ ئەوەی کە تێیان بگەیێنین کەوا ئەو هەژاری و گرانییەی کە ئەوان تێدان، ئەمە شتێکە کە خۆیان هەڵیان بژاردووە.. سەربازین، پێویست ناکا لێی قووڵ ببمەوە، دیار و ئاشکرایە کە ئەو هەموو شتە باشانە دەشێ بەدەست داگیرکەرێکی سەرکەوتوو بکەون.

پێویستە مەسەلەی گەڕانەوە شی بکەمەوە کە چۆن بەباشترین شێواز بیکەین و ئەگەر تووشی شەڕ بووین، چۆن باشترین ئەنجامی لێ دەرکەین.. یەکەم پێشنیاز ئەوەیە کە هەموو عەرەبانە و ڕەشماڵەکان بسووتێنین تاکو ناچار نەبین بەدوا بارگینەکان بکەوین، بەڵکو کوێ باش بوو بەوێدا دەڕۆین، ڕەشماڵەکانیش بارمان گران دەکەن. هەروەها هەموو شمەکی نا پێویست لەکۆڵ بکەینەوە تەنیا چەک و خۆراک و شمەکی ئاشپەزی.. با زۆربەمان چەک هەڵگرین، تەنیا هەندێکمان بارەکان بەرن. دواتر کە دەیانبەزێنین ئەوسا هەموو شمەکی ئەوان بۆ مە دەبن و ئەوان بۆمان هەڵدەگرن.

یەک شت ماوەتەوە باسی بکەم کە لە هەموو شتێک گرینگترە. بزانن دوژمن چۆن بیر دەکەنەوە. ئەوان دەستیان نەوەشاند تا زانییان کەوا جەنەراڵمان نەماون چونکە زانییان کە تا پابەندی جەنەراڵەکانمان ببین پێمان ناوێرن. ئێستا وادەزانن ڕابەرایەتی و پابەندیمان نەماوە، بۆیەش دەبێ جەنەراڵەکانی ئێستا پەرۆشێکی گەورەتریشیان هەبێت. وە ئەگەر یەکێک ڕەندایەتیی نەنواند دەبێ هەموو پشتی بەردەین و پێکەوە سزای

بدەین. ئەمەش دەبێتە مایەی گەورەترین خەفەت بۆ دوژمن چونکە لەباتی یەک کلێرخۆس، ئەوسا تووشی ١٠,٠٠٠ کلێرخۆس دەبنەوە کە هیچیان چاوپۆشی لە بچووکترین رەفتاری ناسەربازییانە ناکات.

کاتی ئەوە هات کۆتایی بەقسەکانم بێنم. رەنگە هەر ئێستا دوژمن بگەنە سەرمان. ئەگەر بە پێشنیازەکانی من رازین، با بەزووترین کات بەتێکڕای سەربازەکان رابگیێندرێت و زوو جێبەجێ بکرێت. وە ئەگەر کەسێک رایەکی باشتری هەیە لەوانەی کە من باسم کردن دەبا بای هەندە ئازا بێت کە باسیان بکا تەنانەت ئەگەر سەربازێکی بچووکیش بێت. ئاسوودەیی کە ئامانجی هەموومانە، دەبێ ئەرکی هەموومان بێت.

پاش ئەمە خیریسۆفۆس قسەی کرد: ئەگەر بمانەوێ هیچ مەسەلەیەک لەوانە زیاتر بکەین کە زینۆفۆن باسی کردن با بە یەک _ دوو خولەک بیکەین. من دەڵێم دەنگدانێک لەسەر پێشنیازەکانی زینۆفۆن بکرێت کەوا ئەمە باشترین رێگەیە. ئەوانەی پەسندی دەکەن با دەست بڵند بکەن.

هەموو دەستیان بڵند کرد و زینۆفۆن هەستایەوە ئەم قسانەی کرد: سەربازینە، گوێ لەم پێشنیازانەش بگرن کە دەمەوێ بیانخەمە روو. پێویستە بە رێگەیەکدا بڕۆین کە خۆراکی تێدا دەسکەوێت. وابزانم چەند گوندێکی باش دوو میل لێرەڕا دوورن. بەڵام بەدووری نازانم کە دوژمن وەکو سەگی ترسنۆک هەرکەسێک بڕوا دەیگەزن، کەچی ئەوەی راویان بنێت لەبەری هەڵدێن. بە سەیریشی نازانم کە لێرە رۆیشتین بەدوامان بکەون. رەنگە باشتر ئەوە بێت هۆپلیتەکان چوارگۆشەیەکی قەوارە بۆش پێک بێنن تاکو ئەوانەی کە بارەکان هەڵدەگرن، جەنەراڵ و خەڵکەکانی دیکە لەنێویدا ئاسوودەتر بن.. ئێستا ئەگەر پێمان بگوترێ کێ لە پێشەر بڕوات و هێزی پێشڕەوی رێک بخات و دەبێ کێ لەسەر باڵەکان بێت و کێ بەرپرسی پشتەوە بێت. ئەوسا ناچار نابین لەکاتی پەلاماری دوژمن

ئەمانە بکەین، بەڵکو هەرکەس ئەرکی خۆی بەجێ دەگەیێنێت. ئەگەر کەسێک پێشنیازی باشتری هەیە با بیکات. ئەگەر نا، من دەڵێم با خیریسۆفۆس لەسەر تاقمی پێشەوە بێت. ئەو باڵادەستییەکی هەیە کەوا سپارتییە. دوو جەنەراڵی بەتەمەنیش با لەسەر باڵەکانی راست و چەپ بن و ئەوەی لە هەموومان گەنجترە، تیماسیۆن و خۆم، دەبێ بەرپرسی پاسەوانانی پاشەر بێت.. ئەم پێشنیازە دەکەم وەکو پلانێکی کاتی. دواتر دەتوانین بزانین چ جۆر دەسکاری نەخشەکان بکەین بەگوێرەی بار و پێداویستیی کاتی خۆی. ئەگەر کەسێک پێشنیازی هەیە با بیخاتە روو.

کە کەس لاریی نەبوو، زینۆفۆن گوتی: پێشنیازەکە پەسند کرا.

زینۆفۆن بەردەوام بوو و گوتی: ئێستا دەبێ بڕیارەکانی خۆمان جێبەجێ بکەین. ئەو کەسەی دەیەوێ چاوی بە خزم و کەسی خۆی بکەوێتەوە دەبێ سەربازێکی ئازا بێت، ئەمەش تاکە رێگەیەکی ئەو مەبەستەیە. ئەوەی ژیانی دەوێ با سەرکەوتن بکاتە ئامانج. تەنیا سەرکەوتووەکان دەتوانن خەڵکی دیکە بکوژن دەنا بەزیوەکان هەر دەکوژرێن. وە ئەوانەی پارەیان گەرەکە دەبێ هەوڵ بدەن شەڕ ببەنەوە. براوەکان نەک هەر ماڵی خۆیان لەدەستدا دەمێنێت بەڵکو دەتوانن ماڵی دۆڕاوەکانیش بەرن.

چەپتەر ٣

یۆنانی بەدەست تیر و پلارەوە دەناڵن

لە کۆتایی ئەم گوتارەدا هەستان ئاگر لە عەرەبانە و ڕەشماڵەکان بەردەن. کە کەسێک پێویستی بە شتێک دەبوو، لەنێوان خۆیان بەشیان دەکرد دەنا تێکڕای شمەکەکانیان سووتاند. کە ئەمە کرا، نانیان خوارد.. میتراداتیس بە ٣٠ سوارێکەوە هات داوای کرد جەنەراڵەکان لێی نزیک ببنەوە و ئەم قسانەی کرد: برادەرە یۆنانییەکان، دەزانن کە من دڵسۆزی کوڕش بووم و هێشتا برادەری ئێوەم. ئەگەرچی لێرەدا هەڵوێستی من مایەی تەنگییە بۆ ئێوە. ئەگەر نیازتان هەیە ڕێگەیەکی ئاسوودە بدۆزنەوە تاکو لێرە دەرباز بن، حەز دەکەم ڕەگەڵتان بکەوم. ئێستاش پێم بڵێن چ نیازێکتان هەیە. وا بزانن بە برادەرێکی رادەگەیێنن کە دەیەوێ لەم ڕێپێوانەدا لەگەڵتان بێت.

پاش گفتوگۆ جەنەراڵەکان بڕیاریان دا ئەم وەرامەی بدەنەوە، خیریسۆفۆس بوو بە بێژەر: ئەگەر ڕێگەمان بدەن کە بگەڕێینەوە وڵاتی خۆمان، ئەوسا بە کەمترین زیان گەیاندن بەنێو وڵاتەکەدا تێدەپەڕین. دەنا ئەگەر ڕێگەمان لێ بگرن ئەوسا بەوپەڕی توندی بەشەڕ ڕێگەی خۆمان دەکەینەوە.

میتراداتیس خەریک بوو پێیان بسەلمێنێ کە دەربازبوونیان نەبوودەیە. لەم قسانەشدا هەستیان کرد کە شا بۆ مەبەستێکی نهێنی ناردوویەتی، مسۆگەریشە کە تیسافەرنیس جاسوسی لەسەر میتراداتیس داناوە.

جەنەراڵەکان بڕیاریان دا کە بەبێ گفتوگۆ شەڕ بکەن چونکە باڵوێزەکانی شا دەیانویست یۆنانییەکان تەفرە بدەن. تەنانەت یەک لە کاپتنەکان، نیکارخۆسی ئەرکادی، بە خۆ و بە سەربازەکانیەوە هەڵات بۆ لای دوژمن.

پاش نانخواردن لە رووباری زاپاتاس پەڕینەوە و بەشێوازی جەنگی پێشڕەوییان دەکرد. بارگیرەکان و شمەکی ئۆردووگاکە لەنێو چوارگۆشەکە بوون. پێش ئەوەی شوێنەکە بەجێ بهێڵن میتراداتیس لەگەڵ ٢٠٠ سوار و ٤٠٠ تیرەنداز، چەکیان زۆر سووک بوو، زۆر بەخێرای دەڕۆیشتن. میتراداتیس بە شێوازێکی ئاشتییانە هاتە پێش کەچی هەرهەندە نزیک بوونەوە پیادە و سوارەکان تیریان هاویشت وێڕای بەردی قۆچەقانی. هەندێک زیانیان لێ کەوت. پاسەوانانی پاشەر زیانێکی گەورەتریان پێ گەیشت. بەڵام نەیاندەتوانی تۆڵە بکەنەوە چونکە تیری تیرەندازە کریتییەکان هەندی تیری فارسەکان نەدەڕۆیشت. هەروەها چونکە لە پیادە سووکەکان بوون، ئەوانە لەناوەندی چوارگۆشەکەدا پەنایان گرتبوو. سەبارەت بە ڕمبهاوێژەکانیش، ئەوانە ڕمبەکانیان نەدەگەیشتە بەردهاوێژە فارسەکان.

زینۆفۆن بیری کردەوە کە دەبێ بکشێنێتەوە بۆ دوا ئەمەش بەو هۆپلیت و پەلتاستانە ئەنجام درا کە لەگەڵی بوون. واش هەر لە راوەکەدا نەیانتوانی یەک کەس لە دوژمن بگرن چونکە یۆنانی هێزی سوارەیان نەبوو. پیادەکانیش توانایان نەبوو خێرا بە پیادەکانی دوژمن رابگەنەوە. ئەوان پێش ماوەیەکی گونجاو هەڵدەهاتن، نەشدەکرا بەدوایان بکەون و لە لەشکر دابڕێن. سوارەکانی دوژمن لە کاتی هەڵاتنیشدا پشتاوپشت تیریان دەهاویشت و هەندێکیان بریندار کردن. هەروەها کە پیادە یۆنانییەکان راویان دەنان، دەبایە دواتر ڕێ و ڕێ بگەڕێنەوە.. ئەنجام ئەوە بوو کە بەدرێژایی ڕۆژەکە تەنیا دوو میل و نیویان بڕی. هەر نەبێ پاش نیوەڕۆکە گەیشتنە گوندێک.

لێرەشدا دیسان بێزاری بڵاو بۆوە. خیریسۆفۆس و جەنەراڵە پیرەکان گلەییان لە زینۆفۆن کرد کەوا دوژمنی راو نابوو دوور لە لەشکرەکە و نەشیتوانیبوو هیچ زیانێکیان پێ بگەیێنێت. زینۆفۆن گوێی لە رەخنەکان راگرت و دانی نا کە رەخنەکان بەجێن و دایە دەستیان کە قسەکانیان بکەن واش هەر ئەم قسانەی کرد: کە دیتم زیان بە ئێمە دەگەیێنن ناچار بووم وابکەم کە بکشێینەوە و دەستمان پێکرد دووریان بخەینەوە. قسەکەتان راستە، نەمانتوانی زیانیان پێ بگەیێنین و زۆر بە سەختی توانیمان بگەڕێینەوە.. دەبێ سوپاسی خواوەندەکان بکەین کە ژمارەیان کەم بوو دەنا زەبرێکی گەورەتریان دەوەشاند. ئەوانە پێشانیان داین کەموکورییەکانی مە لە کوێن. ئێستا، مەودای تیرەندازی دوژمن لە مەودای تیرەندازە کریتییەکان درێژترە. بەردهاوێژەکانیش هەمان شتن بەرانبەر رمبهاوێژەکانی مە. ئینجا کە پاشەکشەیان پێ دەکەین ناکرێ زۆر بەدوایان بکەوین دوور لە لەشکر. کە نزیکیش دەبینەوە ناتوانین بە پیادە سووکەکانی دوژمن رابگەین لەکاتێکدا ئەوان پشتاوپشت تیر دەهاوێن. بۆیەش، دەبێ بەزووترین کات سوارە و قۆچەقانی دابین بکەین. بیستوومە هەندێک رۆدی Rhodians هەن ئەوانە دەزانن چۆن قۆچەقانی بەکار بێنن، تەنانەت بەردیان دووهەندی فارس دەڕوات. بەردهاوێژەکانی فارس دوور ناهاوێن چونکە بەردیان هەندی مستێک گەورەن و بەکەڵکی هاویشتن نایەن. رۆدییەکان گوللەی مس بەکار دێنن. کەواتە ئەگەر بزانین کێ لەم لەشکرەدا قۆچەقانیی هەیە و پارەش بدەینە کەسانێکی کە ئامادەبن گوللە کۆ بکەنەوە، ئەوسا خەڵکێک بۆ ئەم ئەرکانە دێنە پێش.. هەروەها هەندێک ولاغمان هەیە. هەندێکیان ئی خۆمن و هەندێکیان ئی کلێرخۆس بوون وا ئێستا بۆ بار بەکار دێن. جا ئەگەر باری هەندێکیان بخەینە سەر ئەوانی دیکە رەنگە ئەوسا گرفتێک بۆ دوژمن دروست بکەین.

چاپتەر ٤

تیسافەرنیس راویان دەنێت

بۆچوونەکە پەسند کرا و ئەو شەوە نزیکەی ٢٠٠ بەردهاوێژ هاتنەپێش، شەوی دواتر ٥٠ سوارە ساز کران. یەلەگی چەرم و زرێی سینگیان وەرگرت. لینیسیۆس کوڕی پۆلیستراتۆس، ئەسینی بوو، رابەرایەتی سوارەکانی دەکرد.

رۆژێک لەوێ مانەوە و رۆژی دووەم زووتر هەستان برۆن چونکە ئاوێک لەوێ هەبوو دەبایە لێی بپەڕنەوە. دەترسان کە لەکاتی پەڕینەوەدا پەلامار بدرێن.. لەشکر بە پەڕینەوە راگەیشتن پێش ئەوەی کە دیسان میترداتیس پەیدا بێتەوە کە ئەمجارە ١٠٠٠ سوار و ٤٠٠ تیرەنداز و بەردهاوێژی لەگەڵ بوو. ئەم هێزەی لە تیسافەرنیس وەرگرتبوو. باوەڕیشی بەخۆی پەیداکردبوو بەهۆی هێرشەکانی پێشوو کە توانیبووی بە هێزێکی بچووکەوە زەبری کاریگەر لە یۆنانییەکان بدات. یۆنانییەکان میلێک لە ئاوەکە دوور کەوتبوونەوە کە میتراداتیس و هێزەکەی پەڕینەوە. فەرمان بە هۆپلیت و پەلتاستەکان درا کە دەبێ دوژمن دوور بخەنەوە و بە سوارەکانیش گوترا کە دەبێ پشتیوانی لەم هێزە بکەن. کە میتراداتیس و تیرەندازەکان نزیک بوونەوە، بووق ژەنرا و بە یەک تەن هێرشیان کرد. دوژمن نەوەستا تا نزیک دەبنەوە و یەکسەر کشانەوە بۆ لای ئاوەکە. لەم هێرشەدا ژمارەیەکی زۆر لە دوژمن کوژرا و ١٨ سوار بە زیندوویی گیران. سەربازە یۆنانییەکان لەخۆڕا تەرمی کوژراوەکانیان پارچە پارچە کرد تاکو چاوترسیان بکەن.

پاش ئەم بەزینە دوژمن کۆڵیان دا و یۆنانی بە ئارامی ڕۆیشتن تا گەیشتنە رووباری دیجلە. شارێکی گەورە، بەڵام چۆڵ کراو، لەوێ هەبوو بەناوی لاریسا کە لەسەردەمی کۆندا میدی تێیدا دەژیان. دیواری هەبوو ٢٥ پێ بەرین و ١٠٠ پێ بەرز بەدرێژایی بازنەیەکی شەش میلی. بناخەکە بەرد، بەشی سەرێش کەرپووچ بوو. ئەو کاتەی کە فارس دەستیان بەسەر ئیمپراتۆرییەتی میدیدا گرت، شای فارس گەمارۆی دابوو بەڵام نەیتوانیبوو بیگرێت. هەورێک بەسەر شارەکەدا هات بزری کرد، خەڵکەکەش چۆڵیان کرد ئینجا شارەکە گیرا. هەڕەمێکی بەردین هەبوو لە نزیک شارەکە، ١٠٠ پێ پان و ٢٠٠ پێ بەرز، خەڵکێکی زۆر لەم شارە و گوندەکانی نزیک خۆیان لەوێ شاردبۆوە.

لێرەوە بە یەک رۆژ ١٨ میلیان بڕی بۆ شارێک بەناوی میسکیلا Mes-cila کە لە سەردەمێکدا میدیی تێدا دەژیا. بناخەی شارەکە لە جۆرە بەردێکی گەش دروست کرابوو وردە قەپێلکی قەوغەی تێدابوو. ٥٥ پێ بەرین و ٥٠ پێ بەرز، لەسەرێش دیوارێکی کەرپووچ دروست کرابوو بە پانایی ٥٠ پێ و بەرزایی ١٠٠ پێ و درێژی هەشت میل. گوایە میدیا Medea ژنی شاهەکەیان کە ئیمپراتۆریەتەکەیان لەدەست چووە پەنای بۆ ئێرە بردووە و کە شای فارس گەمارۆی داوە نەبە هێرش و نەبە چاوەڕێکردنێکی درێژ پێی نەگیراوە. ئەوەیە کە زیۆس برووسکێکی لەشارەکە داوە، خەڵکە کە هۆشیان نماوە و دەرپەڕیون. شارەکە بەم جۆرە گیرا.

پاش ئەمە بە یەک رۆژ ١٢ میل بڕا و لە ڕێگەدا تیسافەرنیس بەدەرکەوت. سەرباری هێزی خۆی هێزەکەی ئۆرۆنتاسیش، زاوای شا و، هێزەکەی کە لەگەڵ کۆڕش هاتبوون و هێزەکەی براکەی شا وێڕای هەموو هێزەکانی کە شا ناردبوونی. بەوەش، لەشکرەکە دیمەنێکی یەکجار گەورەی

هەبوو. کە هات، هێزێکی بۆ لای ریزەکانی پشتەوەی یۆنانییەکان نارد و ئەوانی دیکە بەدەوری باڵەکاندا سووڕاندەوە. بەڵام نەوێرا هێرشێکی راستەوخۆ بکات. لەباتی ئەوە، فەرمانی دا پیاوەکان تیر و بەرد بهاوێژن. رۆدییەکان لەنێو ریزی یۆنانییەکاندا بڵاو کرابوونەوە، قۆچەقانییان بەکار هێنا و تیرەندازەکانیش تیریان هاویشت و کەسیان تیرێکی بە فیڕۆ نەدا (لە ڕاستیدا ئەنگاوتنیان زۆر ئاسان بوو). ئیسافەرنیس و لەشکرەکەی کشانەوە.

لە پاشماوەی ئەم رۆژەدا یۆنانییەکان دەڕۆیشتن و فارس بەدوایانەوە بوون. لەوساوە شەڕی دووربەدووریان پێڕەو نەکردەوە چونکە مەودای بەردی رۆدییەکان لەمەودای وان درێژتر بوو. فارس کەوانی گەورەیان هەبوو، جا تیرەکان هەڵدەگرترانەوە و بەکەڵکی تیرەندازە رۆدییەکان دەهاتن کەوا دەستیان زۆر بەرز دەکردەوە و تیریان بەرەو هەرە دوور دەهاویشت. هەروەها لە گوندێکدا هەندێک دۆخینی کەوان و هەندێک مس دۆزرانەوە کە بەکەڵک هاتن.

یۆنانییەکان گەیشتنە گوندێک و، ناوچەییەکان کشانەوە پاش ئەوەی کە تووشی بەدترین شەڕی دووربەدووری ببوون لەم رۆژەدا. یۆنانی رۆژی دووەمیان لەو گوندە بەسەر برد، خۆراک زۆر بوو. رۆژی دواتر بەنێو دەشتەکەدا کەوتنە رێپێوان و تیسافەرنیس بەدوایانەوە بوو دوور بەدووری پەلاماری دەدان. لەم شوێنەدا یۆنانی گەیشتنە باوەڕێک کە ئەم سیستەمە چوارگۆشەییە کەڵکی نەماوە. فارس لە پشتەوە پەلاماریان دەدان و کە دەگەیشتنە تەنگەبەرێک یان کە لە پردێک دەپەڕینەوە یان کە بە دۆڵێکی تەسکدا دەڕۆیشتن، باڵەکانی چەپ و راست ناچار دەبوون وێک بێنەوە و دەبوو بە قەرەباڵغیی و پشێوی و هۆپلیتەکان بێ کەڵک دەبوون. ئینجا کە باڵەکان لێک دەکشانەوە دەبایە خێرا بڵاو ببنەوە و ناوەندەکەش پڕ

نەدەکرایەوە. لەم بارەشدا کەوا دوژمن لەدوایاندان، تووشی بارگرانییەکی زۆر دەهاتن. جا لە هەر جارێکدا تووشی پردێک و شتێکی هەمەجۆر هاتبان، پیاوەکان بە ڕاکەڕاکە دەپەڕینەوە. ئەمە دەرفەتێکی باشی دەڕەخساند بۆ دوژمن کە هێرش بکات.

جەنەراڵەکان هەستیان بەم راستییە کرد. هەستان شەش تیپیان پێک هێنا هەر یەک لە ١٠٠ کەس، ئەمەش بەش دەکران بۆ تاقمی ٥٠ یی ئینجا ٢٥ی. کاپتنیان بۆ تیپەکان دانا، هەرکاتێک باڵەکن وێک هاتبانەوە، ئەم تیپانە لەم لا ئەولا رادەوستان تاکو قەرەباڵغایی دروست نەبێت. ئینجا کە باڵەکان لێک دەکشانەوە، تیپەکان بە ریزی شەشی و دوازدەیی ئەگەر لە پێشەوە بان بە ریزی بیست و پێنجی ناوەندەکەیان پڕ دەکردەوە. یەوەش ناوەندی چوارگۆشەکە هەمیشە بە پڕی دەمایەوە. لەهەر شوێنێکدا تووشی پرد و تەنگەبەر هاتبان، کاپتنەکان شێوازی خۆیان تێک نەدەدا و هەمیشە ئامادە و دەستبەکار دەبوون.

بەم شێوازە چوار رۆژ بەڕێوە بوون. لە رۆژی پێنجەمدا شتێکیان دیت وەک تەلارێک بوو، چەند گوندێکیش لەدەوریدا بڵاو ببوونەوە. رێگەی بە زەوییەکی بەرزدا دەچوو بە کەناری گردەکانی کە لە بناری چیاکە، ئەوەی کە گوندەکەی لێ بوو. کە لە گردی یەکەم ئاوابوون و ویستیان بەسەر گردی دووەم هەڵگەڕێن، دوژمن هێرشی کرد. لەسەر بەرزاییەکانەوە بە تیر و بەرد دایانگرتن و ژمارەکیان بریندار کرد. پەلتاست لەنێو هۆپلیتەکان چەقیبوون. بەردهاوێژ و تیرەندازەکان لەنێو چوارگۆشەکەدا بڵاو ببوونەوە و کەڵکیان نەمابوو. کە هۆپلیت ویستیان هێرش بکەن، پێیان نەکرا بەسەر هەورازەکە بکەون و پەلتاستەکانی دوژمن زوو کشانەوە. ئینجا کە گەڕانەوە نێو لەشکر، ئەوسا وەکو جاری یەکەم زیانیان پێ گەیشت. لە گردی دووەمیشدا هەمان شت رووی دا. بۆیەش، بڕیار درا نەهێڵن بەسەر

گردی سێیەم هەڵگەڕێن. پێشێ هێزێکی پەلتاستیان نارده سەر بەرزاییەکەی باڵی راست. پەلتاستەکان جێگەیەکی بەرزیان داگیر کرد بەسەر دوژمندا دەیڕوانی. دوژمن وازیان هێنا، ترسیان هاتێ کە گەمارۆ بدرێن.. ئەم رۆژەیان ئەوها بەسەر برد. لەشکرەکە بەسەر گردەکاندا دەڕۆیشت و هێزێکیش بە بناری چیاکەدا دەچوو، تا گەیشتنە گوندێک. لەوێ هەشت دکتۆریان لەسەر بریندارەکان دانا.

سێ رۆژ لەوێ مانەوە هەم لەبەر بریندارەکان هەم بەهۆی کەوا خۆراکێکی زۆر لەوێ دەست دەکەوت، ئاردی گەنم و شەراب و کونجی و ئالیک. ئەم تفاقە بۆ شارەوانی ناوچەکە دانرابوو.

لە رۆژی چوارەمدا بۆ نێو دەشتەکە شۆڕ بوونەوە و تیسافەرنیس پێیان راگەیشت. دەرسیان وەرگرتبوو کەوا یەکسەر خۆ لە نزیکترین گوند قایم بکەن. نەوەکو جاران کە لەلایەکەوە رێگە ببڕن و لەلایەکی دیکەوە بەرگری لەخۆ بکەن، ئەوەش چونکە بریندارەیان زۆر هەبوو. ئەوانەی کە بریندار ببوون و ئەوانەی کە هەڵیان دەگرتن و ئەوانەی چەکی بریندار و یاوەری بریندارەکانیان هەڵدەگرت، هەموو کەڵکی شەڕیان نەبوو. واش هەر کە گەیشتنە گوندەکە و دوژمن هێرشی کرد، یۆنانییەکان لەشەڕی دووربەدووریدا زۆر باشتریان پێ کرا.. جیاوازییەکی زۆر هەیە لەنێوان ئەوەی کە یەکێک لە ماڵی خۆی را هێرش بەرێت لە چاو ئەوەی کە بەڕێگەدا بڕوات و دوژمن بەدوایەوە بێت.

ئێستا کە یۆنانی زانییان وا دوژمن خەریکن بۆ مانەوەی شەو خۆیان داکەن، یۆنانییەکان بە دەنگی بەرز فەرمانیان بڵاو کردەوە کە هەموو بەخۆکەون. دوژمن دیسان راسانەوە و تا درەنگ لە حاڵەتی ئامادەباشی مانەوە. ئەوسا ماندوو بوون و گەڕانەوە بۆ ئۆردووگاکەیان.

یۆنانی گومانیان نەما کەوا دوژمن داکەوتوون، بارگەیان تێک نا و بەڕێ

کەوتن، شەش میلیان بڕی. ئەم ڕێپێوانە وای کرد کە دوژمن تا سێ ڕۆژ سۆراغی نەبێت. لە ڕۆژی چوارەمدا دوژمن پێشیان بە یۆنانییەکان گرت و لەسەر جێگەیەکی بەرز دامەزران. شوێنەکەیان چیایەکی بەرز بوو بەسەر ناوچەکەدا دەیڕوانی. خیریسۆفۆس کە دیتی وا بەرزاییەکە داگیر کراوە بەدوا زینۆفۆنیدا نارد کە پەلتاستەکان بێنێتە لای پێشەر. زینۆفۆن کە هێزەکانی تیسافەرنیسی دیت وا خیریسۆفۆس لەبەرانبەریان وەستاوە پرسی: بۆچی بانگم دەکەیت؟.

خیریسۆفۆس وەرامی دایەوە کە بەباشی نەزانیوە پشتی لەشکرەکە چۆڵ بکات. بەڕاستی کاتی ئەوە هاتووە گردەکەیان پێ چۆڵ بکەن.

لەم کاتەدا زینۆفۆن دیتی کەوا لووتکەی چیاکە لەو پانتاییە بەرزتر بوو کە دوژمنی لەسەر وەستابوو، گوتی: خیریسۆفۆس، باشترین شت ئەوەیە بەخێرایی بگەینە سەر لووتکەکە. ئەوسا ئەوان یەکسەر جێگەیان چۆڵ دەکەن. حەز دەکەی تۆ لەگەڵ لەشکرەکە بمێنە. من بە خواستاری[1] دەچم. یان ئەگەر حەز دەکەی تۆ بڕۆ، من لێرە چاوەڕێ دەکەم.. خیریسۆفۆس گوتی: چ بەباش دەزانیت، بە ئارەزووی خۆت بکە.

زینۆفۆن دیاری خست کەوا چونکە خۆی گەنجترە، بڕیاری دا خۆی پێشڕەوی بکاتە سەر چیاکە. داوای لە خیریسۆفۆس کرد هەندێک چەکداری پێشەری بداتێ چونکە تا دەچێتە پشتەوە ماوەیەک دەبات. خیریسۆفۆس پەلتاستەکانی دایێ و پەلتاستەکانی ناوەڕاستی لەشکرەکەی هێنا بۆ شوێنی وان.

ئەوجار خێرا کەوتنە ڕێ، کە دوژمن دیتیان، ئەوانیش بەرەو لووتکەکە چوون و بوو بە پێشبڕکێ. هاوار و هەرا لە هەردووک لەشکر بڵند بۆوە و هەرکەس تاقمی خۆی هان دەدا کە زووتر بگەنە سەر لووتکەکە. زینۆفۆن

(١) Voluntary: تطوع.

لەسەر پشتی ئەسپ بەنێو چەکدارەکاندا ڕۆیشت هانی دەدان: سەربازان، وابزانن کەوا لەپێناو یۆناندا ئەم شەڕە دەکەن. وا بزانن بەرەو ژن و منداڵی خۆتان دەچنەوە. ئەگەر هەندێک گورج بن دەتوانن بەبێ تەگەرە بیبڕن.

سۆتەریداس Soteridas، پیاوێک بوو خەڵکی سیکیۆن Sicyon گوتی: زینۆفۆن، ئێمە وەکو یەک نین، تۆ سواری و من ئەم قەڵغانە قورسەم پێیە.

کە زینۆفۆن ئەم قسەی بیست لەسەر ئەسپەکە دابەزی و سۆتەریدایسی لە ریزەکە دەرهێنا، قەڵغانەکەی لێ ستاند و بەغار بۆ پێشەوە چوو. خۆو بەخت زرێی سوارەکانیشی لەبەردا بوو، ئیتر بەم هەموو قورساییەوە لەسەر سەربازەکانی هان دەدا کە گورج بن و سەربازەکانی دوای خۆیان هان بدەن کە پێیڕا بگەنەوە، کەچی خۆی دوا دەکەوت. واش هەر سەربازەکان لە سۆتەریداسیان دا و بەردیان تێ گرت و جنێویان پێ دا تا هەستا قەڵغانەکەی خۆی وەرگرتەوە و کەوتەوە ڕێ.

زینۆفۆن سوار بۆوە و بەپێشیان کەوت تا گەیشتنە شوێنێک کە هیچیتر ئەسپ ڕێگەی نەبوو بڕوات. لەوێ دابەزی و غاری دا، ئیتر پێش دوژمن گەیشتە سەر لووتکەکە.

چاپتەر ٥

لەنێوان تیگرێس و چیاکاندا

دوژمن گەڕانەوە و هەرکەس بەلایەکدا هەڵات یۆنانییەکانیش لووتکەکەیان داگیر کرد. لەشکرەکانی تیسافەرنیس و ئاریاوس ڕێگەیان چۆڵ کرد و بە ڕێگەیەکی دیکەدا ڕۆیشتن. پیاوەکانی خیریسۆفۆس هاتنە خوارێ بۆ نێو دەشتاییەکە و چوونە گوندێک پڕبوو لە شتی باش. ئەم ناوە لە دیجلە نزیک بوو و کۆمەڵێک گوندی تر هەبوون هەموو بە هەمان شێوە خۆراکی باشیان لێ بوو.

پاش نیوەڕۆ دوژمن لەناکاو پەیدابوو، هەندێک لە یۆنانییەکانی دابڕی ئەوانەی بڵاو ببوونەوە و خەریکی تاڵانکاری بوون، دەستیان بەسەر هەندێک گاڕاندا گرتبوو لەوبەری ڕووبارەکە.. تیسافەرنیس و پیاوەکانی ویستیان گوندەکان بسووتێنن بەوەش هەندێک لە یۆنانییەکان سەغڵەت بوون چونکە پەرۆشیان بوو کە ئەگەر گوندەکان بسوتێنن ئەوسا خۆراکیان دەست ناکەوێت.

خیریسۆفۆس و پیاوەکانی تازە لە دەشتەکە گەڕابوونەوە بۆ ڕزگارکردنی پیاوە دابڕاوەکان، زینۆفۆن لە گردەکە هاتە خوارێ و تووشی ئەم تاقمە بوو و گوتی: یۆنانییەکان، دەبینن، ئەوانە دان بەوە دەنێن کە ئێرە خاکی خۆیان نییە بەڵکو ئی خۆمانە. کاتی کە گفتوگۆیان دەکرد زۆر مەراقیان بوو گوندەکانی شا نەسووتێن. کەچی ئێستا، وا خۆیان دەیانسووتێنن وەک بڵێی ئی خۆیان نین. جا ئەگەر ئەوان خۆراکیان لە شوێنێک دانابێت ئەوسا

ئێمەش دەچینە ئەو شوێنە. بەڕاستیمە خیریسۆفۆس. با ئەم مڵکانە بە ئی خۆمان دابنێین و نەهێڵین بسووتێن.

خیریسۆفۆس گوتی: زینۆفۆن، باوەڕ ناکەم، بەڵام دەزانی چی، با لە سووتاندا یارمەتییان بدەین. ڕەنگە ئەوسا زووتریش بووەستن.

کە گەڕانەوە جێگەی خۆیان، جەنەراڵ و کاپتنەکان کۆنگرەیەکیان بەست. ئەوانی دیکە خەریکی شمەک و خۆراک بوون. ئێستا کەوتبوونە بارێکی زۆر تەنگ، لایەکیان چیای زۆر بەرز هەبوو، لایەکی دیکەشدا ڕووبارێکی قووڵ. کە خۆیان لێ دەدا، ڕمبیش نەدەگەیشتە بنەکەی.. جەنەراڵەکان نەیاندەزانی چ بکەن. پیاوێکی ڕۆدیسی هاتە پێش و گوتی: ئەگەر شتم بۆ دابین بکەن، دەتوانم وا بکەم هەر جارە بە تاقمی ٤٠٠٠ کەسی بپەڕنەوە. بەڵام دەبێ یەک تاڵەنت بەمن ببەخشن.

کە لێیان پرسی چیی پێویستە؟ گوتی: پێویستم بە ٢٠٠٠ کەوڵە بەرخ و بزن و گا دەبێت. ئەگەر فوو بدرێن و تێک ببەسترێنەوە، ئەوسا بەئاسانی دەپەڕینەوە. هەروەها پێویستم بە گوریس و تەنگەی بارەکان دەبێت ئەوانەی کە باولەکانی پێ بەستراونەوە. باولەکان تێک دەبەستم و وا بە بەرد قورسیان دەکەم تاکو ئاو نەیانبات. باولەکان ڕادەکێشم و لەمبەر ئەوبەری ڕووبارەکە قایم دەکرێن ئینجا دار و چیلکەیان لەسەر دادەنێم و بەخۆڵ سەریان دادەپۆشم. لاتان مسۆگەر بێت کە هیچ مەترسییەکی نییە.

جەنەراڵەکان گوێیان گرت، بیریان کردەوە کە پلانەکە جێبەجێ ناکرێت چونکە سوارەکانی دوژمن لەوبەردا ژمارەیان زۆرە و لێ ناگەڕێن ئیشەکە بکرێت.

ڕۆژی دواتر گەڕانەوە سەر ڕێگە کۆنەکەی دوێنێ کە گوندێکی نەسووتاوی لێ بوو. گوندەکانی دیکە سووتابوون، دوژمنیش لەدوورەوە هاتوچۆیان دەکرد لەو شوێنانەی کە باوەڕیان وابوو ڕەنگە یۆنانیی پێیدا

بڕۆن.. جەنەراڵەکان کۆبوونەوەیەکی تریان بەست، ئەسیرەکانیان هێنا کە هەندێک زانیاری دەربارەی ئەم وڵاتەی دەوروبەریان وەربگرن. وەرامەکان ئەمە بوون کە وڵاتی باشوور ڕێگەی بابل و میدیایە کە هەر ئەم ڕێگە بوو پێدا هاتبوون. ڕێگەی خۆرهەڵات دەگەیێنێتە سوسە Susa و ئەکبەتانە Kbatena کە دەڵێن هاوینە هەواری شاهن. ئەگەر کەسێک ڕوبارەکە ببڕێت بەرەو خۆرئاوا، ڕێگەکە بەرەو لیدیا و ئایۆنیا دەڕوات. ڕێگەی باکوریش بەودیوی چیاکاندا دەچێتە نێو کاردوخییەکان.. گوتیان ئەو خەڵکە لە چیاکاندا دەژین و زۆر شەڕانگێزن و سەر بە شا نین. لەڕاستیدا جارێکیان لەشکرێکی ١٢٠,٠٠٠ کەسی شا چوونە نێو وڵاتەکەیان و یەک کەس لێی دەرنەچوو بەهۆی سروشتی یەکجار سەختی ئەو خاکە. واش هەر لە دەرفەتی دیکەدا لەگەڵ شارەوانی ناوچەکە، ئەوەی دەشتەکە کۆنترۆڵ دەکات، گەیشتنە ڕێککەوتنێک. لەوساوە پێوەندییەکی دووسەرە لەنێوان کاردۆخی و ئەواندا هەیە.

جەنەراڵەکان گوێیان لەم ڕاپۆرتانە گرت و ئەوانەی شارەزاییان هەبوو هەر یەکیان بۆ لایەک جودا کردەوە و پێشانیان نەدەدان نیازی کام ڕێگەیان هەیە. هەرچۆنێک بێت بیریان کردەوە کە دەبێ وڵاتی کاردۆخی لەودیوی چیاکان داگیر بکەن چونکە، بەگوێرەی ئەسیرەکان، ئەگەر لەو خەڵکە تێپەڕن ئەوسا دەگەنە ئەرمینیا کە وڵاتێکی گەورە و دەوڵەمەندە لەژێر حوکمی ئۆرۆنتاسە. یەخسیرەکە گوتی لەوێڕا دەتوانن بەئاسانی بۆ هەر لایەک بڕۆن.

خێر و قوربانییان کرد بۆ پیرۆزکردنی پرۆژەکەیان تاکو کە لە خۆیدا یەکسەر دەست بە ڕێپێوان بکەن. دەترسان کە ڕێگەی چیاکەیان لێ گیرابێت. فەرمانیان دەرکرد کە پاش نانی ئێوارە هەموو شمەکیان خڕ بکەنەوە و دابنیشن و ئامادەبن.

بابەتی چوارەم

V

ڕێپێوان بەرەو دەریا

چاپتەر ١

داخڵبوونی کوردستان[١]

لەگەڵ دوا نوێژەی خەفەر کە تاریک و ڕۆن بوو بای ئەوەی کە دەشتەکە بەتاریکی ببڕن، هەستانەوە و ئیشارەتیان دا کە بەرەو چیاکە بڕۆن و، بەری بەیانی پێی گەیشتن. خیریسیۆفۆس لەگەڵ هێزی خۆی و تێکڕای هێزە سووکەکان پێشڕەوی دەکرد. لە کاتی پێهەڵگەڕاندا وا دیار بوو هیچ مەترسی لە ئارادا نەبێت کە لەدواوە پەلامار بدرێن.

پێش ئەوەی دوژمن هەست بە هیچ شتێک بکات خیریسیۆفۆس گەیشتە سەر لووتکەکە و راستە و راست ڕۆیشت. کە لەشکرەکە ڕێگەکەیان بڕی، بەدوای کەوتن بۆ نێو کۆمەڵە گوندێک کە لە دۆڵەکانی بنارەکە بڵاو ببوونەوە. کاردۆخییەکان یەکسەر ماڵەکانیان چۆڵ کرد و یەکسەر بە ژن و منداڵەوە هەڵاتن بۆ چیاکان. خۆراکێکی زۆر مابۆوە بۆ یۆنانییەکان. هەروەها شمەک و مۆبیلیای نێو ماڵەکان زۆر گەش بوون. یۆنانییەکان هیچ شتێکیان دەستکاری نەکرد و بەدوا خەڵکەکەش نەکەوتن. ویستیان بە نەرمی ڕەفتاریان لەگەڵدا بکەن چونکە کاردۆخی دوژمنی شا بوون، ئومێدیان کرد کە ڕەنگە حەز بکەن بەشێوەیەکی ئاشتییانە لە وڵاتەکەیان ڕەت بن، دەنا خۆراک شتێکی پێویست بوو و هەرچی دەستیان گەیشتێ لە خۆراک هەموویان برد.. کاردۆخییەکانیان بانگ کرد، ئەوان گوێیان نەدا و هیچ ئاماژەیەکی دۆستانەیان دیار نەخست.

(١) ئەم نووسینانە لەلایەن وەرگێڕی ئینگلیزی بەکارهێنراون.

تاریک داهاتبوو ئەوکاتەی کە دوا سەربازی یۆنانی گەیشتە گوندەکە چونکە ڕێگەکان تەسک بوون، ئیتر هەڵگەڕان و داگەڕانەکە هەموو ڕۆژەکەی برد. لەم کاتەدا هەندێک کاردۆخی کۆبوونەوە و تەنێکیان پێک هێنا و هێرشیان کردە سەر دواترین سەربازە یۆنانییەکانیان. بەتیر و بەرد هەندێکیان کوشت و هەندێکی تریان بریندار کرد. بەڵام کە لەناکاو یۆنانییەکان گەیشتنە سەریان، ژمارەیان هەندە زۆر نەبوو. لە ڕاستیدا ئەگەر لەم ڕووداوەدا بە ژمارەیەکی گەورەترەوە هاتبان، ڕەنگبوو بەشێکی گەورەی یۆنانییەکان ڕامالن.

ئەو شەوە وەکو خۆیان لە گوندەکە مانەوە، کاردۆخییەکانیش لە چیاکانی دەوریاندا کۆمەڵێک ئاگریان هەڵکرد وەکو جۆرێک ئیشارەت بۆ یەکتر. بەیانی جەنەراڵ و کاپتن کۆبوونەوە و بڕیار درا کە هەرچی شمەکی زیادە و تێکڕای ئەسیر و یەخسیرەکان بەجێ بێڵن و لەنێو بارگیرەکان تەنیا هەرە باشەکان بەرن، چونکە ئەو هەموو بارگە و یەخسیرانە ڕێپێوانەکەیان قورس دەکرد و دەبایە چاودێر بۆ ئەوانە تەرخان بکرێت. هەروەها دەبایە بارگە و خۆراکیشیان بۆ دابین بکەن.. بڕیارەکە ڕاگەیێندرا کە دەبێ جێبەجێی بکەن.

کە نانی بەیانی خورا و بەڕێ کەوتن، جەنەراڵەکان لەسەر زەقاییەکی تەنگەبەرێک وەستان تاکو شمەکە قەدەغەکراوەکان لە سەربازەکان بستێننەوە، هەندێکیان شتی خۆیان بەجێ نەدەهێشت. سەربازەکان بەقسەیان دەکردن بەڵام هەندێک حاڵەت هەبوو کە سەربازەکان شتیان دەدزییەوە. ئەم حاڵەتانەش ئەوە بوون وەکو ئەگەر یەکیان عاشقی کوڕێکی جوان یاخۆ عاشقی ئافرەتێک بایە.. بەدرێژایی ئەو ڕۆژە ڕێگەیان کوتایەوە و تووشی شەڕ دەبوون، جار بەجاریش دەحەسانەوە.

ڕۆژی دواتر ڕەشەبایەکی توند هات بەڵام نەدەبایە بوەستن چونکە

خۆراکیان کەم بوو. خیریسیۆفۆس لەسەر پێشەر بوو و زینۆفۆن لەگەڵ پاسەوانانی پاشەری لەشکر بوو، دوژمن پەلاماری دەدان بەتوندی و لە هەندێک تەنگەبەردا بە قۆچەقانی و کەوانەکانیان زۆر نزیک دەبوونەوە و دەرەنجامدا کاروانەکە بە هێواشی بەڕێوە چوو چونکە دەبایە هەموو جارێک دوژمن راو بنێن ئینجا دیسان بگەڕێنەوە سەر رێ. زینۆفۆن ناچار دەبوو لەکاتی پەلامارە توندوتیژەکاندا زۆربەی جار بوەستێت و هەندێک جار کە خەبەر بۆ پێشەری لەشکرەکە رەوان دەکرا خیسرسۆفۆس رادەوەستا. بەڵام لەیەک رووداودا خیریسۆفۆس لەباتی ئەوەی بوەستێ خێراتر بزووت و خەبەری رەوان کردەوە کە بەدوای بکەون. دیاربوو شتێک لە ئارادا یە، بەڵام نەدەکرا بزانرێت کە ئەم پەلەکردنە لەبەر چی بوو. ئەنجامی ئەوە بوو کە پاسەوانانی پاشەر لەباتی ئەوەی کە بتوانن پێش بکەون ناچار بوون پاشەکشە بکەن. سەربازێکی مەردی سپارتی بەناوی لیۆنیخۆس، کوژرا کە تیرێک بەنێو قەڵغان و پەلەگیدا کەمەری بڕی. هەروەها باسیاسی ئەرکادیش کوژرا، راستەوخۆ بەسەری کەوت.. کە گەیشتنە جێگەی مانەوەی ئەم شەوە، زینۆفۆن چوو بۆ لای خیریسۆفۆس و گلەیی لێ کرد کە بەجێی هێشتوە و لە ئەنجامدا سەربازەکانی ناچار بوون قوونەشەڕ بکەن و کەوا دوو سەربازی هەرە مەردانەی تاقمەکەی کوژراون، تەرمەیان بەجێ ماوە و هێشتا نەنێژراون.

خیریسۆفۆس وەرامی دایەوە: تەماشای ئەو چیایانە بکە، هەموو لایەکیان سەختە. تاکە رێگەیەکی هەبێت وەکو دەیبینی زۆر لێژە و دەبینی وا پیاو لەسەری وەستاون. قەرەباڵغاییەکی گەورەی لەسەردایە، رێگاکەیان داگیرکردوە و لەوێ راساون. لەبەر ئەوە ئەوها پەلەم کرد و لەسەر تۆ نەوەستام. بیرم کردەوە ئەگەر دەرفەتم هەبێ زوتر بگەمە وێ تا رێگاکە نەگیراوە. ئەم رێناسانەی کە هەمانە دەڵێن هیچ رێگەی دیکە نین.

زینۆفۆن گوتی: دوو پیاوم گرتووە کە رێگەیان لە ئێمە گرتبوو. بۆسەمان دانایەوە تاکو هەناسەیەک هەڵکێشینەوە. هەندێکیشمان کوشت و ئەوەشمان دانابوو کە هەندێکیان لێ بگرین تاکو وڵاتەکە بناسین.

یەکسەر دوو پیاوەکەیان هێنا و بەجودا پرسیاریان لێ کردن تاکو بزانن ئایا رێگەی دیکە شارەزان بێ لەم رێیە؟. یەکیان ئەگەرچی جۆرەها هەڕەشەی لێ کرا گوتی هیچ شارەزایی نییە. کە دیتیان سوودی نییە ئەمەیان لەبەر چاوی پیاوەکەی دیکە کوشت. ئەوەی کە مایەوە گوتی پیاوەکەی پێشوو بۆیە ئینکاریی دەکرد چونکە کچێکی هەیە شووی بە یەکێک کردوە خەڵکی ئەو ناوچەیە کە دەتانەوێ پێیدا بڕۆن. گوتیشی ئامادەیە کە بەڕێگەیەکدا بیانبات کە وڵاغیشی پێدا بچێت. لێیان پرسی ئایا هیچ بەشێکی رێگەکە سەختایی تێدایە ؟. وەرامی دایەوە کەوا یەک هەورازی سەختی هەیە کە ناتوانن پێیدا بڕۆن مەگەر پێشەکی داگیری بکەن.. ئەوسا بڕیار درا کە کاپتنەکان کۆ بکرێنەوە تاکو فیکرەیەک وەربگرن و پرسیاریان کرد کێ ئامادەیە بە خواستاری کاری چاک بکات و بۆ ئەم ئەرکە بێتە پێش ؟.. کە هۆپلیتەکان هاتنە پێش ئەریستۆنیمۆسی مەتیدیری و ئاگاسیاسی ستێمفاڵی و کاڵیماخۆسی پەرهاسیا هاتن، ئەمەیان داوایەکی تایبەتیی کرد کە ئەگەر بڕوا، دەیەوێ بەئارەزووی خۆی هەندێک پیاو هەڵبژێرێ، گوتی: ئەگەر خۆم سەرپەرشتیی کارەکە بکەم ئەوسا زۆر کەس ئامادە دەبن بە خواستاری ئەم کارە بکەن.. ئەوجار پرسیار کرا کە کێ لە تاقمە سووکەکان بۆ ئەم ئەرکە دێتە پێش؟. ئەریستێسی خیۆس هاتە پێش، پیاوێک بوو کە لە زۆر رووداوی هەمەجۆردا سوودی گەورەی بۆ لەشکرەکە هەبوو.

چاپتەر ٢

شەڕ لە چیادا

نیوەڕۆ، بە سەربازەکانیان گوت نان بخۆن و ئینجا دەست پێ بکەن، ئەسیرەکەیان قۆڵبەست کرد و خستیانە بەر دەستیان. واش ڕێککەوتن کە ئەگەر هەورازەکان داگیر بکەن، شەو لەوێ بمێنن و بەیانی بە بووق ئیشارەت بدەن بۆ ئەوەی کە هێزی سەر هەورازەکە پەلاماری ئەو کاردۆخییانە بدەن کە ڕێگاکەیان داگیر کردووە. ئەوانی دیکەش خێرا بزوون و پێیان رابگەنەوە.

کە پلانەکەیان دانا، خواستارەکان کە ٢٠٠٠ کەس دەبوون بەڕێ کەوتن. باران دەباری، زینۆفۆن لەگەڵ پاسەوانانی پاشەر بەروە ڕێگە ئاساییەکە چوونە پێش بۆ ئەوەی سەرنجی دوژمن بۆ ئەم بەشە رابکێشن. گەیشتنە ئاوێک دەبایە لێی بپەڕنەوە، بەڵام لەوێدا دوژمن تاوێرەبەردی گلۆر کردەوە. بەردەکان هەندی باری عەرەبانەیەک دەبوون و هەندێکیان لەوەش گەورەتر بوون، گلۆر دەبوونەوە و بەڕەوەزەکان دەکەوتن و دەپرژان. ئیتر تەنانەت ڕێگەی ئەوەش نەبوو کە نزیکیش بکەونەوە.. هەندێک کاپتن خەریکی ڕێگەی دیکە بوون تا تاریک داهات. ئەوسا کە هەستیان کرد کشانەوەیان لەلایەن دوژمنەوە نادیترێت، گەڕانەوە دوا بۆ نانی ئێوارە. هەندێک لەو پاسەوانانەی پاشەر نانی بەیانیشیان نەخواردبوو. هەرچۆنێک بێت، دوژمن هەر خەریکی گلۆرکردنەوەی تاوێرە بەردەکان بوون، بەدرێژایی شەو دەنگیان دەهات.

لەو میانەدا هێزەکەی کە ڕێناسەکەیان لەگەڵ خۆ بردبوو بە پشت دوژمندا سووڕانەوە و دەوری کامپەکەیان لێ گرتن کە لەوێدا ئاگرێکیان هەڵکردبوو. هەندێکیان کوشتن و ئەوانی دیکەیان لەسەر گردەکە دەرپەڕاندن. لەوێ مانەوە وایان دەزانی هەورازەکەیان کۆنترۆڵ کردووە بەڵام مەسەلەکە وا نەبوو. لە سەرووی ئەوانەوە گردێکی بچووک هەبوو، ئەمەیان ڕێگە هەورازەکەی کۆنترۆڵ دەکرد بەڵام هەرنەبێ لەوێڕا ڕێگەیەک هەبوو کە دەیگەیاندنەوە سەر ڕێگە سەرەکییەکە.

شەوەکەیان لەوێ بەسەر برد و لەگەڵ یەکەمین ڕۆناکایی، خۆیان ڕێکخست و بەدزی بۆ دوژمن چوون. تەم هەبوو وای کرد بتوانن لێیان نزیک بکەونەوە ئینجا هەر کە کەوتنە بەر چاوی یەکتر پەلاماریان دان و ئەوانیش چاوەڕێیان نەکرد، بەڵکو یەکسەر هەڵاتن. ژمارەیەکی کەمیان لێ کوژرا چونکە هەڵاتنەکەیان خێرابوو.

پیاوەکانی خیریسۆفۆس کە گوێیان لە بووقەکە بوو یەکسەر پەلاماری هەورازەکەیان دا و هەندێک جەنەراڵ بە لاڕێ بۆیان چوون و هەر هەندەیان زانی وا بەسەر شاخەکە دەکەون و بە ڕمب یەکتریان رادەکێشا. ئیتر گەیشتنەوە ئەوانەی کە پێشتر شوێنەکەیان داگیر کردبوو.

زینۆفۆن لەگەڵ نیوەی پاسەوانانی پاشەر ڕێگەی خواستارەکانی بەکار هێنا چونکە ئەمەیان بۆ بارگیر و وڵاغەکان ئاسانتر بوو، نیوەکەی دیکەی لەدوای وڵاغەکان دانا. لە ڕێگەدا گەیشتنە تەلانێک بەسەر ڕێگاکەدا دەیڕوانی، دوژمن لەسەر تەلانەکە راسابوون. دەبایە لەوێیان دەرپەڕێنن دەنا لە لەشکر دادەبڕان. دەستیان بە هاوار و هەڕەشە کرد و بە چەند ڕیزێکەوە هێرشیان کرد، بەڵام واشیان کرد کە ڕێگەیان هەبێ پێدا هەڵێن و بڕۆن. کە سەربازەکان بۆیان چوون دوژمن تیریان هاویشت و بەردیان گلۆر کردەوە، بەڵام تەنیا شەڕیان دووربەدوورییان کرد و کە لێیان نزیک بوونەوە، شوێنەکانیان چۆڵ کرد و هەڵاتن.

یۆنانییەکان کە لەم گردە ئاوابوون، دیتیان وا گردێکی تر لە پێشیاندایە و ئەویش سەری بە دوژمن گیراوە. بڕیاریان دا پەلاماریان بدەن بەڵام زینۆفۆن بیری کردەوە ئەگەر ئەم گردەی ئێستا چۆڵ بکەن رەنگە دوژمن بۆیان بسوورێنەوە و ئەوسا دیسان گردەکە بگرن و پەلاماری ولاغەکان بدەن (بارگیرەکان هێڵێکی درێژیان دروست کردبوو چونکە رێگەکان تەسک بوون) بۆیەش کاپتن سەفیسۆدۆرۆس کوڕی سەفیسۆفۆنی ئەسینی و کاپتن ئەرخاگۆراس، ئاوارەیەکی ئارگۆس بوو، ئەمانەی لە وێ بەجێ هێشت و خۆی لەگەڵ هێزەکەی بەرەو گردەکە پێشڕەوی کرد و بەهەمان پلانی پێشوو داگیری کرد.

هێشتا گردی سێیەم مابوو کە خەریکی بن، ئەمە لە هەموویان لێژتر بوو. ئەوانەی کە بەیانی زوو بەسەریان دادەرابوو و هەڵاتبوون، ئەوانە چووبوونە سەر گردی سێیەم. بەڵام ئەمجارە بەبێ شەڕ چۆڵیان کرد. خەڵکەکە زۆر سەیریان پێ هات و گوتیان داخۆ لەوە ترساون کە دەوریان لێ بگیرێت.

زینۆفۆن سەربازە گەنجەکانی لەگەڵ خۆی برد بۆ سەر گردەکە و بەوانی دیکەی گوت بەکاوەخۆ بێن چونکە بارگیرەکان بەهێواشی دەڕۆن. ئەرخاگۆراسی ئارگۆس بەغار هات و خەبەری هێنا کەوا پاسەوانانی پاشەر لەسەر گردەکە دەرکراون و کەوا سەفیسۆدۆرۆس و ئەمفیکراتیس لەگەڵ تێکڕای ئەوانەی کە پێڕانەگەیشتن خۆ هەڵدەنە خوارێ، هەموو کوژراون. پاش ئەو سەرکەوتنە خەڵکە ناوچەییەکان لەسەر تەلانێکی بەرانبەر گردی سێیەم دەرکەوتن. زینۆفۆن لەرێگەی تەرجومانێکەوە قسەی لەگەڵ کردن. پێشنیازی ئاگربەستێکی کرد و داواشی کرد تەرمی کوژراوەکان بدەنەوە. وەرامیان دایەوە کە بەمەرجێک رازی دەبن ئەگەر یۆنانی خانووەکانیان نەسووتێنن. زینۆفۆن بەمە رازی بوو، کەچی کە ئەم گفتوگۆیە دەکرا و لەشکرەکە پێش دەکەوت، تێکڕای ناوچەییەکان چوونە سەرێ. کە لەشکر شۆڕ دەبۆوە بۆلای شوێنی جبەخانەکە، ئەوسا بەژمارەیەکی گەورە و بەدەنگ

هاوارێکی بەرزەوە هێرشیان کرد. کە گەیشتنە سەر لووتکەی ئەو گردەی کە زینۆفۆنی لەسەردا بوو، دەستیان کرد بە گلۆرکردنەوەی تاوێرە بەرد. یەک لە پیاوەکان قاچی شکا، هەروەها و ئەوی کە قەڵغانەکەی زینۆفۆنی هەڵگرتبوو بەقەڵغانەوە هەڵات. بەڵام یوریلۆخۆسی لووسیا، هۆپلیتێک بوو، هاتە سەرێ و قەڵغانەکەی لەپێش خۆی و زینۆفۆن راگرت بۆ کشانەوە. ئەوانەی دیکەش گەڕانەوە لای فەرماندەکانیان کەوا بە شێوازی شەڕ ریز ببوون.

ئێستا پاش ماوەیەک دابڕان، لەشکری یۆنانی ببۆوە یەک پارچە. ئۆردووگایان دانا و هەندێک خانوو و خۆراکیان دەست کەوت. شەڕابێکی زۆریان دۆزییەوە کە لە ژێرزەمینێک دانرابوون و سەرەکانیان داپۆشترابوو. زینۆفۆن و خیریسۆفۆس رێککەوتنێکیان لەگەڵ دوژمن ساز کرد کە ئەوان تەرمی مردووەکانیان بدەنەوە، لە بەرانبەردا رێناسە ئەسیرەکە بەردەن. مردووەکان بە رێوڕەسمێک نێژران کە شایستەی پیاوی ئازا بوو.. رۆژی دواتر بەبێ رێناس بەرێ کەوتن و دوژمن شەڕیان دەکرد، تەنگەبەرەکانیان داگیر دەکرد. هەر جارێک کە تووشی ئەمە دەبوون زینۆفۆن دەچوو بۆ جێگەی لەوان بەرزتر و پەکی دەخستن. وە ئەگەر پەلاماری پاسەوانانی پاشەریان دابایە خیریسۆفۆس ئەم هەوڵانەی بەوە یەک دەخست کە رێگەی دەگۆڕی و شوێنی بەرزی داگیر دەکرد. واتە هەمیشە بەهانای یەکتر دەهاتن و پشتیوانییەکی بەنرخیان لە یەکتر دەکرد. زۆر جاریش ئەوانەی کە بەسەر شوێنی بەرز دەکەوتن، لە گەڕانەوەدا زۆر بە سووکی دەبزووتن و هەڵ نەدەهاتن و نەدەگەیشتنە سەریان. تاکە چەکیشیان کەوان و قۆچەقانی بوو. لەراستیدا تیرەندازی باش بوون، کەوانەکانیان چوار- پێنج پێ درێژ بوون و تیرەکان سێ پێ دەبوون. کە تیریان دەهاویشت قاچی چەپیان پێش دەخست و کەوانەکەیان لە راستی ئەم قاچە رادەگرت، ئینجا پەتەکەیان رادەکێشا. تیرەکانیان زرێی سینگپۆش و قەڵغانەکانیان دەبڕی. کە

دەکەوتنە دەست یۆنانیەکان پەتەکانیان چاک دەکردەوە و بەکاریان دەهێنانەوە. لە وڵاتی ئەوهادا تیرەندازە کریتییەکان کەڵکێکی بێئەندازەیان هەبوو. ستراتۆکلیس کە خۆی کریتی بوو رابەرایەتیی دەکردن.

چاپتەر ٣

پەڕینەوە بۆ ئەرمینیا

ئەو رۆژە ئۆردووگایان لەم گوندە داکوتا کە بەسەر دەشتێکدا دەیڕوانی بۆ ئەوبەری رووباری کەنتریتیس Centrites. رووبارەکە ٢٠٠ پێ بەرین بوو و سنووری نێوان ئەرمینیا و وڵاتی کاردۆخی پێک دەهێنا.. یۆنانییەکان بەدیتنی دەشت گەشانەوە. رووبارەکە نیو میل لە چیای کاردۆخییەکان دوور بوو، خەنی ببوون بەو دیمەنە و بەو هەموو خۆراکەی کە هەبوو. باسی ئەم دەردەسەرییەیان دەکرد کە تووشی ببوون چونکە بەدرێژایی هەفتەی رابردوو کە وڵاتی کاردۆخیان بڕیوە بەبەردەوامی شەڕیان کردووە و لەوێدا زیانەکانیان لە هەموو زیانەکانی شەڕ دژبە تیسافەرنیس و شا زۆرتر بوو. جا کە بەبیریان هاتەوە کەوا دەردەسەریان لەکۆڵ بۆتەوە، خەوێکی خۆشیان لێ کەوت.

کەچی بەیانی هەندێک سوارەیان لەوبەری رووبارەکە دیت خۆیان ساز کردبوو کە رێگەی پەڕینەوەیان لێ بگرن، لەولاتریش لەسەر دەشتەکە تیپی پیادە ریز ببوون. ئەوانە بەکرێگیراوی ئەرمەن و ماردی Mardian و خالدەیی Chaldaean بوون لە خزمەت ئۆرۆنتاس و ئەرتۆخاس دا بوون. دەڵێن خالدەیی خەڵکێکی سەربەخۆ و شەڕکەرن، رمب و قەڵغانی درێژیان هەیە.. دەشتاییەکەی کە پیادەکانی لێ ریز ببوون ٣٠٠ یان ٤٠٠ پێ لە رووبارەکە دوور بوو. تاکە رێگەیەک هەبوو لەوێدا بەسەر گردەکە دەکەوت، وا دیار بوو کە بەتایبەتی بۆ ئەو هەورازە دروست کرابێت.

که یۆنانییەکان ویستیان بپەڕنەوە ئاوەکە لە سینگیان بەرزتر بوو و بنی رووبارەکە تەخت نەبوو بەڵکو پڕ بوو لە گاشە بەردی لەق و گەورە. پێیان نەدەکرا چەک و قەڵغانەکانیان بەرنە نێو ئاو چونکە ئەگەر ئەوهایان کردبایە، ئاو دەیبردن و ئەگەر چەکیان خستبایە سەر سەریان ئەوسا بەرگەی تیر و بەردەکانی دوژمنیان نەدەگرت. بۆیەش لە ئاوەکە کشانەوە و لە رۆخی رووبارەکە دامەزران. ئینجا ئاوڕیان دایەوە دیتیان کاردۆخی بەچەکەوە جێگەی ئۆردووگای دوێنێیان داگیر کردووە.. یۆنانییەکان ورەیان نزم بوو، پێشتر دیتبوویان وا رووبارەکە قووڵە و دوژمن لەوبەر راساون و ئێستا وا کاردۆخیش پشتیان لێ گرتوون. ئەو رۆژە و شەوەکەی کە بەسەریاندا هات لەجێگەی خۆیان چەقین و نەیاندەزانی چ بکەن.

زینۆفۆن خەونێکی دیت. لە خەونەکەیدا بەزنجیر بەسترابۆوە بەڵام زنجیر لەخۆڕا کرانەوە و دەست و پەلی ئازاد بوون. پێش رۆژهەڵات چوو بۆ لای خیریسۆفۆس و پێی گوت کە هەست دەکات ئیشەکان باش دەبن و خەونەکەی بۆ گێڕایەوە. خیریسۆفۆس پێی گەشایەوە و کاتی رۆژهەڵات جەنەراڵەکانی بانگ کرد و قوربانیی کرد، قوربانییەکە نیشانەیەکی زۆر باشی دا. قوربانییەکانی بەجێهێشت و فەرمانی دا نان بخورێت.

کە زینۆفۆن نانی دەخوارد، دوو گەنج بەپەلە بۆی هاتن. هەموو دەیانزانی کە دەتوانن لەهەر کاتێکدا قسەی لەگەڵ بکەن، ئەگەر لەسەر نانی بەیانی بایە یان نانی ئێوارە یان خەوتبایە، هەمیشە گوێی لێ رادەگرتن. گەنجەکان گێڕایانەوە کە ئەوان لەبەر ئاگر دانیشتبوون، ژن و مێردێک و چەند منداڵێکیان دیت لە ئاوەکە پەڕینەوە. شوێنەکە پڕ بوو لە بەرد و شاخ کە سوارەی دوژمنی نەدەگەیشتێ، ئەوانیش چوون جلیان فڕێ دا، سەرو خەنجەرێکیان لەگەڵ خۆ برد و لە ئاوەکە پەڕینەوە بۆ ئەوبەر، ئینجا گەڕانەوە بەبێ ئەوەی کە ئاو بگاتە ئاستی گۆچانێک.

زینۆفۆن شوکرانەیەکی نواند و داوای لەگەنجەکان کرد لەگەڵیدا شوکرانە بکەن کە رێگەی تەنکاوەکەیان پێشان دراوە. یەکسەر گەنجەکانی بردە لای خیریسۆفۆس و ئەم مەسەلەیان گێڕایەوە. خیریسۆفۆسیش یەکسەر شوکرانەیەکی کرد و پاش ئەمە خەڵکەکەی دەنگ دا کە شمەکیان تێک بنێن. کۆبوونەوەیەکی بەست تاکو لەگەڵ جەنەراڵەکان باشترین پلان پێڕەو بکەن بۆ پەڕینەوە کە چۆن هێزەکانی پێشیان ببەزێنن بەبێ ئەوەی لە دواوە زیانیان پێ بگات. بڕیاریان دا کە پێشێ خیریسۆفۆس و نیوەی هێزەکە بپەڕنەوە. زینۆفۆن و نیوەکەی دیکە لێرە بمێنن بۆ پەڕاندنەوەی بار و بارگەکان.

کە ئیشەکان رێکخران، دوو گەنجەکە بەپێشیان کەوتن و رووبارەکەیان خستە لای چەپیان. شوێنی تەنکاوەکە نیو میل دوور بوو، سوارەکانی ئەوبەر بەتەریبی لەگەڵ لەشکرەکە دەجوولانەوە. کە گەیشتنە شوێنەکە چەکیان لەسەر زەوی دانا و خیریسۆفۆس جل و خوودەکەی دانا و دەستی بۆ ئاسمان بەرز کردەوە و داوای کرد هەموو لاسای بکەنەوە.. بە کاپتنەکانی گوت تاقمەکان بەڕیز بپەڕنەوە هەندێکیان بەلای چەپ و هەندێکیان بەلای راستی خیریسۆفۆسدا. فاڵگرەوەکان سەری قوربانییەکانیان لەسەر رۆخی رووبارەکە بڕی و دوژمن تیر و بەردی تێ دەگرتن بەڵام نەدەگەیشتنە وان. قوربانییەکان نیشانەی باشیان دەرخست. ئەوجا سەربازەکان سروودی پاێنیان خوێند و نەعرەتەی شەڕیان بەرز کردەوە. تەنانەت ئافرەتەکانیش لەم هاوارەدا بەشدار بوون چونکە هەندێک سەرباز کەنیزەکانی خۆیان لەگەڵدا بوو.

خیریسۆفۆس و سەربازەکان چوونە نێو رووبارەکە. زینۆفۆن و پاسەوانانی پاشەر کە جووڵەیان سووکتر بوو بەغار بۆ لای رووبارەکە چوونە ئەو شوێنەی کە لەبەرانبەر ئەرمەنەکان بوو. وایان دیار دەخست گوایە دەیانەوێ

بەوێدا بپەڕنەوە و بەپشت سوارەکاندا بسووڕێنەو تاکو لە پیادەکان داببڕێن. دوژمن دیتیان وا خیریسۆفۆس لە تەنکاوەکە دەپەڕێتەوە و لەلایەکی دیکەشدا زینۆفۆن و پیاوەکانی بەرەو شوێنی کۆنی خۆیان غار دەدەن. ترسان کە پشتیان لێ بگیرێت و یەکسەر بەخێرایی لە رووبارەکە دوور کەوتنەوە.. هەر کە گەیشتنە سەر رێگاکە بایاندایەوە بەرەو هەورازەکان. لووسیۆس، فەرماندەی سوارەکان و ئەسخینیس، فەرماندەی پەلتاستەکانی کە لەگەڵ خیریسۆفۆس بوون، ئەوانە بەدوای دوژمن کەوتن. سەربازەکان هاواریان دەکردە یەکتر کە دوا نەکەون و تا چیاکە راویان بنێن. بەڵام کە خیریسۆفۆس پەڕییەوە بەدوای سوارەکان نەکەوت و یەکسەر بەرەو دەشتاییەکە چوو و هێرشی بۆ پیادەکان برد. کە چاویان بە سوارەکانیان کەوت وا هەڵدێن و هۆپلیتە یۆنانیەکان بۆیان دێن، ئەوانەش دەشتە بەرزەکەیان چۆڵ کرد.

زینۆفۆن کە دیتی ئیشەکە لەوبەر باش دەڕوات، بەخێرایی گەڕایەوە لای تەنکاوەکە چونکە لەلایەکی دیکەوە خەمی کاردۆخیەکانی هەبوو، ئەوانە بەنیازی پەلاماردان دەهاتنە خوارێ. خیریسۆفۆس ئێستا دەشتاییەکەی داگیرکردبوو هەروەها لیکۆس خەریکی گرتنی هەندێک شمەک و بارگیر بوو کە ئەوان بەجێیان هێشتبوون. هەندێک جل و پەرداغی خواردنەوەشیان کەوتە دەست.. زۆربەی لەشکرەکە خەریکی پەڕینەوە بوون، زینۆفۆن پیاوەکانی لەسەر شێوازی مەیدان بەرانبەر کاردۆخییەکان ریز کرد. فەرمانی دا کە کاپتنەکان تاقمی ٢٥ کەسی پێک بێنن، چەند تاقمێکی بەگژ کاردۆخییەکاندا برد و هەندێکی هێشتەوە کە روویان لە رووبارەکە بێت.

کاردۆخی دەیاندیت کەوا بەشی گەورەی لەشکرەکە لەم بەرەی خۆیاندا تەنک بۆتەوە و کەمیان ماون، دەستیان پێ کرد خێراتر بێنە پێش و

سرووديێکیان دەگوت. خیریسۆفۆس کە لە جێیەکی ئاسوودە بوو، پەلتاست و تیرەنداز و بەردهاوێژی بۆ زینۆفۆن ناردەوە و گوتی دەبێ فەرمانەکانی جێبەجێ بکەن. زینۆفۆن ئەوانەی دیت وا دەپەڕنەوە، خەبەری نارد کە لەوبەر بوەستن و پیاوەکانی خۆی دەستیان پێکرد بپەڕنەوە ئەوبەر. دەبایە پیاوەکانی زینۆفۆن بەملا و ئەولای تیرەندازەکاندا بپەڕنەوە، تیرەندازەکانیش دەبایە وا پێشان بدەن گوایە دێنەوە ئەم بەرە، بەڵام زۆر نەیەن بۆ نێو ئاوەکە.. فەرمانەکانی ئەوە بوون کە ئەگەر هاتو پیاوەکانی کەوتنە بەر مەودای بەردەکانی دوژمن و گوێیان لە تەققەی بەردەکان بوو کە بە قەڵغانەکان دەکەون، دەبێ سروودی پاییێن بخوێنن و هێرش بەرن. کە دوژمن هەڵاتن و بووقژەنەکان ئاوازی هێرشیان ژەنی، پیاوەکانی پاشەر بەرەو دەستە راست بسووڕێنەوە و بڕۆن. ئینجا دەبایە هەر هەموو بەرەو رووبارەکە غار بدەن و بەزووترین کات بەقەدبڕ بپەڕنەوە تاکو قەرەباڵغایی دروست نەکەن و هەی لەوەی خۆی دەگەیێنێتە ئەوبەر.

کاردۆخییەکان دیتیان چەکدارێکی زۆر کەم لەلای بارگەکان ماون چونکە زۆر لەوانەی کە بە پاسەوان دانرابوون بارگەکانیان بەجێهێشتبوو سەیری شەڕ و پەڕینەوەیان دەکرد کەوا هەندێکیان کەنیزە و برادەرەکانیان گەیشتبوونە ئەوبەر. کاردۆخییەکان دەستیان پێکرد بەرد و تیر بهاوێژن، یۆنانی سروودی پاییێنیان خوێند و بۆیان چوون. کاردۆخی بەرگەیان نەگرت چونکە کاردۆخی بای شەڕی نزیک زرێیان نەپۆشتبوو. لێرەدا بووقەکان ژەنران و دوژمن زۆر بە خێرایی کشانەوە، کەچی یۆنانییەکان یەکسەر روویان وەرسووڕاند و یەک بەخۆ لە رووبارەکە دەرباز بوون. هەندێک لە دوژمنەکان تێگەیشتن و خۆیان گەیاندەوە نزیک رووبارەکە و توانییان هەندێک کەس بەتیر بریندار بکەن. بەڵام تەنانەت کە هەموو یۆنانییەکان گەیشتنە ئەوبەر، هێشتا زۆربەی کاردۆخییەکان لە هەڵاتندا بوون. ئەوەی کە خۆشە، ئەمەیە کە هەندێک یۆنانی دەیانویست ئازایەتی خۆیان دیار

بخەن، ئەوانە هەندە هاتنە پێش تا گەیشتنە لای کاردۆخییەکان و تا هەموو پیاوەکانی زینۆفۆن دەرباز بوون ئەوجار گەڕانەوە، تەنانەت هەندێکیان برینداریش کران.

چاپتەر ٤

ئۆردووگای تیریبازوس گەمارۆ دەدەن

پاش پەڕینەوە، خۆیان کۆکردەوە و ١٥ میلیان بەنێو ئەرمینیا بڕی. وڵاتێکی دەشتایی بوو لەگەڵ هەندێک گرد کە لێژاییەکی نەرمیان هەبوو. بەهۆی جەنگی کاردۆخی و ئەرمەن، گوند لەو نزیکانەدا نەبوون، بەڵام لە کۆتایی ڕێپێوانی ئەو ڕۆژە گەیشتنە گوندێکی گەورە کە تەلارێکی تێدا بوو ئی شارەوانەکە. زۆربەی خانووەکان بەقەڵات دەچوون، خۆراکێکی زۆریش هەبوو.. ئینجا بە دوو ڕۆژ ٣٠ میلیان بڕی تا گەیشتنە سەرچاوەکانی ڕووباری دیجلە. لەوێڕا بە سێ ڕۆژ ٤٥ میلیان بڕی و گەیشتنە تلێبواس Tleboas، ڕووبارێکی جوانە بەڵام بچووکە. هەندێک گوند لە نزیک ڕووبارەکە هەبوون، تێکڕای ئەم بەشە پێی دەگوترا ئەرمینیای خۆرئاوا. تیریبازووس، برادەری شا بوو، لەوێ حوکمی دەکرد. کە ئەو لەئارادا بایە کەس بۆی نەبوو شا سواری ئەسپ بکات. ئێستاش وا بەتاقمێک سوارەوە هاتە لای یۆنانییەکان. تەرجومانەکەی نارد کە دەیویست قسە لەگەڵ فەرماندەکان بکات. جەنەراڵەکان بیریان کردەوە کە بزانن بڵێن چی، لێی چوونە پێش بای ئەوەی کە گوێیان لێ بێت و پرسییان چی دەوێت؟. گوتی دەیەوێ لەگەڵیان ڕێک بکەوێ کەوا ئەو زیان بە یۆنانییەکان ناگەیێنێت و لەبەرانبەردا دەبێ ئەوان خانووەکان نەسووتێنن. یۆنانییەکانیش بۆیان هەیە پێداویستییەکانیان دابین بکەن.. جەنەڕاڵەکان پەسندیان کرد.

پاش ئەمە، بە سێ ڕۆژ لەسەر خاکێکی تەختدا ٤٥ میلیان بڕی، تیریبازووس لە دووری یەک میل بەدوایانەوە بوو. لە ڕێگەدا ژمارەیەک گوند هەبوون پڕ لە شمەک و خۆراک. شەو بەفرێکی زۆر باری، لەگوندەکەدا بڕیاریان دا هەر تاقمە و گەڕەکێکی گوندەکە کۆنترۆڵ بکەن چونکە دوژمن سۆراغی نەبوو ئیتر وا پێ دەچوو کە بای هەندە ئارامە کە ئەوها بڵاو ببنەوە.. گەڕەکەکان خۆراک و گۆشت و دەرە و شەرابی کۆن و مێوژ و جۆرەها سەوزەیان لێ بوو. واش هەر هەندێک سەرباز لەو ناوە گەڕابوون، ڕاپۆرتیان دا کە هەندێک ئاگری ئۆردووگای دوژمنیان دیتووە. جەنەراڵەکان بڕیاریان دا کە باشتر ئەوەیە هەموو لە یەک جێگەدا بن.. لەشکر هاتنەوە لای یەکتر بەڵام بەفرێکی زۆر باری کەوا ئەو خەڵکەکەی کە لەسەر زەوی بوون بە بەفر داپۆشتران، بارگیرەکانیش هەر بە بەفر داپۆشتران. سەربازەکان هێزیان نەمابوو هەستنەوە، کەچی هەر ئەو بەفرەی کە لەسەریان نیشتبوو لەشیانی بە گەرمی هێشتەوە.. زینۆفۆن بای ئەوەندە هێزی تێدابوو کە بەبێ جلی ئەستوور هەستایەوە داری شکاند. ئینجا ئەوانەی دیکە هەستانەوە دار بشکێنن و ئاگر داگیرسێنن و مەرهەمیان لە لەشیان هەڵسووواند. مەرهەمێکی زۆر لەم ناوە هەبوو لە بەزی بەراز و بادەمی تاڵ و تەربەنتین دروست کرابوو، لەباتی زەیتی زەیتون بەکاریان دەهێنا. ڕۆنێکی تریش دۆزرایەوە، بۆندار بوو.

پاش بەفرەکە، بڕیار درا بەنهێنی کە دیسان لە گەڕەکی جودا بڵاو ببنەوە. سەربازەکان بە پێکەنین و هەراوە چوونەوە بۆ خانوو و عەنبارەکانی خۆراک، ئەوانەی کە جاری یەکەم وەکو شەقاوە ڕەفتاریان کردبوو و جێگەکانیان سووتاندبوو تووشی داوی خۆیان بوونەوە و ناچار بوون شەوەکە لە هەمان جێگە بەسەر بەرن.. جەنەراڵەکان تاقمێک سەربازیان دایە دەست دیمۆکراتیسی تەمەلنۆس کە بچن بۆ چیاکان بزانن ئەو ئاگرانە چ بوون؟.. ئەم پیاوەیان هەڵبژارد چونکە لە زۆر حاڵەتی هەمەجۆردا زانیاریی

باشی کۆ کردبۆوە. کە دەیگوت وا شتێک لەوێیە، قسەی ڕاست دەردەچوو و، کە دەیگوت هیچ نییە، دەردەچوو کە هیچ نییە.. ئێستا بۆ چیا ڕۆیشت و هاتەوە گوتی هیچ ئاگری لێ نەبوو بەڵام ئەسیرێکی هێنایەوە، کەوانێکی فارسیی پێبوو لەگەڵ تەبەرێک لەو تەبەرانەی کە ئەمەزۆنەکان هەڵیان دەگرن. پرسیاریان لێ کرد گوتی ئەم فارسە لە لەشکری تیریبازووس هاتووە خۆراک پەیدا بکات.. پرسیاریان لێ کرد دەربارەی چەندێتی لەشکرەکە و بۆچی بزووێندراوە؟. وەرامی دایەوە کەوا تیریبازوس سەرباری هێزەکانی خۆی، چەکداری بەکرێگیراوی خالیبی Chalybes و تەوخی Toachi کۆ کردۆتەوە، نیازی هەیە لە دەربەندێکی چیاکەدا پەلاماری یۆنانییەکان بدات. کە ئەمەیان بیست بڕیاریان دا دیسان لەشکرەکە کۆبکەنەوە.. پاسەوانیان لەگەڵ سۆفەینەتۆسی ستێمفاڵی بەجێهێشت و ئەوانەی دیکەیان لەگەڵ ئەسیرەکە برد بۆ ئەو جێگەی کە باسی دەکرد. کە لە چیاکان ئاوابوون پەلتاستەکان پێش کەوتنەوە و ئۆردووگای دوژمنیان دۆزییەوە. لەسەر هۆپلیتەکان نەوەستان و یەکسەر هێرشیان کرد. دوژمن کە گوێیان لەو هەرایە بوو خۆیان نەگرت و هەڵاتن. سەرباری ئەمەش، هەندێکیان کوژران و نزیکەی ٢٠ وڵاغ گیران و ڕەشماڵەکەی تیریبازووس قەنەفەی پێچکە زیو و گوڵدانی تێدا بوو، وێڕای هەندێک پیاویش کە نانەوان و نۆکەر بوون.

کە جەنەراڵ و هۆپلیتەکان ئەمەیان دیت بڕیاریان دا بەزووترین کات بگەڕێنەوە ئۆردووگاکەیان چونکە ڕەنگە پاسەوانەکانی ئۆردووگا پەلامار بدرێن. بووقی گەڕانەوە ژەنرا و لەهەمان ڕۆژدا گەیشتنەوە جێ.

چاپتەر ٥

گەشتی نێو بەفر

دواتر بڕیاریان دا کە دەبێ خێرا هەڵێن پێش ئەوەی ناوچەییەکان هێزیان کۆ بکەنەوە و دەربەندەکە بگرن. شمەکیان تێک نا و هەندێک ڕێناسیان لەگەڵ خۆ برد بەو بەفرەدا و، لەهەمان ڕۆژ لە دەربەندەکە تێپەڕین. لێرەوە بە سێ ڕۆژ ٤٠ میلیان لە چۆڵەوانییەک بڕی تا گەیشتنە ڕووباری فوڕات، لێی پەڕینەوە بەبێ ئەوەی ناوکیان تەڕ ببێت. دەیانگوت سەرچاوەی ڕووبارەکە لەو نزیکانەیە.. ئینجا بە سێ ڕۆژە ڕێ بە دەشتاییەکی تەختدا ٤٥ میلیان بڕی پڕ لە بەفر. ڕێپێوانی ڕۆژی سێیەم زۆر سەخت بوو بای شەماڵ بەچەشنی چەقۆ خەڵکەکەی دەبڕی و ڕەقی دەکردنەوە. یەک لە فاڵگرەوەکان پێشنیازی کرد قوربانییەک بکەن. بەقسیان کرد، ئەوسا هەموو هەستیان کرد کە هەندێک ڕەشەبایەکەی شکاند.. بەفرەکە شەش پێ ئەستوور بوو و زۆر بارگیر و یەخسیر تێدا بزر بوون، هەمان شتیش بەسەر ٣٠ سەربازدا هات.. ئاگریان نەکوژاندەوە بەدرێژایی شەو. چیلکە لەوێدا زۆربوو بەڵام ئەوانەی کە بەدرەنگەوە گەیشتنە ئۆردووگا، داریان پێ پەیدا نەکرا و ئەوانەی زووتر گەیشتبوونە جێ ڕێگەی ئەوانەی دیکەیان نەدەدا خۆیان گەرم بکەنەوە مەگەر هەندێک دەرە و خۆراکیان دابانێ. کە ئاگرەکان داگیرسان ژمارەیەک کون و قەوارە کەوتنە بەفرەکە تا سەر زەوی کەوا بەفرەکە توایەوە. ئەمە دەرفەتی دا قووڵایی بەفرەکە بپێون.

ڕیپێوانی ڕۆژی دواتر هەموو لەنێو بەفر کرا. هەندێک سەرباز تووشی

دەردە بوولیمیا Bulimia بوون. زینۆفۆن کە لەسەر پاسەوانانی پاشەر بوو بەسەر سەربازی پەککەوتەدا دەگەڕا و نەیدەزانی ئەم دەردە چییە. بەڵام یەکی شارەزا گوتی بێگومان ئەمە حاڵەتی بولیمیایە و ئەگەر خواردنیان بدرێتێ هەڵدەستنەوە. جا بەنێو کاروانی بارگیرەکاندا چوو و هەرچی کەڵکی خواردنی هەبوو بۆ نەخۆشەکانی نارد. هەروەها ئەوانەی کە هێزی جووڵەیان هەبوو ناردنی کە بەسەر تیپەکانی دیکەدا بگەڕێن و خواردنەکان ببەشنەوە. پەککەوتەکان هەر کە شتێکیان دەخوارد یەکسەر هەڵدەستانەوە.

کاتی شەو خیریسۆفۆس گەیشتە گوندێک، لەسەر بیری بەر قەڵاتەکە تووشی چەند ژن و کچێک بوو ئاویان دەبرد. لە یۆنانییەکانیان پرسی ئەوان کێن؟. تەرجومانەکە بە فارسی وەرامی دانەوە کەوا لەلایەن شاوە بۆ لای شارەوان دەچن. ژنەکان گوتیان ئێستا شارەوان لێرە نییە و لەدووری سێ میل دایە. شەوبوو ئیتر لەگەڵ ژنە ئاوهەڵگرەکان چوو بۆ نێو قەڵاتەکە تاکو کێخوای[2] گوندەکە ببینێت.. ئەوەی لەگەڵ خیریسۆفۆس بوون لەنێو قەڵاتەکە مانەوە بەڵام ئەوانی دیکە زۆربەیان لە دەرەوە مانەوە و ڕێگاکەیان پێ تەواو نەدەکرا. شەوەکەیان بەبێ ئاگر و خۆراک بەسەر برد و هەندێکیان مردن.. هەندێک لە دوژمنەکانیش بە کۆمەڵ خڕ دەبوونەوە و دەستیان بەسەر بارگیرە تۆپیوەکاندا دەگرت و لەسەریان بەشەڕ دەهاتن. سەربازەکان کە چاویان بە بەفر کوێر ببوو یاخۆ پەنجەکانیان بە بەفر بڕابوون، ئەوانە بەجێ مابوون.

ئەگەر شتێکی ڕەشیان بەسەر چاویاندا دابایە چاویان کوێر نەدەبوو و، دەبایە هەمیشە بجووڵێنەوە و هەرگیز نەوەستن و دەبایە بەشەو پێڵاوەکانیان داکەنن. ئەگەر بە پێڵاوەوە نوستبان قەیتانەکان گۆشتی دەبڕین و پێیان لەنێو پێڵاوەکاندا دەیبەست. ئەمەش چونکە پێڵاوەکانیان

---

(2) Head-man of the village

درابوون، ئیتر چەرمی گا و بارگیرەکانیان لەپێ کردبوو.. سەربازەکانی کە تووشی ئەم دەردانە ببوون بەجێ مابوون. پارچەیەک ڕەشاییان لەسەر بەفرەکە دیت، وایان زانی لەوێدا بەفرەکە تواوەتەوە، کەچی لەراستیدا بەهۆی تینی هەڵمێک بوو کە لە درەختەکان دەردەچوو. سەربازەکان گەڕانەوە بۆ وێ و بەهیچ نەدەجووڵانەوە.

هەر کە زینۆفۆن ئەمەی بیست، گەڕایەوە و لێیان پاڕایەوە کە بەجێ نەمێنن. گوتی دوژمن بەتاقمی زۆرەوە لەدوایاندان. لەکۆتاییدا تووڕەبوون، پێیان گوت کە بیانکوژێت چونکە توانای جووڵەیان نەماوە. باشترین شت ئەوەبوو کە دوژمنەکان بترسێنێ تاکو بەسەر ئەم سەربازە پەککەوتانە ڕانەگەن.. تاریکی داهات، دوژمنیش دەنگێکی زۆریان لێوە دەهات چونکە لەسەر دەسکەوتەکان بەشەڕ دەهاتن. ئیتر پاسەوانانی پاشەڕ کە توانای جووڵەیان هەبوو هەستانەوە و پەلاماری دوژمنیان دا. پەککەوتەکانیش بە گوێرەی توانا لەگەڵ ئەوان دەنگ و هاواریان دەکرد و تەقەیان بەقەڵغان و ڕمبەکانیان دەکرد تاکو دەنگە دەنگ زۆر بێت. دوژمن تۆقین و خۆیان هەڵدایە نێو قەوارەی پۆشەڵانە ڕەشەکە و لەمە بەولا یەک دەنگی تریان لێ نەهات.. زینۆفۆن بە نەخۆشەکانی گوت کە سبەینێ تاقمێک دەنێرێتەوە لایان و خۆی بەڕێ کەوتەوە، کەچی تا ڕۆژ داهاتەوە تەنیا نیو میلی بڕی. لەو ڕێگەدا تووشی زۆر سەربازی تر بوون کە بەبێ پاسەوانی لە ڕۆخی ڕێگەدا لەژێر بەفر داپۆشترابوون. زینۆفۆن راستی دەکردنەوە بەڵام گوتیان ریزەکانی پێشەوە ڕاوەستاون و ناڕۆن. زینۆفۆن پەلتاستە باشەکانی هەڵبژارد و ناردنی بۆ پێشەوە تا بزانن کاروانەکە بۆچی وەستاوە. خەبەریان دایەوە کەوا تێکڕای لەشکرەکە بەم جۆرە دانیشتوون. زینۆفۆن بەگوێرەی توانا پاسەوانی بڵاو کردەوە و شەوەکە بەبێ نان و ئاو بەسەر بردرا.. پێش ڕۆژهەڵات، زینۆفۆن پیاوە هەرە گەنجەکانی ناردەوە لای نەخۆشەکان کە بە تۆبزی هەڵیان بستێننەوە و بیانخەنەوە سەر ڕێگە.

لەم کاتەدا خیریسۆفۆس تاقمێک پیاوی نێو قەڵاتەکەی نارد تا بزانن پاسەوانانی پاشەر چییان بەسەر هاتووە؟ پیاوانی زینۆفۆن بەمە شاد بوون و نەخۆشەکانیان دانێ تاکو بیانبەن بۆ ئۆردووگا. ئینجا خۆیان کەوتنەوە ڕێ، دوو میلیان بڕی تا گەیشتنە گوندەکەی کە خیریسۆفۆس ئۆردووگای لێ داکوتابوو.. ئێستا کە هێزەکان بوونەوە یەکپارچە هەستیان بە ئاسوودەیی کرد بای ئەوەی کە تیپەکان لە گەڕەکەکانی گوندەکە بڵاو بکەنەوە. زینۆفۆن لە جێگەی خۆی مایەوە و ئەوانەی دیکە هەرکەس بۆلای هاوڕێکانی خۆی چوو.

لەو میانەدا پۆلیکراتیس، کاپتنێکی ئەسینی بوو، ڕوخسەتی خواست کە لەگەڵ هەندێک لە پیاوە لەشسووکەکانی نێو ئەو گوندەی کە بۆ زینۆفۆن تەرخان کرابوو بچن بەسەر خەڵکی گوندەکە و کێخواکەیاندا بدەن کەوا هەندێک نۆکەری لێ بوو لەگەڵ ١٧ وڵاغی ڕەسەن کە تەرخان کرابوون بۆ شا. هەروەها کچی کێخواکە کە تەنیا نۆ ڕۆژ بوو مێردی کردبوو، مێردەکەشی لەوێ نەبوو، بۆ ڕاو دەرچووبوو.

خانووەکانی ئێرە لەبن زەوی دروست کرابوون. دەرگەکان وەکو بیر وابوون بەڵام لەخوارێ فرەوان دەبوونەوە. تونێڵ بۆ ئاژەڵەکان لێ درابوو کەچی خەڵکەکان بە پێژە دەچوونە خوارێ، لەنێو ماڵەکانیشدا مەڕ و بزن و مانگا هەموو بە بەچەکەوە لەوێ بوون. گەنم و جۆ و شەرابی جۆ لەنێو کووپە دانرابوون. کووپەکان پڕکرابوون و لێیان دەرژا، قەمیشیان تێ ڕاکرابوو. کەسێک تینوو بایە، قەمیشی لە شەڕابەکە رادەکرد و هەڵی دەلووشت. شەرابەکە توند بوو، دەبایە ئاوی تێکەڵ بکرێت. پیاو کە لێی ڕاهاتبایە پێی دڵخۆش دەبوو.

زینۆفۆن کێخواکەی بۆ نانی ئێوارە بانگ کرد و پێی گوت کە دەبێ دڵی نەرم بێت چونکە منداڵەکانی لێ ناستێنن و ئەگەر تا ئەوکاتەی کە دەڕۆن

چاکە لەگەڵ لەشکرەکە بکات ئەوسا ماڵەکەی پڕ دەکەن لە خۆراک و تفاق. کابرا بەڵێنی دا کە هاوکارییان لەگەڵدا بکات و نیازی خراپ پێشان نەدات. پێشانی دان شەرابی باش لەکوێ نێژراوە، جا ئەو شەوە هەموو سەربازەکان بەو هەموو شتە باشانەی کە لەبەر دەستیاندا بوو لەو گوندە دامەزران و لەوێدا نوستن. پاسەوانیشیان لەسەر کێخوا و منداڵەکانی دانا.

رۆژی دووەم زینۆفۆن سەردانی خیریسۆفۆسی کرد و کێخوای لەگەڵ خۆ برد. بەهەر گوندێکدا تێپەڕیبایە سۆراغی سەربازەکانی ئەو شوێنەی دەکرد، هەموو نانیان دەخوارد و رایاندەبوارد و لێ نەدەگەڕان بەبێ نانخواردنێک بڕوات. لەسەر هەموو خوانەیەک گۆشت مریشک و بەرخ و نانی گەنم و نانی جۆ دانرابوون. ئەگەر کەسێک ویستبای کە بەخۆشیی کەسێک بخواتەوە دەیبردە سەر کووپەیەکی زل و دەبایە بەچەشنی گا سەری دابێنێتەوە و شەرابەکە هەڵ بلووشێت، کێخواکەشیان بانگ دەکرد بەڵام ئەو رەتی دەکردەوە مەگەر خزمێکی خۆی دیتبایە، ئەوی لەگەڵ خۆ دەبرد.

کە هاتە لای خیریسۆفۆس ئەوانیش خوانەیان رازاندبۆوە. کوڕە ئەرمەن بە جلی ناوچەیی خۆیانەوە خزمەتیان دەکردن. بە دەست و بە ئاماژەکردن مەبەستەکانیان تێ دەگەیاندن وەک بڵێی قسە لەگەڵ کەڕ و لاڵ دەکەن.. پاش سڵاو، خیریسۆفۆس و زینۆفۆن لەرێگەی تەرجومانێکەوە بە فارسی لە کێخواکەیان کۆڵییەوە ئەم وڵاتە کوێیە؟ وەرامی دایەوە کە ئێرە ئەرمینیایە. ئینجا پرسییان ئەسپەکان بۆ کێ دانراون؟ گوتی بۆ رێزلێنانی شا. گوتیشی وڵاتەکەی پاش ئێرە ولاتی خالبییە و رێگاکەش وا لەوێیە.

زینۆفۆن رۆیشت و کێخواکەی بردەوە لای خەڵکی خۆی. یەک لەم ئەسپانە (کە پیر ببوو) دایەوە کێخواکە و پێی گوت کە قەڵەوی بکات و بیکاتە خێر، چونکە بیستبووی ئەوانە قوربانی بۆ خواوەندی خۆر دەکەن و

دەشترسا کە بتۆپێت، چونکە رێگاکە ماندووی کردبوو. یەک لە ئەسپەکانی بۆخۆی برد و ئەوانەی دیکەی دایە هەر یەک لە جەنەراڵ و کاپتنەکان. ئەسپەکانی ئەم وڵاتە لە ئەسپی فارسەکان بچووکترن بەڵام خزمەتیان باشترە. کێخوا گوتی لە هەر کاتێک تووشی بەفر هاتن با کیسەی بچووک لە پێچکەی وڵاغ و بارگیرەکان بنێن دەنا تا زگ لەنێو بەفردا دەچەقن.

چاپتەر ٦

بە مانۆڕێک ڕێگەیەک دەگرن

له ڕۆژی هەشتەمدا زینۆفۆن کێخوای گوندەکەی وەکو ڕێناسێک دایە دەست خیریسۆفۆس. هەموو خێزانەکەی بەجێ هێشت تەنیا کوڕێکی نەبێت کە هەڵاشە ببوو. کوڕەکەی دایە دەست پلستینیسی ئەمفیپۆلیس-Plisthines-(of-Amphipolis) تا ئاگای لێ بێت، بەنیازی ئەوەی کە ئەگەر باوکەکەی ڕێناسێکی باش بێت ئەوسا دەیتوانی کوڕەکە لەگەڵ خۆی بەرێتەوە. هەموو خۆراکی ماڵی کێخوایان تێک نا و بەرێ کەوتن.

کێخوا بەرەڵا کرا کە لەم بەفرەدا بەئازادی پێشیان بکەوێت. پاش سێ ڕۆژ خیریسۆفۆس لێی توورە بوو کەوا لەم بەشەی وڵاتەکە هیچ گوندی لێ نییە، لێی دا بەڵام قۆڵبەستی نەکرد. لەئەنجامدا بەشەو هەڵات و کوڕەکەی بەجێ هێشت.. ئەم ڕووداوە لە تێهەڵدانی ئەسیرێک و ئینجا بەرەڵلا کردنی، تاکە ڕووداوێک بوو کە خیریسۆفۆس و زینۆفۆن تێدا نشوستی بێنن.. پلیستینیس خۆی بۆ ئەم کوڕە تەرخان کرد و لەگەڵ خۆی بردەوە و بوو بە برادەرێکی جێباوەڕ.

ئینجا هەفت ڕۆژ ڕۆیشتن تا ڕووباری فاسیس کە ١٠٠ پێ بەرین بوو. ئینجا ڕێپێوانێکی ٣٠ میلیی بە دوو ڕۆژ گەیشتنە دەربەندێک بەرەو دەشتاییەکە شۆڕ دەبۆوە خالبی و تەوخی و فاسی(٣) ڕێگەیان گرتبوو. کە خیریسۆفۆس دوژمنی دیت ڕێگەیان گرتووە لەشکرەکەی لە دووری ٣ میل

(3) Taochians and Phasians، Chalybes

بەرانبەر دوژمن ڕیز کرد. بەدوای ئەفسەرەکانی دیکەیدا نارد کە بێن تاقمەکانیان لە باڵەکەی وی ڕیز بکەن. کە پاسەوانانی پاشەر گەیشتنە شوێنی دیار کراوی خۆیان، کۆبوونەوەی بە جەنەراڵەکان بەست و ئەم قسانەی کرد: وەک دەبینن وا دوژمن ڕێگەی چیاکانی گرتووە، دەبێ بڕیار بدەین چ پلانێک پێڕەو بکەین. با جەمە نانێک بدەینە لەشکر، ئینجا بڕیار دەدەین کە ئایا ئەمڕۆ ئاوا بین یان سبەینێ.

کلینۆر گوتی: بەڕای من دەبێ پاش نانخواردن هێرشیان بۆ بکەین دەنا ئەگەر ئەمشەو لێرە بمێنین، ڕەنگە باوەڕیان بەخۆ پتەو بێت و ژمارەیان زیاد بکات.

پاش ئەمە زینۆفۆن قسەی کرد: بۆچوونی من ئەمەیە. ئەگەر شەڕ بکەین دەبێ بزانین چۆن کاریگەر دەبین، بەڵام ئەگەر بخوازین لە چیاکە ئاوا بین دەبێ بەلانی کەم و بەگوێرەی توانا وابکەین ژمارەی کوژراو و بریندارمان کەمتر بن. چیاکە شەش میل پانە و چەکدارەکان تەنیا لەسەر ڕێگە سورەکییەکە وەستاون. پلانی باش ئەمەیە کە بەبێ ئەوەی بدیترێین لایەکی چۆڵی چیاکە داگیر بکەین. ئەوها باشترە نەک ڕاستەوخۆ هێرش بکەینە سەر دوژمنێکی کە لە سەنگەردا خۆی بۆ مە ساز کردبێت. پیاو ئەگەر بەتەنیا بەسەر گردێک هەڵگەڕێت ئاسانترە لەچاو ئەوەی کە ئەملا و ئەولای بە دوژمن گیرابن. هەروەها پیاو ئەگەر بەبێ شەڕ بڕوات، ئەگەر بەشەویش بێت هەر دەتوانێ بەرپێی خۆی ببینێت.. دەتوانین بەدزی بەڕێگەیەکی دووردا بۆیان بسووڕێینە و لە هەمان کاتیشدا بێرەدا هێرشێکی بەدرۆ بکەین، ئەوسا ڕەنگە هەموو هێزەکەیان بخەنە ئێرە.. بەڵام من ئەو کەسە نیم باسی دزی بکەم. خیریسۆفۆس، وابزانم ئێوەی سپارتی، مەبەستم لە ئەفسەرەکانە، لە منداڵییەوە دەرس دەدرێن چۆن دزی بکەن. واش بزانم لەباتی ئەوەی کە بەسەرشۆڕیی بزانن، بۆتە مایەی سەربەرزی ئەگەر شتێکی وا بدزن کە یاسا قەدەغەی نەکردبێت. ئێوە دەبنە

دزێکی شارەزا و خەریک دەبن دزیارییەکان بشارنەوە. لە یاسا دانراوە کە مەگەر لەکاتی دزیکردندا بتگرن تەنیا لەم حاڵەتەدا تێهەڵدان دەخۆیت. کەواتە لێرەدا دەرفەتێکی باشتان هەیە پێشانمان بدەن کە ئێوە چۆن پەروەردە کراون، بەمەش هەندێک زەبر و تێهەڵدانی دوژمن لەکۆڵ مە دەکەنەوە کە لە کاتی دزینی ئەو بەشە چیایەدا دەمانگرن!

خیریسۆفۆس گوتی: سەرباری ئەوەی کە دزی کارێکی مەترسیدارە بۆ ئەو کەسانەی کە دەیکەن، من بیستوومە کە ئێوەی ئەسینی لە دزینی دارایی گشتیدا شارەزاییەکی باشتان هەیە و کەوا پیاوە گەورەکانتان باشترین شارەزای ئەم بوارەن. ئەوەش مەگەر کەڵە پیاوانی حوکمەتەکەتان بیزانن، کەواتە ئەمە دەرفەتێکە بۆ تۆش بۆ ئەوەی پێشانمان بدەیت کە تۆ چۆن پەروەردە کراویت!

زینۆفۆن گوتی: ئامادەم هەر کە نان خورا پاسەوانانی پاشەر دەبەم و سەری چیاکە دەگرم. هەندێک رێناسم هەن چونکە چەکدارەکانم بۆتەیان بۆ خەڵکێک دانابۆوە کە بەدوامان کەوتبوون بۆ کۆکردنەوەی شمەکی بەجێماو. ئەوانە دەڵێن چیاکە سەخت نییە و لەوەڕگەی مەڕ و مانگای تێدایە. ئەگەر لایەکی باشمان گرت رەنگە رێی بارگیرەکان ببێتەوە. ئەگەر بگەینە ئاستی وان یاخۆ لەوان بەرزتر، باوەڕ ناکەم خۆیان رابگرن چونکە دەبینین کەوا ئێستا ئەوان ئامادەنین بەرەوڕوومان ببنەوە.

خیریسۆفۆس گوتی: بەڵام بۆچی پاسەوانانی پاشەر بنێرین؟ با خەڵکی دیکە بنێرین مەگەر خواستار دەست نەکەون؟

ئەریستۆنیمۆسی میتیدەریا فەرماندەی هۆپلیتەکان و ئریستیاسی خیۆس و نیکۆماخۆسی بۆیۆتیا فەرماندەکانی پیادە سووکەکان هاتنە پێش و کە بەرزاییەکانیان داگیرکرد دەبایە چەند ئاگرێک هەڵکەن وەکو ئیشارەت. کە لەسەر ئەمانە رێک کەوتن و نانیان خوارد، پاش ئەمە

خیریسۆفۆس بۆ یەک میل پێشڕەویی کرد تاکو پێشان بدات گوایە بەڕێگە ئاساییەکادا دێن.

کە نانی ئێوارەیان خوارد و تاریک داهات، تاقمە نیشانکراوەکان دەرچوون بۆ گرتنی بەرزاییەکان، ئەوانی دیکە لە جێی خۆیان دانیشتن. کە دوژمن زانی بەرزاییەکانیان گیراون، کۆمەڵێک ئاگریان هەڵکرد و راسان.. بەیانی خیریسۆفۆس قوربانیی پێشکەش کرد و ئینجا بە رێگاکەدا پێشڕەویی کرد. هێزەکەی سەر چیا هێرشیان کردە سەر دوژمن، تا لەشکر گەیشتە وێ یۆنانییەکانی سەر چیاکە شەڕەکەیان دەبردەوە و دوژمنیان رادەدا. لە هەمان کات پەلتاستەکانی دەشتەکە بۆ دوژمن چوون، خیریسۆفۆسیش لەگەڵ هۆپلیتەکان بەدوایانەوە بوو. بەڵام کە دوژمن دیتی هێزەکانیان لە شوێنە بەرزەکاندا دەشکێن ئەوانیش هەڵاتن.. کوژراویان زۆر نەبوو تەنیا ژمارەیەک لە قەڵغانەکانیان بەجێ ما. یۆنانی بە شمشیر قەڵغانەکانیان لەت کرد تاکو کەڵکیان نەمێنێت. کە گەیشتنە سەر لووتکەکە، لەوێ قوربانی و شوکرانەیان پێشکەش کرد، ئینجا شۆڕبوونەوە نێو دەشتاییەکە و گەیشتنە لادێیەکی پڕ لە خۆراک.

چاپتەر ٧

یۆنانی چاویان بە دەریا کەوت

پاش ئەمە بە پێنج رۆژ رێپێوان ٩٠ میل بڕا، گەیشتنە وڵاتی تەوخییەکان و خەریک دەبوو خۆراکیان لێ ببڕێت. تەوخییەکان لەنێو قەڵاتاندا دەژیان و هەمو تفاقیان لەوێدا دەشاردەوە. یۆنانییەکان چوونە لای یەکێک لەو قەڵاتانە کە شار و گەڕەکی بەدەورەوە نەبوو وەکو ئەوانی دیکە. بەڵام خەڵک و مێگەل و گاڕانێکی زۆری تێدا بوو و خیریسۆفۆس یەکسەر پەلاماری دان. یەکەم پێلی هێرشەکە ماندوو بوون، پێلی دووەمی نارد ئینجا پێلی سێیەم چونکە نەدەکرا گەمارۆ بدرێت کەوا بەرد و کەندەڵانی لێ بوو.

کە زینۆفۆن گەیشتە لای خیریسۆفۆس هاواری کرد: لەکاتێکی باش هاتی، دەبێ هۆو شوێنە بگیرێت دەنا لەشکر بەبێ خۆراک دەمێنێ.

پێکەوە باسی حاڵەتەکەیان کرد و زینۆفۆن پرسی چ شتێک رایگرتوون، خیریسۆفۆس گوتی: ئەو رێگەی کە لە تۆ دیارە تاکە رێگایە بەڵام کە پیاوێک دەیەوێ پێدا بڕوات لەو بەرزاییەوە تاوێرە بەرد گلۆر دەکەنەوە. ئەنجامەکە وەکو ئەوانەیە.. ئاماژەی بۆ چەند سەربازێک کرد کە دەست و پەلیان شکابوو.

زینۆفۆن پرسی: بەڵام ئەگەر تاوێرە بەردەکان نەبن، چ شتێک دەیانگەڕێنێتەوە؟ بەهەمووی چەند پیاوێک لەسەر دیوارەکە وەستاون کە تەنیا هەندێکیان چەکدارن. رێگاکەش ١٥٠ پێ دەبێت کە زۆربەی دار

سنۆبەری گەورەی لێیە ئەگەر بەو سنۆبەرانە و بە قەڵغانەکانیان خۆ لە تاوێرە بەردەکان بپارێزین ئەوسا هەر ٥٠ پێ دەمێنێ بۆ قەڵاتەکە دەشتوانن راوەستن تا بەردبارانەکە دەوەستێت، ئەوسا خۆیانی تێکەن.

خیریسۆفۆس: بەڵام هەموو جارێک دەچینە پێش تووشی بەردباران دەبین.. زینۆفۆن گوتی: ئێمەش ئەوەمان دەوێ. با بچینە پێش، ئەوان هەموو بەردەکانیان بە خێرایی تەواو دەکەن ئەوسا دەتوانین هێرش بکەین، دەشتوانین بکشێینەوە.

ئینجا خیریسۆفۆس و زینۆفۆن چوونە پێش بەیاوەری یەک لە کاپتنەکان، کاریماخۆسی پەرهاسی کەوا سەردەستەی ئەفسەران بوو لە پاسەوانەکانی پاشەر. کاپتنەکانی لە دواوە لە شوێنێکی ئاسوودە وەستان، پاش ئەمە نزیکەی ١٧ کەس خۆیان لە پەنا دار سنۆبەرەکان قایم کرد، نەک پێکەوە بەڵکو تاک تاکە دەچوون و دەبوو هەرکەس ئاگای لەخۆ بایە. ئاگاسیاسی ستێمفالۆس و ئەریستیمینۆسی میتیدەریا (ئەویش کاپتنی پاسەوانانی پاشەر بوو) ئەوانەش نزیک دارەکان وەستابوون بەڵام هەندە نەچووبوونە ناوێ، چونکە دارەکان لە یەک تاقم بەدەر جێگەی خەڵکێکی زۆریان لێ نەدەبۆوە.

کالیماخۆس فێڵێکی کرد. چەند هەنگاوێک لە دارەکە دوور دەکەوتەوە ئینجا کە بەردباران دەستی پێدەکرد، خێرا دەگەڕایەوە پەنا دارەکان. هەر جارە باری ١٠ عەرەبانی بەرد دەهاویشتران. ئاگسیاس دیتی وا تێکڕای لەشکرەکە سەیری کالیماخۆس دەکەن و دەترسا خۆی یەکەم کەس نەبێت کە دەگاتە قەڵاتەکە، بەبێ ئەوەی داوای یارمەتی لە ئەریستۆنیمۆس و یوریلۆخۆسی لووسیا بکات کە هەردووک برادەری بوون و لە تەنیشتی وەستابوون، بەتەنیا پێش هەمووان کەوتەوە . کە کالیماخۆس دیتی وا تێدەپەڕێ، بە قەڵغانەکەی رێی لێ گرت. کەچی لە هەمان کاتدا

ئەریستۆنیمۆسی میتیدەریا پێش هەردووکیان کەوتەوە، ئینجا یووریلۆخۆسی لووسیا. ئەم پیاوانە هەمیشە رقایەتیی یەکتریان دەکرد بۆ ئەنجامدانی کردەوەی ئازایەتی ئیتر لەپێش یەکتردا شوێنەکەیان گرت و لەناکاو گەیشتنە ژوورێ و بەردبارانەکە راوەستا.

پاش ئەوە دیمەنێکی زۆر ترسناک رووی دا، ژن و پیاو بە منداڵەوە خۆیان لە قەڵاتەکە هەڵدەداشت. کە ئەم شتە رووی دەدا ئیتیاسی ستیمفیلۆس یەکیانی دیت کە جلێکی جوانی لەبەر بوو، رای دەکرد کە خۆ هەڵدێرێت، ئەو گرتی تاکو رای بگرێت کەچی کابرا لەگەڵ خۆی رایکێشا و هەردووک بەفڕکە هەڵدێران و مردن. لە کۆتاییدا ئەسیرێکی کەم گیران بەڵام مەڕ و بەران و گایەکی زۆری لێ بوو.

ئینجا بەنێو وڵاتی خاڵبییەکاندا بە هەفت رۆژ ٥٠ میلیان بڕی. ئەوانە جەنگاوەرترین عەشایەری سەر ئەم رێگایە بوون و شەڕی نزیکیان لەگەڵ یۆنانییەکان دەکرد. زرێی کەتانیان دەپۆشت کە دەگەیشتە بەریان و لەباتی تەننوورەی زرێ، تۆڕێکیان لەبەردا بوو لە گوریسی ئەستوور. هەروەها خوودە و قایشبەند، چەقۆشیان لە کەمەردا دەبەست هەندێ خەنجەری سپارتی درێژ بوون. بەو چەقۆیانە قوڕگی ئەو کەسانەیان هەڵدەزڕاند کە دەکەوتنە دەستیان، ئینجا سەریان دەبڕین و سەرەکانیان هەڵدەگرت و بە سەما و سروودەوە لەبەر چاوی دوژمنەکانیاندا هاتوچۆیان دەکرد. هەروەها رمبی یەک چوکلەیان پێ بوو کە ٢٠ پێ درێژ بوون. بەڕەوشتی خۆیان لە شوێنەکانی خۆیاندا دەمانەوە تا یۆنانییەکان رەت دەبوون، ئەوسا بەدوایان دەکەوتن و هەمیشە ئامادەبوون بۆ شەڕ. خانووەکانیان لەجێگەی قایم دروست کردبوو بە شوورە و دیوارەوە و هەموو تفاقەکانیان لە ژوورێ دادەنا بۆیەش یۆنانی هیچیان دەست نەکەوت و هەر لەسەر دەسکەوتەکانی وڵاتی تۆەخییەکان دەژیان.

ئینجا گەیشتنە رووباری هارپاسوس کە ٤٠٠ پێ بەرین بوو. ئینجا بەنێو ناوچەی سکیتینی Scytheni رۆیشتن. ئەوجار بەچوار رۆژ ٦٠ میل زەویەکی تەختیان بڕی تا گەیشتنە لادێیەک. سێ رۆژ لەوێ مانەوە بارگە و خۆراکیان پڕ کرد ئینجا بە چوار رۆژ ٦٠ میلیان بڕی گەیشتنە شارێکی گەورە و ئاوەدان و گەش بەناوی گیمنیاس Gymnias. خەڵکی شارەکە رێناسێکیان بۆ یۆنانییەکان نارد تاکو بیانباتە ناوچەیەک کە دوژمنیان بوون. کە رێناسەکە گەیشت، گوتی دەتوانێ بە پێنج رۆژ بیانگەیێنێتە شوێنێکی کە دەریایان لێ دیار بێت و گوتیشی ئەگەر وا نەبوو ئامادەیە بیکوژن. جا بەڕێ کەوتن تا گەیشتنە ناوچەی دوژمنەکانیان، رێناسەکە لەوێ داوای لێ کردن ناوچەکە بسووتێنن و ئاویان بەسەردا بگێڕن چونکە بۆ ئەم هۆیە یارمەتیی یۆنانییەکانی داوە نەک بۆ هیچ شتێک.

لە رۆژی پێنجەمدا گەیشتنە چیایەک بەناوی تەکەس Thekes کە پیاوەکانی پێشەر گەشتنە سەر لوتکە و چاویان بە دەریا کەوت هات و هاوارێکی گەورەیان کرد. زینۆفۆن و پاسەوانانی پاشەر گوێیان لەم هەرایە بوو وایان زانی کەوتوونەتە بەر هێرش، چونکە خەڵکی ناوچەیی هەبوون کە لە دواوە دەستیان وەشاندبوو، پاسەوانەکان بۆتەیان بۆ دانابوونەوە و هەندێکیان لێ کوشتبوون و هەندێکی دیکەیان گرتبوو. دەستیشیان بەسەر ٢٠ خوودەدا گرتبوو لە سەلکە گا دروست کرابوون بە تووکەوە لەسەریان دەنان.

هەر چۆنێک بێت، دەنگەکە بەرەبەرە گەورە دەبوو و بەرەبەرەش خەڵکەکە بەرەو پێش دەچوون و بووبوو بە راکەراکە بەرەو شوێنی هەراکە و دەنگەکەش هەر بەرزتر دەبۆوە. دیاربوو شتێکی یەکجار گرینگ لەئارا دایە، ئیتر زینۆفۆن سواری ئەسپەکەی بوو و لووکۆس سوارەکانی دیکەی هێنا و زوو گوێیان لێ بوو سەربازەکان هاوار دەکەن (دەریا، دەریا) و

خەبەرەکەیان دەگەیاندە ریزەکانی دواوە. ئینجا هەموو بە بار و بارگیرەوە غاریان دا. کە گەیشتنە سەر لووتکەکە، سەربازەکان بەفرمێسکەوە باوەشیان لە یەکتر و لە جەنەراڵەکان دەدا. لە چرکەیەکیشدا، لەسەر پێشنیازی یەکێک، قەڵاتێک بەردیان کۆکردەوە و لەسەر کەڵەکە بەردەکاندا کۆمەڵێک کەوڵە گای خاو و هەندێک قەڵغانیان دانا. رێناسەکە قەڵغانێکی پارچە کرد و بەوانیشی گوت هەمان شت بکەن. ئینجا یۆنانیەکان رێناسەکەیان ناردەوە، ئەسپێک و کووپێکی زیو و رۆبێکی فارسی و ١٠ داریکیان بەدیاری پێشکەش کرد. ئەویش بەتایبەتی داوای ئەم ئەنگوستیلانەی کرد کە سەربازەکان لە ئەنگوستیاندا بوو، ژمارەیەک لەم ئەنگوستیلانەیان دایێ.. پێش ئەوەی کە بڕوات گوندێکی بۆ دەستنیشان کردن کە تێدا بمێنن هەروەها رێگەی نیشان دان کە دەگەیێنێتەوە وڵاتی ماکرۆنیز، کە رۆیشت ئێوارە داهاتبوو.

چاپتەر ٨

گەیشتنە تراپێزوس

یۆنانی بە سێ رۆژ رێپێوان ٣٠ میلیان لە وڵاتی ماکرۆنیس Macrones بڕی. لە رۆژی یەکەمدا گەیشتنە ئەو رووبارەی کە سنووری نێوان سکیتینی و ماکرۆنیس پێک دێنێت. لەلای راستدا سەنگەرکارییەکی (Fortifications) سەیری لێ بوو، بەلای چەپیشدا رووبارێکی دیکەی لێ بوو کە دەبایە لێی بپەڕنەوە. لێواری رووبارەکە پڕبوو لە دار و درەختی کورت بەڵام زۆر چڕ. یۆنانی پەلەیان بوو، دارەکانیان دەبڕی دەیانویست خێرا لەوێ دەرباز بن. ماکرۆنییەکان بە رمب و قەڵغان و پەستەکەوە لە بەرانبەر سەنگەرکارییەکان راسابوون. هاواریان دەکرد و یەکتریان بانگ دەکرد و بەردیان دەهاویشت، بەردەکان دەکەوتنە نێو رووبارەکە. لەو میانەدا پەلتاستێک هاتە لای زینۆفۆن گوتی ئەو زمانی ئەوانە دەزانێت چونکە لەئەسڵدا خەڵکی ئێرەیە و لەکاتی خۆیدا لە ئەسینا ئەسیر بووە، جا ئەگەر رازییە دەتوانێ قسەیان لەگەڵ بکات.. زینۆفۆن گوتی: باشە، قسەیان لەگەڵدا بکە و پێش هەموو شتێک بزانە کێن؟.. پرسیاری کرد، گوتیان ماکرۆنین. زینۆفۆن گوتی: ئێستا بپرسە بۆچی راساون و دژایەتیمان دەکەن؟ وەرامەکەیان ئەمە بوو چونکە ئێوەن کە هێرش دەکەنە سەر وڵاتی مە. ئینجا جەنەراڵەکان گوتیان بلێ: ئێمە بەنیازی خراپەوە نەهاتووین. ئێمە لە جەنگدا بووین دژی شا، بۆ یۆنان دەگەڕێینەوە و دەمانەوێ بگەینە دەریا.

ماکرۆنیەکان پرسیان ئایا بەڵێن دەدەن کە قسەکەیان راستە؟.
وەرامیان دایەوە کەوا دەیانەوێ هەردووک سوێند و بەڵێن بدەنە یەک.
هەر یەک رمبێکی کردە دیاری بۆ لایەکەی دیکە.

پاش سوێند و بەڵێنی دووسەرە، ماکرۆنیەکان دەستیان پێ کرد یارمەتییان بدەن کە دارەکان ببڕنەوە و بپەڕنەوە. بە ئازادی لەگەڵ یۆنانییەکان تێکەڵ بوون و رێگەیان دان خۆراک بکڕن و بەدرێژایی سێ رۆژ لەگەڵیان بەرێدا رۆیشتن تا سنووری کۆلخییەکان Colchian. لێرەدا چیای بەرز هەبوون بەڵام لێژاییەکانیان تیژ نەبوون. کۆلخیەکان لەسەر چیا راسابوون، لە سەرەتادا یۆنانی بەنیازی هێرشکردن لە بەرانبەریاندا بە پانی ریز بوون. جەنەراڵەکان بۆ پلانکێشان کۆبوونەوە. زینۆفۆن ئەمەی دەربڕی کە باشتر ئەوەیە شێوازی ئێستایان بگۆڕن و بە هێڵی ئەستوونی بۆیان بچن، گوتی: ئەگەر بە پانی پێشڕەوی بکەین ئەوسا رەنگە هەندێکمان زوو بگەینێ و هەندێکیشمان بە هۆی کەند و لەندەوە درەنگ بگەینێ، ئیتر ریزەکان لێک دەبنەوە و ورەیان دادەبەزێت. رەنگە ئەوساکەش دەوری باڵەکانمان بگرن. بەڵام ئەگەر بە چەند هێڵێکی قووڵ و ئەستوونی ریز بین ئەوسا مەترسیی لێکبوونەوە و بەردباران و پەلاماری هەزاران پیاو نامێنێت. پێشنیازم ئەوەیە کە بە شێوازی هێڵی ئەستوونی ریز بین بەمەرجێک کە تاقمەکانی سەر باڵەکان لەم لا و ئەو لای دوژمندا برۆن. بەوە دەتوانین باڵەکانیان بگرین و لەکاتی پێشڕەویدا پیاوە هەرە ئازاکانمان دەتوانن خۆیان بگەیێنن بۆ ریزەکانی دوژمن. هەر ئەفسەرێک بە ئازادی نزیکترین رێگە هەڵدەبژێرێت بەرەو دوژمن.. سەبارەت بە بۆشاییەکانی نێوان تاقمەکان، دوژمن ناتوانێ بەنێویاندا بڕوات کەوا لە چەپ و راستەوە تاقمی دیکە رادەوەستن و شتێکی ئاسان نییە کەسێک بتوانێ بەنێو دوو هێڵ سەربازی هێرشبەردا بڕوات. ئەگەر تاقمێکیش تووشی تەگەرەیەک هاتن، ئەو تاقمەی کە لێیان نزیکن بەهانایان دەچن. ئینجا ئەگەر هەر

یەک لە تاقمەکان گەیشتنە سەر لوتکەکە، ئەوسا مسۆگەرە کە دوژمن هەڵدێن.

پلانەکە پەسند کرا و لەشکرەکەیان بە چەند هێڵێکی ئەستوونی ریز کرد. زینۆفۆن بە سواری ولاغ بەسەر هەمووواندا دەگەڕا و دەیگوت: برادەران، ئەو خەڵکە دەیانبینن دواترین تەگەرەن لەنێوان ئێمە و ئەو جێگەی کە خەباتی بۆ دەکەین کە بیگەینێ. جا ئەگەر بتوانین دەبێ بەزیندوویی بیانخۆین.

کە ریز بوون، هەشتا تاقم هۆپلیتی ١٠٠ کەسی پێک هێنران. پەلتاست و تیرەندازەکانیان خستە سێ تیپ. یەک لەپاش باڵی راست، یەکیش لەپاڵ باڵی چەپ، یەکیش لەپاش ناوەڕاستی لەشکرەکە وەستابوو. هەر تیپێک لە ٦٠٠ کەس پێک هێنرابوو. فەرمان بۆ سەربازەکان رەوان کرا کە سوێند بخۆن و سروودی پایێن بخوێنن. کە ئەوانە کران، لەشکر پێشڕەویی کرد، خیریسۆفۆس و زینۆفۆن لەگەڵ هەندێک پەلتاست لە هێڵی دەرەوەی ریزەکانی دوژمن لەسەر باڵی چەپ پێشڕەوییان دەکرد. دوژمن دیتیانن، یەکسەر غاریان دا کە بەرەنگاریان بینەوە ئەوجا هەندێک لە راستەوە و هەندێک لە چەپەوە لێک بوونەوە و بۆشاییەکی گەورە کەوتە ناوەڕاستی ریزەکان. پەلتاستەکانی تیپی ئەرکادی کە لەژێر فەرماندەیی ئێسخینیسی ئاکارنانی (Aeschines the Acarnanian) بوون وایان زانی دوژمن هەڵاتوون، هاواری شەڕیان بەرز کردەوە و غاریان دا. ئەوانە یەکەم تاقم بوون بگەنە سەر چیاکە، پاش ئەوان تیپێک هۆپلیتی ئەرکادی کە لەژێر فەرماندەیی کلینۆری ئۆرخۆمینۆس بوون، پاش ئەوان گەیشتن. هەر کە پەلاماریان دان دوژمن خۆی رانەگرت و بە شەپرێوی هەڵاتن.

یۆنانی لە چیاکە ئاوابوون و گەیشتنە لادێیەکی تێر و ئاوەدان. کۆمەڵە گوندێکی ئاسایی تێدابوو، بەڵام ژمارەیەک شانەی هەنگ هەبوون، تێکڕای ئەو سەربازانەی کە هەنگوینیان خوارد تووشی ژانەسەر و رشانەوە و زگچوون بوون. ئەوانەی کەمیان خوارد گێژ و سەرخۆش بوون و ئەوانەی

زۆریان خوارد وەکو شێتیان لێ هات تەنانەت هەندێکیان مردن. ئیتر کۆمەڵێکیان لەسەر زەوی کەوتبوون وەک بڵێی لە شەڕێک بەزیوە. پشێوییەکی گەورەیان دیت بەڵام ڕۆژی دواتر وەک هیچ رووی نەدابێت، هەموو چاک بوونەوە.

لێرەوە بە دوو ڕۆژ ٢١ میلیان بڕی بۆ تراپەزووس Trapazus، شارێکی ئاوەدانی یۆنانی بوو لە یوکسین Euxine کە کۆلۆنییەکی[٤] خەڵکی سینۆپ Sinop بوو لە ناوچەی کۆلخییەکاندا (Colchians).

لێرە لە گوندی کۆلخییەکاندا ٣٠ ڕۆژ مانەوە، گوندێکیان کردە بنکەی خۆیان و وڵاتی کۆلخییەکانیان وێران کرد. خەڵکی تراپەزووس خۆراکیان بە یۆنانییەکان دەفرۆشت و دیارییان پێشکەش دەکردن لە گا و جۆ و شەراب. هەروەها ناوبژییان کرد لەنێوان یۆنانی و کۆلخیەکاندا. ئیتر ئەمانەش هەندێک گایان بەدیاری نارد.

ئەمجارە یۆنانییەکان خۆیان ساز کرد ئەو قۆربانییە بەجێ بگەیێنن کە لەخۆیان گرتبوو. گاڕانێکی زۆریان بۆ هاتبوو کە دەشیا بۆ زیۆسی رزگارکەر بکرێنە قوربانی و بۆ هێرکولّ بۆ ئەو ڕێنمایەی کە کردبووی، و بۆ خواوەندەکانی دیکە. هەروەها پێشبڕکەی وەرزشییان گیڕا لەو چیایەی کە ئۆردووگایان لێ کردبوو. سەرپەرشتیاری پێشبڕکە هەڵبژێردرا، دراکۆنیۆسە سپارتییەکەی کە لە منداڵییەوە شاربەدەر کرابوو بەهۆی کەوا یەکێکی بەخەنجەر کوشتبوو[٥].

(٤) Colony واتە (مستعمرة)

(٥) دراکۆنیۆسی سپارتی وارنەر لە پێشەکییەکەیدا دەڵێی لەگەڵ (ئاگاسیاسی ستێمفاڵی) بەشەڕ دێت. کەچی وەک دەبینین شەڕەکە لەگەڵ یەکێکی دیکە روو دەدات بەناوی دێکسیپووسی سپارتی Dexipus the spartian

کە قوربانییەکە بەجێ هێنرا کەوڵەکانیان دایە دراکۆنیۆس تاکو پێشیان بکەوێت بۆ شوێنی پێشبڕکەکە،کەچی ئەو هەمان شوێنی خۆی دەستنیشان کرد و گوتی سەری ئەم گردە باشترین شوێنە کە دەتوانین لێرەڕا بە ئارەزووی خۆمان بەهەر لایەکدا غار بدەین.. پرسیار کرا: بەڵام چۆن زۆرانبازی لەسەر بەردی ئەوها رەق دەکرێت؟. وەرامەکەی ئەمە بوو: رەقابییەکە بۆ ئەو کەسە دەبێ کە بەزەوی دادەدرێت.

کۆمەڵێک کوڕ، کە زۆربەیان لە ئەسیرەکان بوون، پێشبڕکەی غاردانەی کورتیان ئەنجام دا. هەروەها ٦٠ کریتی غاردانەی درێژیان ئەنجام دا. هەروەها چالاکیی زۆرانبازی و شەڕەمست و گەلەکۆبازی[٦] ئەنجام دران.. زەماوەندەکە بەخۆشی بەڕێوە چوو. بەشدار زۆر بوون و لەبەر چاوی فەرماندەکانیاندا، کە سەیریان دەکردن، پێشبڕکەیەکی توندیان دەکرد. پێشبڕکەی غاردانەی وڵاغیشی تێدابوو، سوارەکان تا دەریا چوون و هاتنەوە. لە کاتی چووندا ڕێگەکە زۆر نشێو بوو، سوارەکان یەک بەخۆ دەهەژان. لە گەڕانەوەشدا هەورازێکی سەخت بوو، ئەسپەکان بەحاڵ دەڕۆیشتن. ئیتر هاندان و هاوار و هەرا و پێکەنینێکی گەورە بوو.

(٦) وارنەر ئەوهای نووسیوە. Wrestling and boxing events, and all-in wrestling. دیارە جۆرە زۆرانبازییەک بووە کە بە کۆمەڵ دەکرا، کوردی گوتەنی گەلەکۆ.

بابەتی پێنجەم

بەرەو پافلاگۆنیا

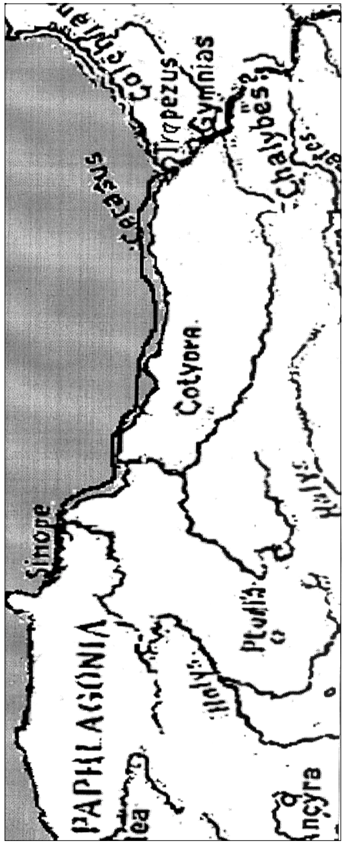

چاپتەر ١

خیریسۆفۆس دەچێ کەشتیی پەیدا بکات

پاش ئەمە کۆنگرەیەکیان بەست بۆ باسکردنی ئەم بەشە ڕێگەی کە ماوە. سەرەتا لیۆنی تووریی Leon of Thurii هەستا و قسەی کرد: سەربازان، بەش بە حاڵی خۆم لەم هەموو هەڵگرە و داگرە و بڕۆ و ڕاکە و چەک هەڵگرە و بەڕیز بڕۆ و ئێشک بگرە و شەڕ بکە و ئەوانە ماندوو بوومە و دەمەوێ بحەسێمەوە. ئیتر کەوا گەیشتووینە دەریا، حەز دەکەم پاشماوەی ڕێگاکە بە کەشتی ببڕم و وەکو ئۆدیسیۆ لەسەر پشتی کەشتییەک پاڵ بدەمەوە تا یۆنان.

کە ئەمەیان بیست سەربازێکی دیکە بە پەسندی بۆ قسەکە هاواری کرد. یەکی تر هەستایەوە هەمان ڕای دەربڕی و هەموو هەمان قسەیان کرد. ئینجا خیریسۆفۆس هەستایەوە ئەم قسانەی کرد: سەربازینە ئەناکسیبیۆس برادەری خۆمە ئەگەر حەز دەکەن بەدوایدا بچم، لەخۆم ڕادەبینم کەشتیی پەیدا بکەم. ئێوە کە دەتانەوێ کە بەڕێی دەریا بڕۆن، لێرە چاوەڕێ بن تا دەگەڕێمەوە.. سەربازەکان پێیان خۆش بوو دەنگیان بۆ دا.

ئینجا زینۆفۆن هەستا قسەی کرد: خریسۆفۆ دەنێردرێت بۆ ئەوەی کەشتی پەیدا بکات و دەبێ ئێمە لێرە چاوەڕێی بکەین. دەمەوێ بڵێم کە لە ماوەی چاوەڕوانیدا پێویستە ئێمە چ بکەین. یەکەم شت ئەوەیە کە دەبێ خۆراک لە وڵاتی دوژمنان کۆبکەینەوە چونکە خۆراکمان کەمە، لەهەمان کاتیشدا هەندە پارەمان پێ نەماوە کە خۆراک بکڕین. ناوچەی دەوروبەر دژوارن،

ئەگەر ئیشەکانتان بە شەپڕێوی بکەن زۆر پیاومان لەدەست دەچن. بەباشی دەزانم کاتێ کە دەچن بۆ پەیداکردنی خۆراک، بەتاقمی تەواو بچن و بەتەنیا نەگەڕێن و ئێمەی ئەفسەر دەبێ چاودێری ئەم شتانە بکەین.

پێشنیازەکە پەسند کرا و زینۆفۆن بەردەوام بوو: تکایە گوێ لە خاڵی چوارەم بگرن. هەندێکتان بۆ ڕاوەڕووت دەردەچن. باشتر ئەوەیە کە پێشەکی پێمان رابگەیێنن بۆ کوێ دەڕۆن تاکو سەرژمێری نێو ئۆردووگا و دەرەوەی ئۆردوگا بزانین. هەروەها ئەگەر هێزی یارمەتی بۆ کەسێک بنێرین تا بزانین بۆ کام لای بنێرین بۆ ئەوەی ئەگەر کەسانێک بیانەوێ بەسەر شوێنێکدا بدەن، ڕێنماییان بکەین کە بە چ هێزێکەوە بیکەن.

ئەم پێشنیازەش جێبەجێ کرا، زینۆفۆن گوتی: ئێستاش شتێک هەیە دەبێ بیزانین. دوژمن ڕەنگە دەستیان بیێتەوە و تالآنمان بکەن و زۆر ئاساییە کە ئێستا پلانی ئەوها دابنێن چونکە ئێمە دەستمان بەسەر مڵکی ئەواندا گرتووە، بۆیەش دەبێ بە نۆرە پاسەوانی بکرێت. ئەگەر بە نۆرە پاسەوانی و پاترۆڵ بگێڕین، دوژمن دەرفەتی نابێت.. هەروەها خاڵێکی تریش هەیە، ئەگەر خیریسۆفۆس بای ئەوە کەشتی پەیدا کرد کە بەشمان بکات ئەوسا پێویست بە قسە ناکات، بەڵام کەوا هێشتا مسۆگەر نییە کەواتە، دەبێ خەریک بین لێرە کەشتی پەیدا بکەین. ئەگەر کەشتی هاتن ئەوە باشە دەنا ئەوسا کەشتیی خۆمان دەبێت.. دیتوومە کەشتی هامۆشۆی ئێرە دەکەن، ئەگەر لە خەڵکی تراپەزووس بپرسین کەشتیی جەنگی لەکوێ پەیدا دەبن و ئەگەر لە لای لێوارەکان بکرێن و دەفەکانیان لێ بکەینەوە تا ئەو ڕۆژەی بای خۆمان ژمارەیان زۆر دەبێت، ئەوسا وابزانم تەگەرەیەکی ئەوتۆمان نامێنێ.

ئەم پێشنیازەش پەسند کرا، ئینجا زینۆفۆن گوتی: خەمێک لەوە بخۆن کە ئێمە لە گیرفانی خۆمانەوە پارەی ئەو کەشتیوانانە دەدەین کەوا چەندە

زۆر لەسەرمان راوەستێ هەندە کرێیان زیاد دەکات و، چەندە لەگەڵیان باش بین، هەندە باش دەبن.

ئەم پێشنیازەش پەسند کرا، زینۆفۆن بەردەوام بوو: باوەڕم وایە کە ئەگەر هەموو هەوڵەکانمان بۆ دابینکردنی کەشتی سەرکەوتوو نەبوون ئەوسا دەبێ داوا لە شارەکانی سەر دەریا بکەین ڕێگەکان چاک بکەنەوە. وەک دەزانین ڕێگەکان زۆر خراپن، ئەوانەش ئامادەن بیکەن. هەم لەبەر ئەوەی لێمان دەترسن، هەم لەبەر ئەوەی کە دەیانەوێ ئێمە لەکۆڵیان ببینەوە.

لەم خاڵەدا هاواریان کرد کەوا ئامادەنین هیچی تر بە پێ بڕۆن. زینۆفۆن زانی کەوا سەربازەکان خولقیان نەماوە هەموو ڕاستیەک ڕەچاو بکەن، ئەم پێشنیازەی نەخستە دەنگدان. واش هەر توانی بە خەڵکی شارەکە بسەلمێنێ کە ڕێگە و بان دروست بکەن بەبیانگەی ئەوەی کە بەم جۆرە دەتوانن یۆنانییەکان لەکۆڵ خۆ بکەنەوە.. یەک کەشتیی پێنج ریزی لەلایەن خەڵکی تراپەزووسەوە پێشکەش کرا و دێکسیپووس Dexippus، ئەفسەرێکی سپارتی بوو، بە سەرپەرشتیاری کەشتییەکە دانرا. دێکسیپووس بەبێ هیچ هەستێک بە بەرپرسێتی و بەبێ هیچ پەرۆشێک بۆ کۆکردنەوەی کەشتی، هەڵات و لە دەریای ڕەش تێپەڕی و کەشتییەکەی برد. بەڵام دواتر تووشی داوی خۆی بوو کە لە تراکیا لەسەرای سیوتیس پاشادا خۆی تێکەڵ بە پلان و کێشە کرد و بەدەست نیکاندەری سپارتی کوژرا.

کەشتییەکی ٥٠ ریزی تر پەیدا کرا، خستیانە دەست پۆلیکۆاتیس، ئەسینی بوو، هەر کەشتییەکی کە دەستی گەیشتێ بۆ ئۆردووگای هێنا. ئەم شمەک و بارگەی کە هەبوو، یۆنانییەکان خستیانە وێ و پاسەوانیان بۆ دانا، پاسەوانییەکە بۆ بەرژەوەندیی خۆیان بوو.

لەمیانی ئەواندا یۆنانی خەریکی ڕاوەڕووت بوون. هەندێکیان

سەرکەوتوو دەبوون و هەندێکیان هیچ. کلەینەتۆس، یەکێک بوو کە سەرباری هێزی خۆی هێزێکی دیکەشی بەگژ جێگەیەکی سەختدا برد، بەخۆ و بە چەند کەسێکەوە کوژران.

چاپتەر ٢

هەڵمەتێک بۆ راوەڕووت

لەکۆتاییدا وای لێ هات خۆراک لەم نزیکانە دەست نەدەکەوت کە بەیەک رۆژ بگیرێت و بگەڕێنەوە ئۆردووگا. بۆیە، زینۆفۆن نیوەی لەشکرەکەی لەگەڵ خۆی برد و هەندێک رێناس لە خەڵکی تراپەزووس. نیوەکەی دیکە بۆ چاودێریی ئۆردووگا بەجێ هێشت چونکە کۆڵخییەکان لەماڵەکانیان دەرچووبوون و بەکۆمەڵ بەرزاییەکانیان داگیر کردبوو. خەڵکی تراپەزووس شوێنێکیان پێ نەدۆزرایەوە کە دەسکەوتی باشی تێدا هەبێت چونکە لەگەڵ خەڵکی ناوچەکە بەئاشتی دەژیان. بەڵام ئامادەبوون رێگەیان بەرەو وڵاتی دریلای Drilae پێشان بدەن چونکە لەدەستی ئەوانە ئازاریان چێشتبوو.. ناوچەکەیان شاخاوی بوو و خەڵکەکەی وێش بەگشتی لە خەڵکی لێوارەکانی دەریای رەش جەنگاوەرتر بوون.

کە یۆنانی کەوتنە ناویان دریلاییەکان کشانەوە دوا. سەرەتا ئاگریان لەهەموو ئاوەدانییەکان بەردا، وا پێ دەچوو بەرهەڵستی نەمابێت. لە چەندین بەراز و ئاژەڵێک بەولاوە کە بەرەڵابوون، یۆنانی دەسکەوتیان نەبوو. یەک شوێنیان هەبوو خۆیان تێدا قایم کرد کە پایتەختیان بوو، هەموو تێدا خڕ ببوونەوە. شوێنەکە کەندی قووڵی هەبوو، رێگەکانیش بۆ قەڵاتەکە سەخت بوون.

پەلتاستەکان نیو میل پێش هۆپلیتەکان کەوتبوونەوە. ئەوانە بەسەر رێگە سەختەکاندا دەڕۆیشتن و کە ئەو هەموو گاڕان و تاڵانەیان دیت،

یەکسەر هێرشیان کردە سەر قەڵاتەکە. هەندێک رمبەوانیش بەدوایان کەوتبوون بۆ تاڵانکاری، ئیتر ٢٠٠٠ کەس پتر پەڕینەوە. بەڵام شوێنەکەیان پێ نەگیرا، ئەمەش سەیر نەبوو چونکە خەندەکێکی پانی لێ بوو دەورەکەشی هەڵدێر بوو. پەلتاستەکانیان بەسەر ئەو کەندە و بەسەر تاوەرە دارینەکاندا بڵاو کردبۆوە. بۆیە ویستیان بکشێنەوە، کەچی دوژمن بەتوندی پاڵی پێوە دەنان. ئیتر نەیاندەتوانی بکشێنەوە چونکە رێگاکە بۆ خوارێ تەسک بوو پانایییەکەی بای تاکە کەسێک بوو، دەبایە بەریز پێدا بڕۆن. خەبەریان بۆ زینۆفۆن نارد، ئەو سەرپەرشتی هۆپلیتەکانی دەکرد. نامەبەرەکە گوتی شوێنەکە پڕە لە تفاق بەڵام ناگیرێت چونکە دوژمن هاتوونە دەرێ و پەلاماری مەیان داوە، رێگەی گەڕانەوەشمان رێیەکی سەختە.

کە ئەم خەبەرە بە زینۆفۆن گەیشت هۆپلیتەکانی بردە لای خەندەکە هەورازەکە و لەوێی دانان و خۆی لەگەڵ کاپتنەکان پەڕییەوە تا بزانێ ئایا باشتر ئەوەیە هێزەکان، ئەوانەی پەڕیبوونەوە، بکێشێتەوە دوا؟ یاخۆ ئەگەر گرێمان دەشێ شوێنەکە بگرێت، ئەوسا هۆپلیتەکانیش رەپێش بخات؟.. بۆی دەرکەوت کە کشانەوە بەبێ زیانی گەورە ناکرێ. کاپتنەکان لەسەر ئەو رایە بوون کە دەتوانن جێگەکە داگیر بکەن، ئیتر زینۆفۆن قسەکەی پەسند کرد چونکە بەگوێرەی فاڵگرەوەکان و قوربانییەکان دەبایە شەڕێکی قورس رووبدات بەڵام لەکۆتاییدا سەرکەوتن هەر دەهات. بۆیەش کاپتنەکانی نارد کە هۆپلیتەکانی بپەڕێننەوە و خۆی لەوێ مایەوە. پەلتاستەکانی کشاندەوە و رێگەی نەدان هیچی تر شەڕی دووربەدووری بکەن. کە پەلتاستەکان گەیشتنە جێ، فەرمانی بە کاپتنەکان دا هەرکەس تاقمەکەی خۆی بەجۆرێک ریز بکات کە خۆی بەباشی دەزانێت، چونکە ئەو کاپتنانە پێکەوە راهاتبوون کاری نەبەردی ئەنجام بدەن.. چۆنیان پێ گوترا ئەوهایان کرد، زینۆفۆنیش فەرمانی دایە هەندێک لە پەلتاستەکان کە لەکاتی

پێویستدا هەموو ئامادەبن بە قۆچەقانی و کەوانەکانیانەوە تیرەکانیان تەنگە بدەن و ساز بن چونکە دەبێ لەگەڵ ئیشارەتدا هەموو پێکەوە بەرد و تیرەکان بهاوێژن. بە تیپە سووکەکانیشی گوت گیرفانیان پڕ بکەن لە بەرد و خەڵکی جێ باوەڕ بنێرن تاکو فەرمانەکان بەباشی رابگەیێنن و جێبەجێ بکرێت.

کاپتن و یاوەرەکان سازبوون، هەروەها ئەوانەی کە خۆیان بە فەرماندەی هەنووکەیی دەزانی هەموو لەشوێنی خۆیان دامەزران. لەراستیشدا هەموو بەرانبەر یەک وەستابوون چونکە بەهۆی سروشتی زەوییەکە شێوەی هیلالیان وەرگرتبوو. ئینجا سروودی پایێن خوێندرا و بووقی هێرش ژەنرا، هۆپلیتەکان نەعرەتەی شەڕیان بەرز کردەوە و هێرش کرا. بەم شێوە هەموو تیر و پەللارەکان پێکەوە هاوێژران، تیر و رمب و بەردی قۆچەقانی پێکەوە. زۆریشیان هەر بەدەست هاوێژران وێڕای تیری ئاگردار کەوا هەندێک کەس لەهێرشدا بەکاریان دەهێنن.. لەژێر قورسایی چەکدا دوژمن سەنگەر و تاوەرەکانی چۆل کرد. ئەمە دەرفەتی بۆ ئاگسیاسی ستێمفالی رەخساند، زرێکەی داکەند و تەنیا بە یەلەگەوە پێهەڵگەڕا. ئینجا خەڵکی تر پێهەڵگەڕان و یارمەتی یەکتریان دا تا شوێنەکە گیرا.. پەلتاست و پیادە سووکەکان بەپەلە خۆیان تێکرد و هەرکەس پەلاماری کالایەکی دا. بەڵام زینۆفۆن لەدەرێ وەستا، تا پێشی کرا هۆپلیتی لەگەڵ خۆی هێشتەوە کەوا هەندێک تاقمی دوژمن لەسەر بەرزاییەکان دیاربوون دەهاتنە پێش.. هەندەی نەبرد دەنگەدەنگ لە ژووری هەستا و خەڵک هەڵاتن بۆ دەرێ. هەندێکیان تاڵانیان هەڵگرتبوو، هەندێکیشیان بریندار ببوون. دەنگی هەرەسێک هات، لە وەرامی پرسیاردا گوتیان تاوەرێک لە ژووری مابوو سەربازەکان پێی هەڵدەگەڕان و هێزێکی دوژمنی تێدابوو، ئەو تاوەرە بەسەر پیاوەکاندا رما.

ئینجا زینۆفۆن فەرمانی بە تۆلمیدیس دا کە ئەوەی بۆ تاڵان دەچێتە ژوور

با بچێت. خەڵکێک پاڵەپەستۆیان خستە سەر ئەوانەی کە بۆ دەرەوە رایان دەکرد، دیسان دوژمنیان لە قەڵاتەکە گەمارۆدا. هەرچی لەدەرەوەی قەڵاتەکە بوو تاڵان و برۆ کرا. هۆپلیتەکان ریزیان بەست هەندێک لەلای دەروازەکە و هەندێکیش لەلای قەڵاتەکە. زینۆفۆن و کاپتنەکان بیریان کردەوە ئایا دەتوانن قەڵاتەکە بگرن. ئەگەر گیرابایە ئەمە وای دەگەیاند کە دەکرا بە سەلامەتی بکشێنەوە دەنا ئیشەکە زۆر سەخت دەبوو. پاش تێڕوانینێک، گەیشتنە باوەڕێک کە قەڵاتەکەیان پێ ناگیرێت و دەبێ بکشێنەوە.

هەر کەس سەنگەرێکی بۆ خۆی دروست کرد، ئەوانەی تاڵانیان پێ بوو کەڵکی شەڕیان نەبوو، لەگەڵ زۆربەی هۆپلیتەکان ناردرانەوە بۆ دوا. هەریەک لە کاپتنەکان پیاوی جێباوەڕی خۆی هێشتەوە. کە دەستیان بە کشانەوە کرد ژمارەیەک لە دوژمن بە رمب و قەڵغان و خوودەی پافلاگۆنی لە قەڵاتەکەوە هێرشیان کرد. هەندێکیشیان چوونە سەربانەکانی ئەم بەر ئەو بەری رێگە. ئیتر کەڵکی ئەوە نەما کە تەنانەت بە دەروازەکەشدا پاڵیان پێوە بنێن، چونکە کۆلکە داری زلیان بۆ خوارێ راکێشا. بەوەش وای لێ هات کشانەوە و مانەوەیان وەکو یەک بوو. هەروەها تاریک دادەهات ئەمەش مەترسییەکەی گەورەتر دەکرد.

بەڵام هەرچۆنێک بێت، لەم کاتەی کە هێشتا شەڕیان دەکرد. هەندێک خواوەند رێگەیەکی پێشان دان. یەک لە خانووەکانی لای دەستە راست، ئەگەر لەخۆڕا بووبێت یان بەدەستی کەسێکەوە، لەپڕ ئاگری تێ بەربوو. کە خانووەکە رما دوژمن ریزە خانووەکانی دەستە راستیان چۆڵ کرد. زینۆفۆن خۆو بەخت دیتی و فەرمانی دا ئاگر لە خانووەکانی لای چەپیش بەردەن. ئەوانەش لە دار دروست کرابوون هەر زوو ئاگریان گرت.. ئێستا تاکە هێزێکی دوژمن کە توانای گێچەڵی مابووبێت ئەوانەی پێشەوە بوون. دیاریش بوو نیازیان هەیە بەرەو دەرێ و بەروە تەلانە قووڵەکە پاڵیان

بدەن. زینۆفۆن فەرمانی دا ئەوانەی مەودای تیر و بەرد نایانگرێتەوە بەزووترین کات دار و چیلکە بخەنە نێوان خۆیان و دوژمن. کە دارەکان کەڵەکە کران ئەوسا ئاگریان لەوانە و لە خانووەکانی سەر تەلانەکەش بەردا بە ئومێدی ئەوەی کە دوژمن پێیان بشێوێت. بەم جۆرە توانییان بەشێوەیەکی سەخت بکشێنەوە لەسایەی ئەم ئاگرەی نێوان خۆیان و دوژمندا. هەموو شارەکە سوتا و تەخت بوو، خانوو و تاوەرەکان و سەنگەرەکان، تەنیا قەڵاتەکە نەبێت.

ڕۆژی دووەم یۆنانییەکان گەڕانەوە دەسکەوتەکانیان لەگەڵ خۆ برد. ڕێگەی تراپەزووس تەسک و لێژ بوو، بەترسەوە پێدا ڕۆیشتن واشیان نواند گوایە بۆتەیان بۆ دوژمن ناوەتەوە. یەکی میسیایی هەبوو بەناوی میسووس ١٠ کریتیی لەگەڵ خۆی بردە دارستانێک وای نواند گوایە خۆی لە دوژمن مات کردووە. قەڵغانەکانیان لە بڕاس دروست کرابوو، وا دانران کە بتریسکێنەوە و دوژمن بیبینێت. دوژمن وا تێدەگەیشتن بۆتەیان داناوەتەوە، ئیتر یۆنانییەکان بە ڕێی خۆیان شۆڕبوونەوە. کە زینۆفۆن هەستی کرد وا دوور کەوتوونەوە ئیشارەتی بە میسوس دا کە خێرا بکشێتەوە. میسوس بە خۆ و بە پیاوەکانیەوە تێیان تەقاند.. کریتییەکانی کە هەستیان کرد بەجێ ماون، لەرێگاکەوە پازیان دایە نێو دارستان و بەتەقڵە و بەڕاکردن دەرباز بوون. میسییەکەی کە بە ڕێگاکەدا هەڵدەهات، هاواری کرد. سەربازەکان بە فریای کەوتن بەبرینداری هێنایانەوە. ئینجا تیپی فریاکەوتن هەنگاو بە هەنگاو کشانەوە و تیرەندازەکانیان پشتاوپشت تیریان لە دوژمن دەگرت، ئیتر ئەوها هەموو گەڕانەوە بۆ ئۆردووگا.

چاپتەر ٣

یۆنانییەکان گەیشتنە تەراپەزووس

مڵکی زینۆفۆن لە ڕۆژانی درەنگدا

خیریسیفۆس نەگەڕایەوە و کەشتییەکان هەندە نەدەبوون و نەدەکرا زۆرتر بمێنن. گەیشتنە باوەڕێک کە دەبێ تاراپەزووس جێبێڵن. ژن و منداڵ و پیاوەکانی لە سەرووی چل ساڵیدا و بریندارەکان و هەموو بارێکی ناپێویست خسترانە نێو کەشتییەکان. تێکڕای ئەوانی دیکە بە ڕێگەی زەویدا ڕۆیشتن کەوا ئێستا ڕێگەکانیش چاک کرابوونەوە.

پاش سێ ڕۆژ گەیشتنە کێراسووس Cerasus، شارێکی یۆنانی بوو لەسەر دەریا و کۆلۆنییەکی سەر بە سینوپ بوو لە وڵاتی کۆڵخییەکاندا، ١٠ ڕۆژ لەوێ مانەوە. سەرژمێری چەکدارەکان کرا، ٨٦٠٠ بوون. ئەوانەی دیکە یان کوژرابوون یان بە بەفر و نەخۆشی مردبوون.

لەم جێگەدا پارەیان بەش کرد، ئەم پارەی کە بە فرۆشتنی ئەسیرەکان دەستیان کەوتبوو. جەنەراڵەکان بۆ مەبەستی دینی ١٠ ٪ی پارەکەیان بۆ خێری ئەپۆلۆ و ئەرتەمیسی ئەمنووس جودا کردەوە. ئینجا هەر جەنەراڵێک بەشی ١٠ ٪ ی وەرگرت. نیۆنی ئاسینی بەشی خیریسۆفۆسی وەرگرت. دواتر زینۆفۆن خەڵاتێکی دەست کەوت کە بۆ ئەپۆلۆ تەرخان کرابوو، بەناوی خۆی و پرۆکسینۆسی برادەری کە لەگەڵ کلێرخۆس کوژرا، پێشکەشی کرد بە دارایی ئەسینا لە دەلفی.. سەبارەت بە بەشی ئەرتەمیسی ئەمنووس، کە زینۆفۆن لە ئاسیا دەگەڕایەوە بەرەو بۆیۆتیا

لەگەڵ ئاگەسیلاوس، بەشەکەی لەگەڵ میگابازووس، کاهینی پەرستگەی ئەرتەمیس، بەجێ هێشت چونکە باوەڕی وابوو گەشتە خەتەرە. داوای لە مێگابازووس کرد کە ئەگەر بە سەلامەتی گەیشتەوە ماڵێ پارەکەی بداتەوە. بەڵام ئەگەر هەر شتێکی بەسەر هات دەبایە کارێک بکات کە دڵی خواوەندوم[١] خۆش بکات و پارەکە بۆ وی تەرخان بکرێت.. زینۆفۆن ئیدی شاربەدەر کرابوو و سکیلوس لەنزیک ئۆلۆمپیا نیشتەجێ ببوو کەوا سپارتییەکان پێیان بەخشیبوو، مێگبازووس هاتە ئۆلۆمپیا سەیری گەمەکان بکات، پارەکەشی هێنا.

کە پارەکە گەیشت، زینۆفۆن بەخێری خواوەندەکان مڵکێکی کڕی لە جێگەکەیدا کە پێشبینییە ئاسمانییەکان بۆیان دیار خستبوو. رووبارێکی لێ بوو بەناوی سەلینوس بەنێو مڵکەکەیدا دەڕۆیشت. لەلایەکی دیکەوە، رووبارێکی دیکە هەبووە بەناوی سەلینوس بە بەردەم پەرستگەی ئەرتەمیسدا دەڕۆیشت. هەردووک رووبار پڕبوون لە ماسی و قەوغە Shellfhish.. لە مڵکەکەی سکینووسدا راویش دەکرا وێڕای جۆرەها گەمە. پارەی لە دروستکردنی نوێژگایەک خەرج کرد، تەنانەت ١٠٪ ی دەرامەتی مڵکەکەی کردە خێر. خەڵکی ناوچەکە، ژن و پیاوی شاری، راهاتبوون کە لە زەماوەندەکەدا بەشدار بن و خواوەندومەکە نانی جۆ و شەرابی دابین دەکرد بۆ ئەوانەی کە رەشماڵیان هەڵدەدا. هەروەها ئاژەڵەکانی قوربانی، تەنانەت ئاژەڵە راوکراوەکانیش، بەش دەکران. راوێکی زۆر دەست دەکەوتن و کوڕەکەی زینۆفۆن و کوڕانی ناوچەکە بەزۆری راویان دەکرد بەتایبەتیش بۆ فێستیڤاڵەکە. بەراز و ئاژەڵی دیکە زۆر دەگیران و هەندێک لە ناوچە پیرۆزەکاندا هەندێکیش لە چیای

(١) ئەم وشە بەرانبەر وشەی Goddess واتە (خواوەندی مێ) بەکارم هێناوە. چونکە لە زمانە ئێرانییەکاندا هەمانە وشەی بەگ. مێیەکە دەڵێن بەگوم. هەروەها خان مێیەکەی دەڵێن خانوم بەکوردی بۆتە خانم.

فۆلۆی.. مڵکەکە لەسەر رێگەی نێوان سپارتا و ئۆلۆمپیایە، دوو میل لە پەرستگەی زیۆس لە ئۆلۆمپیا دوورە. ناوچە پیرۆزەکەی کە بۆ ئەرتەمیس تەرخان کراوە مێرگ و دارستانێکە کە باشترین ژینگەیە بۆ بەراز و بزن و ولاغ. هەروەها ئالیکی باشی لێیە بۆ بەشداربووانی فێستیڤاڵ.. لەدەوری پەرستگەکەدا بێستانی میوە و داری لێیە بایی هەموو وەرزەکان. پەرستگەکە نوسخەیەکی بچووکە لە پەرستگە مەزنەکەی ئەفسووس. نیگارەکەش هەمان نیگاری ئەفسووسە کەوا پەیکەرێکی زێڕینی قوبرسییە.

ئەستوونێک لە تەنیشت پەرستگەکە چەقێندراوە ئەمەی لەسەر نووسراوە:

> ئەم زەویە بۆ خێری ئەرتەمیس تەرخان کراوە. ئەو کەسەی دەیبات، دەبێ سالانە ستادەی پێشکەش بە ئەرتەمیس بکات و دەبێ پەرستگاکە بەباشی رابگرێت. هەرکەس کەمتەرخەمی بکات، لەبەر چاوی خواوەندەکاندایە.

چاپتەر ٤

مۆسینۆیکییە دڕندەکان

لە کیراسوس هەمان خەڵکی پێشوو لەگەشتە دەریاییەکە بەردەوام بوون، ئەوانی دیکە بە ڕێی زەمینیدا ڕۆیشتن. کە گەیشتنە سنووری مۆسینۆیکی Mossynoici تیماسیتیۆس، کە لە خەڵکە ناوچەییەکانی تراپەزووس بوو و پێوەندیی دیپلۆماسیی لەگەڵ مۆسینۆیکی هەبوو، ناردیان بزانێت ئایا دەهێڵن بە ئاشتییانە بە وڵاتەکەدا تێپەڕن؟.. مۆسینۆیکییەکان، پشتەستوور بە ناوچە سەختەکەیان، وەرامیان ئەمە بوو کە ڕێگە بە یۆنانییەکان نادەن. ئەمجارە تیماسیتۆس بە یۆنانییەکانی گوت مۆسینۆیکییەکانی ئەولاتر لەگەڵ مۆسینۆیەکانی ئێرە لە جەنگ دان و بڕیار درا بەدوایاندا بنێرن تا بزانن ئایا ئامادەن هاوپەیمانێتییان بکەن؟ تیماسیتیۆس پێوەندی پێ کردن و لەگەڵ ئاغاکانیان هاتەوە و جەنەراڵەکان لەگەڵیان کۆبوونەوە.. زینۆفۆن و تیماسیتیۆس کە تەرجەمەی دەکرد ئەم قسانەی کرد: برادەرە مۆسینۆیکییەکانم، ئێمە کە کەشتیمان دەست نەکەوتوە، دەمانەوێ بە ئاسوودەیی بگەڕێینەوە یۆنان. ئەم خەڵکەی ئێرە کە دوژمنتانن ڕێگەیان لە ئێمە گرتووە. جا ئێوە دەتوانن بمانکەن بە هاوپەیمان و تۆڵەی زیانەکانی خۆتان لەوانە بکەنەوە و بۆ پاشەڕۆژ لەژێر دەستی خۆتان بن. ئەگەر ئەم دەرفەتەتان لەدەست بچێت، ئایا بیر لەوە دەکەنەوە کە دەرفەتی ئەوها هەڵ ناکەوێتەوە هێزێکی ئەوها گەورەتان دەست بکەوێ؟.. ئاغای مۆسینۆیکی وەرامی دایەوە کە ئەوان بەخێرهاتنی ئەم پێشنیازە دەکەن و هاوپەیمانێتیش پەسند دەکەن.

زینۆفۆن گوتی: زۆر باشە، ئێستا پێمان بڵێن چۆن سوود لە ئێمە وەردەگرن و چ یارمەتییەکمان دەدەن کەوا بێرەدا ڕەت بین؟.

گوتیان ئێمە هێزمان ئامادەیە هێرش بکاتە سەر بەرەی خۆرئاوای دوژمن. دەشتوانین کەشتی بۆ ئێوە پەیدا بکەین و هێزێکیش بنێرین تاکو پێتان بڵێن پەلاماری کوێ بدەن و لەریزی ئێوەشدا شەڕ بکەن.

لەسەر ئەم مەرجانە ڕێک کەوتن و بەڵێنیان لەگەڵ یەکتر گۆڕییەوە، ئینجا ئاغاکان ڕۆیشتن. ڕۆژی دواتر بە ٣٠٠ بەلەم هاتنەوە، جۆرە بەلەمێک بوون لە قەدە داری کۆڵدراو دروست کرابوون. هەر بەلەمێک سێ کەسی تێدا بوو، دوو کەس بەچەکەوە دادەبەزین و ریزیان دەبەست، یەکیشیان بەبەلەمەکە دەگەڕایەوە.. چەکدارەکان بەم جۆرە وەستان، ریزی ١٠٠ کەسییان بەست هەر ریزێک ڕووی لە ریزەکەی بەرانبەر خۆی کردبوو وەک بڵێی بۆ سەما وەستاون. قەڵغانیان پێبوو لەسەر شێوەی گەڵا کە لە کەوڵە گای تووکنی سپی دروست کرابوون. ڕمبی یەک چوکڵەیان هەبوو هەر یەک نۆ پێ درێژ بوون و بە دەستی چەپ تەبەری ئاسن یاخۆ کوتەکی سەلک خڕیان پێبوو بە دەسکەوە لە یەک پارچە دار دروست کرابوون. یەلەگە کورتەکانیان نەدەگەیشتنە ئەژنۆیان، بەرگیشیان لە تەلیسی کەتان ئەستوورتر بوو. خوودەکانیشیان لە چەرمە گا دروست کرابوون بەشێوازی پافلاگۆنی تووکن بوون و دەزووی خورییان لە دەوردا چنرابوو شێوەی تارایان دەکرد.

ئینجا یەکیان پێش کەوت و ئەوانی دیکە بەسرووددەوە بەدوای کەوتن. بەنێو هۆپلیتە یۆنانییەکاندا ڕۆیشتن و ڕوویان لە سەنگەرەکانی دوژمن کرد بۆ هەندیک شوێنی کە دیار بوو گرتنیان ئاسانە. ئەم سەنگەر و دیوارانە لە قەراغ شارێک دروست کرابوون کە بە پایتەختیان دەزانی و لە بەرزترین ناوچەی مۆسینۆیکییەکاندا بوو. شار و قەڵاتەکان هۆی جەنگی نێوان ئەم

دوو تاقمە بوو کەوا ئەوەی کۆنترۆڵی کردبایە بە حوکمڕانی ناوچەکە دەزانرا. جا ئەم بەشەی کە ببوونە هاوپەیمانی یۆنانییەکان دەیانگوت کە ئەوانی دیکە ئەو مافەیان نییە کۆنترۆڵی بکەن، دەبایە لەگەڵیان بەش بکرێت کەچی ئەوان دەستیان بەسەردا گرتووە و قازانجی ناڕەوای لێ دەکەن.

جا ئێستا هەندێک یۆنانی بەبێ فەرمانی ئەفسەرەکان بەدوایان کەوتن بۆ تاڵانکاری. ماوەیەکی زۆر بەڕێوە بوون، دوژمن جوولەیان نەکرد کەچی کە نزیک بوونەوە هێرشیان کرد و بەزاندیانن. ژمارەیەک لە ناوچەییەکان و هەندێک یۆنانی کوژران و بەدوایان کەوتن تا نزیک، ئەوسا گەڕانەوە شوێنی خۆیان. سەری کوژراوەکانیان بڕی و هەڵیان واسین تاکو یۆنانییەکان و دوژمنەکانیان بترسن. سترانێکیشان پێکەوە دەگوت.

یۆنانییەکان بەمە زۆر بێزار بوون. ئەم هێرشە ورەی دوژمنی بەرز کردەوە و ئەوانەی کە رەگەلیان کەوتن شکستیان خوارد، ژمارەشیان کەم نەبوو. بەدرێژایی گەشتەکە، ئەمە یەکەم جار بوو رووداوی ئەوها بەسەر یۆنانییەکاندا بێت.. زینۆفۆن کۆی کردنەوە و ئەم قسانەی کرد: سەربازان، ورەتان بەم رووداوە دانەبەزێت. کۆمەڵێک قازانج و زیان بە ئێمە گەیشت.. یەکەم، بۆمان مسۆگەر بوو کە ئەم تاقمە دوژمنێکی راستەقینەن و ئەوانی دیکە هاوپەیمانن.. دووەم، ئەوانەی کە بە بێباکی رەگەڵیان کەوتن، وایان دەزانی لەگەڵ ناوچەییەکان دەتوانن سەرکەوتوو بن، دیتمان چ دەرسێک فێر بوون و لە ئایندەدا لەخۆڕا رەگەڵ کەس ناکەون. ئەوەی کە دەبێ ئێستا پێڕەوی بکەن ئەمەیە کە دەبێ بەجۆرێک خۆ کۆنترۆڵ بکەن، دۆست و دوژمن تێبگەن کە لەوان پیاوترن و کەوا ئەمجارە بەرەنگاری جۆرە خەڵکێکی دیکە دەبنەوە.

ئەو رۆژە وەکو خۆیان مانەوە، رۆژی دواتر قوربانییان کرد و نیشانەکان

باش بوون. نانیان خوارد و ریزی درێژیان بەست، چەکدارە ناوچەییەکانیشیان بەهەمان شێوە لەلای چەپیان ریز بوون، تیرەندازەکانیش لەنێوەڕاستدا. لەپاش وان بەماوەیەکی نزیک هۆپلیتەکان دەڕۆیشتن، چونکە دوژمن هەندێک پیادەی سووکیان هەبوو دەهاتنە خوارێ بەردیان دەهاویشت و دەکشانەوە. پەلتاست و تیرەندازەکان ئەوانەیان بەرپەرچ دایەوە، لەشکرەکەش بەرێکی پێش دەکەوت.. سەرەتا روویان کردە ئەو شوێنەی دوێنێ چونکە دوژمن خۆیان لەوێدا کۆکردبۆوە. دوژمن خۆیان بەرانبەر پەلتاستەکان راگرت بەڵام کە هۆپلیتەکان نزیک بوونەوە دوژمن بەرەو شارەکەیان هەڵاتن و هۆپلیتەکان بەرێپێوانی رێکوپێک راویان نان. هەورازەکەیان بڕی و گەیشتنە قەراغ شارەکە. دوژمن هێرشیان کرد، تیر و رمبیان هاویشت، رمبەکان هەندە گەورە بوون کە بەحاڵ هەڵدەگیران. دەیانویست بە شەڕی نزیک یۆنانییەکان بوەستێنن، کەچی یۆنانی نەوەستان و لێیان چوونە سەرتر، ئەوسا ئەوێشیان چۆل کرد.. پاشاکەیان لەسەر تاوەرێکی دارین بوو، نە خۆی و نە ئەوانەی سەنگەریان گرتبوو جێگەیان چۆل دەکرد، ئیتر بە خۆ و بە تاوەرەوە سووتێندران.. لە تاڵانکاریدا یۆنانییەکان خانوویان دیتەوە پڕ لە سەموون. گوتیان سەموونەکان لە گەنمی ساڵی پێشوو و دەرەی ئەمساڵ دروست کرابوون، دەرەکە بەزۆری دەرەی درشت بوو.. هەروەها قاورمەی گۆشتی دۆلفین بە روونی دولفین لەگۆزە کرابوون. مۆسینۆیکی ئەم روونە لەباتی زەیتی زەیتوون بەکار دێنن.. کەستانەی دنک گەورە و قەپێلک لووس بە کۆمەڵی گەورە دانرابوون. کەستانەیان بەهەموو جۆرێک بەکار دەهێنا، دەهاڕدران و دەبوونە سەموون، دەکوڵران و دەخوران. هەروەها شەراب دۆزرایەوە کە بەبێ ئاو زۆر تاڵ بوو بەڵام لەگەڵ ئاو، بۆن و چێژێکی خۆشی دەبوو.

یۆنانی لەوێدا جەمێکیان خوارد و دیسان بەرێ کەوتن و بەنێو ئەو مۆیسینۆیکییانەدا تێپەڕین کە هاوپەیمانیان بوون. بەچەند شارۆچکەیەکدا

رۆیشتن کە لایەنگری دوژمنەکانیان بوون و بەئاسانی داگیر دەکران. خەڵکەکە یان چۆلیان دەکرد، یان ئەوەتا خێرا بەرەو پیری یۆنانییەکان دەهاتن. ماوەی نێوان شار و شار هەر هەشت میل دەبوو، واش هەر بە هاوار گوێیان لەدەنگی یەکتر دەبوو چونکە وڵاتەکەیان شاخاوی و پڕ لە دۆڵ بوو.

کە یۆنانییەکان زیاتر رۆیشتن گەیشتنە ناوچەی هاوپەیمانەکانیان هەندێک کوڕیان پێشان دان کە لە چینی دەوڵەمەندەکان بوون، بەجۆرێکی تایبەتی قەڵەو دەکران. کەستانەی گولاویان دەرخوارد دەدان. چەندە درێژ بوون هەندەش پان بون، پاش و پێشیان بەرەنگی گەش نەخشابوون و نەخشی گوڵ لەسەر پیستیان کوترابوو. داوایان کرد کە ئەم کوڕانە لەبەر چاوی خەڵکەکە کاری جینسی لەگەڵ ئەو ئافرەتانە بکەن کە لەگەڵ یۆنانییەکاندا بون. ئەمەش نەریتێکی ئاسایی خۆیان بوو.. ژن و پیاویان رەنگێکی زۆر کاڵیان هەبوو. ئەوانەی کە لەگەڵ هەڵمەتەکەدا بوون دەیانگوت ئەم خەڵکە لە هەموو خەڵکێک دواکەوتووتر بوون و لەچاو هەومو ئەوانەی کە تووشیان ببوون رەوشتیان لە رەوشتی یۆنانییەکان دورتر بوو. لەنێو قەرەباڵغاییدا، پیاوەکانیان بەجۆرێک رەفتاریان دەکرد وەک بلێی بەتەنیان، کەچی کە بەتەنیا دەبوون ئەوسا وەک بڵێی لەنێو خەڵکیدان ئەوها دەجوولانەوە. قسەیان لەگەڵ خۆ دەکرد و رادەوەستان و لەهەر شوێنێک بایە سەمایان دەکرد وەک ئەوە بوو خۆیان بۆ خەڵکی دیار بخەن.

چاپتەر ٥

زینۆفۆن لە بری لەشکرەکە دەدوێت

یۆنانی هەشت رۆژ بە وڵاتەکەدا رۆیشتن بەهەردووک بەشەوە، بەشی دۆستەکان و بەشی دوژمنەکان، تا گەیشتنە وڵاتی خالبی، ئەمانە هۆزێکی بچووکن لەژێر دەستی مۆسینۆیکی دان زۆربەیان ئاسینگەری دەکەن.

پاش ئەمە گەیشتنە تیبارینی، ئەوانە وڵاتەکەیان پەلترە و شارۆچکەیان لەسەر دەریا زۆر بوو هەندەش پارێزراو نەبوون. جەنەراڵەکان ویستیان پەلاماری بدەن، بۆیە دیاریەکانی تیبارینییەکانیان رەت دەکردەوە و پێیان دەگوتن چاوەڕێ بن تا بیرێکی لێ دەکەینەوە. قوربانییەکیان کرد و ژمارەیەک ئاژەڵیان کوشتەوە بەڵام تێکڕای فالگرەکان گوتیان خواوەندەکان لەگەڵ شەڕدا نین. ئەوسا دیارییەکانیان وەرگرت و بەرێی خۆیان دوو رۆژ بە ئاشتییانە رۆیشتن تاگەیشتنە کۆتیۆرا، شارێکی یۆنانییە و کۆلۆنییەکی سینۆپە لەخاکی تیبارینیدا Tibareni.

لەوێ ٤٥ رۆژ مانەوە، پێشێ قوربانییان پێشکەش کرد بۆ خواوەندەکان و پارادێکیان کرد، هەر تاقمە و بەگوێرەی نەریتی خۆیان و، پێشبڕکەی وەرزشی کرا. خۆراکیان هەندێک لە پافلاگۆنیا و هەندێکیش لە خەڵکی کۆتیۆرا وەردەگرت، چونکە رێگەیان نەدەدا خۆراک بکڕن تەنانەت رێگەی نەخۆشەکانیان نەدەدا بۆ نێو شار.. لەم میانەدا نامەبەرێک لە سینۆپەوە هات، ئەوانە لەبەر شاری کۆتیۆرا سەغڵەت ببوون (کەوا ملکی خۆیان بوو باجیان دەدانێ) هەروەها لەبەر زەوی و زارەکان کەوا بیستبوویان وێران

دەکرێن. هاتنە نێو ئۆردووگا، هیکاتۆنیمۆس کە بێژەرێکی ناودار بوو، ئەم قسانەی کرد: سەربازان، شاری سینۆپ ئێمەیان نارد پیرۆزباییتان لێ بکەین چونکە ئێوە یۆنانین و بێگانەتان بەزاندووە. شادمانیی خۆمان دەربڕین کەوا پاش ئەم هەموو دەردەسەرییە بە سەلامەتی هاتوونەوە. بەڵام ئێوە کە یۆنانین لێتان رادەبینین بە چاکە رەفتار بکەن و زیان بە ئێمە نەگەیێنن. خەڵکی کۆتیۆرا خەڵکی کۆلۆنییەکی خۆمانن و لێرە نیشتەجێن و ئێمە زەوییەکەمان لە خەڵکە ناوچەییەکان ستاندووە بۆ وان و بەچەشنی خەڵکی سیراسووس و تراپەزووس باج دەدەن. بۆیەش هەر زیانێک بەوان بگات، خەڵکی سینۆپ بە زیانی خۆیانی دەزانن. بیستوومانە هەندێکتان بەتۆبزی چوونەتە شارەکە و بنکەتان داناوە و شمەک لە خەڵکەکە دەستێنن. ئەم رەفتارانە بە ڕەوا نازانین و ئەگەر بەردەوام بن، ناچار دەبین هاوپەیمانەتی لەگەڵ کۆریلاس Corylas و پافلاگۆنییەکان و خەڵکی دیکەش بکەین.

ئەوسا زینۆفۆن هەستا وەرامی لەشکرەکە بداتەوە: پیاوانی سینۆپ، ئێمە کەوا بە پێست و پەلی خۆمان گەیشتینە ئێرە. لەڕاستیدا، پێمان نەکرا شەڕی دوژمنیش بکەین و تاڵانەکانیش بێنینەوە. جا کە گەیشتینە تراپەزووس، ئەوان رێگەیان بۆمە خۆش کرد، خۆراکیان دەدا و ئێمەش پارەمان دەدا. ئێمە چاکەشمان کرد کەوا لەبەرانبەر ئەم رێز و دیارییانەدا دەستمان لەهیچ هۆزێک نەدا کە هاوپەیمانی وان بووبن، تەنانەت زیانمان بە دوژمنەکانیان گەیاند. لێیان بپرسن ئێمە چ پیاوێک بووین، دەتوانن لە رێناسەکان بپرسن کەوا خەڵکی وێن. بەڵام کە دەگەینە شوێنێک کە نەهێڵن خۆراک پەیدا بکەین، ئەوسا ئەگەر یۆنانی بن یان ناوچەیی، ئێمە هەر دەبێ خۆراک پەیدا بکەین، لەبەر هیچ نا لەبەر ناچاری. ماکرۆنییەکان ناوچەیی بوون واش هەر بە برادەرمان زانین کەوا دەرفەتیان دەداین و ئێمەش هەرگیز دەستمان لە شتی وان نەدا. سەبارەت بەخەڵکی کۆتیۆرا،

ئێمە ئەگەر شتێکمان لێ کردبن هەڵەی خۆیانە. دەروازەیان لە رووی مە داخست و نەهێشتیان بچینە نێو شار و نە دەیانهێشت لە دەوری شار خۆراک بکڕین و گوتیان ئەوەی لەم شتەدا بەرپرسە حوکمڕانی شارەکەیانە کە سینۆپی دایناوە.. سەبارەت بەوەش کە دەڵێن بەتۆبزی چووینەتە نێو شار و لەوێ دامەزراوین، راستییەکە ئەمانەن. ئێمە داوامان کرد نەخۆشەکان لای خۆیان دابنێن. کە ئەمەیان نەکرد، ئێمە رێگایەکمان دۆزییەوە و چووینە ژوور و دەستمان لەکەس نەدا. نەخۆشەکان بە پارەی خۆیان لەماڵێکن و لەبەر فەرمانڕەوایەکە پاسەوانمان بۆ دانان. بەڵام ئەگەر بیانەوێ بانگیان دەکەینەوە بۆ لای خۆمان کە لەم دەشتە ماوین.. سەبارەت بەو هەڕەشەی کە تۆ کردت کە هاوپەیمانێتی لەگەڵ کۆرلیاس و پافلاگۆنیادا دەکەن، ئێمە ئەگەر ناچار بین ئامادەین شەڕی ئێوە و ئەوانیش بکەین. ئێمە شەڕی دوژمنی لەئێوە زۆر گەورەترمان کردووە. لەلایەکی دیکەوە ئەگەر ئێمە هاوپەیمانێتی لەگەڵ پاشای پافلاگۆنیا بکەن (بیستووشمانە کە پلانی خۆی بۆ ئەم شارانەی سەر دەریا هەیە) ئێمە هەوڵ دەدەین ببینە برادەری وی بۆ ئەوەی ئامانجەکانی بەدی بێنێت.

شاندەکە بەم قسانە قەڵس بوون و یەکیان هاتە پێش و گوتی: ئێمە بۆ هەڵگیرساندنی جەنگ نەهاتووین بەڵکو بۆ برادەرایەتی. گوتیشی: ئەگەر بێن بۆ سینۆپ بە دیاریی برادەرانە پێشوازیتان دەکەین. ئێستاش با خەڵکەکە بەگوێرەی توانا شتتان بدەنێ. ئێمە دەزانین کە قسەکانتان راستن.

پاش ئەمە خەڵکی کۆتیۆرا دیارییان نارد و جەنەراڵەکان مێوانداری شاندەکەی سینۆپیان کرد. قسەی برادەرانە کران و پرسیاریان لەیەکتر کرد کە چ شتیک بۆ پاشماوەی گەشتەکە پێویستە؟.

چاپتەر ٦

زینۆفۆن شارێک دەدۆزێتەوە

ئەو رۆژە ئەوها کـۆتایی هات، رۆژی پاشی بڕیار درا کـۆبوونەوە لەگـەڵ پیاوانی سینۆپ ببەستن تاکو باسی گەشتەکە بکەن. ئەگەر بە زەویدا رۆیشتبان وا پێ دەچوو خەڵکی سینۆپ بەکەڵکیان بێن چونکە شارەزای پافلاگۆنیا بوون، وە ئەگەر بە دەریادا رۆیشتبان دیسان پێویستییان بە یارمەتی وان دەبوو چونکە کەشتی بای لەشکرەکە هەر بەوان پەیدا دەکرا. جا باڵوێزەکەیان بانگ کرد تاکو ئامۆژگاری بدات و پێیان گوت کەوا بۆیە باوەڕی پێ دەکەن چونکە ئەوانیش ناسنامە (Nationality)ی یۆنانییان هەیە و باوەڕی پێدەکەن. ئینجا هیکاتۆنیمۆس هەستا و پێشێ داوای لێبووردنی کرد کەوا گوتبووی هاوپەیمانەتی لەگەڵ پافلاگۆنییەکاندا دەکات. گوتی مەبەستی نەبوو جەنگ دژبە یۆنانی بکات بەڵکو دەتوانن برادەرایەتی هەموو لایەک بکەن و هەرچۆنێک بێت هەر لای یۆنانییەکان دەگرن.. کە پرسیاریان لێ کرد ئامۆژگارییان بکات ، ئەم قسانەی کرد: پاش نەوازش بۆ خواوەندەکان، ئەگەر ئامۆژگاریتان بکەم دوعا دەکەم چاکەم بنووسرێت و ئەگەر نا ، دەبا تووشی ئەم شتە بم وەک دەڵێن (کوڕ دەنگە). دیارە ئێرەش ئەم کوڕەیە کە باس کراوە[٢]. ئەگەر ئامۆژگارییەکەم

(٢) وەرگێڕ ئەمەی نووسیوە Counsel is sound دیارە دەقاودەقی گوتەیەکی یۆنانی کۆن تەرجەمە کراوەتەوە. رەنگە بەواتای ئەمە بێت کە (راستی لەنێو خەڵکدا بزر نابێت) یان شتێکی ئەوها!

باش بوو ، مەدحێکی زۆرم بۆ دێت و ئەگەرنا ، لەعنەت زۆر دەبن.

ئێستا ئاگادارن کە ئەگەر بەدەریادا بڕۆن کێشەمان زۆرتر دەبێت چونکە دەبێ کەشتی دابین بکەن. بەڵام ئەگەر بەزەویدا بڕۆن ئەوسا دەبێ بەشەڕ بڕۆن، واش هەر پێویستە هەندێک راستی دەربارەی سروشت و دەرامەتەکانی پافلاگۆنیا باس بکەم.. ئەم وڵاتە جوانترین دەشتایی و بەرزترین چیای هەیە. ناچار دەبن هەندێک بەشی داگیر بکەن. تاکە رێگەیەک هەبێت رێگەی لووتکە چیاکانە کە لەمبەر ئەوبەری رێگەتان دەبن. ئەوانە بە هێزێکی بچووک دەگیرێن و هەموو هێزی جیهان ناتوانن لەبن دەستتانی دەربینێت، ئەگەر باوەڕ ناکەن، حەز دەکەن خەڵکم لەگەڵدا بنێرن تا پێشانیان بدەم.. پاش ئەم گرفتە هێزی سوارەیان دێن لە دەشتەکاندا کە خۆیان بە هاوتای سوارەکانی شا دەزانن. هەر لەم دواییانەدا شا داوای کردن کەچی رابەرەکەیان دەعیەی نەهات بچێ. جا ئەگەر بتوانن دزە بۆ چیاکان بکەن و دەربەندەکە پێش دوژمن بگرن و ئەگەر لەدەشتدا دوژمن ببەزێنن کەوا نەک هەر بەرەنگاری سوارەکانیان بن بەڵکو بەرەنگاری ١٢٠,٠٠٠ پیادەش ببنەوە، ئەوسا دەگەنە رووبارەکان.. یەکەمیان تێرمۆدۆن Thermodon 300 پێیە و بەئاسانی لێی ناپەڕینەوە، بەتایبەتیش ئەگەر هێزێک لەوبەر بن و هێزێکی گەورەتر بەدواتانەوە بن. ئینجا ئیریس ئەویش ٣٠٠ پێ بەرینە. رووباری سێیەم ، خالیس، چارکە میلێک بەرینە و بەبێ بەلەم لێی ناپەڕنەوە. جا کێ بەلەمتان بۆ دابین دەکات؟. پەڕینەوەی پارتینیۆسیش هەر سەختە. ئەو رووبارەش تەنیا پاش پەڕینەوەی خالیس ئینجا مەگەر بیگەنێ.. بەڕای من گەشتەکە نەبوودە نییە و ئەگەر بە دەریادا بڕۆن، دەتوانین بەدرێژایی لێوارەکە بهاژوون تا سینۆپ و لە سینۆپ بۆ هێراکلێ، ئیتر گرفتێک نامێنێت چونکە لە هیراکلێ کەشتی زۆن.

لە کۆتایی ئەم گوتارە هەندێک خەڵک لێی بەگومان کەوتن کەوا لەبەر کۆریلاس وا دەڵێ چونکە پێوەندییەکی رەسمییان هەیە. هەندێکی دیکە باوەڕیان وابوو پارەی دراوەتێ تاکو ئەم قسانە بکات، هەندێکیش گومانیان ئەمە بوو کە دەیەوێ زیان بە سینۆپ نەگا. هەرچۆنێک بێت یۆنانی دەنگیان بۆ رێگەی دەریایی دا.

پاش ئەمە زینۆفۆن ئەم قسانەی کرد: پیاوانی سینۆپ، لەشکر ئەو رێگەی هەڵبژارد کە ئێوە راتانسپارد، ئێستاش بارەکە بەم جۆرەیە. ئەگەر کەشتی بای هەر هەموومان پەیدا بن، ئێمە بەدەریادا دەڕۆین. بەڵام ئەگەر هەندێک بەجێ بمێنن، ئێمە سواری کەشتییەکان نابین. ئێمە دەزانین ئەگەر هێزمان یەک بێت ئەوسا ژیانمان دەپارێزین و خۆراکیش پەیدا دەکەین. دەنا بەبێ باڵادەستی، ئەوسا لە یەخسیری بەولاوە هیچمان بۆ نابێت.

کە باڵوێزەکە ئەمەی بیست داوای کرد نوێنەرێک بۆ سینۆپ بنێرن. کالمیاخۆس، یەکی ئەرکادی بوو و ئەریستۆن، ئەسینی بوو و سامۆلاس، ئاخەیی بوو، چوون بۆ سینۆپ.

زینۆفۆن بەژمارەی هۆپلیت و پەلتاست و تیرەنداز و بەردهاوێژ و سوارەکاندا هاتەوە، ئێستا پاش ئەم هەموو شارەزاییە و کە لەوپەڕی توانا دان، ئەمەی رەچاو کرد کەوا ئەوان لە یۆکسینیا بوون و کەوا هێزێکی ئەوها زل بەبێ پارەیەکی یەکجار زۆر کۆ نابێتەوە. بیری کردەوە کە شارێک بدۆزێتەوە تاکو ملک و توانایەکی زۆرتر بۆ یۆنان پەیدا بکا. شارەکە دەبێتە شارێکی مەزن بە ڕەچاوکردنی ژمارەی یۆنانییەکان و ژمارەی خەڵکی یۆکسین.. بەم نیازەوە بەبێ ئەوەی بۆ کەسی بدرکێنێت قوربانیی کردە خێر. سیلانۆسی ئەمبراکیای بانگ کرد کە فاڵگری کۆڕش بوو. بەڵام لەترسی ئەوەی کە لەوێ بمێنن، سیلانۆس قسەیەکی بڵاو کردەوە گوایە زینۆفۆن دەیەوێ لەشکر لەوێ بمێنن و دەیەوێ شارێک بدۆزێتەوە تاکو

دەسەڵات و ناوبانگ بۆخۆی پەیدا بکات. سیلانۆس دەیویست زوو بگەڕێتەوە بۆ یۆنان چونکە ئەو ٣٠٠ داریکەی مابوو کە کۆڕش پێی بەخشیبوو، بەهۆی پێشبینییە راستەکە دەربارەی ١٠ رۆژەکە.. کە سەربازەکان ئەمەیان بیست، هەندێکیان بۆ ئەوە چوون کە لەوێ بمێنن بەڵام زۆربەیان وا نەبوون. تیمۆسیۆنی داردانی و تیۆراکسی بۆیۆتی قسەیان لەگەڵ چەند بازرگانێکی هیراکلێ و سینۆپ کرد و گوتیان ئەگەر پارە بۆ لەشکرەکە پەیدا نەکەن رەنگە هەموویان لێرە بمێنن و، گوتیان زینۆفۆن هانمان دەدات و دەڵێ (دەبێ لێرە بمێنن. وەک دەبینن ئێستا خۆراک بۆ گەڕانەوە پەیدا ناکرێت و کە دەچنەوە ماڵێ، سوودێکتان بۆ خزمەکانتان نابێت و کێ دەڵێ دەگەنەوە!. بەڵام ئەگەر حەز بکەن دەتوانن بەئارەزووی خۆتان شوێنێک لە ناوچەی یۆکسین داگیر بکەن و ئەوانەی دەرۆن با بڕۆن و ئەوانی حەز دەکەن با بمێنن. کەشتی زۆرن، دەتوانن بەسەر هەر بەندەرێک دادەن).

تیماسیۆنی داردانی هەستا یووریماخۆسی داردانی و توراکسی بۆیۆتیی لەگەڵ بازرگانەکان نارد کە هەمان قسە بۆ خەڵکی شارەکە بگێڕنەوە. خەڵکی سینۆپ بیستیان نامەیان بۆ خەڵکی تیمیسیۆن نارد کە هەندێک پارە قەبووڵ بکا تاکو لەشکرەکە دژی زینۆفۆن بورووژێنێت و لە یۆکسین بڕۆن. قسەکەی پەسند کرد و لە کۆبوونەوەیەکدا ئەم گوتارەی دا: سەربازان، ئێمە نابێ بیر لەمانەوە بکەینەوە، نابێ هیچ شتێک لە یۆنان بە گرینگتر بزانین. کەچی، هێشتا بۆ ئێوەم باس نەکردووە، دەبیسم هەندێک کەس بەنیازی مانەوە قوربانی دەکەن. ئێستا بەڵێن دەدەم ئەگەر بڕیاری رۆیشتن بدەن، مانگانە یەک سیزیکۆس دەدەم، دەتانبەم بۆ ترواد Troad من لەوێ ئاوارە بووم. شارەکەم یارمەتیتان دەدەن چونکە بە گەڕانەوەی من شاد دەبن. لەوێڕا دەتوانم بۆ شوێنی واتان بەرم کە پارەیەکی زۆرتان دەست بکەوێت. من شارەزاییم لە ئایۆلیا و فریگیا و ترواد و لەهەموو ناوچەی

ژێر دەسەڵاتی ئەرتابازووس هەیە، هەم بەهۆی کە بەئەسڵ خەڵکی ئەوێم و هەم بەهۆی کە لەگەڵ کۆڕش و دەرسیلیداس چوومەتە جەنگ.

تۆراکسی بۆیۆتی، ئەوەی کە نیازەکەی زینۆفۆنی ئاشکرا کردبوو، هەستایەوە و گوتی: ئەگەر لە یۆکسین بڕۆن دەگەنە خەرسۆنیز کە ناوچەیەکی تێر و بە پیتە و ئەوەی حەز بکا دەتوانێ لەوێ بمێنێت و ئەوانی دیکە بگەڕێنەوە ماڵی خۆیان. چۆن یەکێک لە وڵاتی بێگانەدا بۆ زەوی بگەڕێت لە کاتێکدا کە یۆنان زەوی و زاری زۆرە. هەروەها تا دەگەنەوە، من و تیماسیۆن مووچەتان دەدەینێ.. ئەمەی گوت کە دەیزانی خەڵکی سینۆپ و هیراکلێ بەڵێنی پارەیان دابوو بەمەرجێ کە لێرە بڕۆن.

میلیسیۆس و لیکۆن، ئاخەیی بوون ، هەستانەوە و گوتیان ئەمە کارێکی دڕندانە بووە کە زینۆفۆن ویستوویەتی بەخەڵکەکە بسەلمێنێ کە لێرە بمێنن و بەدزی قوربانی کردووە.

جا زینۆفۆن ناچار کرا هەستێ قسە بکات، ئەم قسانەی کرد: سەربازەکان، وەک دەیزانن من قوربانی بۆخۆم و بۆ ئێوەش دەکەم. نیازم ئەوەیە کە قسە و رەفتار و کردەوەم باشترین و سەربەرزترین ئەنجامیان هەبێت.. نازانم ئایا باسی بکەم یاخۆ بەیەکجاری واز لە هەمووی بێنم؟. دەربارەی قوربانییەکە، سیلانۆسی فاڵگر گوتی دیمەنی قوربانییەکە زۆر باش بوو. بە ناچاری ئەم وەرامەی دایەوە چونکە خۆم شارەزاییم هەیە. بەڵام گوتی قوربانییەکە نیشانەی هەندێک خیانەت و تەفرەدان دەدات دژی من. ئەمەش چونکە خۆی ئەم نیازەی هەبوو کە لەبەر چاوی ئێوەدا هێرش بکاتە سەر من لە رێگەی بڵاوکردنەوەی ئەم چیرۆکە گوایە من بەبێ پرسینەوە پلانێک دەگێڕم.. لە راستیدا ئەگەر ببینم ئێوە بێ چارە ماون، رەنگە خەریک بم وا بکەین شارێک داگیر بکەین. ئەوسا ئەوەی حەز دەکا بڕوا دەڕوات ئەوانی دیکە دەمێنن تا ئەو کاتەی کە پارەیان دێتە دەست..

هەرچۆنێک بێت، من دەبینم خەڵکی هیراکلێ و سینۆپ کەشتی دەنێرن بۆ ئەوەی کە بڕۆن. ئەم پیاوانەش بەڵێنی مووچەتان دەدەنێ کە لەم مانگە ڕا دەست پێ بکات. کەواتە باوەڕم وایە ئەمە باشترین شتە بۆ ئەوەی بە ساغی بگەڕێینەوە و مووچەشمان بدرێتێ.. یەک لەبارە خۆمەوە واز لە پلانەکەم دێنم و بەتێکڕای ئەو کەسانەش دەڵێم، ئەوانەی پلانەکەیان بە باش دەزانی، با ئەوانیش واز بێنن.. ئەوەی من بیری لێ بکەمەوە ئەمەیە، تا پێکەوە بن، ئەوسا رێز و خۆراکیش پەیدا دەبن. ئەمە ئەنجامێکی ئاساییە بۆ هەبوونی هێز کە دەتوانن شمەکی خەڵکی بێ دەسەڵات بەرن. بەڵام ئەگەر بڵاو ببنەوە و هێزەکەتان ببێتە چەند بەشێکی بچووک، ئەوسا خۆراکتان پێ دابین ناکرێت، هەروەها دەربازبوون لێرە دەبێتە خەمێکی گەورە.. ئیتر بۆچوونی من وەک بۆچوونی ئێوەیە کە دەبێ بگەڕێنەوە بۆ یۆنان. دەنا ئەگەر کەسێک ئێمەی بەجێ هێشت، دەبێ دادگایی بکرێت.. ئەوانەی قسەکەم پەسند دەکەن با دەستیان بڵند بکەن.

هەموو دەستیان بڵند کرد. سیلانوس ویستی دەنگی بەرز بکاتەوە و قسە بکات کە شتێکی ئاساییە ئەگەر هەندێک کەس بەتەنیا بڕۆن. بەڵام سەربازەکان هەڕەشەیان لێ کرد کە ئەگەر بزانن خەریکی هەڵاتنە، ئەوسا پێی دەبژێرن.

دواتر کە خەڵکی هیراکلێ بیستیانەوە کەوا لەشکرەکە دەیەوێ بڕوات و کەوا زینۆفۆن مەسەلەکەی خستۆتە دەنگدان، ئەوسا کەشتییەکانیان نارد، بەڵام نەیانتوانی پارەکە بۆ تیماسیۆن و تۆراکس دابین بکەن.. ئەمانەش کە بەڵێنی مووچەیان دابوو، ترسێکی گەورەیان گرت، بۆیەش بەخۆ و بە هەموو جەنەراڵەکانی دیکەی کە دەستیان لە پلانەکە هەبوو، هاتنە لای زینۆفۆن (تەنیا نیۆنی ئاسین لەگەڵیان نەبوو، جێگری کلێرخۆس، کە هێشتا نەگەڕابۆوە) بە زینۆفۆنیان گوت لەکاری پێشوویان پەشێمانن و

گوتیان وایان زانی کە باشترین شت ئەوەیە بە رووباری فاسیسدا بڕۆن کە کەشتیی لێ دەست دەکەوێت، و دەبێ خاکی فاسیس داگیر بکەن.

لەم سەردەمادا نەوەیەکی ئایەتیس پاشای ناوچەکە بوو.

لە وەرامی ئەمەدا زینۆفۆن گوتی باش نییە هیچ شتێک لەم قسانە بگاتەوە لەشکر و گوتی: بەڵام ئەگەر حەز دەکەن دەتوانن کۆبوونەوەیەک ببەستن و ئەم پێشنیازە بخەنە روو.

ئەوسا تیماسیۆنی داردانی رای خۆی دەربڕی، ئەمەش ئەوەبوو کە بەبێ کۆبوونەوەی گشتی، با هەرکەس لەگەڵ کاپتنەکانی خۆی قسە بکات.. ئیتر بڵاوەیان لێ کرد.

چاپتەر ٧

زینۆفۆن بەرگری لەخۆی دەکات

سەربازەکان دیتیان مەسەلەکە تێکەڵ و پێکەڵ کراوەتەوە و نیۆن وای هەڵبەست گوایە زینۆفۆن قسەی خۆی پێش جەنەراڵەکان خستۆتەوە و دەیەوێ سەربازەکان تەفرە بدات و بیانگەڕێنێتەوە بۆ فاسیس. سەربازەکان بە بیستنی ئەم قسە تووڕە بوون، کۆبوونەوە بەسترا و بە کۆمەڵ قەرەباڵغییان دروست دەکرد و ترسێک پەیدابوو کە وەکو جارەکەی پێشوو، لە مەسەلەی نامەبەرەکانی کۆڵخی و بەرپرسانی بازاڕدا رەفتار بکەن.. زینۆفۆن کە دیتی کار گەیشتۆتە ئەمە، داوای کۆبوونەوەی گشتیی کرد تاکو لەخۆڕا کۆبوونەوە و قەرەباڵغایی دروست نەکەن، ئیتر خەبەرچییەکانی دەنگ دا کۆبوونەوەی گشتی رابگەیێنن. جا یەکسەر بەلێشاو هاتن و دیار بوو کە سەرگەرمی کۆبوونەوەکە بوون.. زینۆفۆن جەنەراڵەکانی بەمە تۆمەتبار نەکرد کە چ پێشنیازێکیان کردووە. لەباتی ئەوە، بەمجۆرە قسەی کرد: سەربازەکان، بیستوومە یەکێک منی تۆمەتبار کردووە گوایە دەمەوێ تەفرەتان بدەم و بتانبەم بۆ فاسیس. بۆیە تکا دەکەم رێگە بدەن قسەی خۆم بکەم. ئەگەر سەلمێندرا کە من خراپەی ئێوە دەکەم، کەواتە نابێ بەبێ سزا دەرچم. بەڵام ئەگەر سەلمێندرا کەوا تۆمەتکارانی من خراپە دەکەن، ئەوسا دەبێ بەم جۆرە رەفتاریان لەگەڵدا بکەن کە لێیان دەوەشێتەوە.. ئێستا هەموو دەزانن کە لەم ناوچەدا هەتاو لەکوێ هەڵدێت و لەکوێ ئاوا دەبێت و ئەگەر یەکێک بخوازێ بەرەو یۆنان بڕوا، دەبێ بەرەو خۆرئاوا بڕوات. کەچی ئەگەر وڵاتی خەڵکە ناوچەییەکان بخوازێ، دەبێ بەرەو خۆرهەڵات

بڕوات. ئێستا ئاشکرایە کە کەس ناتوانێ فێڵتان لێ بکات و بڵێ خۆر لێرە هەڵدێت و لەوێ ئاوا دەبێت. هەروەها ئەوەش ئاشکرایە کە بای باکوور بەرەو یۆنانمان دەبات و بای باشوور بەرەو فاسیس دەچێ. کەواتە چۆن باوەڕ دەکەن کەسێک بتوانێ تەفرەتان بدات و کە بای باشور هەڵی کرد سواری کەشتیتان بکات و بڵێ وا بۆ یۆنان دەڕۆین؟. رەنگە بڵێن من لە شێنەییدا سواری کەشتیتان دەکەم بەڵام کە سوار بووین بەلایەکی دیکەتان دەبەم. خۆ من سواری یەک کەشتی دەبم و ئێوە بە ١٠٠ کەشتی. کەواتە چۆن بەرەو وڵاتێکتان بەرم کە نەیخوازن، یان تەفرەتان بدەم کە بەدوای من بکەون؟. دەبا وا بزانین کە تەفرە دران و گەیشتینە فاسیس، ئەوسا دادەبەزن و دەزانن کە ئەمە یۆنان نیە. ئەوسا من بەتەنیا دەبم و ئێوەش ١٠,٠٠٠ کەسن بە چەکەوە. کەواتە پیاو چۆن خۆ دەداتە بەر دادگاییەکی ئەوها؟.. نەخێر، هەموو ئەم چیرۆکانە لەلایەن کەسانێکی گێلەوە کراون کە حەسوودیان لەمن کردوە چونکە ئێوە بەجۆرێکی تایبەت رەفتارم لەگەڵ دەکەن، واش هەر بۆیان نیە حەسوودی بکەن. ئایا رێگەم لەکەس گرتوە قسەی خۆی بۆ ئێوە بکات؟. ئەگەر قسەیەکی هەیە یان ئەگەر لە مەیدانی شەڕدا شتێکی نواندوە و دەیەوێ شەڕ بۆ ئێوە بکات و ئەگەر بەشەو دەچێ پاسەوانی بۆ ئێوە دەگرێت، ئایا لە هەڵبژاردنی ئەفسەراندا رێگەم لە کەس گرتوە قسە بکات؟ من ئامادەم واز بێنم و با جێگەی من بگرێتوە بەمەرجی کە مسۆگەری بکەم کە چاکەتان لەگەڵدا دەکات.. ئیتر بەسە، من زۆر دیت. ئەوەی باوەڕ دەکا کە من دەمتوانی تەفرەتان بدەم یاخۆ کەسی دیکە دەیتوانێ ئەمە بکات، با قسە بکات و تێمان بگەیێنێت. جا پاش ئەوەی مەسەلەکە ساغ دەبێتەوە یەکسەر بڵاوەی لێ نەکەن پێش ئەوە گوێ لەمن بگرن. دەبینم رەوتێکی تایبەتی لەنێو لەشکرەکەدا پەیدا بوە. ئەگەر ئەم رەوتە بەردەوام بێت، کەواتە کاتی ئەمە هاتوە بیرێک لە حاڵی خۆمان بکەینەوە. با لەبەر چاوی خەڵک و ئاسمان

و چاوی دۆست و دوژمندا بە بێکەڵکترین کۆمەڵە خەڵکێک ناو نەبرێین.

کە ئەمەیان بیست و ویستیان مەبەستەکەی بزانن، داوایان کرد بەردەوام بێت، ئەوسا دەستی بەقسە کردەوە: وا بزانم لەبیرتانە کە هەندێک خەڵکی ناوچەیی برادەری خەڵکی سیراسووس بوون دەهاتن مێگەڵ و گاڕانیان بە ئێمە دەفرۆشت، واش بزانم هەندێکتان چوونەتە وێ و شمەکتان کڕیوە.. کلێراتۆس، کاپتنێک بوو شوێنێکی بچووکی دۆزیبۆوە و بەهۆی کەوا خەڵکەکە ئێمەیان بە برادەر دەزانی، پاسەوانیان نەدەکرد. شەوێک بەبێ پرس لەگەڵ برادەرەکانی هێرشی بۆ کردووە بەنیازی ئەوەی کە دەسکەوتی ببێت و بە تاڵانەوە لە یۆکسین دەرباز بن. رۆژ هەڵاتبوو، خەڵکەکە ساز ببوون و بەرەنگاریان ببوونەوە. کلێراتوس و هەندێکیان کوشتبوو و هەندێکیشیان گەڕابوونەوە.

ئەمە لەو رۆژە رووی دا کە خەریک بووین لێرە ببزووین، هەندێکمان بەدەریا رۆیشتن و هەندێکیش هێشتا بەڕێ نەکەوتبوون. بەگوێرەی خەڵکی سیراسوو، سێ ریش سپیی ئەو شوێنە داوای کۆبوونەوەیان لەگەڵ جەنەراڵەکان کرد، بەڵام کە زانییان ئێمە رۆیشتووین و کەوا هێرشەکە بەبێ پرس کراوە، پێیان خۆش بوو و نیازیان هەبوو بەکەشتی بێن بۆ ئێرە تاکو رووداوەکە بگێڕنەوە و رێگەش بدەن تەرمی مردووەکان وەربگرینەوە. بەڵام هەندێک لەم یۆنانییانەی کە لە هێرشەکەدا بەشداربوون ئەو ریش سپیانەیان دیت و بەردبارانیان کردن و هەرسێکیان کوشت. ئینجا خەڵکی سیراسووس مەسەلەکەیان بۆ مە گێڕایەوە و ئێمەش زۆر پێی قەڵس بووین و گفوتگۆمان لەگەڵ سیراسووس کرد کە چۆن تەرمی یۆنانییەکان بنێژین. ئێمە لە دەرەوەی سەرا لەلای جبەخانەکە دانیشتبووین کە لەناکاو گوێمان لە هەرایەک بوو، هاوار دەکرا "تێیان هەڵدەن، بەردبارانیان بکەن" هەر هەندەمان زانی خەڵکێک بەبەردەوە بۆمان هاتن. خەڵکی سیراسووس کە ئەم کوشتارەیان دیتبوو، ترسان هەڵاتن، هەندێک لە ئێمەش ترسان

وهەڵاتن بەڵام من بۆیان چووم تا بزانم ئەو هەرایە لەسەر چییە؟. هەندێکیان تێ نەدەگەیشتن هەراکە چییە و هەندێکیان بەردیان لەدەست بوو. لەکۆتاییدا تێگەیشتم، کەسێکم دۆزییەوە گوتی بەرپرسەکانی بازاڕ رەفتاری ناشیرنیان لەگەڵ لەشکرەکە دەکرد. لەم کاتەدا یەکێک زێلارخۆسی دیت بەرەو دەریا شۆڕ دەبۆوە، هاواری کرد. کە ئەوانی دیکە گوێیان لێ بوو پەلاماری ئەم پیاوەیان دا وەک بڵێین چاویان بە یەکانە بەرازێک کەوتووە یان نێرە بزنێکی کێوی. کە خەڵکی سیراسووس سەربازەکانیان دیت وا بۆلای وان دەچن، لایان مسۆگەر بوو کە پەلاماریان دەدەن و بە خێرایی هەڵاتن و خۆیان هەڵدا بۆ نێو دەریا. لەراستیدا هەندێک لە ئێمەش خۆیان هەڵدا و ئەوانەی مەلەیا نەدەزانی خنکان.. باشە، ئایا بۆچی ئەوهایان کرد؟ ئەوان خراپەی مەیان نەکردبوو کەچی لەناکاو هەندە لێمان ترسان، ئێمەیان بە سەگی هار زانی. ئێستا ئەگەر ئەم جۆرە شتانە بەردەوام بن، بیر بکەنەوە لەشکرەکەمان بە چ حاڵێک دەگات؟. ئێوە کە بەشی گەورەی لەشکرەکەن توانای شەڕتان نامێنێت و ناتوانن سنوورێک بۆ دوژمنایەتی دابنێن. هەرکەس بەهەوەسی خۆی تاقمێک دەبات و بەسەر خەڵکێک دادەدات. ئینجا کە نوێنەرێکیان دێ شکایەت بکا، ئەوسا دەیکوژن و کەس نامێنێ شکایەتەکە بکات.. واتە وای لێ دێ ئەم کەسانەی کە ئێوە هەڵیان دەبژێرن، دەسەڵاتیان نامێنێت، کەچی ئەو کەسانەی کە لەخۆڕا دەکرێنە ئەفسەر و لەخۆڕا هاوار دەکەن "بەردبارانیان بکەن" بای ئەوە دەسەڵاتی دەبێت کە بەبێ دادگایی و بەهەوەسی خۆی سەربازێک لەئێوە لەسێدارە بدات، کەوا خەڵکێک لە ئێوە گوێڕایەڵی دەبن. ئێستا ئەم راستییە رەچاو بکەن کە (خۆهەڵبژاردەکان) چییان بۆ ئێوە کردووە؟. ئایا زێلارخۆس زیانی بە ئێوە گەیاندووە، ئەو راستەوخۆ بۆ دەریا چووە بەبێ ئەوەی رازیتان بکات. ئەگەر لەلایەکی دیکەوە ئەو بێ تاوان بێت، ئەو بەترسەوە لە لەشکر رایکردووە لەترسی

ئەوەی کە بەبێ دادگایی لەسێدارە بدرێت. ئەوانەی کە باڵوێزەکانیان بەردباران کردووە وایان لە ئێوە کرد کە تاقە یۆنانییەک بن نەوێرن بچنە ئەم شارە مەگەر بەتۆبزی بچنە ژوور.. سەبارەت بە مردووەکان، ئەگەرچی پێشتر دەرفەت هەبوو تەرمەکانیان وەربگرینەوە. بەڵام ئێستا ئەو خەڵکە ئەم رێگەشیان بڕی. کێ ئامادەیە باڵوێز بنێرێت، لە کاتێکدا کە خۆی باڵوێزی خەڵکی کوشتبێت؟. هەر باشە، وا داوایان لە خەڵکی سیراسووس کردووە کە مردووەکان بنێژن.. جا ئێستا ئەگەر ئەم رەفتارانە راست بن کەواتە پەسندیان بکەن تاکو بزانین لەمەودوا ئیشەکان چۆن بەڕێوە دەچن و هەرکەس خەمێک لەخۆی بخوات!. بەڵام ئەکەر باوەڕتان وایە کە ئەم رەفتارانە پتر لە رەفتاری دڕندە دەکەن لەچاو رەفتاری مرۆڤ، کەواتە با سنوورێکیان بۆ دابنێین. ئەگەر وا نەکەین، کەواتە چۆن دەتوانن قوربانی بۆ خواوەندەکان بکەین لەکاتێکدا کە خۆمان دەچین کاری بەد ئەنجام دەدەین؟. ئەگەر ئێمە ئەم جۆرە خەڵکە بەرەڵلایە ببینن، چ شارێک بەخێرهاتنی مە دەکەن؟ کێ لەخۆی رادەبینێت مامڵەت لەگەڵ ئێمە بکات لەکاتێکدا کە دەزانێ چ رەفتارێکمان کردووە؟. لەمالێ، ئومێدمان ئەوەیە ستایش بکرێین. بەڵام کێ ستایشمان دەکات ئەگەر کەسایەتیمان بەم جۆرە بێت. لام مسۆگەرە کە خۆمان ئامادە نین ستایشی کەسانێک بکەین ئەگەر بەم جۆرە رەفتار بکەن.

پاش ئەمە، هەموو هەستانەوە سەر پێ و بەو کەسانەیان گوت کە ئەوهایان لێ خوڕیبوو کە دەبێ سزا بدرێن و لە ئایندەدا نابێ بە بەرەڵلایی رەفتار بکرێت و دەبێ لێ بکۆڵرێتەوە کە لەوەتی کۆڕش مردووە چ رەفتارێکی ناڕێک ئەنجام دراوە و، کاپتنەکان بە سەرپشک دانران. هەروەها لەسەر راسپاردەی زینۆفۆن کە لەلایەن فاڵگرەکانەوە پشتیوانی لێ کرا، بڕیار درا پاکانە لە لەشکرەکە بکرێت. رێورەسمی دینی بۆ پاکانەکردن بەڕێوە چوون.

چاپتەر ٨

لە كاتی تەنگانەدا

زینۆفۆن پابەندكاری بە ڕەوا دەزانێت

بڕیار درا كە لە ڕەفتاری ڕابردووی جەنەراڵەكان بكۆڵرێتەوە. لە ئەنجامدا فیلسیۆس و زانتنتیكلیس بە ٢٠ مینای Menae جەزا دران كەوا بەباشی چاودێری بارگەكانی نێو كەشتییەكانیان نەكردبوو. هەروەها سۆفەینەتۆس بە ١٠ مینای جەزا درا كەوا لە ئەركێكدا كەمتەرخەمی كردبوو.

یەكێك شكایەتی لە زینۆفۆن كرد گوایە داركاری كردووە و كە زۆر توندوتیژ بووە. زینۆفۆن پرسیاری لە پیاوەكە كرد ئایا ڕووداوەكە لە كوێ بووە؟. گوتی: لەو جێگەدا كە لە سەرمان دەمردین كە ئەو هەموو بەفرە باریبوو. زینۆفۆن گوتی: كەواتە ئەگەر كەشەكە ئەوها بووبێت وەك باسی دەكەیت و لەوكاتەدا كە خۆراك بڕابوو و بۆنێكی شەرابمان نەدەكرد و نوقمی ئەو دەردەسەرییە ببووین و دوژمن ڕاومانی دەنا، ئەگەر لەو حاڵەدا ئەوها ڕەفتارم كردبێت كەواتە من دانی پێ دەنێم كەوا پشووم لە پشووی كەرێك زۆرتر بووە. دەشڵێن كەر هەندە بە پشوون كە هەرگیز ماندوو نابن.. باشە دەی، پێمان بڵێ لەسەر چی داركاری كراویت؟. ئایا شتێكم ویستووە و تۆ نەتهێناوە بۆیە دەستم وەشاندووە؟. ئایا تۆڵەم دەكردەوە؟. ئایا لەسەر كوڕێكی جوانكەڵە بووە یان بە سەرخۆشی كردوومە؟.

گوتی: مەسەلەكە لەبەر هیچ كام لەم هۆیانە نەبوو.. زینۆفۆن لێی پرسی ئایا لە هۆپلیتەكانە؟. گوتی نا. ئەدی لە پەلتاستەكانە. گوتی نا، ئەو

پیاوێكی ئازادە فەرماندەكەی ئێسترێكی دابوویێ كە لێی بخوڕێت.

زینۆفۆن ناسییەوە و گوتی: كەواتە تۆ بووی ئەوەی كە یەكی بریندارت هەڵگرتبوو؟.

گوتی: بەڵێ هەوم، تۆ ئەو شتەت بە من كرد و هەموو شمەكی برادەرەكانی منت فڕێ دا.

زینۆفۆن گوتی: سەبارەت بە فڕێدانی شمەكەكان، ڕاستە، وا بوو، دامە پیاوی دیكە تاكو دواتر بیاندەنەوە دەست خۆم. ئینجا هەمووم بەساغی دایەوە خۆت پاش ئەوەی كە بریندارەكەت گەیاندەوە جێ. بەڵام دەبێ هەموو بزانن چ ڕووی دا چونكە مەسەلەكە شایانی بیستنە.. پیاوێك بەجێ مابوو پەكی كوتبوو. من هەر ئەوەندەم دەزانی كە پیاوی خۆمانە و دوژمن نزیك دەبوونەوە، بۆیەش تۆبزیم لە تۆ كرد كە ڕزگاری بكەین.

پیاوەكە قسەكانی سەلماند، زینۆفۆن بەردەوام بوو: تۆم نارد و كە لەگەڵ پاسەوانانی پاشەڕ هاتم، دیتم قوڵتت هەڵدەكەند تاكو بینێژیت. لە تەنیشتت وەستام، وا نەبوو؟ گوتم كارەكەت تەواو بكە كەچی لەپڕ خەڵكەكە دیتیان وا دەجوڵێتەوە و هاواریان كرد هێشتا زیندووە. بەڵام تۆ گوتت "دەبا بە ئارەزووی خۆی زیندوو بێت، من هەڵی ناگرم" لەم كاتە بوو كە لە تۆم هەڵدا، بەڵێ قسەكەت ڕاستە چونكە وا پێ دەچوو كە دەتزانی زیندووە.

پیاوەكە گوتی: جا چییە، خۆ هەر مرد. دوایە پێشانتم نەدا؟.

زینۆفۆن گوتی: گومان نییە كە هەموو دەمرین، كەواتە دەبێ بەزیندوویی بنێژرێین؟.

ئەوسا هەموو لێیان قیڕاند و گوتیان كە نیو هەندی پێویست تێی هەڵنەدراوە.

پاش ئەمە زینۆفۆن گوتی: ئایا كەس هەیە بڵێ بۆچی تێی هەڵدراوە؟. بەڵام چونكە كەس هەڵنەستا، لە قسەكەی بەردەوام بوو و گوتی:

سەربازینە، من دان دەنێم کەوا لەحاڵەتی پابەند نەبووندا پیاوم دارکاری کردوون. جۆرە خەڵکێک هەبوون ژیانیان بە ئێوە رزگار کرا، لە ریزەکاندا پێشڕەوییان دەکرد و لەکاتی پێویستدا شەڕیان دەکرد. بەڵام ئەوانەی کە شوێنەکانیان بەجێ هێشت و رایان کرد تاکو بەشیان لە تالآن و دەسکەوت زیاد بکەن، ئەگەر هەموو بەم جۆرە رەفتارمان کردبایە ئێستا هەموومان راماڵدرابوین.. هەروەها ئەگەر پیاوێک ورەی بەردابێت و نەیویستبێ بەرەنگاری دوژمن بێتەوە و خۆی بەدەستەوە دابێت. من هەم خەڵکم دارکاری کردووە و هەم تۆبزیم کردووە کە لە رێپێواندا بەردەوام بن. ئەوە چونکە جارێک لە بەفرەکەدا چاوەڕێی هەندێک پیاوم دەکرد تا شمەکیان تێک دەنێن، هەستم کرد قاچم بەحاڵ دەجووڵێتەوە. ئیتر هەر کەسێکم دیتبێ تەمبەڵی کردبێت، من بە پاڵ دەمخستە سەر رێگە. گەڕان و جووڵە لەشی پیاو بە گەرمی رادەگرن و قاچیشی نەرم دەکەن. بەڵام دانیشتن خوێنی دەوەستاند و پەنجەکان سڕ دەبوون، وەک دەزانن زۆر کەس تووش ببوون.. ئەگەر کەسێک بەجێ مابایە و تەمبەڵیی کردبایە، ئێمەشی هێواش دەکردەوە.. من مستم لە یەک- دوو پیاو داوە، بەڵام ئەمە بۆ ئەوە بووە کە نێزە ڕمبی دوژمنی نەگاتێ. ئێستا وا لە شێنەییدان و دەرفەتیان هەیە داد بدرێن. بەڵام ئەگەر کەوتبانە بەر دەست دوژمن، ئایا داد دەدران؟.. مەسەلەکەی من زۆر ئاسانە، ئەگەر یەکێکم سزا دابێت، بۆ چاکەی خۆی بووە. کەواتە دەبێ هەمان سزا بدرێم کە باوانێک لە منداڵی خۆیان دەدەن، یاخۆ بەرێوەبەری خوێندگایەک لەگەڵ خوێندکاراندا. دکتۆریش بەهەمان شێوە چەقۆ و ئاسنی داغ لەگەڵ نەخۆشەکان بەکار دێنێت. دەنا ئەگەر ئێوە وا دەزانن کە کەسایەتییەکی ئێسکگرانم هەیە! کەواتە تکا دەکەم ئەمەش رەچاو بکەن کەوا ئێستا لەچاو ئەوسا باوەڕم بەخۆم زۆرترە و لەچاو ئەوسا قەڵەوترم و شەرابێکی زۆرتریش دەخۆمەوە، واش هەر کەس دارکاری ناکەم. چونکە ئێستا وا لە هەوایەکی خۆشدان،

بەڵام هەرهەندە رەشەبا هەڵی کرد و دەریا بەجووڵە هات، دیتووتانە چۆن کەشتیوان لەسەر یەک سەربادان لە پیاوەکانی تووڕە دەبێت. هەمان شت سوکانچی لەگەڵ پیاوانی خۆی دەکات. ئەمەش چونکە لەکاتی ئەوهادا بچووکترین هەڵە دەبێتە مایەی تووڕەکردنی هەموو کەسێک. ئێوەش دانتان بەوە نا کەوا دارکاری کردنی ئەم پیاوە بەجێ بووە.. ئێوە بە شمشێرەوە لەتەنیشتم بوون و دەتانتوانی فریای بکەون بەڵام لەراستیدا نە بەهانای چوون و نە دەستان لە سزادانی کەسانێک وەردا کە بە نارێکی رەفتاریان دەکرد. بەم چاوپۆشییە بەدترین نیشانەی بێباکیتان دیار خست.. باوەڕم وایە ئەگەر تەماشا بکەن دەبینن ئەو کەسانەی کە ئەوسا رەفتاریان باش نەبوو، ئێستا تەحەممول ناکرێن. بۆیسکۆس، بۆکسەرە تێسالییەکە، بەنموونە وەربگرن. لە کاتی خۆیدا سترانێکی هەڵبەست[٣] گوایە هەندە نەخۆشە قەڵغانەکەی پێ هەڵنەدەگیرا. کەچی ئێستا کۆمەڵێک خەڵکی کۆیتۆرای رووت کردووە. ئێوە ئەگەر تێگەیشتوو بن، دەبێ بەپێچەوانەی سەگە دڕەکان رەفتاری لەگەڵدا بکەن. سەگی دڕ بە رۆژ دەبەسترێنەوە و بەشەو بەرەڵڵا دەکرێن. بەڵام ئەمانە دەبێ بەشەو ببەسترێنەوە و بەڕۆژ بەرەڵڵا بکرێن. زینۆفۆن بەردەوام بوو: من سەیرم پێ دێ کەوا لەمەڕ مندا دەستدرێژی و سزاکانتان لەبیر ماوە کەچی کە لەو سەرمایەدا یارمەتیم داون، یان کە دوژمنم دوور خستۆتەوە، یان کە یارمەتیی نەخۆشەکانم داوە، کەس ئەوانەی لەبیر نەماوە. ئەو کاتانەشتان لەبیر نەماوە کە لەبەر کردەوەیەکی باش ستایشی یەکتانم کردووە یان ئەوپەڕی رێزم لە سەربازێکی بچووک ناوە. شەرافەتمەندی و شادمانی لەوەدان کە کارە باشەکانی کەسێکمان لەیاد بێت نەک کارە بەدەکانی.

ئەوجار خەڵکەکە هەستانەوە و کارە باشەکانیان گێڕایەوە، ئەنجامی کۆتاییش بەدڵی هەمووان بوو.

---

(3) He made a great song about being too ill to carry his shield.

بابەتی شەشەم

ڕێپێوان بەرەو بۆسفۆر

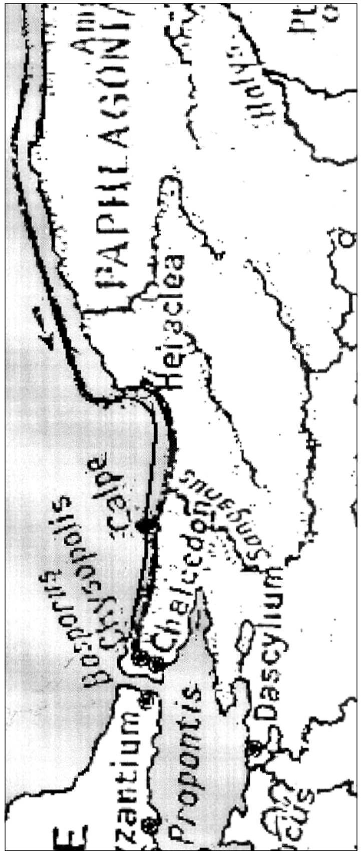

چاپتەر ١

زینۆفۆن پایەی سەرلەشکر ڕەت دەکاتەوە

لە پافلاگۆنیا ئەو ماوەیان بە راو و بە راوەڕووت بەسەربرد. خەڵکی پافلاگۆنیاش زیرەک بوون، دەیانزانی چۆن دواکەوتووەکان راو بکەن. بەشەو زەبریان لە ڕەشماڵەکانی پێشەوە دەوەشاند، ئیتر رقایەتییەکی تیژ لە هەردووک لا پەیدا ببوو.

کۆریلاس، فەرمانڕەوای پافلاگۆنیا، باڵوێزێکی بۆ یۆنانییەکان نارد، ئەوانە ئەسپ و پۆشاکی باشیان هەبوو. گوتیان کۆریلاس ئامادەیە ڕێک بکەوێت کە هیچ لایەنێک زیان بەوەی دیکە نەگەیێنێت. وەرامی جەنەراڵەکان ئەمە بوو کە دەبێ مەسەلەکە لەگەڵ لەشکر باس بکەن. مێوانداری و مامڵەتێکی زۆر باشیان لەگەڵدا کرد، گوتیان لێی دەوەشێتەوە.

پاش ئەوەی چەند گایەکیان کردە خێر و قوربانی، خوانەیەکی باش ساز کرا، هەروەها لەسەر قەنەفەی نزم دانیشتن و بە قۆچی گا شەرابیان خواردەوە. کە شەراب خورایەوە سروودی پاییێن خوێندرا.. دوو پیاوی تراکی تاقمە زرێی تەواویان لەبەردا بوو هەستان بە شمشاڵەوە سەمایان کرد. وەکو سەمای جەنگ پازیان دەدا و شمشێریان رادەوەشاند. لەکۆتاییدا یەکیان شمشێری لەوەی دیکە دا، ئەمەش خۆی مراند. مێوانە پافلاگۆنییەکان هاواریان کرد و، پیاوەکانی دیکە شمشێرەکەیان لێ ستاند و ئەویش بە خوێندنی هۆنراوەی سیتالیسەوە دەرچوو. ئینجا هەندێک

تراکی پیاوە کەوتووەکەیان هەڵگرتەوە وەک بڵێی مردووە، لە راستیشدا هیچ زیانێکی پێ نەگەیشتبوو. پاش ئەمە، هەندێک ئێنیایی و مەگنیسی بە تاقمە زرێوە هەستان. سەمایەکیان کرد پێیان دەگوت سەمای جووتیار[١].

پیاوێک دانیشت و دەستی پێ کرد تۆو بوەشێنێت، گوایە گاسنی لە گاجووت بەستبوو، جووتی دەکرد و چاوی دەگێڕا. ئینجا دزێک هات، کە جووتیارەکە دیتی یەکسەر چەکی هەڵگرت کە بەرگری لە گاجووت و گاسنەکە بکات (نمایشەکە لەگەڵ ئاوازی شمشاڵ دەکرا). لەکۆتاییدا دزەکە جووتیارەکەی لەگەڵ گاسنەکە بەستەوە. هەندێک جاریش بەوە کۆتایی دەهات کە جووتیارەکە دزەکەی دەگرت.

پاش ئەمە پیاوێکی میسیایی دوو قەڵغانی بچووکی پێبوو، هاتە پێش و سەمای کرد. جارێک وای دەنواند گوایە دوو کەس پەلاماری دەدەن، جارێکیش وای لە قەڵغانەکان دەکرد وەک بڵێی دوو کەس شەڕ دەکەن، هەندێک جاریش تەقڵەی لێدەدا. شتێکی جوانی نمایش کرد. لە کۆتاییدا سەمای فارسیی کرد. قەڵغانەکانی پێکدا دەدا و کڕنووشی دەبرد و بە پاز هەڵدەستایەوە. هەمووش بە شمشاڵەوە دەکرا.

پاش ئەمە، هەندێک مانتینی و ئەرکادی هەستانەوە، جوانترین بەرگ و زرێیان پۆشتبوو. بە ئاوازی شمشاڵ و ریتمی جەنگی هاتنە پێش. سروودی پاییێنیان خوێند و سەمایەکیان نمایش کرد کە بە ڕێوڕەسمی دینی دەچوو.

میوانە پافلاگۆنییەکان شاگەشکەی ئەمە بوون کە ئەو هەموو سەمایانە بە بەرگی جەنگییەوە بکرێن. پیاوە میسییەکە کە دیتی ئەم سەمایەیان

(١) نووسراوە Sower's dance هەم بەواتای جوت کردن و هەم بەواتای کێردی گاسن دێت. ئیتر نازانم ئەسڵە یۆنانییەکە چۆن بووە.

بەدڵە، روخسەتی لە برادەرێکی خۆی خواست کە سەماکارە کچەکە بێنێ. جا جلێکی جوانی لەبەر کرد و قەڵغانێکی بچووکی دایێ، کچەکە سەمای پیرهیک Pyrrhicی نمایش کرد. لێرەدا چەپڵە و ستایشێکی گەورە کرا.. پافلاگۆنییەکان پرسیاریان کرد ئایا ئافرەتیش لەشەڕدا بەشدار بوونە؟. یۆنانی وەرامیان دایەوە کە ئەم ئافرەتە شای لە ئۆردووگاکە دەرپەڕاندووە. بەمە، رابواردنی ئەو شەوە کۆتایی هات.

رۆژی دواتر باڵوێزەکە بانگ کرا و پێیان راگەیاند کە پێشنیازەکە پەسند کراوە، کەوا هیچ لایەک خراپە نەکات. ئەوسا باڵوێز رۆیشتەوە.

کەشتی زۆر ببوون، یۆنانی سوار بوون و شەو و رۆژێک بەدەریادا رۆیشتن، بایەکی هەموار دەهات و پافلاگۆنیایان خستبووە لای دەستە چەپیان. رۆژی دواتر گەیشتنە هێراکلێ.. خەڵکی سینۆپ لە ناوچەی پافلاگۆنیا دەژیان کە کۆلۆنییەکی میلەتۆسە. ساڵانە دیاریی برادەرانە بۆ یۆنانییەکان دەنێرن لە ٤٠٠٠ سەتڵە گەنمی خواردن و ٥٠٠ گۆزە شەراب.

خیریسۆفۆس هاتەوە. سەربازەکان وایان زانی شتێکی پەیدا کردووە، بەڵام هیچ. تەنیا نامەیەکی لە ئەناسیبیۆس، ئەدمیراڵە سپارتیەکە، هێنابوو و هەندێک سپارتی لەگەڵ بوو کە پیرۆزباییان لە لەشکرەکە کرد لە نامەکەدا ئەناکسیبیۆس بەڵێنی دا کە ئەگەر لە یۆکسین دەرباز بن، پارەیان بداتێ.

یۆنانی پێنج رۆژ لەوێ مانەوە. کە هەستیان کرد وا لە یۆنان نزیک بوونەتەوە، مەراقیان گرت کە بە دەستی بەتاڵ نەچنەوە ماڵێ. بیریان کردەوە کە ئەگەر سەرلەشکرێکی کاتی هەڵبژێرن ئەوسا لەم حاڵەی ئێستا باشتر سوود دەبینن کەوا رابەرایەتییەکە بەشبەش کراوە. چونکە ئەوسا نهێنییەکان بەشێوەکی ئاسانتر دەشاردرێنەوە و ئەگەر پێویستیان بە کارێکی خێرا هەبایە، ئەوسا بەبێ کۆنفرانس و زۆرینەی دەنگ رەفتاریان دەکرد.

کە بیریان لەم مەسەلە کردەوە خەیاڵیان بۆ زینۆفۆن چوو، کاپتنەکان چوونە لای و هەر یەک هەستە باشەکانی خۆی دیار خست و خەریک بوو رازیی بکەن کە ببێتە سەرلەشکر.. زینۆفۆن لەلایەکەوە حەزی دەکرد بیکات. ئەمەشی گوت کە ئەگەر بیکات ئەوسا ناوبانگی لەچاو برادەرەکانی گەورەتر دەبێت و لە ئەسینا ناوی دەناسرێت و رەنگە بتوانێ قازانج بە لەشکرەکە بگەیێنێت. ئەم شتانە وایان کرد حەزی بچێتە پایەی سەرلەشکر. ئەمەشی دەربڕی کە کەس پاشەڕۆژی بەکەس ناخوێندرێتەوە، مەترسی هەیە کە رەنگە ئەم ناوبانگەی ئێستاشی لەسەر دابنێت و هەموو بە فیڕۆ بچێت.. ئەم دوودڵییە وای لێ کرد مەسەلەکە بخاتە بەر دەستی خواوەندەکان. هەستا دوو قوربانی پێشکەش بە زیۆسی پاشا کرد، ئەوەی کە نیشانە ئاسمانییەکان لە دەلفی دیاریان خستبوو کە دەبێ زیۆس ئەم خواوەندە بێ کە پرسی پێ بکات. بیریشی کردەوە کە هەر ئەم خاوەندە بووە ئەو خەونەی پێشان دا کاتێ کە لە لەشکردا گەیشتە پایەی بەرپرسێتی. ئینجا ئەوەشی بەبیر هاتەوە کە دەچوو بۆ ئەفسووس تاکو بە کۆڕشی بناسێنن، لەلای راست بازێک بانگی کرد. بازەکە هەڵنیشتبوو و ئەو فاڵگرەی کە لەگەڵی بوو گوتی ئەمە نیشانەی شتێکی مەزنە دوور لە شکۆداری و لە شتی ئاسایی، بەڵام پێشبینیی ئەوەشی کرد کە دەردەسەرییەکی زۆری لەپێشە. چونکە هەندێک باڵندە پەلاماری بازەکەیان دەدا. ئەوەشی گوت کە نیشانەکان سامانێکی گەورەیان دیار نەخستووە چونکە بازەکە هەر بە باڵەفڕە هەندێک خۆراکی دەست دەکەوت.

کە زینۆفۆن قوربانییەکەی کرد، خواوەندەکان بەئاشکرایی رایان گەیاند کە نابێ پایەیەکی بەرزتر داوا بکات و ئەگەر هەڵبژێردرا، دەبێ رەتی بکاتەوە. ئەمەش کۆتایی بە مەسەلەکە هێنا.. هەرچۆنێک بێت، لەشکر کۆبوونەوە و هەرکەس بەلای ئەو کەسەدا قسەی کرد کە باوەڕی پێبوو. کە بڕیار درا، ناوی زینۆفۆنیان دانا. دیاریش بوو ئەگەر دەنگدان کرابایە

زینۆفۆن هەڵدەبژێردرا، کەچی زینۆفۆن هەستایەوە ئەم قسانەی کرد: من وەکو هەرکەسێک بەم شەرەفە گەورە شادم. سپاستان دەکەم و هیوام وایە خواوەندەکان توانام بدەن کە چاکەتان بدەمەوە. بەڵام نە بە چاکەی ئێوە و نە بە چاکەی خۆمی دەزانم کە بکرێم بە سەرلەشکر لەکاتێکدا کە یەکی سپارتی بۆ ئەم پایە هەبێت. چونکە ئەگەر پێویستیتان بە یارمەتی بوو، ئەوسا بەئاسانی ناکرێ. هەروەها باوەڕم وایە کە من لەم پایەدا ئاسوودە نابم. من باش دەزانم کە سپارتا جەنگیان دژبە وڵاتی من رانەگرت تا وایان کرد کە هەموو شارەکە دان بنێن کە سپارتی دەسەڵاتیان لەسەر وان و لەسەر هەموو یۆنانە. کە دانیان بەمە نا ئەوسا جەنگیان راگرت و هیچی تر شارەکەیان گەمارۆ نەدا. جا ئەگەر ئەم راستییانە بزانم، ئەوسا ناوم بەوە دەروات کە من ئەو کاتەی کە توانیومە، یەکسەر سووکایەتیم بە بەهای وان کردووە. سەیریش نابێت کە زوو بەهۆشم بێننەوە.. سەبارەت بە بۆچوونی ئێوە کە هەبوونی یەک سەرلەشکر باشترە لە هەبوونی کۆمەڵێک فەرماندە، دڵنیا بن کە ئەگەر یەکێکی دیکە هەڵبژێرن من نابمە مایەی کێشە و گرفت. باوەڕم وایە کە لەکاتی جەنگدا هەرکەس ئاڵۆزی بۆ سەرکردەکەی دروست بکات، ئەم کەسە ئاڵۆزی بۆ خۆی دەنێتەوە. لەلایەکی دیکەوە، ئەگەر من دامەزرێم ئەوسا سەیرم پێ نایەت کە خەڵکێک پێی قەڵس بن، هەم بە پایەکەی من و هەم بە هەڵوێستی ئێوە.

پاش ئەم گوتارە خەڵکێکی زۆرتر هەستانەوە و داوایان لێ کرد قەبوڵی بکات. ئاگاسیاسی ستێمفاڵی گوتی کە ئەمە رایەکی پووچە و پرسیاری کرد: باشە، ئایا سپارتییەکان بەوەش تووڕە دەبن کە ئەگەر خەڵکێک بۆ نانی ئێوارە یەکی سپارتیان نەکردە سەرپشک؟ ئەگەر ئەوهایە کەواتە ئێمەی ئەرکادی بۆمان نییە رابەرایەتیی تیپێکیش بکەین.. لێرەدا هەموو بەهاوار پشتی ئاگاسیاسیان گرت.

زینۆفۆن هەستی کرد کە نابێ مەسەلەکە ئەوها بەجێ بێڵێ، بۆیە چووە پێشێ و گوتی: برادەرینە، بۆ ئەوەی خاترجەم بن، سوێند بە هەموو خواوەند و خواەندومەکان دەخۆم هەر کە زانیم بیر لە چی دەکەنەوە قوربانیم پێشکەش کرد بۆ ئەوەی بزانم کە ئایا رابەرایەتی قەبووڵ بکەم یان نا؟. خواوەندەکان زۆر بە رۆنی لە دیمەنی گۆشتەکە دیاریان خست (هەندە رۆن و ئاشکرا بوو کەوا کەسێکی نەزانیش تێی دەگەیشت) کە نابێ فەرماندەیی تاکانە قەبووڵ بکەم.

ئیتر خیریسۆفۆسیان هەڵبژارد، پاش ئەوەی هەڵبژێردرا ئەم قسانەی کرد: سوڕ بزانن کە ئەگەر یەکێکی دیکەتان هەڵبژاردبایە، من دژایەتیم نەدەکرد. هەرچۆنێک بێت، ئێوە چاکەتان لەگەڵ زینۆفۆن کرد کەوا ئەمتان هەڵنەبژارد. چونکە دێسکیپوس نیازی هەبوو تا پێی بکرێ لەبەرچاوی ئەناکسیبیۆس رەشی بکات و من هەر خەریک دەبووم وسکتی بکەم. دێکسیپوس گوتی زینۆفۆن وای پێ باش نەبووە رابەرایەتی لەشکرەکەی کلێرخۆس بە هاوبەشی لەگەڵ خۆیدا بکات چونکە دێکسیپوس سپارتییە. کەچی پێی خۆش بووە بە هاوبەشی لەگەڵ تیماسیۆن بیکات، چونکە ئەم داردانییە. جا کە ئێستا منتان هەڵبژارد، منیش خەریک دەبم کە خزمەتتان بکەم.. ئامادەبن، سبەینێ ئەگەر هەواکە باش بوو، سواری دەریا دەبین. رێگەمان بەرەو هیراکلییە و کە گەیشتینە وێ، ئەوسا باسی گشت مەسەلەکان دەکەین.

چاپتەر ٢

لەشکر دەبێتە سێ بەش

ڕۆژی دواتر بەدەریا کــــەوتن و بۆ دوو ڕۆژ بـایـەکی هەمـــــواری دەهات بەدرێژایی لێواری جاسۆن. دەڵێن گوایە ئارگۆ Argo لێرە کوژراوە. زارکی ڕووبارەکانی تێرمۆدۆن و ئیریس و هالیس و پارتینیۆس لەوێ بوون. پاش ئەوەی لە پارتینیۆس تێپەڕین گەیشتنە هێراکلیێ، شارێکی یۆنانی و کۆلۆنییەکی مێگارا Megara یە لە وڵاتی ماریاندینییەکاندا (Mar-yandyni).. کەشتییەکانیان لە نیمچە دوورگەی ئاخەرووسیاAcherusia هێشتەوە، ئەم نیمچە دوورگەی کە هێرکوڵ چووەتە جیهانی ژووروو بۆ ئەوەی سێربەڕوس Cerberus بێنێت. نیشانەکانی گەشتەکەی هێرکوڵ لەوێ مابوونەوە کە قووڵاییەکەی چارەکە میلێک دەبوو.. خەڵکی هێراکلیێ دیاریی برادەرایەتییان نارد بریتی بوو لە ٤٠٠٠ ستڵە جۆ، ٢٠٠٠ گۆزە شەراب، ٢٠ گا و ١٠٠ بەرخ.

لەم ناوەدا ڕووبارێک هەبوو بەناوی لیکۆس کە ٢٠٠ پێ بەرین بوو بەنێو دەشتاییەکەدا دەڕۆیشت. لێرەدا سەربازەکان کۆنگرەیەکیان بەست بۆ ئەوەی بزانن ئایا گەشتەکەیان لە یۆکسین ڕا بەزەمین یاخۆ بەدەریادا تەواو بکەن؟.

یەکێ ئاخەیی ناوی لیکۆن بوو هەستایەوە و ئەم قسانەی کرد: برادەران، من سەیرم پێ دێت کە جەنەراڵەکان پارە نادەن تا خۆراک بکڕین. ئەم بەشە خۆراکەی کە پێمان گەیشت بەشی سێ ڕۆژ ناکەن، دەبێ خۆراک بۆ خۆمان

پەیدا بکەین. بۆیەش دەبێ داوا لە خەڵکی هێراکلیێ بکەین ٣٠٠٠ ستاتەری سیزیکۆس[٢] بنێرن.

یەکی دیکە گوتی: دەبێ بەلانی کەم ١٠,٠٠٠ بێت و پێویستە هەر ئێستا شاندێک بۆ ئەم مەبەستە بنێرین و بزانین چ وەرامێک دەدەنەوە تاکو بەگوێرەی وەرامەکە بجووڵێینەوە.. ئینجا ناوی شاندەکەیان دانا. پێش هەمووان خێریسۆفۆس چونکە سەرلەشکر بوو، ئینجا هەندێک کەس ناوی زینۆفۆنیان دانا. خێریسۆفۆس و زینۆفۆن هەردووکیان دژی پێشنیازەکە بوون چونکە باوەڕیان دەکرد کە نابێ هێز دژبە شارێکی یۆنانی بەکار بێنن. جا لەبەر ئەوەی هەردووک لارییان هەبوو، سەربازەکان لیکۆنی ئاخەیی، کالیماخۆسی پەرهاسیا و ئاگاسیاسی ستێمفالی دادەنێن. ئەوانە چوون بۆ هێراکلیێ و بڕیاری لەشکرەکەیان پێ گەیاندن. دەڵێن لیکۆس هەندێکیش هەڕەشەشی کردبوو. خەڵکی هێراکلیێ وەرامیان دایەوە کە مەسەلەکە باس دەکەن، ئینجا یەکسەر هەموو شمەکیان لە دەرەوە هێنا بۆ نێو شوورەکانی شار و دەروازەکان قەپات کران و چەکدار لەسەر قەڵاتەکە ڕاسان.

دەرەنجام جەنەراڵەکانیان تۆمەتبار کرد کە پلانەکەیان تێک داوە، ئەرکادی و ئاخەیی کۆبوونەوەیەکی جودایان بەست. سەرکردەکانیان کالیماخۆسی پەرهاسیا و لیکۆنی ئاخەیی بوون. بۆچوونەکەشیان ئەمە بوو کە مایەی سەرشۆڕییە ئەگەر ئەسینییەک و سپارتییەک، کەوا هیچ تیپێکیان بۆ لەشکرەکە نەهێناوە، ڕابەرایەتی لەسەر پیلۆپۆنیزییەکان بکەن. ئەوان کارە سەختەکانیان ئەنجام داوە کەچی خێرەکە بۆ خەڵکی دیکە دەچێت، لە کاتێکیشدا کەوا ئەگەر خۆیان نەبان، ئێستا ئەوان بە زیندوویی نەمابوون. بەشی دیکەی لەشکرەکە بەحاڵ جێ دەستیان هەبوو (لەڕاستیشدا پتر لە نیوەی لەشکرەکە ئاخەیی و ئەرکادی بوون) جا گوتیان

(٢) Staters of Syzicus دیارە جۆرە دراوێکی بەنرخ بووە.

ئەگەر هۆشیان هەبێت، دەبێ جەنەراڵ بۆخۆیان هەڵبژێرن و بەجودا رەفتار بکەن تاکو سوودێکیان بۆ خۆ هەبێت.

ئەمە بوو کە بڕیاریان لەسەر دا. ئەو ئەرکادی و ئاخەییانەی کە لەژێر فەرماندەیی خیریسۆفۆس و زینۆفۆندا بوون بەجێیان هێشتن و رەگەڵ وان کەوتن و ١٠ جەنەراڵیان هەڵبژارد کە دەبێ بە پێی بڕیاری گشتی بڕۆن. بەم جۆرە، رابەرایەتی خیریسۆفۆس پاش شەش- هەفت رۆژێک کۆتایی هات.

زینۆفۆن نیازی هەبوو رەگەڵیان بکەوێت چونکە بە ئاسوودەتری زانی بەتەنیا نەڕوات، بەڵام نیۆن پێی سەلماند کە لەگەڵ وی بڕوات. لە خیریسۆفۆسی بیستبوو کەوا کلێندەر، حوکمڕانی بیزەنتیۆم، پێی گوتووە کە بە هەندێک کەشتیی بچووکەوە دێت بۆ بەندەری کالْپ Calp ئیتر ئەم ئامۆژگارییەی بە زینۆفۆن گوت بەمەرجێکی کە بەکەس نەڵێ، چونکە هەر خۆیان و سەربازەکانیان ئەو گەشتە دەکەن بۆ ئەوەی لە یۆکسین دەرباز بن.. خیریسۆفۆس بەم رووداوانەی دوایی زویر ببوو، بە زینۆفۆنی گوت با بەئارەزووی خۆی بکات. زینۆفۆن هێشتا حەزی دەکرد لەشکرەکە پەرت نەبێ، کەچی کە قوربانیەکی کرد بەنیازی کە بزانێت ئایا لەگەڵ سەربازەکانی ئێرە بمێنێت، یاخۆ هەموویان بەجێ بێڵێ؟ خواوەندەکان دیاریان خست کە دەبێ لێرە بمێنێت.. بەم پێیە، لەشکر بوو بەسێ بەش، ئەرکادی و ئاخەیی ٤٠٠٠ کەس دەبوون، یەک پارچە هۆپلیت. ئینجا ١٤٠٠ هۆپلیت لەگەڵ خیریسۆفۆس بوون سەرباری ٧٠٠ پەلتاستی تراکی کە لەکاتی خۆیدا کلێرخۆس هێنابوونی. ئەوجار لەگەڵ زینۆفۆن ١٧٠٠ هۆپلیت و ٣٠٠ پەلتاست هەبوون. زینۆفۆن تاکە کەسێک بوو هێزی سوارەی هەبێت کەوا ٤٠ سوارێک دەبوون.

ئەکاردییەکان کەشتی لە هێراکلێ پەیدا دەکەن و دەردەچن بەنیازی ئەوەی کە بەسەر بیزەنتیۆم دادەن و تا بکرێ تاڵان لەگەڵ خۆیان بەرنەوە،

گەیشتبوونە بەندەری کاپڵ لە شوێنێک لە ناوەندی تراکیادا. خیریسۆف لە شاری هێراکلێ بە رێگەی زەمینی بەنێو وڵاتی هیراکلێیەکاندا رۆیشت. کە سنووری پەڕییەوە بۆ تراکیا ، لەوێ را بەدرێژایی لێوارەکە رۆیشت، لەوێ نەخۆش کەوت. زینۆفۆن هەندێک کەشتیی دابین کرد و لەنێوان تراکیا و هەرێمی هێراکلێ دابەزی، لەوێش را بە رێگەی زەمینی رۆیشت.

چاپتەر ٣

زینۆفۆن ئەرکادییەکان رزگار دەکات

چارەنووسی هەر بەشێک بەم جۆرە بوو. ئەرکادییەکان بەشەو گەیشتنە بەندەری کاپڵ و بەسەر یەکەم لادێیان دادا کە سی میل لە لێوارەکە دوور بوو. کە رۆناکایی پەیدا ببوو، هەریەک لە فەرماندەکان هێزێکی بەرەو گوندێک برد. ئەگەر گوندی گەورەبان، هێزەکانیان تێک دەکردەوە و پێکەوە هێرشیان دەکرد. هەروەها بنکەیان لەسەر گردێک دانا تا ببێتە مەڵبەندی کۆبوونەوەیان وە لە ئەنجامی هێرشی کتوپڕدا، هەندێک یەخسیر و گارانیان دەست کەوت.. بەڵام ئەو تراکییانەی کە هەڵاتن خۆیان گرتەوە و هێزیان ساز کرد. هەروەها بەهۆی کەوا هێزی سووک بوون، توانییان لە دەستی هۆپلیتەکان دەرباز بن. کە خۆیان دەگرنەوە، پێشی پەلاماری هێزەکەی سیمیکرین دەدەن کە یەکێک بوو لە جەنەراڵە ئەرکادییەکان. ئەمانە خەریکی گەڕانەوە بوون بۆ سەر گردەکە و، تالانێکی زۆریان پێبوو. تا ماوەیەک توانییان قونەشەڕ بکەن بەڵام کە گەیشتنە سەر جۆبارێک، تراکییەکان رایان ماڵین و زۆریان لێ کوشتن، یەک لەوانە خودی سیمیکریس.. سەبارەت بە تیپەکانی دیکەی ئەم ١٠ جەنەراڵە، تیپەکەی هێگەساندەر تەنیا هەشت کەسی ما، یەک لەوانە هێگەساندەر بوو کە هەڵات. تیپەکانی دیکە، هەندێک بەبێ کێشە و هەندێکیان پاش شەڕی سەخت یەکتریان گرتەوە.

پاش ئەم سەرکەوتنە، تراکییەکان هێزەکانیان لەیەک شوێن کۆکردەوە و

بەری بەیانی بە باوەڕێکی توندەوە دەوری گردەکەیان گرت. سوارە و پەلتاست لە گشت لایەکەوە دەهاتن کەوا لە پەلاماردانی یۆنانییەکاندا خۆیان ئاسوودە بوون چونکە یۆنانییەکان یەک تیرەنداز و رمبهاوێژ و سوارەیان نەبوو. دەبایە بەغار بڕۆن تاکو بتوانن چەکەکانیان بەکار بێنن و تا ئەوان دەجوولانەوە، تراکییەکان زوو دەکشانەوە و پەلاماری لایەکی دیکەیان دەدا. لایەک برینداری زۆر بوو، لەلایەکەی دیکە یەک برینداری نەبوو. ئەنجام ئەوە بوو کە یۆنانییەکان توانای جووڵەیان نەما، تەنانەت لە سەرچاوەکانی ئاویش دابڕان.. لەم بارە سەختەدا داوای گفتوگۆیان کردبوو، لەسەر چەند خاڵێک پێک هاتبوون بەڵام کە ئەرکادییەکان داوای یارمەتییان کردبوو، گفتوگۆ هەڵوەشایەوە. ئیتر ئەرکادییەکان ئەوهایان بەسەر هات.

لەو میانەدا خیریسۆفۆس بە ئاسودەیی بە لێوارەکەدا چوو تا بەندەری کاپڵ. زینۆفۆن بە رێگەی زەمیندا چوو، سوارەکانی تووشی هەندێک پیرەمێردی ناوچەکە بوون، بۆ زینۆفۆنیان هێنان. کە پرسیاریان لێ کرا ئایا هەواڵی لەشکرێکیان بیستووە؟ گوتیان وا لەسەر گردێک چوار دەوریان گیراوە. زینۆفۆن ئەم پیاوانەی دەستبەسەر کرد تاکو لەکاتی پێویستدا بەکەڵک بێن. پاسەوانی دانا و کۆبوونەوەیەکی بە سەربازەکان کرد بەم جۆرە: سەربازینە، هەندێک لە ئەرکادییەکان کوژراون و ئەوانی دیکە لەسەر گردێک گەمارۆ دراون. بەڕای من ئەگەر ئەوان قەڵاچۆ بکرێن، بەرانبەر دوژمنێکی ئەوها باوەڕ بەخۆ، ئاسوودەیی بۆ ئێمەش نامێنێت. باشترین شت ئەوەیە کە بەهانایانەوە بچین تاکو ئەگەر لەوێ مابن، لەپاڵ ئەواندا شەڕ بکەین و بەتەنیا نەمێنین. دەربازبوونمان بە هیچ لایەکدا نییە. رێگەی گەڕانەوەش بۆ هێراکلێ و رێگەی بەرەو خریسۆپۆلیس دوور و درێژن و دوژمنیش نزیکن. کورتترین رێ بۆ بەندەری کاپڵ دەڕوات کە رەنگە خیریسۆفۆس گەیشتبێتە وێ. رەنگە بڵێین ئاخر کەشتیمان نییە کە

سوار بین و خۆراکمان نەماوە. بەڵام گریمان گەمارۆدراوەکان کوژران، ئەوسا ئەرکەکەمان لە بەندەرەکەدا قورستر دەبێت لەچاو ئەوەی کە هەر ئێمە و خێریسۆفۆس بیکەین. نەخێر، یان بە سەربەرزی دەمرین و یان ئەوەتا کاری مەردانە بە رزگارکردنی چەند یۆنانییەک ئەنجام دەدەین. رەنگە خواستی ئاسمان ئێمەی گەیاندبێتە ئێرە بۆ ئەوەی چەند لووتبەرزێک، ئەوانەی کە خۆیان بە شارەزا دەنواند، ئەوانە سەرشۆڕ بکرێن و بۆ ئەوەی ئێمە، کە بەبێ پرسی خواوەندەکان دەستمان لەم گەشتە نەدا، ئێمە سەربەرز بین.. ئێستا دەبێ بەدوام بکەون و هەمیشە وریا بن تا فەرمانەکان بەجێ بگەیێنن. تا ئێوارە دەڕۆین، ئەوسا ئۆردووگا دادەکوتین. لەکاتی ڕێپێوانیشدا با تیماسیۆن و سوارەکانی لەپێشمان بڕۆن، چاویان لە رێگە بێت.

پاش ئەم گوتارە بەرەو پێشی بردن. باڵەکانی هێزەکەی ئاواڵە کرد و پەلتاستە لەشسووکەکانی دەنارده سەر بەرزاییەکان. فەرمانی دا ئاگر لە هەموو شتێک بەردەن. سوارەکان لەسەر بەرزایی و لەسەر باڵەکاندا هەموو شتێکیان سووتاند. تەنێ هێزە سەرەکییەکەش هەمان شتیان کرد وەک ئەوە بوو لەشکرێکی زل بەڕێوە بێت.

کە کاتی خۆی هات، بەسەر گردێک هەڵگەڕان و رەشماڵیان هەڵدا. ئاگری ئۆردووگای دوژمن چوار میل دوور بوو، ئەوانیش ئاگرێکی زۆریان هەڵگیرساند. کە نان خورا، فەرمان درا ئاگرەکان بکوژێننەوە. شەو پاسەوانیان بڵاو کردەوە و بەیانی زوو بەشێوازی جەنگی ریزیان بەست و پێشڕەوییان کرد. سوارەکان زووتر گەیشتنە سەر گردەکە، نە دۆستی لێ مابوو نە دوژمن. ئەوەی دیتیان تەنیا هەندێک ژن و منداڵ و پیرەمێرد بوون لەگەڵ هەندێک مەڕ و گا بەجێ مابوون. سەرەتا تێنەگەیشتن چ رووی داوە بەڵام کە پرسییان، گوتیان تراکییەکان بەشەو کشاونەوە و دواتر یۆنانییەکانیش بەلایەکدا رۆیشتوون کە نایزانن.

کە پیاوەکانی زینۆفۆن ئەمەیان بیست، جەمە نانێکیان خوارد و زوو بەرێ کەوتن تاکو لە بەندەری کاپڵ پێیان رابگەنەوە. لە رێگەدا شوێنپێی ئەرکادییەکانیان دەدیت و کە گەیشتنەوە یەک، پێک گەشانەوە و بەچەشنی برادەر بۆ یەکتر چوون. ئەرکادییەکان لە پیاوەکانی زینۆفۆنیان پرسی بۆچی ئاگرەکانتان کوژاندەوە؟. کە ئەوەمان دیت وا تێگەیشتین کە بەشەو هێرش دەکەن. دیارە دوژمن بەهەمان شێوە تێی گەیشت، هەر ئەو کاتەش بوو کە چۆڵیان کرد. بەڵام کە ئێوە پەیدا نەبوون، وامان زانی بۆ دەریا کشاونەوە، ئیتر ئێمەش بڕیارمان دا کە بەجێ نەمێنین.

چاپتەر ٤

لەشکر دەبێتەوە یەک

ئاڵۆزی لە پەیداکردنی خۆراکدا

بۆ ئەو ڕۆژە ئۆردووگایان لەلای بەندەرەکە دانا. ناوچەکە پێی دەگوترا تراکیای ئاسیەوی، ئەو ناوچە دەگرێتەوە لە زارکی یۆکسین تا هێراکلیێ. کەشتییەکی کە بە پاڵەدەف (Row) بڕوات، لە بیزەنتیۆم تا هێراکلیێ ڕۆژێکی سەرلەبەر دەبات. لەو میانەشدا هیچ شارێکی یۆنانی و شاری هاوپەیمانی لێ نییە، تەنیا تراکی و بیسینی Bithynians. ئەمانەش ڕەفتاری باش لەگەڵ هیچ یۆنانییەک ناکەن ئەگەر بکەوێتە بەردەستیان.. بەندەری کاپڵ لەنیوەڕێی نێوان بیزەنتۆم و هێراکلێیە. پارچە زەقاییەکە هاتۆتە نێو دەریا و ڕۆخەکەی هەورازێکی زۆر تیژە. نزمترین ڕۆخی رووبەرەکەی ٢٠ فاتۆم دەبێت، گەردنی زەقایەکەش کە بە دەشتەکەی دەگەیێنێ ٤٠٠ پێ درێژە، پانتاییەکەش جێی ١٠,٠٠٠ کەسی لەسەر دەبێتەوە.

بەندەرەکە ڕاستەوخۆ لەژێر زەقاییەکەیە، ڕووی بەرەو خۆرئاوایە. کانیاوێکی باشی لێیە. داری سووتەمەنی و قەدە داری گەورە، کە بەکەڵکی دروستکردنی کەشتی بێن، لەوێدا زۆرن. چیا هەن لە دووری دوو میل. زەوییەکەش خاکێکی نەرمە بەبێ بەرد و شاخ و ڕووتەن و، تەنیشتەکان دارستانێکی چڕن بەدرێژایی دوو میل. هەروەها ناوچەکەی دەوروبەر زەنوێرە و کۆمەڵێک گوندی ئاوەدانی لێیە. گەنم و جۆ و کونجی و

هەنجیر و کۆمەڵێک دار میوە کە شەرابی باشیان دەدا و هەومو شتێکی لێ بوو تەنیا زەیتوون نەبێت.

وڵاتەکە ئەوها بوو، ئەوانە نەیانویست لە نزیک قەڵاتەکە دابەزن، نەبادا وا تێبگەن کە دەیانەوێ شارێک بۆخۆیان بدۆزنەوە. سەربازەکان بەهۆی سەرەڕۆیی ڕەگەڵ لەشکرەکە نەکەوتبوون بەڵکو ناوبانگی کۆڕشیان بیستبوو کە پیاوێکی بدەرە. هەندێکیان دەست و پاوەندیان لەگەڵ خۆ هێنابوو، هەندێکیشیان پارەیان لە شمەکی گەشتەکە خەرج کردبوو. هەندێکیشیان خزم و کەسیان بەجێ هێشتبوو بەئومێدی پارە چونکە دیتبوویان ئەوانەی لەگەڵ کۆرش کار دەکەن دەسکەوتی باشیان دەبێت. ئیتر کە ڕێگەی دووریان دەکوتایەوە بۆ یۆنان، ئەم هەستانەیان دەکرد.

لە بەرەبەیانی ڕۆژی دووەمدا پاش یەکگرتنەوەی دوو هێزەکە، زینۆفۆن قوربانیەکی کرد بە ئومێدی گەشتێکی لەشکرەکە بۆ دەرەوەی ئۆردووگا. مەسەلەکە ناچاری بوو دەبایە خۆراک پەیدا بکەن و مردووەکانیش بنێژن. کە نیشانەکان دیاردەی باشیان دا، ئەرکادییەکانیش لەگەڵی چوون.. تەرمەکان پێنج ڕۆژ بوو کەوتبوون ئیتر ئەوەیان پێ کرا کە کۆیان بکەنەوە و بە باشترین شێواز بیاننێژن و ئەوانەی نەدۆزرانەوە نیشانەی تایبەتییان بۆ دروست کردن. ئینجا گەڕانەوە بۆ ئۆردووگا، جەمێکیان خوارد و کردیانە شەو.

ڕۆژی دواتر لەسەر داوای کاپتنەکان کۆبوونەوەیەک بەسترا. ئاگاسیاسی ستێمفالی و هیەرۆنیمۆسی Hironimus ئاڵێین Alean بڕیارێکیان سەپاند کە لەمەو پاش هەرکەس پێشنیازی لەتکردنی لەشکر بکا دەبێ بکوژرێت و دەبێ لەشکر بگەڕێتەوە شێوازی پێشوو و کۆنە جەنەراڵەکان بگەڕێنەوە سەر کار.. لەم کاتەدا خیریسۆفۆس بەهۆی خواردنی دەرمانێک لەکاتی تادا مردبوو، ئیتر نینۆنی ئاسین جێی گرتەوە.

پاش سەپاندنی ئەم بڕیارە زینۆفۆن ئەم قسانەی کرد: سەربازەکان، وادیارە ناچارین گەشتەکە بە پێ تەواو بکەین چونکە کەشتی دەست ناکەون. دەبێ ئێستا دەست پێ بکەین، خۆراکمان نییە و ناتوانین لێرە گیر بین. لەم پێناوەشدا قوربانییەک دەکەینە خێر و ئێوەش دەبێ لەجاران ئامادەتر بن بۆ شەڕ، چونکە دوژمن باوەڕی بەخۆی پەیدا کردوە.

لەسەر دەستی فالگر ئەلیکسیۆنی ئەرکادی جەنەراڵەکان قوربانییەکیان گێڕا، سیلانۆسی ئەمبراکیا کەشتییەکی بەکرێ گرتبوو و گەڕابۆوە ماڵێ خۆی. قوربانییەکە بەنیازی گەڕانەوە بوو بەڵام نیشانەی باشی نەدا، ئیتر ئەو رۆژە پاڵیان دایەوە. هەندێک لەوانەی کە لە روویان هاتبوو بڵێن زینۆفۆن دەیەوێ شارێک بدۆزێتەوە، بە فاڵگرەکەیان گوت کە بڵێ نیشانە ئاسمانییەکان بەکەڵکی گەشتەکە نایەن. جا بەهۆی ئەوەی کە هەموو کەسێک بۆی هەبوو تەماشای قوربانییەکان بکات، زینۆفۆن هەندێک فاڵگرەوەی هێنا تەماشای کوشتەکان بکەن. ئەگەرچی سێ جار قوربانی کرا، بەڵام نیشانەی باشیان نەدا. سەربازەکان بێزار ببوون چونکە ئەم تفاقەی هەیانبوو بەشی هیچی نەدەکرد و خۆراک لەم نزیکانە دەست نەدەکەوتن.

پاش ئەمە دیسان کۆبوونەوە بەسترا و زینۆفۆن گوتاری ئاراستە کردن: برادەرەکانم، وەک دەبینن نیشانە ئاسمانییەکان رێگە نادەن بڕۆین و خۆراکیش وا لە بڕاندایە. بۆیە وابزانم دەبێ هەر ئێستا قوربانییەکی دیکە بکەین.

یەکێک هەستایەوە سەر پێ و گوتی: نیشانە لەبەر هۆیەکی باش ئەوها دەردەچن، هەر دوێنێ بیستمان کەوا کلیندەر، حوکمڕانی بیزەنتیۆم، بە کەشتییەوە دێت بۆ ئێرە.

هەموو رایان وابوو کە بمێنن بەڵام هەر دەبوو دەرچن خۆراک پەیدا بکەن.

ئەمجارە سێ قوربانییان بەنیازی دەرچوون کرد، کەچی نیشانەکان باش نەبوون. ئەوجار سەربازەکان هاتنە لای رەشماڵەکی زینۆفۆن و بێزارییان دەردەبڕی کەوا خۆراکیان دەست ناکەوێت، بەڵام زینۆفۆن رەتی کردەوە کە بەبێ نیشانەی ئاسمانی رابەرایەتیان بکات بۆ گەشتێکی ئەوها.

رۆژی دواتر قوربانییەک کرا و لەبەر ئەوەی هەموو مەراقیان بوو، لەشکر کۆبوونەوە. ئاژەڵەکە نیشانەی باشی نەدا و جەنەراڵەکان رابەرایەتی هەڵمەتیان نەکرد. واش هەر کۆبوونەوەیەکیان بەست کە زینۆفۆن لەوێدا گوتی: رەنگە دوژمن بە هێزێکی گەورە بۆمان دانیشتبێ. جا ئەگەر بارگەمان لە شوێنێک قایم بکەین و بەشێوازی جەنگی بۆیان دەربچین، رەنگە ئەوسا ئاسمان رێگە بدات.. کە سەربازەکان ئەمەیان بیست، یەکسەر هاواریان کرد کە پێویست ناکا بارگەیان بگوازنەوە، با هەر ئێستا قوربانییەکە بگێڕن.. بەرخیان نەمابوو ئیتر چەند گایەکی لاوازیان کڕی. زینۆفۆن کلینۆری ئەرکادیی دەنگ دا کە ئەگەر نیشانەکان باش بن یەکسەر دەردەچن، واش هەر نیشانەکان باش نەبوون.

نیۆن جێگەی خیریسۆفۆسی سەرلەشکری گرتبۆوە، کە پیاوەکانی بەم حاڵە دیت، ویستی شتێک بکات. پیاوێکی لە هیراکلیێ هێنا گوایە شارەزای چەند گوندێکە و گوتی ئەوەی ئارەزوو دەکا با ساز بێت لەگەڵ رێناسەک بچێتە ئەو گوندانە. ئەوسا ۲۰۰۰ پیاو ساز بوون، رمبی کورت و جۆرەها تەلیس و کیسەیان لەگەڵ خۆ برد. کە گەیشتنە گوندەکان و بۆ کۆکردنەوەی خۆراک بڵاو بوونەوە، تووشی سوارەکانی فەرنابازوس Pher-nabazus بوون. ئەوانە بۆ یارمەتیی بیسینییەکان هاتبوون تاکو یۆنانییەکان بەرپەرچ بدەنەوە و ئەگەر بکرێ، رێگەی فریگیایان لێ بگرن.. ئەم سوارانە بەلانی کەم ٥٠٠ یۆنانییان کوشت و ئەوانی دیکە هەڵاتن بۆ چیاکان.

یەک لە هەڵاتووەکان گەیشتەوە ئۆردووگا و خەبەرەکەی راگەیاند. زینۆفۆن یەکسەر گایەکی لە عەرەبانەیەک کردەوە (چونکە هیچی دیکە نەمابوو بۆ قوربانی). پاش قوربانییەکە کە بۆ رزگارکردنی پیاوەکان کرا، کەوا تەمەنیان لە ٣٠ ساڵ زیادتر نەبوو، کەوتنە رێ. زیندووەکانیان کۆکردەوە و گەڕانەوە بۆ ئۆردووگا.

رۆژ ئاوا بوو، یۆنانییەکان لەوپەڕی خەم بوون، نانی ئێوارەیان سازکرد و لەناکاو بە تاریکی هەندێک بیسینی پەلاماریان دان. هەندێکیان لە ریزەکانی دەرەوە کوشت و ئەوانی دیکە بۆ نێو ئۆردووگا هەڵاتن. هات و هاوارێکی گەورە کرا و هەموو تاویان دایە چەک. بەڵام دارستانەکە زۆر تاریک بوو، نەدەکرا هێرشی بۆ بەرن، نەش دەکرا بەو شەوە ئۆردووگا بگوازنەوە. ئیتر پاسەوانیان بڵاو کردەوە و خۆیان دانووساند، شەوەکەیان ئەوها بەسەر برد.

چاپتەر ٥

سەرکەوتنێکی یۆنانی

بەیانی شمەکیان کۆکردەوە و چوونە شوێنێکی قایم. پێش نانی نیوەرۆ کەندێکیان لەدەوری شوێنەکە هەڵکەند و سەنگەریان بەدرێژایی کەندەکە دروست کرد. کەشتییەکیش لە هیراکلیۆوە گەیشت، جۆ و گا و شەرابی هێنابوو.

زینۆفۆن بەیانی زوو هەستا و بەنیازی دەرچوون قوربانییەکی کرد. لە یەکەم کوشتەدا نیشانەکان باش نەبوون. هەر کە قوربانییەکە تەواو بوو، فاڵگر ئەریکۆنی پەرهاسیا بازێکی لە ئاسمان دیت کە نیشانەی خۆشبەختیی دەدا، بە زینۆفۆنی گوت لەشکر بەرێت. ئیتر لە کەندەکە پەڕینەوە و ریزیان بەست، گوتیشیان با یەخسیرەکان و قەرەباڵغاییەکە لەنێو ئۆردووگا بمێنن. وا بەباش زانرا کە نیوۆن و پیاوەکانی لە ئۆردووگاکە بمێنن بەڵام کە دەرچوون، ئەوانی دیکە شەرمیان بەخۆ هات و رەگەڵ کەوتن. تەنیا ئەوانەیان بەجێ هێشت کە تەمەنیان لە ٤٥ بەرەو سەر بوو.

دوو میلیان نەبڕیبوو کە گەیشتنە تەرمی مردووەکان. ریزەکانی پاشەریان هێنا بۆ ئەوەی مردووەکان بنێژن، هەندێکیان ناشت و دەستیان هەڵگرت تاکو تاقمێکی دیکە تەواوی بکەن. کە گەیشتنە گوندەکان، تەرمێکی زۆر کەوتبوون، کۆیان کردنەوە و ناشتیانن.

پاش نیوەڕۆ بوو کە راستەوخۆ بۆ نێو گوندەکان چوون. سەربازەکان هەموو شتێکیان برد کە لەسەر رێگەدا دەستیان گەیشتێ. لەناکاو

دوژمنیان دیت. کۆمەڵێک سوارە و پیادە لەسەر گردێک ریز ببوون. ئەوانە سپیتریداتیس و رهاتینیس بوون کە لە فەرنابازووسەوە لەگەڵ هێزێکی گەورە هاتبوون.

دوژمن میل و نیوێک دوور لە یۆنانییەکان وەستان. ئەریکسۆنی فالگر یەکسەر قوربانییەکی کرد و نیشانەکان باش بوون. ئینجا زینۆفۆن قسەی بۆ سەربازەکان کرد: وا باشە هێزێک لە پاشەر دابنێین تا لەکاتی تەنگانەدا بەهانای ریزەکانی پێشەر بێن. هەروەها ئەگەر تیپەکان لێک ترازان، ئەوانە ئامادەی شەڕ بن و بەرەنگاری ئەوانە بن کە هێشتا نەکەوتوونەتە شەڕ.

هەموو قسەکەی زینۆفۆنیان پەسند کرد و زینۆفۆن گوتی: ئێوە پێشڕەوی دەکەن، نامەوێ هیچی تر بوەستین کەوا ئەوان دەمانبینن و ئێمەش دەیانبینین. ئێستا دەگەمە وێ پاش ئەوەی ریزەکانی پاشەر رێک دەخەم، هەر وەکو کە ئێوەش پێی رازی بوون.

ئینجا پێشڕەوییان کرد و زینۆفۆن لەدواوە سەرپەرشتی سێ تاقمی دەکرد هەر تاقمێک لە ٢٠٠ کەس پێک هاتبوون. فەرمانی بە تاقمی یەکەم دا کە ١٠٠ پێ لەنێوان خۆیان و باڵی راستی لەشکر بەجێ بهێڵن، سامۆلاسی ئاخەیی لەسەر ئەم هێزە بوو. تاقمێکی دیکەی لە ناوەڕاست دانا لەژێر فەرمانی پیرهیۆسی ئەرکادی. تاقمی سێیەمیش لەلای چەپدا لەبەر دەستی فاسیاسی ئەسینی.. ئیتر پێشڕەوییان کرد، تاقمی پێشەر بەسەر کەندێکی پڕ لە دار و درەختدا کەوتن، جووڵە لەوێدا ئاسان نەبوو. راوەستان بزانن ئایا دەتوانن لە کەندەکە بپەڕنەوە؟. پاشەوپاش خەبەریان بۆ جەنەراڵەکان ناردەوە کە بگەنە پێشەر. زینۆفۆن گوتی ئایا چ شتێک پێشڕەوکردنەکەی راگرتووە؟، هەر کە بیستی یەکسەر ئەسپەکەی تاو دا. کە کۆبوونەوە، سۆفەینەتۆس لەهەموو جەنەراڵەکان بەتەمەنتر بوو گوتی

مەسەلەی پەڕینەوەی کەندێکی ئەوها مایەی باسکردن نییە. زینۆفۆن زوو گەیشتە وێ و گوتی: برادەرینە، ئێوە باش دەزانن کە من خۆم لە هیچ رێگەیەک لانەداوە بۆ ئەوەی تووشی مەترسییەکتان بکەم. ئەمەش چونکە باش دەیزانم کەوا ئێوە ژیانتان پێ باشترە لە ناوبانگی ئازایەتی. بەڵام مەسەلەکە ئێستا بەم جۆرەیە. ئێمە ناتوانین بەبێ شەڕ لێرە دەرباز بین. ئەگەر بکشێینەوە، دوژمن راومان دەنێن و بەسەرماندا دەدەن. دەبێ بیر بکەینەوە کە ئایا کام رێگە باشترە، ئایا بەچەکەوە بەرەو روویان بچین، یان پشتیان تێ بکەین و بەدواماندا بدەن ؟ دەشزانن کە پشت لەدوژمن کردن شتێکی پیاوانە نییە کەچی راونان ناپیاویش ئازا دەکات. یەک لەبارە خۆمەوە حەز دەکەم لەحاڵەتی هێرشدا نیو هەندە چەکدارم هەبێ، لەچاو ئەوەی کە دوو هەندە چەکداری هەڵاتووم هەبن.. سەبارەت بەم دوژمنانەش، دەزانم کە ئەوان باوەڕ ناکەن پێمان بوێرن دەنا ئەگەر بکشێینەوە ئەوسا ئازا دەبن و راومان دەنێن.. ئەگەر دەمەقاڵێ بکەن و بڵێن ئێمە لە پێشڕەوی داین و پەڕینەوەی کەندەکە وا دەکا پشتمان ببێتە هەڵدێر. جا ئایا باشتر ئەوە نییە کە وا بکەین؟. حەز دەکەم دوژمن وابزانن کە رێگەی هەڵاتنیان بە هەموو لایەکدا هەموارە. بەپێچەوانەش، با ئێمە وا هەست بکەین کە رێگەی سەلامەتیمان تەنیا لە سەرکەوتندایە. هەروەها سەیرم پێ دێ کە وابزانن ئەم کەندەی ئێرە لەم هەموو دەوروبەرە سەختترە. ئێمە چۆن دەتوانین ئەو هەموو دەشتاییانە ببڕین بەبێ ئەوەی سوارەکان ببەزێنین؟. چۆن دەتوانین ئەو هەموو چیایانە ببڕین لەکاتێکدا کە پەلتاستەکانی دوژمن بەدوامانەوە بن؟. خۆ ئەگەر بە سەلامەتیش گەیشتینەوە دەریا، ئەوسا هەموو یۆکسین لێمان دەبێتە کەندێکی گەورە. نە کەشتیی لێیە پێی بچینەوە و نە خۆراک هەیە پێی بژین، ئیتر هەر ناچار دەبینەوە بۆ دابینکردنی خۆراک هێرشێکی ئەوها بکەینەوە. کەواتە باشتر ئەوەیە ئێستا شەڕەکە بکەین، خۆ هەرنەبێ ئێستا جەمە نانێکمان خواردووە. نەک

سبەینێ بە زگی برسی بیکەین.. هاوسەنگەرەکان، قوربانییەکان نیشانەی ئاسمانیی باشیان هەبوو. با بۆیان بچین، گومان نییە کە ئێمەیان دیتووە و خۆش نییە بهێڵێن ئەوانە نانی ئێوارە بە هێمنی بخۆن.

پاش ئەمە، کاپتنەکان بە زینۆفۆنیان گوت رابەرایەتییان بکات و کەس لاری لەمەدا نەکرد. بۆیەش رابەرایەتی وەرگرت و فەرمانی دا کە هەرکەس کەندەکە لەجێی خۆیەوە بپەڕێتەوە. باوەڕی وابوو کە بەم جۆرە لەشکرەکە یەکپارچە و توندتر دەمێنێت لەچاو ئەوەی کە بەسەر پردەکەدا بپەڕنەوە.. پاش پەڕینەوە، زینۆفۆن بەدرێژایی ریزەکاندا هات و ئەم قسانەی کرد: سەربازینە، ئەو هەموو شەڕەتان لەبیر بێت کەوا بەهێزی خواوەندان و پشت بە یەک ئەستوور تێدا سەرکەوتن. ئەمەشتان لەبیر بێت کە ئەوکەسانەی هەڵدێن چییان بەسەر دێت. بیر لەمەش بکەنەوە کەوا ئێمە گەیشتووینە سنووری یۆنان. پێشکەون دەبا هێرکولیسی رێناس رێنماتان بێت. کە دەشرۆن، سەرکردەکان بەناوی ئاسایی خۆیان بانگ بکەن. شتێکی خۆشە ئەگەر بزانین کەوا ئێستا هەرکەس قسە و کردەوەیەکی مەردانە بنوێنێ، ناوی ئەم کەسە هەمیشە لەیادی ئەو خەڵکەدا دەمێنێت.

ئەمە بوون قسەکانی زینۆفۆن کە بەپێش لەشکرەکەدا دەڕۆیشت و لەهەمان کاتیشدا دەستی پێکرد بەرەو شەڕەکەیان بەرێت. فەرمان درا رمبەکان بە بەرزی رابگرن تا ئەو کاتەی کە بووق دەژەنرێ، ئەوسا دەبوو رمبەکان شۆڕ بکەنەوە بۆ ئاستی دوژمن. ئینجا ناوی نهێنی بڵاو کرایەوە (زیۆسی رزگارکەر، هێرکولی رێبەر).

دوژمن لە شوێنی خۆیان نەبزووتن، وایان زانی شوێنەکەیان قایمە. کە نزیک بوونەوە، پەلتاستەکان بەبێ فەرمانی کەس هاواریان بەرز کردەوە و رایان کرد بۆ دوژمن. دوژمنیش بە هەردووک بەشەوە، سوارەکان و پیادە بیسینییەکان، هێرشیان کرد. پەلتاست کشانەوە، بەڵام کە هۆپلیتەکان بە هەنگاوی سووک گەیشتنە سەرێ، بووق ژەنرا و سروودی پاییێن خوێنرا و

نەعرەتەی جەنگ بەرز کرایەوە و رمبەکان بۆ هێرش ئاراستە کران، ئەوسا دوژمن هیچی تر خۆیان نەگرت و هەڵاتن. تیماسیۆن و سوارەکانی بەدوایان کەوتن و تا دەستیان هەبوو لێیان کوشتن. باڵی چەپی دوژمن کە لەبەرانبەر سوارەکان بوو یەکسەر شکا. تەنیا باڵی راست کەوا هێشتا تینی نەگەیشتبوویێ، خۆیان لەسەر گردێک رێکخستەوە. کە یۆنانییەکان ئەمەیان دیت،. باشترین شت ئەمە بوو کە یەکسەر پەلاماریان بدەن. ئیتر پاییێن خوێندرا و یەکسەر هێرشیان کرد. دوژمن خۆیان نەگرت، ئینجا پەلتاستەکان راویان نان تاکو باڵی راستیش بەیەکجاری هەڵوەشا. کوژراویان زۆر نەبوو چونکە سوارەکانی دوژمن هێزێکی گەورە بوون و هەمیشە مەترسییان دەخستە سەر یۆنانییەکان.

یۆنانی دیتیان کەوا سوارەی فەرنابازووس ریزەکانی خۆیان تێک نەدابوو. هەروەها سوارە بیسینییەکان لەگەڵیان کۆ دەبوونەوە و لەسەر گردەکە تەماشای خوارێیان دەکرد، ئەگەرچی ماندوو ببوون واش هەر بڕیاریان دا هێرش بکەنە سەر سوارەکانیش و تا هەناسەیان ماوە نەهێڵن باوەڕیان بە خۆ ببێتەوە. ریزیان بەست و هێرشیان کرد، ئەوسا وەک بڵێی سوارە راویان دەنێن، ئەوها هەڵاتن. کەندێک لەوێ بوو یۆناییەکان شارەزای نەبوون، ئەمە بوو دوژمنی پاراست. سەبارەت بە یۆنانییەکانیش، وازیان لە راونان هێنا چونکە درەنگ داهاتبوو، ئینجا گەڕانەوە جێگەی خۆیان. شوکرانەیان کرد و کاتی رۆژئاوا گەیشتنەوە دەریا. رێگاکە شەش میل بوو.

چاپتەر ٦

هەندێک ئاڵۆزی لەگەڵ سپارتیەکان

پاش ئەمە دوژمن خۆیان پێکەوە هێشتەوە، ژن و منداڵ و شمەکیان بۆ دوور برد. لەلایەکی دیکەدا، یۆنانیەکان چاوەڕێی کلیندەر بوون کە بە کەشتیەوە بگاتە جێ. هەموو رۆژێک بە بارگیرەوە بەبێ ترس دەردەچوون، گەنم و جۆ و شەراب و هەنجیر و کونجی و شتیان دەهێنا. وڵاتەکە هەموو بەرهەمێکی هەبوو زەیتون نەبێت.. کە لەشکر لەنێو ئوردوگا بوو، مۆڵەت بە هەندێک کەس دەدرا بۆ تالان دەربچن. ئەوانە تالانەکانیان بۆ خۆیان بوو، بەڵام ئەگەر لەشکر دەر چووبایە، ئەوسا دەسکەوتەکان دەبوونەماڵی گشتی.. ئێستا هەموو شتێک زۆر ببوو. هەروەها، خۆراک بەدەریادا لە شارە یۆنایەکانەوە دەهێنرا. کەشتیوانە یۆنانیەکان پێیان خۆش بوو لێرە بوەستن کە زانیبویان وا شارێکی یۆنانی نوێ دامەزراوە و بەندەری هەیە. هۆزەکانی دوژمنیش دەستیان پێکرد نامە بنێرن بۆ زینۆفۆن، بیستبویان ئەم سەرپەرشتی دامەزراندنی شارەکە دەکات. پرسیان دەکرد کە چ بکەن بۆ ئەوەی پێوەندیەکی باشیان لەگەڵ ئەم شارە هەبێت؟. زینۆفۆنیش لێ دەگەڕا کە سەربازەکان ئەو شاندانە ببینن.

لەم کاتەدا کلیندەر بە دوو کەشتی بچووکەوە هات. کە گەیشتە جێ، لەشکر لە دەرەوەی ئۆردوگا بوون، هەندێک لادەریش بەتەنیا چووبوونە چیاکان مەڕیان بەتالان هێنابوو و، لەترسی ئەوەی کە لێیان بستێندرێت، هەستان لەلای دێکسیپوسیان دانا (ئەو پیاوەی کە لە تراپەزوس بە

کەشتییەکە هەڵات). دێکسیپوس هەندێکی بۆخۆی دانا و ئەوانی دیکەی دایەوە خۆیان. سەربازەکان خڕ بوونەوە گوتیان مەڕەکان ماڵی گشتیی لەشکرەکەن. دێکسیپوس بە پاڵ رێگەی خۆی دەرکرد و چووە لای کلیندەر گوتی ئەوانە دەیانەوێ مەڕەکان بۆخۆیان گلدەنەوە. کلیندەر فەرمانی دا هەر کەس ئەمەی کردووە بیهێنن بۆ لای خۆی. دێکسیپوس یەکیان دەستگیر کرد و بە پاڵ بردی. کەچی ئاگاسیاس بەسەردا هات و رزگاری کرد، پیاوەکە لە تاقمی خۆی بوو. پیاوەکانی دیکە دێکسیپوسیان بەردباران کرد و هاواریان لێ کرد (خاین). پیاوانی نێو کەشتییەکان ترسان و لەگەڵ کلیندەر کشانەوە بۆ نێو دەریا.. زینۆفۆن و جەنەراڵەکانی دیکە ویستیان دڵنیای بکەنەوە کە هیچ شتێک لە ئارادا نییە. بەڵام تازە کلیندەر تووش کرابوو و تەریق ببۆوە کە ئەوها بەترساوی دیتبوویان، گوتی نیازی هەیە فەرمان بدات کە بەدوژمنی گشتی بژمێردرێن و نابێ یەک شاری یۆنانی وەریانبگرن. لەم سەردەمەدا سپارتی باڵادەستییان بەسەر هەموو یۆناندا هەبوو.. ئێستا وا پێ دەچوو ئیشی یۆنانییەکان شڕ بووبێت. لێی پاڕانەوە کە هەڕەشەکانی بەجێ نەگەیێنێ، بەڵام نەیسەلماند و گوتی تەنیا مەگەر ئەو پیاوە وەدەستدەن ئەوەی گرتووەکەی ئازاد کردووە. ئەم پیاوەش ئاگاسیاس بوو برادەری زینۆفۆن، گومانیش نەبوو کەوا دێکسیپوس لەبەر ئەم شتە تۆمەتباری کردووە.

لەم قۆناغەدا کەس نەیدەزانی چ بکات، ئەفسەرەکان کۆبوونەوەیان بە لەشکر کرد. هەندێک سەرباز بە چاوی سووکایەتی سەیری کلینەدەریان دەکرد کەچی زینۆفۆن مەسەلەکەی بە ئاسان نەدەزانی، هەستایەوە و ئەم قسانەی کرد: مەسەلەی زویربوونی کلیندەر شتێکی ئاسان نییە. شارە یۆنانییەکان لێرە نزیکن و ئێستا سپارتی ئاغای یۆنانن. بەڵێ، هەر سپارتییەک دەتوانی بەئارەزووی خۆی بکا. جائەگەر کلیندەر رێگەی بیزەنتیۆم ببڕێت و فەرمان بداتە شارەکان کە کەس وەرمان نەگرێت و بڵێن

دژ بە دەسەڵاتی سپارتا وەستاوین و لە یاسا دەرچووین، ئینجا راپۆرت بگاتە ئەدمیراڵ ئەناکسیبیۆس. ئەوسا نە دەاتوانین لێرە بمێنین و نە دەتوانین بە دەریادا برۆین.. ئێستا سپارتی لە دەریا و زەمیندا باڵا دەستن و نابێ لە هەموو یۆنان دەربکرێین لەبەر یەک- دوو کەس. نەخێر، دەبێ بەقسەیان بکەین. یەک لەبارە خۆمەوە (دەزانم دێکسیپوس بە کلیندەری گوتووە کە ئاگاسیاس بە فەرمانی من ئەمەی کردووە) واش هەر ئامادەم گلەیی لەکۆڵ ئاگاسیاس و ئێوەش بکەمەوە ئەگەر بڵێ کە من دەستم تێدا هەبووە. ئامادەشم توندترین سزا بەسەر خۆمدا بسەپێنم ئەگەر بەردبارانەکە بە هاندانی منەوە بووبێت.. پێشنیاز دەکەم ئەگەر دێکسیپوس هەر کەسی تر تۆمەتبار بکات، با خۆی بداتە دەست کلیندەر تا دادگایی بکات. بەم جۆرە کەس بەرپرسی ئەم کردارە نابێ. دەنا بە کەمترین مرۆڤ دەناسرێین.

ئاگاسیاس هەستا قسەی کرد: سەربازان، سوێند بە هەموو خواوەند و خواوەندومەکان دەخۆم کە نە زینۆفۆن و نە هیچ کەس بەمنی گوتووە پیاوەکە رزگار بکەم. کە سەربازێکی باش لە تاقمی خۆم بەدەستی دێکسیپوس دەبردرا، وەکو خۆتان دەزانن خیانەتی لە ئێمە کردووە، دانی پێ دەنێم کە خۆم پێ رانەگیرا و رزگارم کرد. هەروەها پێی ناوێ تەسلیمم بکەن. وەکو زینۆفۆن گوتی، خۆ دەدەمە دەست کلیندەر با بە هەوەسی خۆی لەگەڵمدا بکات. جا تکاتان لێ دەکەم سپارتییەکان مەکەنە دوژمن. دەمەوێ هەمووتان بەساغی بگەنەوە ماڵ. بەڵام حەز دەکەم لەگەڵم بێن بۆ لای کلیندەر لەباتی خۆم قسە بکەن.. لەشکر دەرفەتیان دا کە بەخۆی ئەم کەسانە دەستنیشان بکات، جا ئەو جەنەراڵەکانی دەستنیشان کرد.

پاش ئەوەی کە ئاگاسیاس و سەربازە رزگارکراوەکە لەگەڵ جەنەراڵەکان چوونە لای کلیندەر، جەنەراڵەکان بەم جۆرە قسەیان کرد: ئەگەر تۆ یەک- دوو کەس تۆمەتبار دەکەیت، وا خۆیان دەخەنە بەردەستت. وە ئەگەر ئێمە

تۆمەتبار دەکەیت، وا ئێمەش لێرەین و ئەگەر کەسێکی دیکە هەیە؟ ناوەکەی بڵێ، کەس نییە لە قسەمان دەرچێت.

ئینجا ئاگاسیاس قسەی کرد: کلیندەر، من بووم سەربازەکەی لەدەست دێکسیپوس رزگار کرد و من بووم فەرمانم دا بەردبارانی بکەن چونکە دەمزانی پیاوێکی چاکە و دێکسیپوسیش دەناسم. دەزانم لە هێراکلێ دێکسیپوس بوو بە ناڤخودانی کەشتییەکەی و دەشزانم کە پێی هەڵات و لەنێو تاقمەکەی خۆیدا رۆڵی خیانەتی گێڕا. ئیتر ئێمە بەجێ ماین. کەشتییەکەش لە خەڵکی تراپەزووس وەرگیرابوو، ئیتر ئێمە لەوێدا شەرمەزار و بێ سەروشوێن ماینەوە. خۆی لەوێ بوو، ئەمەشی بیستبوو کە رێگەی زەمینی ئەو هەموو رووبارەی لەسەرە، جا من پیاوەکەم لەو تەرزە کەسە رزگار کردووە.. ئەگەر خۆت یان یەکێک لە پیاوەکانت دەستبەسەری کردبایە، باوەڕ بکە ئەوهام نەدەکرد. وە ئەگەر دەمکوژی، دەبزانە کە تۆ پیاوێکی چاک لەبەر نامەردێکی رووڕەش دەکوژیت.

کلیندەر گوتی ئەگەر دێکسیپوس ئەم شتانەی کردبێت وەکو باس کرا، رەفتاری ئەوها بەهیچ جۆر قەبووڵ ناکرێت. ئەوەشی دانا کە دێکسیپوس نەک هەر خوێڕوە بەڵکو دەبێ سزایەکی توندوتیژ بدرێت و لە دادگاییدا دەبێ ئەمەی پێ بگات کە لێی دەوەشێتەوە و گوتی: ئێوە داوای دادگایی دەکەن. ئێستا برۆن و ئاگاسیاس لەلای من بەجێ بهێڵن تا بەدواتاندا دەنێرم بۆ ئەوی ئامادەی دادگاییەکە بن. ئەم پیاوەش کە هاتۆتە پێش، من هیچ تۆمەتێکی ناخەمە پاڵ کەوا بەندییەکی رزگار کردووە.

ئینجا پیاوە رزگارکراوەکە بە قسە هات: کلیندەر، سەبارەت بە منەوە، ئەگەر وا دەزانی بەهۆی شتێکەوە دەستبەسەر کرابووم. من دەستم لە کەس نەوەشاند و کەسیشم بەردباران نەکرد. تەنیا ئەمەم گوت کە مەڕەکان ماڵی گشتین چونکە سەربازەکان بڕیاریان دابوو کە هەرکەس بە جودا بچێتە

راوەڕووت لەکاتی کە لەشکر بۆ هەمان مەبەست دەرچووبێت، ئەوسا دەسکەوتەکان دەکرێنە ماڵی هەمووان. هەر ئەوەندەم گوت، دێکسیپوس یەکسەر گرتمی و منی راکێشا تاکو کەس باسی ئەو مەڕانە نەکات کەوا خۆی بەشی پێوەبوو و ئەوانی دیکە، بەپێچەوانەی بڕیاری لەشکر، بۆ خۆیان دەمایەوە.

وەرامی کلیندەر ئەمە بوو: تۆش کە پێوەندیت بە رووداوەکە هەیە، دەبێ لێرە بمێنی تا بڕیارێک بۆ تۆش دەدرێت.

پاش ئەمە تاقمەکەی کلیندەر نانێکیان خوارد. زینۆفۆن کۆبوونەوەیەکی کرد و گوتی با شاندێک بنێرن داوا لە کلیندەر بکەن نەرمیی بنوێنێت. بڕیاریان دا جەنەراڵ و کاپتنەکان بنێرن وێڕای دراکۆنتیۆسی سپارتی و هەر کەسێکی کە لێیان را دەدیت کاریگەر بێت. بۆیەش زینۆفۆن چووە لای کلیندەر و ئەم قسانەی کرد: کلیندەر، ئەو دوو پیاوە لەشکر ناردنی بۆ بەر دەستی تۆ تاکو ئەوەی بە باش دەزانی بیکەیت، ئێستاش زۆر بەتوندی تکا دەکەن بەکوشتیان نەدەیت. لە ماوەی رابردوودا چاکەیەکی زۆریان بۆ لەشکر کردووە. ئەگەر ئەو چاکەیان لەگەڵ بکەیت، لەشکر بڕیاری داوە بتکەنە سەرلەشکر و ئامادەن پاڕادێکی سەربازی بکەن تاکو رادەی رەندایەتیی و رێکییان لەپێش چاوی تۆ پێشان بدەن و دیار بخەن کەوا ترسی دوژمن لەنێو ئەم لەشکرەدا نییە.. هەروەها داخوازییەکی تریان هەیە، حەز دەکەن ئەگەر رابەرایەتیت وەرگرت، پێشانیان بدەیت کە دێکسیپوس و پیاوانی دیکە شایستەی چین، هەر کەس بەگوێرەی خۆی.

کلیندەر گوێی گرت، ئینجا گوتی: سوێند بە جمکەبراکان[٣] دەخۆم دەبێ خێرا وەرامتان بدەمەوە. دوو پیاوەکەش لەگەڵ بەرن و دوایە خۆم دێم.

(٣) سیستەمێکی سیاسی لە شاری سپارتا وا بوو کە بە چاودێریی ئەنجومەنی پیران، دوو پاشا پێکەوە بەڕێوەبەرایەتی بگێڕن، پێیان گوتراوەن (جمکە براکان).

ئەگەر خواوەندەکان توانام پێ ببەخشن، دەبێ لێرەڕا تا یۆنانتان بەرمەوە.. زینۆفۆن، قسەکانی تۆ بەو راپۆرتانە ناچن کە دەڵێن گوایە تۆ خەریکی وا بکەیت لەشکرەکە نفرەت لە سپارتییەکان بکات.

ئینجا شاندەکە پیاوەکانیان بردەوە. کلیندەر بەنیازی ئەوەی بزانێت ئایا لەگەڵ لەشکر بڕوات یان نا و ئایا رابەرایەتی لەگەڵ زینۆفۆن بگێڕێت یان نا، قوربانییەکی کرد و ئەنجامەکە ئەوە بوو کە لەگەڵ زینۆفۆن بوونە برادەر.. مێوانداریان بۆ یەکتر نواند و کە دیتی چۆن لەشکرەکە پابەندی فەرمان و یاسا دەبن، حەزی چووە ئەوی کە ببێتە سەرلەشکریان. بەڵام ئەگەرچی سێ رۆژ لەسەر یەک قوربانیی پێشکەش کرد، نیشانەکان بەهیچ جۆرێک باش نەبوون. ئیدی جەنەراڵەکانی بانگ کرد و ئەم قسانەی بۆ کردن: نیشانە ئاسمانییەکان بەلای ئەوەدا دەرنەچوون کە من بەرەو یۆنان رابەرایەتیتان بکەم. بێ ئومێد مەبن، دیارە رابەرایەتی ئەم لەشکرە بۆ خۆتان نووسراوە. ئەگەر بگەنە بیزەنتیۆم ئەوسا پێشوازییەکی باشتان بۆ دەکەین.. سەربازەکان ئەو مەڕانەیان کردە دیاری بۆ وی، ئەویش وەری گرتن و هەر بەدیاری دایەوە سەربازەکانی.

لەشکر دانەوێڵە و دەسکەوت و تاڵانێکیان دابین کرد و بە وڵاتی بیسینیادا بەڕێ کەوتن. بە رێگە سەرەکییەکەدا رۆیشتن کەچی زانییان ناتوانن بە بار و بارگەوە دەرباز بن، رێوڕێ گەڕانەوە. دو رۆژ مانەوە، ئەمجارە بە ئەسیر و بە گەڕانەوە شەش رۆژیان رێ کوتایەوە تا شاری خریسۆپۆلیس Chrysopolis لە خالکیدۆنیا Chalcedonia. لەوێشدا هەفت رۆژ مانەوە تاکو تاڵانەکانیان فرۆشت.

بابەتی هەفتەم

VII

بیزەنتیۆم تراکیا ئاسیای بچووک

چاپتەر ١

ئاڵۆزی لە بیزەنتیۆم

فەرنابازووس لەوە دەترسا لەشکرەکە بێن بۆ ناوچەی وی بۆیەش، نامەی نارد بۆ ئەدمیراڵ ئەناکسیبیوس لە بیزەنتیۆم تکای دەکرد لەشکرەکە لە بەری ئاسیا دوور بخرێتەوە. بەڵێنیشی دا کە هەموو پێداویستییەکانی ئەم پرۆژە دابین بکات. ئەناکسیبیۆس جەنەراڵەکانی کۆکردەوە و بەڵێنی دا ئەگەر لە دەربەندەکە بپەڕنەوە، سەربازەکان دەرفەتی پارە پەیداکردنیان دەبێت. جەنەراڵەکانیش گوتیان مەسەلەکە باس دەکەن و خەبەری دەدەنەوە. بەڵام زینۆفۆن پێی ڕاگەیاند کە نیازی هەیە واز لە لەشکر بێنێت و دەیەوێ بەدەریادا بگەڕێتەوە ماڵێ. ئەناکسیبیۆس هانی دا کە لەگەڵیان بپەڕێتەوە، ئینجا دواتر لەشکرەکە بەجێ بێڵێت.

لە هەمان کاتدا سیوتیس، تراکییەکە، میدۆسادیسی بۆ زینۆفۆن نارد داوای دەکرد بێتە لای تا پێکەوە هەوڵ بدەن لەشکر لە دەربەندەکە بپەڕێننەوە. گوتی ئەگەر یارمەتی بدات پەشێمان نابێتەوە.. وەرامی زینۆفۆن ئەمە بوو: لەشکر هەر دەپەڕێتەوە و پێویست ناکا پارە بداتە من چونکە بەجێیان دەهێڵم.. با پێوەندی بەوانە بکا کە لەگەڵ لەشکرەکە دەمێنن و کە لێیان رادەبینێت.. پاش ئەمە تێکڕای لەشکر پەڕینەوە بۆ بیزەنتیۆم، کەچی ئەناکسیبیۆس هیچ پارەی نەدا و بەیانێکی دەرکرد کە دەبێ لەشکر بە چەک و پارە و شمەکەوە لە شار دەرچن. سەربازەکان بەم بەیانە قەڵس بوون چونکە پارەیان بای گەشتێکی ئەوها پێ نەبوو، ئیتر بە

توورەیی شمەکیان بار دەکرد.. زینۆفۆن برادەرایەتی لەگەڵ کلیندەر پەیدا کردبوو و لەبەر ئەوەی کە دەیویست یەکسەر بڕوات، چوو ماڵئاوایی لێ بکات بەڵام کلیندەر گوتی: مەڕۆ چونکە تا ئێستا زۆر کەس دەڵێن لەشکر بەهۆی تۆ لێرە ناڕۆن.. زینۆفۆن وەرامی دایەوە: خەتای من نییە، خەتای سەربازەکانە کە ئەوها دەستکورت ماون.. کلیندەر گوتی: هەرچی هەبێت، ئامۆژگاریت دەکەم کە ئەوها نەڕۆیت. لەشار دەرچە وەک بڵێیی بۆ لای لەشکرەکە دەچیت، ئینجا لە دەرەوەی شار بەجێیان بهێڵە.. زینۆفۆن گوتی: زۆر باشە، دەچینە لای ئەناکسیبیۆس، ئیشەکە رێک دەخەین.. چوون بۆ لای ئەناکسیبیۆس و قسەکەیان بۆ گێڕایەوە، ئەو گوتی کە دەبێ زینۆفۆن بەم جۆرە بکات و دەبێ لەشکر باریان بارکەن و لەشار دەرچن. ئاماژەشی کرد کە ئەوکەسەی لە پاڕادەکە ئامادە نەبێ، خۆی بەرپرس دەبێت.

ئینجا جەنەراڵەکان لە دەروازەکە دەرچوون و سەربازەکان بەدوایانەوە بوون تەنیا هەندێکیان نەبێت هێشتا لەنێو شار مابوون. ئیتیۆنیکۆس وەستابوو تاکو دەروازەکە لەدوایاندا قەپات بکات و دارەکان قایم بکات، لەم کاتەدا ئەناکسیبیۆس جەنەراڵەکانی بانگ کردەوە و ئەم قسانەی کرد: دەتوانن پێداویستییەکانتان لە گوندی تراکی پەیدا بکەن، گەنم و جۆ و خۆراکی دیکە لەوێ دەست دەکەون. کە دابینتان کرد، ئەوجار بەرەو خەرسۆنیز بڕۆن، سنیسکۆس لەوێ پارەکەتان دەداتێ.

هەندێک سەرباز قسەکەیان بیست، یان دەبینی یەک لە کاپتنەکان باسی کرد. هەرچۆنێک بێت جەنەراڵەکان لەنێو خۆیاندا باسیان دەکرد ئایا سیوتیس دۆستە یان دوژمنە؟ و ئایا دەبێ بەسەر چیای پیرۆزدا ئاوابن یاخۆ دەبێ پێچێک بەنێو تراکیادا بکەن؟. لەمیانی ئەم قسانەدا سەربازەکان تاویان دابووە چەک و بەرەو دەروازەکە غاریان دەدا. کە پیاوەکانی ئەتیۆنیکۆس دیتییان وا هۆپلیت دەگەڕێنەوە، دەروازەکەیان

قەپات کرد و تەختە دارەکانیان پێوە قایم کرد. سەربازەکان دەروازەکەیان دەکوتا و دەیانگوت کە بێ ئەندازە غەدریان لێ کراوە و بۆ وڵاتی دوژمن دەرکراون. هەڕەشەیان دەکرد ئەگەر دەروازەکە نەکەنەوە دەیشکێنن. هەندێکیان بۆ لای دەریا چوون و هەندێکیان لەگەڵ ڕۆخی ئاوەکە لە شوورەکان پەڕینەوە و ئەوانەی کە هێشتا لەنێو دەروازەکە مابوون، کە ئەمەیان دیت دەروازەکەیان کردەوە و سەرباز بەغار هاتنە ژوور.

کە زینۆفۆن ئەمەی دیت، ترسا سەربازەکان دەست بە تاڵانکاری بکەن و زیانێکی گەورە بنێنەوە و ئیشی خۆی و ئەوانیش تێک بچێت. هەستا لەگەڵ سەربازەکان خۆی لە دەروازەکە راکرد.. خەڵکی کە دیتیان وا سەرباز خۆ لە شار دەپەستن، بازاڕیان چۆڵ کرد. هەندێک خۆیان لە ماڵان شاردەوە و هەندێکیش بەلای دەریادا هەڵاتن. ئینجا ئەوانی نێو ماڵەکان لەوێ دەرپەڕین بۆ کۆڵانەکان و هەندێکیان سواری بەلەم و کەشتی بوون بۆ نێو دەریا. ئومێدیان لە خۆ نەمابوو وەک بڵێی دوژمنێک شاری داگیرکردووە.. ئەتیۆنیکۆس هەڵاتە نێو قەڵاتەکە و ئەناکسیبیۆس بە بەلەمێکی راوەماسی سووڕایەوە بۆ لای قەڵاتەکە. ئینجا یەکسەر ناردی بەدوای هێزی خاڵکیدۆنیدا، وەک بڵێی باوەڕی نەدەکرد لەو قەڵاتەدا خۆی بەرانبەر یۆنانییەکان رابگرێت.

کە سەرباز زینۆفۆنیان دیت یەکسەر بۆی هاتن و گوتیان: ئێستا ڕۆژی خۆتە کە ببیتە پیاوێکی مەزن. ئێستا شارێکت هەیە، کەشتیت هەیە، ئێمەت هەیە وەکو لەشکرێک. ئێستا دەتوانی ئەو چاکەمان لەگەڵدا بکەیت و بتکەینە پیاوێکی مەزن.

زینۆفۆن گوتی: قسەکەتان راستە، ئەگەر ئەمەیە مەبەستتان، وەرن ریز بن.. ئەم قسەی کرد بەمەبەستی ئەوەی کە ساردیان بکاتەوە، بەتەنیاش ئەمەی نەدەکرد بەڵکو بەوانی دیکەشی گوت کە خەبەرە رەوان بکەن. ئینجا دەستیان پێکرد بە تاقم ریز بن. هەر زوو هۆپلیت خۆیان کردە هەشت ریز،

پەلتاستیش بەدەوریاندا دوو باڵیان پێک هێنا.. ئەم شوێنەی کە پێی دەگوترا مەیدانی تراکییەکان، کەڵکی ئەوەی هەبوو پاڕادێکی سەربازیی تێدا بکرێت چونکە خانووی لێ نەبوو، زەوییەکەش تەخت کرابوو.

کە پیاوەکان چەکیان شۆڕ کردەوە و هەندێک سارد بوونەوە، زینۆفۆن ئەم قسانەی کرد: سەربازینە، سەیرم پێ نایەت کە ئەوها تووڕەن و هەست دەکەن فێڵ و نەفرەتتان لێ کراوە. بەڵام ئەگەر ڕێگە بە هەستەکانمان بدەین و وا بکەین ئەم سپارتییانە نرخی فێڵەکانیان ببژێرین و شارەکەش داگیر بکەین کەوا بێ تاوانن، کەواتە دەبێ بیرێک لە ئایندەش بکەینەوە. ئێمە دەکەوینە جەنگ، جەنگێکی جاڕدراو دژبە سپارتا و هاوپەیمانەکانی. جا بەگوێرەی کە دیتوومانە و هێشتا لەبیرمان ماوە، دەزانین چ جۆرە جەنگێک دەبێت.. ئێمەی ئەسینی کە لەکاتی خۆیدا دژی سپارتا و هاوپەیمانەکانیان جەنگاین، لە دەریا و بەندەرەکاندا ٣٠٠ کەشتیمان هەبوو. لە ئەکرۆپۆلیس وشکە پارەیەکی بێ ئەندازە زۆرمان هەبوو سەرباری داهاتێکی ساڵانە لە باجی ناوەخۆ و باجی دەرەکی کە بەلانی کەم دەگەیشتە ١٠٠٠ تاڵەنت. ئاغای هەموو دەروازە و دەربەندەکان بووین و چەندەها شار لە ئاسیا و ئەورووپا لەبەر دەستمان بوون، واش هەر تووشی ئەم چارەنووسە بووین کە خۆتان دەیزانن.. ئێستا سپارتا نەک هەر هاوپەیمانەکانی خۆی هەیە بەڵکو ئەسینا و هاوپەیمانەکانیشی رەگەڵیان کەوتوون، جا چ ئومێدێک دەکەن؟ ئێستا کەوا تیسافەرنیس و هەموو خەڵکە ناوچەییەکانی سەر دەریا بوونەتە دوژمن و لە هەموو کەسێکیش دوژمنتر شای فارسە کە ئێمە بەگژیدا چووین و ویستمان بیکوژین. کە ئەم هەموو شتە لەئارادا بێت، کەس هەیە هەندە شێت بێ کە وابزانێ ئێمە دەرفەتمان هەیە سەرکەوین؟. تو ئاسمان با هەڵنەچین و با لە جەنگی دژ بە شار و خزم و کەسی خۆماندا نەمرین.. لە باری ئەوهادا، ئەوان مافێکی تەواویان دەبێت کە دژایەتیمان بکەن چونکە ئێمە بەو هەموو شارانەی بێگانەدا هاتووین، هەوڵمان نەداوە

یەکیان کۆنترۆڵ بکەین. کەچی وا لە یەکەم شاری یۆنانیی سەر ڕێمان خەریکە تاڵانکاری بکەین. دەبا بمرم و ١٠,٠٠٠ فاتۆم بەژێر زەویدا بچمە خوارێ پێش ئەوەی شتێکی ئەوها بەدەستی ئێوە بقەومێت.. بەڕای من، لەبەر ئەوەی کە ئێوەی یۆنانین، دەبێ بتوانن مافی خۆتان لە ڕێگەی پابەندبوونەوە بستێنن. دەبێ نامەیەک بۆ ئەناکسیبیۆس بنێرین بڵێین کە ئێمە بەبێ نیازی دەستوەشاندن چووینە نێو شارەکە و دەمانەوێ یارمەتیمان بدەیت و ئەگەر هیچیشمان پێ نەبڕێت، ئەوسا بەفەرمانی تۆ شارەکە بەجێ دەهێڵین نەک بە فێڵ لێکراوی.

پێشنیازەکە پەسند کرا و نامەیەک بەدەست هیەرۆنیمۆسی ئەلیس لەگەڵ یوریلۆخۆسی ئەرکادی و فیلەسیۆسی ئاخەیی ناردرا.

سەربازەکان هێشتا دانیشتبوون، پیاوێکی تیبی بەناوی کۆیڕاتیداس هاتە لایان. ئەم پیاوە ئاوارەش نەبوو بەڵام بۆ ئیش دەگەڕا کە شارێک یان خەڵکێک پێویستییان بە جەنەراڵێک هەبێت. لێرەدا هاتە پێش و گوتی ئامادەیە لەشکرەکە بباتە ناوچەیەک بەناوی (دەلتا) لەوێ تاڵانێکی زۆریان دەست دەکەوێت، خواردن و خواردنەوە بەدڵی خۆیان دەبێ. لەمیانی ئەم قسانەشدا، وەرامی ئەناکسیبیۆس هاتەوە گوتبووی ئەگەر بەقسەی بکەن پەشێمان نابنەوە. وا راپۆرتێکیش دەنێرێت بۆ حوکمەتەکەی خۆی دەربارەی ئەم حاڵە و دەیەوێ بەگوێرەی توانا خزمەتیان بکات.

پاش ئەمە، سەربازەکان کۆیراتیداس دەکەن بە جەنەراڵ و لە شار دەردەچن. کۆیراتیداس ئەوهای ڕێک خست کە سبەینێ بە شەراب و بە ئاژەڵی قوربانی و بە فاڵگرەوە بێتەوە لای لەشکر. هەر کە لەشکر دەرچوون، ئەناکسیبیۆس بەیانێکی دەرکرد کە هەر سەربازێک لەنێو شار بگیرێت دەکرێتە یەخسیر و دەیفرۆشن.. ڕۆژی دووەم کۆیتراتیداس لەگەڵ فاڵگرێک و هەندێک ئاژەڵی قوربانی هاتەوە. تاقمەکەی بریتی بوون لە

٢٠ پیاو، چێشتی جۆیان پێبوو، ٢٠ پیاویش شەرابیان هەڵگرتبوو، سێ پیاویش زەیتونیان هێنابوو. یەکیان بارێکی یەکجار گەورەی هەڵگرتبوو لە سیر، یەکی تر هەمان بار پیوازی هێنابوو. کۆیراتیداس چێشتێکی بەم شتانە لێنا و بەشییەوە، ئینجا ڕێوڕەسمی قوربانیی گێڕا.

زینۆفۆن داوای لە کلیندەر کرد ڕێگەی بدات کە بچێتە نێو شار لەوێ بمێنێ تاکو کەشتیی بۆ پەیدا بکات و لە بیزەنتیۆم بڕوا. کە کلیندەر هات گوتی: ئەوەتام، پاش ڕەنج و سەرئێشەیەکی زۆر بەناکسیبیۆس بەباشی نازانێ کە تۆ لێرە بی لەکاتێکدا سەربازەکان لە دەرەوەی شار بن. ئێستا بیزەنتییەکانیش بوونەتە چەند تاقمێکی دژبە یەکتر.. بەڵام هەرچۆنێک بێت، ئەگەر ئامادەیت، دەتوانی بێی تاکو لەگەڵیان بڕۆیت.

لەم میانەدا کۆیراتیداس نیشانەی باشی لە قوربانییەکان وەرنەدەگرت و خۆراکیشی نەدەبەشییەوە. ڕۆژی دواتر گای قوربانیەکەی بە گاسنەوە خستە سەر شوێنی سەربڕین کەچی کلینۆری ئۆرخۆمینۆس و تیماسیۆنی داردانی هاتن و پێیان گوت کە قوربانییەکە رابگرێت چونکە بڕیاریان داوە ئەگەر خۆراک بۆ لەشکر دابین نەکات ناهێڵن رابەرایەتی بکات. ئەوجار فەرمانی دا خواردن ببەشنەوە بەڵام ئەوەی کە هەیبوو لە بەشی ڕۆژانەی سەربازێکی ئاسایی زۆر کەمتر بوو. ئیتر وازی هێنا و بەخۆ بە ئاژەڵ و پیاوەکانییەوە ڕۆیشت.

چاپتەر ٢

زینۆفۆن گفتوگۆ لەگەڵ سیووتیس دەکات

نیۆنی ئاسین و فیرنیسکۆسی ئاخەیی و تیماسیۆنی داردانی و فیلاسیۆس لەسەر لەشکرەکە مانەوە. پێشڕەوییان کرد بۆ لادێیەکی تراکی لە دەوروبەری بیزەنتیۆم، لەوێ ئۆردووگایان دانا. کلینۆر و فرینیسکۆس دەیانویست بۆ لای سیووتیس Seuthes بچن. سیووتیس هەردووکیانی بەدیاری راکێشابوو، یەکیان ژنێک و یەکیان ئەسپێکی پێشکەش کردبوون.. نیۆن دەیویست بچن بۆ ناوچەی خەرسۆنیز. بیری دەکردەوە ئەگەر لەژێر دەسەڵاتی سپارتا بن رەنگە ئەوسا بکرێتە سەرلەشکر. نیۆن باوەڕی وابوو کە دەبێ دیسان لە دەربەندەکان بپەڕنەوە بۆ ئاسیا، ئومێدی دەکرد شارەکەی خۆی بەهانای بێت.. سەربازەکان پشتی ئەم پلانەیان دەگرت بەڵام لە هەمان کاتدا دەستیان پێکرد لەخۆڕا چەکەکانیان بفرۆشن و هەندێکیان بەنێو شارەکاندا بڵاو بوونەوە. ئەناکسیبیۆس هەواڵی هەڵوەشانەوەی لەشکری بەدڵ بوو، وای دەزانی فەرنابازووس بەمە رازی دەکات.

ئەریستاخۆس هاتبوو جێی کلیندەر لە بیزەنتە بگرێتەوە، ئیتر ئەناکسیبیۆس لە بیزەنتە بەرێ کەوت و لە کیزیکۆس یەکتریان گرتەوە. قسەش هەبوو کەوا پۆلۆس هاتبوو جێگەی ئەدمیراڵ ئەناکسیبیۆس بگرێتەوە و گەیشتبووە هیلەسپۆنت. ئەناکسیبیۆس بە ئەریستاخۆسی گوت سەربازەکانی کوڕش، کە لە بیزەنتە بەجێمابوون، بۆخۆی بە یەخسیر

بفرۆشێت.. کلیندەر کەسی نەفرۆشتبوو بەڵکو بەزەیی پێیاندا هاتبۆوە و بە خەڵکەکەی گوتبوو لە خانوی تایبەت دایان بکەن، کەچی کە ئەریستاخۆس دەگاتە بیزەنتە یەکسەر ٤٠٠ لەو سەربازانە بە یەخسیر دەفرۆشێت.

ئەناکسیبیۆس تا پاریۆن بەدرێژایی لێوارەکە رۆیشت، لەوێڕا نامەیەکی بۆ فەرنابازووس نارد. کەچی فەرنابازووس کە زانی ئەناکسیبۆس بە ئەدمیراڵ نەماوە، گوێی نەدایێ و دەستی پێکرد هەمان گفتوگۆی پێشوو لەگەڵ ئەدمیراڵە تازەکە بکات دەربارەی لەشکرەکەی کوڕش.

پاش ئەمە، ئەناکسیبیۆس یەکسەر بەدوا زینۆفۆنی نارد کە خێرا خۆ بگەیێنێتە لەشکر و کۆیان بکاتەوە. پێی گوت بەزووترین کات بچن بۆ پەرینتۆس و بپەڕنەوە بەری ئاسیا. بە پیاوێکدا کەشتییەکی ٣٠ ریزی بۆ نارد لەگەڵ نامەیەکی پێشکەشکاری کە بەخەڵکی پەرینتۆس بڵێت خزمەتی لەشکرەکە بکەن.. زینۆفۆن گەڕایەوە لای لەشکر و پێشوازییەکی گەرمی لێ کرا و بەم هەواڵە گەشانەوە. لەهەمان کات کە سیووتیس بەمەی زانی، میدۆسادیسی بۆ نارد بەبەڵێنی گەورەوە لێی بپاڕێتەوە کە بێتە لای. کەچی زینۆفۆن وەرامی دایەوە کە ئیشەکەی وی رێی ناچێتێ، ئیتر سیووتیس وازی هێنا.. کە یۆنانییەکان گەیشتنە پەرینتۆس، نیۆن و ٨٠٠ کەس خۆیان لە ئۆردووگایەکی دیکەدا جودا کردەوە. بەشی گەورە لەنێو دیوارەکانی پەرینتۆس مانەوە.

زینۆفۆن خۆی بە پەیداکردنی کەشتییەوە خەریک کرد، لەهەمان کاتیشدا ئەریستاخۆس، حوکمڕانە نوێکەی بیزەنتیۆم، بە دوو کەشتی گەیشتە وێ. ئێستا لایەنی فەرنابازووسی گرتبوو، رێگەی بە ناڤخودانەکان نەدا لەشکرەکە بپەڕێننەوە و چۆ لای لەشکر گوتی نەپەڕنەوە. زینۆفۆن پێی گوت ئەمە بەفەرمانی ئەناکسیبیۆس دەکرێت، بەڵام ئەریستاخۆس گوتی: ئەناکسیبیۆس ئێستا بە ئەدمیراڵ نەماوە. ئێستا من حوکمڕانم و هەرکەس

سواری کەشتی ببێت، کەشتییەکە نوقم دەکەم.. ئینجا گەڕایەوە بۆ شار.

رۆژی دواتر بەدوا جەنەراڵ و کاپتنەکانیدا نارد، بەڵام پێش ئەوەی بگەنە دەروازەکە، یەکێک بە زینۆفۆنی راگەیاند کە ئەگەر بچنە ژووریّ یەکسەر دەکوژرێن و یان ئەوەتا دەستبەسەر دەکرێن و دەدرێنە دەست فەرنابازووس .

کە زینۆفۆن ئەم قسەی بیست، خۆی دوا خست و ئەوانی دیکەی ناردە ژووریّ بەبیانگەی کەوا قوربانی دەکا تا بزانێ ئایا بچێتە لای سیووتیس؟ ئەمەی کرد چونکە دیتی رێگەی پەڕینەوە نییە، هەروەها نایەوێ بچێتە خەرسۆنیز و لەوێ گیر بخوات.

کاپتنەکان هاتنەوە و گوتیان ئەریستاخۆس داوای کردووە ئێستا بچنەوە و سبەینێ بێنەوە لای. ئەم قسە گومانی خیانەتەکەی سەلماند. نیشانە ئاسمانییەکانیش باش دەرچوون، ئیتر زینۆفۆن و کاپتن پۆلیمراتیسی ئەسینی و ئەو پیاوانەی کە جێباوەڕ بوون، ئەوانەی برد تەنیا نیوّن نەبێت کە ئۆردووگاکەی لە دووری ٦ میل دانابوو.. کە لەوێ نزیک بوونەوە، دیتیان کۆمەڵێک ئاگر هەڵکراون بەبێ ئەوەی کەسی لێ بێت. کە نزیکتر کەوتنەوە، پاسەوانەکانی سیووتیس دەنگیان دان. تێ گەیشتن کە ئەمە فیڵێکی سیووتیس بووە، ئاگری هەڵکردووە دوور لە ئۆردوگای خۆی تا ئەگەر دوژمنێک بێت، ئەوسا دەچێتە لای ئاگرەکان و ئاشکرا دەبێت.

تەرجومانەکەی بۆ لای سیووتیس نارد پێی بڵێت کەوا زینۆفۆن هاتووە. تراکییەکان پرسییان ئایا ئەمە زینۆفۆنی ئەسینییە؟. تەرجومانەکە وەرامی دایەوە کە خۆیەتی. پاسەوانەکان خۆیان هەڵدا سەر پشتی ولاغەکانیان و بە غار رۆیشتن. پاش ماوەیەک ٢٠٠ پەلتاست پەیدا بوون و بردیانن بۆ لای سیووتیس.

سیووتیس بە کۆمەڵێک پاسەوانەوە لە قەلاتێکدا بوو. ولاغی زینکراوی لەنێو قەلاتەکە راگرتبوو چونکە لەترسان فێر ببوو بە رۆژ ولاغەکانی

دەحەساندەوە و بەشەو زینی دەکردن چونکە دەڵێن تیریس Teres، باپیرە گەورەی، لە جەنگی دژبە تینییەکان Thynis شکستێکی گەورەی خواردبوو. تینی لە شەڕی شەوەکیدا ترسناکترین هۆزی ناوچەکەن.

کە لە قەلاتەکە نزیک بوونەوە، سیووتیس گوتی با زینۆفۆن دوو کەس بە ئارەزووی خۆی هەڵبژێرێت و تەنیا ئەوانە بێنە ژوور. ئەوانە چوونە ژوور و بەگوێرەی نەریتی تراکی سلاویان کرد شەرابیان بە قۆچی گا خواردەوە. میدۆسادیس دەستەڕاستی سیووتیس بوو لە هەموو شوێنێک بەنوێنەری دەزانرا.. ئینجا زینۆفۆن قسەی کرد: سیووتیس، تۆ یەکەم جار میدۆسادیست ناردە لای من لە خاڵکێدۆنیا، داوات کرد لەشکرەکە بێنم و گوتبووت کە ئامادەی چاکەی ئەم شتەم بدەیتەوە. یان دەبینی میدۆسادیس دەڵێ وا نەبووە؟

میدۆسادیس قسەکەی تاکید کرد. زینۆفۆن بەردەوام بوو: دواتر لە پاریۆن، میدۆسادیس دیسان هاتەوە لام و گوتی ئەگەر لەشکر بێنم ئەوسا بەچەشنی برا و برادەرێک وەردەگیرێین. هەروەها شارۆچکەکانی سەر لێوارەکە کە ئی خۆتن، بەدیاری پێشکەشیان دەکەیت.. دیسان رووی لە میدۆسادیس کرد کە بزانێ قسەکە راستە. میدۆسادیس گوتی راستە.

زینۆفۆن گوتی: کەواتە ئێستا بە سیووتیس بڵێ لە خاڵکێدۆنیا چ وەرامێکم دایەوە.

میدۆسادیس گوتی: تۆ گوتت لەشکر دەچێتە بیزەنتیۆم، ئیتر پێویست ناکا پارە بداتە کەس. هەروەها گوتت کە تۆ لەشکرەکە بەجێ دەهێڵیت و ئەمانەی باست کردن هەموو راست بوون.

زینۆفۆن پرسی: ئەدی کە هاتی بۆ سەلیمبریا Selymbria، لەوێ چم گوت؟.. گوتی: گوتت ئەمە ناکرێ چونکە لەشکر دەچێ بۆ پەرینتۆس، ئینجا بۆ ئاسیا.

زینۆفۆن گوتی: ده ئێستا ئەوەتام و ئەوەتا فرینیکۆس کە یەکێکە لە جەنەراڵەکان و ئەوەتا پۆلیکراتیس کە کاپتنە. لە دەرێشدا پیاوە باوەڕ پێکراوەکانمان هێناوە تەنیا نیۆنی سپارتی نەبێت. جا ئەگەر دەتەوێ گفتوگۆمان رێکتر بێ با ئەوانیش بانگ بکەین. پۆلیکراتیس، بڕۆ پێیان بڵێ با بەبێ چەک بێنە ژوور. تۆش شمشێرەکەت مەهێنە.

کە ئەمەی بیست، سیووتیس گوتی کە ئەو گومانی لە هیچ ئەسینییەک نەکردووە و باوەڕی وابوو کە خزمایەتیی لەگەڵیان هەیە و بە برادەری راستەقینەیان دەزانێت.. پاش ئەوەی پیاوەکان هاتن، زینۆفۆن لێی پرسی، لەشکرەکەی بۆ چییە؟.

سیووتیس ئەم گوتارەی دا: مەیسادیس Maesades باوکم بوو حوکمی لەسەر تینی و مێلاندیتای Melanditae و ترانیپسای Tranipsae دەکرد. باوکم، ئۆدریسای Odrysae، لە حوکمدا بەتوانا نەبوو، لە وڵاتی خۆی دەرکرا و نەخۆش کەوت و مرد. من بە هەتیمی لە سەرای میدۆکۆس Medocus، پاشای ئێستا، پەروەردە کرام. بەڵام هەر کە گەورە بووم هیچی تر پێم نەکرا نانخۆری خوانەی پیاوێکی دیکە بم. لێی پاڕامەوە چەک و پیاوم بداتێ تاکو زەبر لەوانە بوەشێنم کە دەریان کردووین و تاکو لە ئایندەدا سەربەخۆ بژییێم. نەک ئەوها بارگرانیی لەسەردا بکەم.. بەم پێیە، تا پێی کرا وڵاغ و پیاوی دامێ، سبەینێ ئەم پیاوانە دەبینن. ئیتر ئێستا وا لەگەڵ ئەوانە دەژییێم و ملکی خۆم بە فیرۆ دەدەم. جا ئەگەر ئێوەش رەگەڵ من کەوتبان، ئەوسا بەهیوای ئاسمان دەمتوانی بە ئاسانی دەسەڵاتی خۆم وەربگرمەوە. ئێوەم بۆ ئەم مەبەستەیە.

زینۆفۆن گوتی: ئەگەر رەگەڵت کەوتین، چ شتێک دەدەیتە لەشکر و چ دەدەیتە جەنەراڵ و کاپتنەکان؟. پێمان بڵێ تاکو ئەم پیاوانە بە لەشکرەکەی رابگەیێنن.

سیووتیس بەڵێنی دا کە مانگانە یەک ستاتەری سیزیکۆس بداتە هەر یەک لە سەربازەکان، دوو هەندەش بۆ کاپتنەکان و چوار هەندە بۆ جەنەراڵەکان. هەروەها زەوی، چەندی دەیانەوێ وەری دەگرن. ئەمە سەرباری بەراز و گا، ئینجا شارۆچکە قەڵاتێکی کە لەسەر دەریایە.

زینۆفۆن پرسی: ئەگەر تێدا سەرکەوتوو نەبووین و کەوتینە ژێر مەترسیی سپارتییەکان، ئایا ئەوسا ئامادەیت ئاوارەکان بە پەناهەندە وەربگریت؟.

گوتی: بەڵێ دەیکەم و دەتانکەمە برای و هاوخوانەی خۆم و بەشێکیش لە دەسکەوتەکانم پێشکەش دەکەم. بۆتۆش زینۆفۆن، کچەکەی خۆم دەدەم و ئەگەر تۆ کچت هەیە، بەگوێرەی نەریتی تراکی، لەتۆی دەکڕم. هەروەها بیسانس Bisanthe پێشکەش بەتۆ دەکەم وەکو جێیەک کە تێیدا بژیت. ئەمە باشترین شارۆچکەیە لە ملکی مندا لەسەر دەریا.

چاپتەر ٣

یۆنانی لەگەڵ سیووتیس پێشڕەوی دەکەن

که یۆنانییەکان ئەمانەیان بیست، تۆقەیان لەگەڵ تراکییەکان کرد وەک نیشانەی برادەرایەتی، ئینجا گەڕانەوە. پێش ڕۆژهەڵات گەیشتنەوە و قسەکەیان بڵاو کردەوە. بەیانی دیسان ئەریستاخۆس بەدوا جەنەراڵەکانی نارد بەڵام گوێیان نەدایێ و بڕیاریان دا کۆبوونەوەیەک بە لەشکر بکەن. هەموو تاقمەکان ئامادە بوون تەنیا تاقمی نیۆن نەبێت کە لە ئۆردووگایەکی جودا بوون.. زینۆفۆن هەستایەوە و ئەم قسانەی کرد: ئەریستاخۆس و کەشتییەکانی ڕێگەی پەڕینەوەیان لە ئێمە گرتوە، بۆیەش لە خۆ رانابینین بپەڕینەوە. ئەمە هەمان کەسیشە کەوا ئێستا پێمان دەڵێ ڕێگەی خۆمان بە تۆبزی بەسەر چیای پیرۆزدا بگرین بەرەو خەورسۆنیز. دەڵێ ئەگەر وا بکەین، ئەوسا هیچی تر بە یەخسیر نامانفرۆشێت و هیچی تر فێڵمان لێ ناکات هەر وەک چۆن لە بیزەنتیۆم کردی. لەباتی ئەمە، ئەوسا مووچە وەردەگرن و لێ ناگەرێ ئەوها بێ خۆراک بمێنین. ئەمە قسەی ئەریستاخۆسە.. لەلایەکی دیکەوە، سیووتیس دەڵێ ئەگەر ڕەگەڵ وی بکەون قازانج دەکەن. ئێستاش دەبێ بزانین ئایا لێرە دەمێنن تا بیر دەکەنەوە، یاخۆ بۆ کۆکردنەوەی خۆراک دەردەچن؟. بۆچوونی خۆم ئەمەیە کەوا چونکە لێ ناگەرێن بەبێ پارە شتمان دەست بکەوێت و پارەشمان نییە، کەواتە دەبێ بچینە لایەک کە خەڵکێکی بێ توانای تێدا بێ بتوانین شتیان لێ بستێنین. ئینجا دەتوانین گوێ لە ئەفسەرەکان بگرین و ئەو ڕێیە هەڵبژێرین کە باشترە. ئەوانەی بەمە رازین با دەست بڵند بکەن.

هەموو دەستیان بڵند کرد و زینۆفۆن بەردەوام بوو: شمەکتان تێک بنێن، کە فەرمانی ڕۆیشتن دەرا بەدوای ئەفسەرەکانی خۆتان بکەون.

زینۆفۆن پێش کەوت و ئەوانی دیکە بەدوایدا. نیۆن و هەندێک کەس کە ئەریستاخۆس ناردبوونی، ویستیان پەشێمانیان بکەنەوە بەڵام کەس گوێی نەدانێ.. پاش سێ میل ڕێپێوان، سیووتیس هاتە لایان، کە زینۆفۆن دیتی، بانگی کرد کە بێتە نێویان تاکو قسە بەلای چاکەی گشتیدا بکات لە کاتێکدا کە ئەو هەموو خەڵکە گوێیان لێ بێت. کە هات، زینۆفۆن ئەم قسانەی کرد: ئێستا بەرەو جێگەیەک دەڕۆین کە خۆراکی لێ دەست بکەوێت. ئەوسا دەتوانی قسەی خۆت بکەیت تا بزانین پێشنیازی تۆ باشترە یان پێشنیازی سپارتییەکان. ئێمە ئەمەش ڕەچاو دەکەین کەوا تۆ یارمەتیمان دەدەیت کە خۆراک پەیدا بکەین.

سیووتیس گوتی: زۆر باشە، هەندێک گوند شارەزام کە جۆرەها خۆراکی لێ دەست دەکەوێت. هەندەش نزیکە دەتوانن بە ماوەی یەک میل بیگەنێ.

زینۆفۆن گوتی: کەواتە پێشمان بکەوە.

پاش نیوەڕۆ گەیشتنە گوندەکان، سەربازەکان کۆبوونەوە و سیووتس قسەی کرد: سەربازینە، دەمەوێ ئیش بۆ من بکەن، ئامادەم مانگانە یەک سیزیکین Cyzicene بدەمە هەموو سەربازێک ویڕای مووچەی جەنەراڵ و کاپتنەکان. ئەوانەی کە شایستەن پاداشت دەکرێن. خواردن و خواردنەوەتان وەکو ئێستا لەم لادێیە دەست دەکەوێت بەڵام دەسکەوت و تالانەکان بۆ من دەبن تاکو خەزنیان بکەم و بتوانم مووچەتان دابین بکەم. ئەگەر دوژمنتان شکاند و هەڵاتن، ئەوسا دەتوانن ڕاویان بنێن و ئەگەر خۆیان ڕاگرت ئەوسا بەیارمەتی ئێوە بەسەریاندا زاڵ بین.

زینۆفۆن گوتی: تا چ مەودایەک لە دەریا دوورمان دەکەیتەوە؟.

وەرامی دایەوە: هەرگیز لە هەفت ڕۆژەرێ پتر نابێت ئەگەر کەمتر نەبێت. پاش ئەمە ڕێگە درا قسە بکرێت. هەندێک کەس قسەیان کرد کە

هەموو بەلای ئیشەکەدا بوون و بە دەرفەتێکی زێدە باشیان زانی. ئاماژەشیان کرد کە ئێستا زستانە و تەنانەت ئەگەر بشخوازن، هەر ناتوانن بگەڕێنەوە و ناشتوانن لە وڵاتی دۆستانەدا بمێنن چونکە پارەیان نییە. جا ئەگەر هەر ناچار بن لە وڵاتی دژواردا بژیێن، کەواتە باشتر ئەوەیە سیووتیسیان لەگەڵدا بێت نەک بەتەنیا بن، سەرباری ئەمانەش مووچە وەربگرن ! ئەمە بەختەوەرییەکی گەورەیە.

جا بەهۆی کەوا کەس لاری لێ نەکرد، پێشنیازەکەی خستە دەنگدان و پەسند کرا. پاش ئەمە، کە لەشکر ئۆردووگای دانا، سیووتیس جەنەراڵ و کاپتنەکانی داوەت کرد. کاتێ کە خەریک بوون بچنە نێو بارەگای سیووتیس بۆ نانی ئێوارە، پیاوێکی لە خەڵکی مارۆنیا Maronea ناوی هێراکلیدیس بوو، لەوێ قسەی لەگەڵ خەڵکەکان دەکرد و سیووتیسی هەڵدەکێشا. چووە لای هەندێک خەڵکی پاریۆن Parion کە لەوێ وەستابوون. ئەوانە دەیانگوت با هاوپەیمانێتی لەگەڵ میدۆکۆس، پاشای ئۆدریسای، بکەن و دیارییان بۆ پاشا و ژنەکەی هێنابوو. هێراکلیدیس بەوانەی گوت کە پاشا ١٢ ڕۆژەڕێ لە دەریا دوورە، کەچی سیووتیس کە ئێستا لەشکرەکەی لەدەستدا گرتووە، وای لێ دێ ببێتە ئاغای هەموو ناوچەی سەر دەریا و گوتی: ئەمە دەبێتە هاوسێتان و توانای چاکە و خراپەی لە هەموو کەسێک زۆرتر دەبێت. ئەگەر هۆشیار بن دیارییەکانتان بدەنە وی. ئەوها قازانجتان زۆرتر دەبێت لەچاو ئەوەی کە بیدەنە میدۆکۆس کەوا لە شوێنێکی دوورە.

ئینجا رووی کردە تینماسیۆنی داردانی، بیستبووی کەوا شووشەوات و بەڕی فارسیی هەیە. پێی گوت: نەریتی ئێرە وایە کە مێوان دیاری دەداتە خانەخوێ. جا ئەگەر سیووتیس ببێتە پیاوێکی مەزن، ئەوسا توانای دەبێ بتنێرێتەوە بۆ ماڵی خۆت. یان ئەوەتا کە بتکا بە پیاوێکی دەوڵەمەند لێرە.

هەمان شێوازی لەگەڵ هەموو مێوانەکان کرد، دەیویست شتێکی دەسکەوێ. بە زینۆفۆنیشی گوت: تۆ خەڵکی مەزنترین شاری یۆنانیت. ناویشت هەندی سیووتیس بەرزە. رەنگە بە شتێکی باشی بزانی کە قەڵات و مڵکێکت لێرە هەبێت، هەروەک چۆن هاوشارییەکانی خۆت دەیکەن. کەواتە ئیشەکە هەندە دەهێنێ کە تۆ ئەوپەڕی ستایش بەرانبەر سیووتیس بنوێنیت. با ئامۆژگاریت بکەم چونکە من برادەری تۆم. چەندی بدەیێ، سیووتیس هەندەی ترت دەداتێ.

زینۆفۆن هەندێک شەرمی بەخۆ هات چونکە ئەوەی کە هەیبوو بریتی بوو لە یەک یەخسیر و هەندێک پارە بای خۆی. ئینجا چوونە سەر خوانەکە. تاقمەکە بریتی بوو لە هەندێک ئاغای تراکی کە لەوێ بوون، جەنەراڵ و کاپتنەکان، ئینجا هەندێک باڵوێزی وڵاتەکان.. بۆ نانخواردن، بەشێوەی بازنەیەکی گەورە دانیشتن و تەبڵەیەکی سێ پێچکە بۆ هەر یەک لە مێوانەکان دانرا. تەبڵەکان پڕکرابوون لە کوتە کۆشت لەگەڵ نانی گەورە و تەنک کە لەپاڵ گۆشتەکە دانرابوون. تەبڵەکان لە نزیک مێوانەکان دادەنران، ئەمە بەشێک بوو لە نەریتیان. سیووتیس دەستی بە خواردن کرد، نانی بەردەستی خۆی لەت دەکرد و هەر جارە پارچەیەکی بۆ ئێرە و ئەوێ هەڵدەدا و هەمان شتی بە گۆشتەکە کرد تا وای لێ هات شتێکی کەم لەبەر دەمیدا مایەوە، هەر بای تامکردن. ئەوانی دیکە کە تەبڵەیان لەپێشدا بوو، لاسایان دەکردەوە. کەچی یەکی ئەرکادی، ناوی ئەریستاس بوو، زۆرخۆرێکی سەیر بوو، گوێی نەدەدایە ئەم نەریتە. گۆشتەکەی خستبووە سەر ئەژنۆی خۆی و پارچە نانەکانی وەردەگرت و و هەر خەریکی خواردن بوو. لەم کاتەدا، قۆچەگای پڕ لە شەرابیان گێڕا، کە شەرابگێڕەکە گەیشتە لای ئەریستاس، ئەریستاس ئاماژەی بۆ زینۆفۆن کرد و پێی گوت: بیدە وی، ئەوە کاتی زۆرە، دەنا من جارێ کاتی شەرابم نییە.. سیووتیس گوێی لە قسەکە بوو، لە شەرابگێڕەکەی پرسی، دەڵێ چی؟ کە قسەکەی

گێڕایەوە، بوو بە پێکەنینێکی گەورە.

کە شەراب دەگێڕدرا، یەکی تراکی هاتە ژووریٚ ئەسپێکی سپیی هێنابوو، قۆچەگایەکی پڕ کرد لە شەراب و گوتی: سیووتیس، بەخۆشیی تۆ دەخۆمەوە. وا ئەم دیارییەشم هێناوە. لەسەر پشتیدا دەتوانی دوژمنەکانت راو بنێیت و لە کشانەوەشدا ترسی ئەوەت نابیٚ کە دوژمن بەدوات بکەون.. یەکی تر کوڕێکی هێنابوو، پاش ئەوەی بە خۆشیی وی خواردییەوە، پێشکەشی کرد. یەکی تر دیاریەکی بۆ ژنەکەی سیووتیس هێنابوو. تیماسیۆنیش کووپێکی زیوی پێشکەش کرد لەگەڵ یەک بەڕی فارسی کە نرخەکەی ١٠ مینیٚ دەبوو. ئەسینییەک ناوی گنۆستیپوس بوو هەستایەوە گوتی کەوا ئەم نەریتە کۆنە نەریتێکی جوانە کە دەبیٚ ئەوانەی شتێکیان هەیە وەک جۆرێک رێز لێنان پێشکەشی پاشای بکەن و کە دەبیٚ ئەوانی هیچیان نییە پاشا شتێکیان بداتیٚ بۆ ئەوەی رێزی خۆی دیار بخات و گوتی: منیش حەزم دەکرد شتێکم هەبایە تا رێزی خۆمی پیٚ دیار بخەم.

زینۆفۆن نەیدەزانی چ بکات، لە سەرووی دیوەخان لە تەنیشت سیووتیس لەسەر کورسی دانیشتبوو. هێراکلیدیسیش شەرابگێڕێکی بانگ کرد، بەڵام کە دەستی پێکرد کەم کەمە بخواتەوە، بە باوەڕەوە هەستا سەر پیٚ و ئەم قسانەی کرد: سیووتیس، دیاریی من بریتییە لە خۆم و هاوڕێکانم کە ئێمە بکەیتە برادەری جێباوەڕ، کەسیشیان لەوەدا دوودڵ نین کە برادەرایەتیی تۆ بکەن. ئەوەتان لێرە بەبیٚ هیچ داخوازییەک تەنیا داخوازیی ئەمە نەبێت کە دەردەسەری لەتۆ بەدوور بخەن. پشت بە خواوەندەکان ئەستوور، ملک و میراتت دەست دەکەوێتەوە و هەندێکی تریشت دێتە دەست. ئەسپ و پیاو و ژنی جوانت دەست دەکەویٚ، خۆیان بە ئاسانی دێنە بەر دەستت.

سیووتیس هەستایەوە و لەگەڵ وی شەرابەکەیان خواردەوە و تلّپی نێو

قۆچەکانیان بەسەر جلی خۆیاندا رشت. پاش ئەمە هەندێک کەس هاتن سەمایان بە قۆچەکان کرد وەک ئەوە بوو کە لەکاتی شەڕدا ئیشارەت بۆ یەکتر دەکەن. هەندێکی دیکە زوڕنایان هێنا لە کەوڵە گای خاو دروست کرابوون، ئاوازێکیان دووبارە دەکردەوە بە ئاوازی ماگادیس Magades دەچوو. ئەوسا سیووتیس هەستایەوە و نەعرەتەی جەنگی بەرز کردەوە، هەندێک قەرەقۆزیش هاتن گاڵتە و سەمایان کرد.

لە گەڕانەوەدا سیووتیس هاتە دەریٚ و جەنەراڵەکانی هەر یەک بە جودا بانگ کرد گوتی: برادەران، هێشتا دوژمن بەم هاوپەیمانەتییەی نەزانیوە. ئەگەر دەرفەتیان نەدەین خۆ ساز بکەن، ئەسیر و تاڵانێکی باشترمان دەبێت.

جەنەراڵەکان قسەکەیان پەسند کرد و گوتیان با پێشیان بکەوێت. گوتی: ئێوە ساز بن و چاوەڕێم بکەن، لەکاتی خۆیدا دێم. ئەوسا لەگەڵ ئێوە پەلتاستەکان پێشەواییتان دەکەم.. زینۆفۆن گوتی: ئەگەر نیازت هەیە بەشەو بەڕیٚ بکەوین، حەز دەکەم بەشێوازی یۆنانی بێت. بەڕۆژ، ئەو بەشە لەشکرە پێش دەخەین لە سوارە و پەلتاست کە شارەزای وڵاتەکەن. بەڵام بەشەو، ئێمە هۆپلیتەکان پێش دەخەین چونکە هەموویان هێواشتر دەڕۆن. بەمجۆرە لەشکر لێک دانابڕێن. زۆر جار خەڵک لەبەر بێباکی زیانیان پیٚ گەیشتووە.

سیووتیس گوتی: باشە، شێوازەکەتان پێڕەو دەکەم. هەروەها رێناس لە پیاوە پیرەکان لەگەڵ ئێوە بڵاو دەکەمەوە کە شارەزاییەکی زۆر باشیان هەیە. منیش لەگەڵ سوارەکان لە دواوە دەبم، لە کاتی پێویستیشدا دەتوانم بەزووترین کات بگەمە پێشیٚ.. وشەی ئەسینی Athene بە ناوی نهێنی دانرا بەهۆی کۆنە پێوەندیەکی کۆنی بنەماڵەکەی سیووتیس کە لەگەڵ ئەسینا هەبووە، ئینجا بڵاوەیان لیٚ کرد تاکو هەندێک بحەسێنەوە.

نیوەی شەو سیووتیس و سوارەکانی پەیدا بوون، سینگیان بە زریٚ

داپۆشترابوو، پەلتاستەکانیش ساز ببوون. ئەمانەی کردە ڕێناس ئینجا هۆپلیتەکان پێشکەوتن، پەلتاستەکان لەدوایاندا، ئەوجار سوارەکان وەکو پاسەوانی پاشەر.. بەری بەیانی، سیووتیس ولاغەکەی بۆ پێشێ تاودا و ئەمەی دەربڕی کەوا ڕێپێوانی یۆنانییەکان زۆر باشترە چونکە جاران بەشەو بە ژمارەی کەمتریشەوە لێک دادەبڕان. ئێستا وا ڕۆژ داهاتۆتەوە کەچی لەشکر هەر بە یەکپارچەیی ماوەتەوە. گوتیشی: ئێستا لێرە بوەستن، من پیاسەیەک دەکەم و دەگەڕێمەوە.

قسەکەی کرد و بەرەو چیاکان لێی خوڕی. کە گەیشتە هێڵی بەفر، بەدوا شوێنپێی گەڕا ئینجا هاتەوە و گوتی: برادەران، هەموو شتێک بەباشی ڕۆیشتووە. ئەگەر خواوەندەکان لەگەڵمان بن، دەتوانین بەسەریاندا بدەین پێش ئەوی هەستمان پێ بکەن. ئێستا من و سوارەکان پێش دەکەوین تاکو ئەگەر تووشی کەسێک بووین، دەرفەتی نەدەین خەبەر بدات. ئێوە بەدوا شوێنی ولاغەکانمان بکەون. کە لە چیاکە پەڕینەوە، کۆمەڵە گوندێکی تێر و تەسەل هەن.

نیوەڕۆ گەیشتە سەر چیا. پاش تەماشاکردنێکی گوندەکان هاتەوە لای هۆپلیتەکان و گوتی: هێرش بە سوارەکان دەکەم، پەلتاستەکانیش دەنێرم بۆ دەشتاییەکە. ئێوەش تا پێتان دەکرێ زوو پێمان رابگەنەوە نەبادا بەرهەڵستیەکی وا هەبێت.

کە ئەم رینماییانە بە زینۆفۆن گەیشتن، لەسەر ئەسپەکەی دابەزی. سیووتیس لێی پرسی: بۆچی دابەزی؟ دەمانەوێ خێرا بگەینێ.. زینۆفۆن گوتی: چونکە لام مسۆگەرە کە منت بەتەنیا پێویست نییە. ئەگەر لەپێشیان برۆم، ئێستا دەبینی چۆن هۆپلیت خێراتر دەڕۆن.

سیووتیس رۆیشت و تیماسیۆن بە سوارەکانیەوە بەدوای کەوت. زینۆفۆنیش پیاوە هەرە گورجەکانی تەمەن ٣٠ ساڵی کۆکردەوە و لەگەڵیان

بەخێرایی کەوتە رێ. کلینۆر بەشەکەی دیکەی لەشکرەکەی دەکێشا.. کە گەیشتنە گوندەکان، سیووتیس بە ٣٠ سوارێکەوە بۆ لای زینۆفۆن ئەسپەکەی لێی خوڕی و گوتی: زینۆفۆن، چۆنت گوت ئەوها بوو. ئەم خەڵکانە گیراون بەڵام سوارەکانم بڵاو بوونەتەوە و کۆنترۆڵ ناکرێن. دەترسم دوژمن پەلاماریان بدەن. دەبێ هەندێکمان لە گوندەکە بمێنین کەوا پڕن لە خەڵک.

زینۆفۆن گوتی: کەواتە خۆم و پیاوەکانم ئەو بەرزاییانە دەگرین. تۆ بە کلینۆر بڵێ با هێڵەکانی بەسەر دەشتەکەدا درێژ بکاتەوە تاکو ئەو گوندانە داپۆشێت.

مانۆڕەکەیان جێبەجێ کرد و لەئەنجامدا ١٠٠٠ یەخسیر، ٢٠٠٠ گا و ١٠،٠٠٠ ئاژەڵی جۆراوجۆر گیران.

چاپتەر ٤

شەڕێک لەپاڵ سیووتیس

رۆژی دواتر سیووتیس گوندەکەی تەخت کرد و یەک خانووی بە قیتی نەهێشت تاکو گوندەکانی دیکە بزانن کە ئەگەر خۆ بەدەستەوە نەدەن چییان بەسەردا دێت. ئینجا هێراکلیدیسی لەگەڵ دەسکەوت و تالآنەکان نارد بۆ پەرینتۆس بۆ ئەوەی بیانفرۆشێت و پارە بۆ لەشکر بێنێتەوە. خۆیشی لەگەڵ لەشکرەکە لەم دەشتە مایەوە، دەشتەکە ئی تیرینییەکان بوو بەڵام چۆڵیان کردبوو بەرەو گردەکان.

بەفرێکی زۆر کەوتبوو، هەندەش سەرمابوو کەوا ئەم شەراب و ئاوەی کە هێنابوویان هەموو مەیین. هەندێک یۆنانیش لووت و گوێیان پەڕی، ئەوجار تێگەیشتن تراکییەکان بۆچی کەوڵە ریوی لە سەر و گوێیان دەکەن و بۆچی پەستەکی درێژیان هەبوو بای هەموو بەژنیان و بۆچی لە سواربووندا بالآپۆشی درێژیان لەبەر دەکرد بای ئەوەی هەموو قاچیان داپۆشێت، لەباتی ئەو پاڵتۆ کورتانەی مە.

سیووتیس هەندێک ئەسیری بەرەڵلا کرد تاکو بە هەڵاتووەکان بڵێن ئەگەر نەگەڕێنەوە ئەوا گوندەکانی وانیش دەسووتێنێت و لەبرسان دەمرن. لەئەنجامدا ژن و منداڵ و پیرەکان گەڕانەوە، بەڵام گەنجەکان لە گوندەکەی بنار چیاکە دایانکوتا.. سیووتیس داوای لە زینۆفۆن کرد سەربازە گەنجەکانی خۆی بێنێت و بەدوای بکەون. شەو بەڕێ کەوتن و بەیانی گەیشتنە گوندەکان. زۆربەیان هەڵاتن ئەوانەی مانەوە سیووتیس هەمووی

بە رمب کوشتن.. زینۆفۆن پیاوێکی ئۆلینتی Olynthianی لەگەڵ بوو پێیان دەگوت ئەپیستینیس Episthened کە زۆر حەزی لە کوڕان دەکرد. لەم رووداوەدا کوڕێکی جوانکەڵەی دیت لە جوانترین تەمەندا بوو دەیانبرد بیکوژن. ئەپیستینیس لە زینۆفۆن پاڕایەوە کە شتێک بۆ ئەم کوڕە جوانە بکات. زینۆفۆن چووە لای سیووتیس و داوای لێ کرد کوڕەکە نەکوژن. باسی ئەپیستینیسی بۆ کرد چ جۆرە کەسێکە کەوا لە کاتی خۆیدا تاقمێک چەکداری بۆ خۆی پێک هێنابوو و بە مەردانە شەڕی پێ دەکردن، مەرجی سەرەکی ئەوەبوو کە لەشجوان و وەرزشکار بن. جا سیووتیس لێی پرسی: ئامادەی بۆ ئەم کوڕە خۆ بەکوشت بدەیت ؟.

ئەپیسنیتیس ملی درێژ کرد و گوتی: لێدەن. ئەگەر کوڕەکە رازییە، لێدەن. رەنگە دوایە چاکەی من تێ بگات.. سیووتیس لە کوڕەکەی پرسی کە ئایا ئەپیستینیس لەباتی خۆی بکوژێت؟. کوڕەکە گوتی (نا) و پاڕایەوە کە کەس نەکوژن. ئەوسا ئەپیستینیس باوەشی لە کوڕەکە دا و گوتی: سیووتیس، مەگەر بەشەڕ لێم بستێنی، من دەستی لێ هەڵ ناگرم.

سیووتیس پێکەنی و وازی هێنا. بڕیاری دا کامپێک لەوێ بکا تاکو هەڵاتووەکان نانیان دەست نەکەوێت. خۆی چۆ خوارێ بۆ دەشتەکە، زینۆفۆنیش لەگەڵ پیاوە هەڵبژاردەکانی لەوێ مانەوە کە بەرزترین گوندی ناوچەکە بوو. یۆنانییەکانی دیکە لە گوندێک مانەوە کە پێیان دەگوت گوندی تراکییە کێوییەکان.

پاش چەند رۆژێک تراکییەکان هاتنە خوارێ، دەپاڕانەوە بۆ داهێنانی ئاشتی و بۆ ئازادکردنی بارمتەکان. لەهەمان کات، زینۆفۆن چووە خوارێ بە سیووتیسی گوت کە حاڵیان لە گوندەکە ناخۆشە و دوژمن لەدەوریانن. گوتی شوێنی ئاواڵە بەباشتر دەزانێت لەچاو شوێنێکی قایم، بەڵام دابڕاو. چونکە دوور نییە چواردەوریان لێ بگرن. سیووتیس گوتی با پشووی خۆش

بکات. هەندێک بارمتە و تراکییەکانی پێشان دا، ئەوانە دەستیان پێکرد لە زینۆفۆن بپاڕێنەوە. زینۆفۆن رازی بوو و داوای کرد خۆ بەدەستەوە بدەن بەمەرجی کە هیچیان لێ نەکرێت. لەراستیدا ئەوان بۆ هەواڵگری هاتبوون.

شەو، تراکییەکان هاتنە خوارێ و هێرشێکیان کرد. هەر یەک لە خاوەن ماڵە داگیرکراوەکان ببوونە رێنما بۆ هەندێک چەکدار، بێگومان بەو تاریکییە رێگە بە ناشارەزایەک نادۆزرێتەوە چونکە خانوەکان پەرژینی بەرزیان لەدەوردا هەبوو بۆ راگرتنی مەڕ و مانگا.. کە گەیشتنە بەر دەرگا، رمبیان هاویشت و کوتەکیان هەبوو بەکاریان دەهێنان. خەڵکی دیکە ئاگریان لە خانووەکان بەردا و زینۆفۆن بەناوی خۆی بانگ کرد کە یان بێتە دەرێ تا بیکوژن و یان ئەووتا بە زیندوویی بسووتێ.. بانەکان ئاگریان گرتبوو، زینۆفۆن و وانیش بە شمشێر و خوودە و قەڵغانەوە لە ژوورێ بوون. سیلانۆس، کوڕێکی ١٨ سالان بوو خەڵکی ماکیستیا Macistia، لێرەدا بووقی ژەنی و یۆنانییەکان لە هەموو خانووەکان شمشێریان راکێشا و بەغار دەرچوون. تراکییەکان هەڵاتن و قەڵغانەکاییان لەسەر شان دانابوو بەدوا خۆیان رادەکێشان. هەندێکیان لە پەرژینەکە دەپەڕینەوە، لەوێدا گیریان خوارد و قەڵغانەکانیان لەسەر ئەو کەڵەکە بەردانە چەقین. هەندێکی دیکەش رێگەیان بزر کرد و هەر لەوێدا کوژران. یۆنانییەکان بۆ دەرێ رایان ماڵین. بەڵام هەندێکیان گەڕانەوە لە تاریکی وەستابوون شتیان لەو یۆنانیانە دەگرت کە لەبەر رۆناکایی ئاگرەکاندا وەستابوون. کاپتن هیەرۆنیمۆسی، ئایۆدی بوو، لەوێ بریندار بوو. هەروەها تیۆگرینیس، یەکی لاکرۆنی بوو، بریندار بوو دەنا کەسیان نەکوژرا.

سیووتیس بە هەفت سوار و بووقژەنێکی تراکییەوە فریایان کەوت. کە ئەمەی دیتبوو فەرمانی دابوو بەدرێژایی رێگە بووق بژەنن، ئەمەش دوژمنی ترساندبوو. کە گەیشتە جێ پیرۆزبایی لێ کردن و گوتی وای رادەدیت کە هەندێکیان لێ کوژرابێت.

ئینجا داوای لە زینۆفۆن کرد ئەسیرەکانی بداتێ و ئەگەر حەز دەکات با لەگەڵی بێت چونکە نیازی هەڵمەتێکی هەیە. سبەینێ، سیووتیس ئەسیرەکانی دایێ، زۆربەیان پیرە مێرد بوون لە پیاوە هەرە گرینگەکانی ناوچەکە و لەگەڵ سیووتیس بۆ هەڵمەتەکە چوون. هێزەکەی سیووتیس سێ هەندی جاران گەورە ببوو چونکە هەندێک ئۆدریسایی رەگەڵی کەوتبوون. کاتێکیش کە تینییەکان ئەو هەموو سوارە و پەلتاست هۆپلیتانەیان لە دەشتەکە دیت، هاتنە خوارێ بۆ ئاشتی پاڕانەوە. بەڵێنیان دەدا کە هەموو فەرمانەکانی سیووتیس بەجێ بگەیێنن و داوایان دەکرد گەرەنتی و بەڵێنەکان قەبووڵ بکات. سیووتیس زینۆفۆنی بانگ کرد، پێشنیازەکانی تێگەیاند و گوتی ئەگەر زینۆفۆن بخوازێ تۆڵەی خۆی بکاتەوە، ئەوا ئاشتی رەت دەکاتەوە.. زینۆفۆن گوتی: ئەگەر ئازادی خۆیان بە یەخسیری بگۆڕنەوە، ئیتر ئەمە باشترین تۆڵەکردنەوەیە.. ئامۆژگاریی کرد کە لە ئایندەدا بارمتە لە خەڵکە بەتواناکان بەرێت تەنیا پیرەکان بهێڵێتەوە.

ئەوها، ئەم بەشەی تراکیا کەوتە دەست سیووتیس.

چاپتەر ٥

گرفتێک لەسەر مووچە

ئینجا بۆ ئەو بەشەی تراکیا رۆیشتن لە باکوری بیزەنتیۆم کە پێی دەگوترێ دەلتا. ناوچەکە لەدەست مەیسادیسدا نەمابوو بەڵکو لە دەست تیریس بوو کوڕی ئۆدریسیس.. هێراکلیدیس هاتەوە پارەی هێنابوو کە لە فرۆشتنی تاڵانەکان پەیدای کردبوو. سیووتیس سێ جووت ئێستر و هەندێک بەراز و گای دانا و بێ لە هەموو جەنەراڵەکانی دیکە بەدوا زینۆفۆنی نارد کە ئەم دیارییە قەبووڵ بکات. زینۆفۆن وەرامی دایەوە: لە ئایندەدا رەنگە دیاری وەربگرم بەڵام ئێستا وا باشترە کە بەش بکرێت بەسەر جەنەراڵەکانی دیکەدا.

ئیتر هەر یەک لە تیمایۆسیۆنی داردانی و کلینۆری ئۆرخۆمینۆس و فرینیکۆسی ئاخەیی جووتە ئێسترێکیان وەرگرت. بەراز و گاکانیش لەنێوان کاپتنەکاندا بەش کرا.. مانگێک بەسەر چوو بوو، کەچی سیووتیس مووچەی ٢٠ رۆژی دابوو چونکە هیراکلیدیس گوتبووی هەموو تاڵانەکان تەنیا ئەوەندە پارەیان کرد. زینۆفۆن بەمە تووڕە ببوو و بە جیددی قسەی لەگەڵ هێراکلیدیس کرد، گوتی: بەڕای من ئێوە وەکو پێویست ئاگاتان لە سیووتیس نەماوە. دەبوو ئێستا مووچەیەکی تەواوت هێنابایەوە تەنانەت ئەگەر پارەت قەرز کردبایە. ئەگەر ئەمەشت پێ نەکرابایە، دەبوو کراسی خۆتی بۆ بفرۆشی.

هێراکلیدیس بەم قسانە تووڕە بوو، دەشترسا کە سیووتیس گومانی لێ

بکات، ئیتر لەو رۆژەوە دەستی پێکرد دڵی سیووتیس لە زینۆفۆن رەش بکات. سەربازەکان گلەییان لە زینۆفۆن دەکرد کەوا مووچەکە بەساغی وەرنەگیراوە، لەلایەکی دیکەوە هێراکلیدیس رەفتاری دۆستانەی لەگەڵ زینۆفۆن نەدەکرد چونکە هەمیشە مووچەکەی بەبیر دەهێنایەوە. تا ئێستاش سیووتیس هەر دەیگوت ئەگەر بگەنەوە لای دەریا، بیسانس Bisanthe و گانۆس Ganus و (قەڵاتە نوێکە) دەداتە وی، کەچی ئێستا باسی نەدەکردەوە، ئەمەش بە فیتی هێراکلیدیس بوو کە زینۆفۆنی بەدناو کردبوو و گوتبووی باش نییە قەڵاتێک بداتە کەسێکی ئەوها کە لەشکرێکی هەیە.

زینۆفۆن دەستی پێکرد بیر لە چارەیەک بکاتەوە دەربارەی ئەو هەڵمەتە بۆ قووڵایی تراکیا. هێراکلیدیس جەنەراڵەکانی دەبردە لای سیووتیس و پێی دەگوت کە ئەوانە دەتوانن بەبێ زینۆفۆن لەشکرەکە بگێڕن. بەڵێنیشی دانێ کە لەماوەی چەند رۆژێکدا مووچەی دوو مانگ دابین بکات.. تیماسیۆن گوتی: کاری سەربازی بەبێ زینۆفۆن ناکەم تەنانەت ئەگەر مووچەی پێنج مانگیشم بدەنێ.. کلینۆر و فرینیکۆسیش لەگەڵ ئەم هەڵوێستە بوون.

سیووتیس داوای لە هێراکلیدیس کردبوو بە جودا بانگیان و دواتر زینۆفۆنی بانگ کرد. زینۆفۆن لە نیازی هێراکلیدیس گەیشتبوو و دەیزانی کە دەیەوێ ئاشنایی لەگەڵ ئەوانی دیکە کەم بێتەوە، هەستا هەموو جەنەراڵ و کاپتنەکانی دیکەی لەگەڵ خۆی برد.. زۆربەیان بە قسەی سیووتیس رازی بوون و رەگەڵی کەوتن بۆ سالمیدەسوس. بەنێو وڵاتێکدا رۆیشتن کە پێی دەگوترا مەلینۆفاگی Melinophagi. لێوارێکی زۆر درێژ بوو لە زیخ، لەم ناوەدا مەرێکی یەکجار زۆر رادەگیران تا بە کەشتی بار بکرێن.. تراکییەکان ئەستوونیان لەسەر لێوارەکە دەچەقاند بۆ جوداکردنەوەی ناوچەی هەر تاقمێک. ئیتر کە یەکێک لە کەشتییەکان

دەشکا یان لای دەدا بەسەر زەوی، تالانیان دەکرد. دەڵێن پێشتر ئەم ئەستوونانە نەچەقێندرابوون، جا هەمیشە لەسەر تالانی کەشتییە شکاوەکان بەشەڕ دەهاتن زۆریان لە یەکتر دەکوشت.. لەم ناوەشدا جۆرەها قەنەفە و سندووق و دەفتەری نووسین، ئەوانەی کە ناڤخودان بەکاریان دێنن، لێرە فڕێ درابوون.

هێزەکە خەڵکی ئەم ناوەی ژێردەستە کرد و گەڕانەوە. تا ئەم کاتەش سیووتیس لەشکرێکی سەربەخۆی پەیدا کردبوو چونکە ئۆدیسایی رەگەڵی دەکەوتن و هۆزەکانی دیکەش دەهاتن خۆیان دەخستە ژێر دەسەلاتی.. ئۆردووگایان سێ رۆژ دوور لە دەریا دانا لە دەشتێک لە سەرووی سەلیمبریا. هێشتا هیچ نیشانەیەک دەر نەکەوت کە خەریکن مووچە بدەن و سەربازەکان زۆر لە زینۆفۆن تووڕە ببوون. سیووتیسیش وەکو جاران برادەر نەمابوو، ئێستا وای لێ هاتبوو هەموو جارێک کە داوای دیداری دەکرد، بیانگەیەکی دەدۆزییەوە گوایە کاتی نییە.

چاپتەر ٦

زینۆفۆن پەلامار دەدرێت و لەسەر خۆی دەکاتەوە

دوو مانگ بەسەر چوو. کارمینۆس و پۆلۆنیکۆس، سپارتی بوون، لە لای تیبۆرنەوە Thyboron هاتن و خەبەریان هەبوو کەوا سپارتییەکان بڕیاریان داوە بەجەنگ دژی تیسافەرنیس جاڕ بدەن و بەم نیازەوە تیبۆرن بەدەریادا بەڕێ کەوتووە. ئێستا داوای خزمەتەکانی لەشکرەکە دەکات و بەڵێنی داوە هەر پیاوێک مانگانە یەک داریک مووچەی هەبێت، کاپتن دوو هەندە، جەنرالیش چوار هەندە.

سپارتییەکان گەیشتنە جێ و کە هێراکلسیدیس بە مەسەلەکەی زانی، بە سیووتیسی گوت ئەمە دەرفەتێکی زێڕینە بۆ خۆی و گوتی: سپارتییەکان پێویستییان بە لەشکرەکە هەیە کەچی تۆ ئیشت پێ نەماون. ئەگەر بیدەیتە سپارتییەکان، ئەم بە چاکە بۆ تۆ دەژمێردرێت و لەهەمان کاتیشدا سەربازەکان هیچی تر داوای مووچە لە تۆ ناکەن چونکە ئیتر دەبێ بڕۆن و ولاتەکە بەجێ بهێڵن.

کە ئەمەی بیست، سیووتیس داوای لێ کرد سپارتییەکان بانگ بکات. کە هاتن و باسیان کرد، وەرامی دایەوە کە لەشکرەکە دەخاتە بەر دەستیان و دەیەوێ ببێتە برادەر و هاوپەیمانی سپارتا.. بانگی کردن بۆ سەر خوانەیەک و مێواندارییەکی باشی نواند. کەچی زینۆفۆن و جەنەراڵە یۆنانییەکانی دیکەی بانگ کرد. کە سپارتییەکان پرسییان زینۆفۆن پیاوێکی چۆنە. سیووتیس گوتی پیاوێکی خراپ نییە تەنیا ئەوەیە کە

لەگەڵ سەربازە ئاساییەکاندا برادەرایەتی دەکات بۆیەش وەکو پێویست هەڵناسووڕێت.. پرسیان: ئایا حەزی لێیە لەنێو پیاوەکاندا ناوبانگ دەرکات؟. هێراکلیدیس وەرامی دایەوە: بەڵێ، ئەمە ڕێکا و ڕێکی ڕاستییە. گوتیان: کەواتە ئایا لە بردنی لەشکردا دژایەتیمان ناکات؟.. هێراکلیدیس گوتی: گومان نییە، بەڵام ئەگەر لەشکر کۆبکەنەوە و پێیان بڵێن کە مووچەیان دەنێ، ئەوسا بایەخ بە زینۆفۆن نادەن و خەنیش دەبن لەگەڵتان بڕۆن.. پرسییان: کەواتە چۆن بتوانین کۆبوونەوەیان پێ بکەین؟. هێراکلیدیس گوتی: بەیانی زوو ئێوە بۆ نێو لەشکرەکە دەبەین. مسۆگەرم کە ئەگەر بتانبینن ئەوسا لەخۆڕا بۆتان دێن و کۆدەبنەوە.. ڕۆژەکە ئەوها بەسەرچوو.

ڕۆژ داهاتەوە، هێراکلیدیس و سیووتیس سپارتییەکانیان بردە نێو لەشکر و ئەوانیش لێیان خڕبوونەوە. دوو سپارتییەکە ئەم قسانەیان کرد: حوکمەتەکەمان بڕیاری داوە جەنگ دژی تیسافەرنەس جاڕ بدات. ئەگەر ڕەگەڵ مە بکەون، دەتوانن تۆڵەی خۆتان لەو پیاوەی کە هەندە خراپەی ئێوەی کردووە. هەر یەک مانگانە یەک داریک وەردەگرێت، دوو هەندەش بۆ کاپتنەکان و چوار هەندەش بۆ جەنەراڵەکان.

سەربازەکان بەم قسانە گەشانەوە و یەکی ئەرکادی هەستایەوە و ویستی پەلاماری[(١١)] زینۆفۆن بدات. سیووتیسیش لەوێ بوو، ویستی بزانێ مەسەلەکە بە چی دەگات، لە شوێنێک وەستا کە گوێی لە قسەکان بێت، ئەگەرچی یۆنانیی دەزانی واش هەر تەرجومانی لەگەڵدا بوو.

ئەرکادییەکە دەستی بە قسە کرد: سپارتییەکان، لەمێژ بوو دەبایە ئێمە لەگەڵ ئێوەدا بین ئەگەر زینۆفۆن ئێمەی تەفرە نەدابایە بۆ ئێرە کەوا بەدرێژایی ئەم زستانە سەختە لێرە جەنگاوین و شەو و ڕۆژ جوولاوینەوە.

---

(١١) وەرگێڕ وشەی attack بەکار دەهێنێت، مەبەستیشی لە ڕەخنەی توندوتیژە.

کەچی زینۆفۆن قازانجی خۆی لە ڕەنجی مە وەرگرتووە. سیووتیس تەنیا ئەوی دەوڵەمەند کردبوو، ئەویش مووچەکەی گل دەدایەوە. یەک لەبارە خۆم مەگەر تا مردن بەردباران بکرێ لە سزای ئەوەی کە تا ئێستا ئێمەی بەم وڵاتەدا بردووە، ئەوسا هەست دەکەم مافی خۆم وەرگرتۆتەوە و سەرباری ئەو هەموو ماندوویەتییەش هیچ گلەیی دەربارەی مووچە ناکەم.

پاش وی، کۆمەڵێکیان هەمان ڕایان دوپات کردەوە. ئینجا زینۆفۆن بەم جۆرە قسەی کرد: پیاو نابێ سەیری بە هیچ شتێک بێت. ئێستا وا من بەرووەڕووی تۆمەتەکانی ئێوە دەبمەوە، کەچی لەناخی دەروونمدا دەزانم کە بەهەموو توانایەکەوە یارمەتیم داون. کە ئیشتان باش ببوو، من دەچوومەوە ماڵێ. بەڵام کە بیستم تووشی سەختی بوونە، گەڕامەوە تا یارمەتییان بدەم.. سیووتیس وا لێرەیە، کۆمەڵێک نامەی بۆ من نارد و جۆرەها بەڵێنی دا تاکو لەگەڵی ڕێک بکەون. وەکو دەیزانن، من ئەو نیازەم نەبوو، من ئێوەم بەرەو ئاسیا دەبرد، ئینجا ئەریستاخۆس هات ڕێگەی گرت. ئەریستاخۆستان دەیگوت دەبێ بە خەرسۆنیزدا بڕۆن و سیووتیس هانی دەدان کە لەگەڵی ڕێک بکەون. هەموو گوتتان لەگەڵ سیووتیس دەڕۆین. ئایا تۆبزیم لە کەس کردووە؟

پاش ئەوە سیووتیس دەستی پێکرد لە مووچەدا فێڵ بکات. مافی ئەوەتان هەیە تاوانبارم بکەن بەمەرجێک ئەگەر ڕەفتاری ویش پەسند بکەن. من کە باشترین برادەری بووم، ئێستا لە هەموویان خراپترم. لای ئێوەم هەڵبژارد نەک لایەنی وی، کەواتە چۆن دەبێ گلەیی لەمن بکەن. من برادەرایەتی ئەوم لەدەست خۆ دا؟.. ڕەنگە بڵێن پارەکەم وەرگرتوە و ئێستا دەمەوێ بیشارمەوە ! باشە، ئەگەر سیووتیس شتێکی دابێتە من، ئایا بۆ ئەوەی بووە کە مووچەکەتان بەتەواوی بدا؟. نەخێر، دیارە بۆ ئەوەی بووە کە شتێکی گەورەتری لەکۆڵ بێتەوە. جا ئەگەر ئەوهایە، ئێستا بە ئاسانی دەتوانن داوای مووچەکەتان بکەن ئیتر هەموو پلانەکەی هەڵدەوەشێننەوە..

ئەگەر من پارەی سیووتیسم وەرگرتبێت، ئەوسا داوای دەکاتەوە، چونکە لەبەرانبەر ئەو بەرتیلەدا من ئیشەکەم بەباشی جێبەجێ نەکردووە!

لە راستیدا، من لەوە دوورم کە پارەم وەرگرتبێت. سوێند بە هەموو خواوەند و خواوەندومەکان دەخۆم کە من تەنانەت بۆ خۆمیش هیچم وەرنەگرتووە. وا لێرە وەستاوە و گوێی لێیە و دەزانێ ئایا خۆم کردۆتە سوێندشکێن؟ بۆ ئەوەی زیاتر سەرتان بسوورێنم، دەبزانن کەوا من هەندی جەنەراڵەکانی دیکە شتم وەرنەگرتووە، سوێندی لەسەر دەخۆم. ئەگەر دەپرسن بۆچی؟ چونکە بیرم کردەوە ئەگەر (لە هەژاری ویدا بەشدار بم) ئەوسا لەکاتی پایەداریدا دەبێتە برادەرێکی باشتریش. ئێستاش وەک دەبینن ئیشی باش بووە و تێگەیشتم کەسایەتیی راستەقینەی چییە. رەنگە بەمن بڵێن چۆن ئەوها تێکەوتیت ؟ بەڵێ، ئەگەر لەگەڵ دوژمن تێکەوم ئەوە گێلییە. کەچی لەگەڵ برادەر، باوەڕم وایە هەڵخەڵەتاندن سەرشۆڕییە نەک تێکەوتن. بەهەر حاڵ، لام مسۆگەرە کەوا هەموو مشوورێکمان خواردووە بای ئەوەی هیچ بیانگەیەک بۆ سیووتیس نەهێڵینەوە. خراپەمان نەکردووە، بەرژەوەندییەکانی ئەومان پشتگوێ نەخستوون و بەشەرمەوە ئەرکەکانی سەر شانمان جێبەجێ نەکردووە.

رەنگە بڵێن "دەبایە لە سەرەتاوە گەرنتی لێ وەربگرین تاکو دواتر ئەگەر ویستیشی، نەتوانێ فێڵ بکات" دەمەوێ بیری خۆتان بهێننەوە، ئێوە لە چ حاڵێک بوون و کە هاتنە لای سیووتیس چۆن رزگارم کردن. لەبیرتانە کە بەرەو پەرینتۆس دەچوون و ئەریستاخۆسی سپارتی دەروازەی لە رووتان داخست و نەیهێشت بچنە ژوور؟. ئینجا بە چلەی زستان لەو دەشتە مانەوە. ناچار بوون خۆراکی خۆتان بکڕن و هیچتان نەبوو بیفرۆشن و پارەتان نەبوو. ئێوە ناچار کران لە تراکیا بمێنن چونکە کەشتییەکان لەوێ ئەنکەر کران و رێگەیان بە ئێوە نەدا بپەڕنەوە بۆ ئاسیا.. مانەوەتان لە تراکیا ئەوەی دەگەیان کەوا لە وڵاتی دژمندان بەرەوڕووی سوارە و

پەلتاستەکانیان دەبوونەوە. ئێمە هۆپلیتمان هەیە. رەنگ بوو هەندێک گوندمان دۆزیبایەوە. بەڵام ئەو هێزەمان نەبوو لە سوارە و پەلتاست ئەسیر و گاڕانەکان بگرێت. ئایا لە حاڵەتێکی ئەوها بێ ئومێددا، خەنی نەبوون کە سیووتیس بوو بە برادەرتان؟. هەرنەبێ سوارە و پەلتاستی هەبوو. بە هاوکاری وانیش دەسکەوتی باشترتان بوو لە یەخسیر و ماڵات. باشە، گریمان لەکاتی خۆیدا سیووتیس سوارە و پەلتاستی بۆ مە دابین کردبایە بەبێ مووچە، ئایا شتێکی خراپ بوو؟. ئایا ئەمە هۆیە بۆ ئەوەی بمکوژن؟.

حاڵی ئێستاتان رەچاو بکەن کەوا زستانێکتان بەتێری بەسەر بردووە، وێڕای مووچەیەکی کە هەندێک لەچاو بەڵێنەکان کەمتر بوو. دەنا هەرچی خوراوە و خەرج کراوە، هەموو لەماڵی دوژمن بوو. لەهەمان کاتیشدا یەک کوژراوتان نەداوە، ناوبانگی خۆتان لە شەڕی ئاسیا بەباشی پاراستووە، سەرباری ئەمەش، لە بەری ئەورووپا دژبە تراکییەکان سەربەرزیتان بۆخۆتان تۆمار کردووە. مەبەست ئەوەیە کە لەباتی ئەوەی رقی خۆتان بەمن هەڵڕێژن. دەبێ سپاسی خواوەندەکان بکەن بۆ ئەو هەموو پیرۆزییەی کە پێیان بەخشیون.

ئێوە ئەم هەموو بەختەتان هەبوو، بەڵام تو ئاسمان، فەرموون بزانن بەختی من چۆن بوو. کە بەرەو ماڵێ دەرچووم، رێزێکی گەورەم لاتان هەبوو و جێباوەڕی سپارتییەکانیش بووم دەنا بۆچی منیان دەنارده لاتان ؟. کەچی ئێستا لەلای وانیش سەرزەنشت کراوم و برادەرایەتیم لەگەڵ ئێوەش تێکچووە.. من هەمیشە خەریکی چاکەتان بوومە و بەرگەی ئەوهەموو رەخنەم گرتن، ئێستاش هەڵوێستتان ئەوهای لێ هاتووە؟. جا چ بکەم، خۆ لەبەرتان هەڵنەهاتووم، چم لێ دەکەن؟.. لەبیرتان بێت کە ئەو کەسەی دەتانەوێ بیکوژن شەونخوونی بۆ ئاسوودەیی ئێوە کردووە. لەگەڵتان رەنج و مەترسیی دیتووە، رۆڵی خۆی بەزیادەوەش گێڕاوە. یەکێکە، پشت ئەستوور بە خواوەندەکان، دژی بێگانە لەگەڵتاندا سەرکەوتنی دیتووە و

بەرانبەر بە شارە یۆنانییەکانیش نەیهێشتووە تووشی هیچ دوژمنایەتییەک بن و ئێستا دەتوانن بۆ هەر لایەکی یۆنان بچن.

ئێستا ئیشتان باش بووە و دەچنەوە ماڵێ کەوا چەند لەمێژە مەراقتانە بچنەوە و ئێستا کەوا بەهێزترین دەوڵەتی یۆنانی داوای خزمەتەکانتان دەکات و مووچەشتان دەداتێ. ئێستا سپارتییەکان کە گوایە باشترین فەرماندەن، هاتوون رابەرایەتیتان بکەن، ئایا ئەمە گونجاوترین کاتە کە سزای مەرگ بەمن بگەیێنن؟. بەڕاستی بیرێکی باشتان هەیە، لەکاتی تەنگانەدا بیرتان ئەوها نەبوو. ئەوسا بەباوکتان دەزانیم و بەڵێنتان دەدا چاکەکانم لەیاد نەکەن. هەرنەبێ وا سپارتی لێرەن و رای تایبەتی خۆیان دەدەن. وابزانم فیکرەیەک دەربارەی ئێوە وەردەگرن.

ئەوها کۆتایی بە گوتارەکە هێنا و خارمینۆسی سپارتی هەستایەوە ئەم قسانەی کرد: سوێند دەخۆم بە جمکەبراکان کە وا پێ ناچێت مافی ئەوەتان هەبێ لەم پیاوە تووڕە بن. خۆم هەندێک بەڵگەم هەیە لە چاکەی وی دان. کە من و پۆلینیکۆس پرسیارمان لە سیووتیس کرد، تاکە رەخنەی ئەمە بوو کە زینۆفۆن زۆر لایەنی ساربازە ئاساییەکان دەگرێت، بۆیەش بەگوێرەی پێویست بەرز نابێتەوە و پێوەندیی لەگەڵ سپارتییەکان و لەگەڵ سیووتیس باش نییە.

ئینجا یووریلۆخۆس، ئەرکادی بوو خەڵکی لووسیا، هەستایەوە و گوتی: ئەی سپارتییەکان، باوەڕم وایە کە دەبێ پێش هەموو شتێک ئێوە فەرماندەیی بگرن و ئەگەر بخوازێت یان نەخوازێت، مووچەکان لە سیووتیس وەرگرن و ئێمەش لەگەڵ خۆ بەرن.

ئینجا پۆلیکراتیسی ئەسینی، بە رێنمایی زینۆفۆنەوە، هەستا و گوتی: برادەران، وا هێراکلیدیسیش لێرەیە، ئەم بوو کە تاڵانەکانی فرۆشت و نەیتوانی ئەو پارە بۆ سیووتیس و بۆ مەش بێنێتەوە. لەباتی ئەوە،

پارەکەی بۆ خۆی برد و هێشتا هەر لەلایتی. ئەو تراکی نییە، بەڵکو یۆنانییە و ناتوانێ فێڵ لە هاوولاتیی خۆی بکات. ئەگەر کەمێک هۆشیار بین دەبێ بیگرین.

لەگەڵ سیووتیس سواری ئەسپەکانیان بوون و بەرەو ئۆردووگا لێیان خوڕی. ئینجا تەرجومانەکەی نارده لای زینۆفۆن، داوای دەکرد بەخۆ و بە ١٠٠٠ هۆپلیتەوە لە خزمەتیدا بمێنن بەو بەڵێنەی کە ئەو شوێنانەی سەر دەریای بداتێ وێڕای هەموو پاداشتەکانی کە پێشتر بەڵێنی دابوونێ. زۆر بە باوەڕیشەوە گوتی کە لە پۆلینکۆسی بیستوومە ئەگەر بکەوێتە دەست تیبۆرن، ئەوسا یەکسەر دەیکوژێت. کۆمەڵێک نامەی تر بۆ زینۆفۆن هاتن هەموو دەیانگوت دەبێ وریا بێت چونکە کەوتۆتە ژێر گومان. لە ئەنجامدا زینۆفۆن دوو ئاژەڵی کردە قوربانی بۆ زیۆسی پاشا، دەیپرسی ئایا لەگەڵ سیووتیس بمێنێت یاخۆ لەگەڵ لەشکرەکە بڕوات؟. وەرامی سیووتیس ئەوە بوو کە دەبێ لەگەڵ لەشکر بڕوات.

چاپتەر ٧

زینۆفۆن قسە لەگەڵ سیووتیس دەکات

سیووتیس هەندێک ئۆردووگاکەی دوور خستەوە، یۆنانییەکانیش چوونە گوندەکان تاکو پێش ئەوەی بگەڕێنەوە لای دەریا، هەرچی دەستیان بگاتێ تالانی بکەن. سیووتیس گوندەکانی پێشکەش بە میدۆسادیس کردبوون و زۆر قەڵس بوو کە دیتی وا تالان دەکرێن. ٣٠ سوار و پیاوێکی خەڵکی باکووری لەگەڵ خۆ هێنا و زینۆفۆنی بانگ کرد. زینۆفۆن هەندێک کاپتن و چەکداری لەگەڵ خۆ برد و، میدۆسادیس قسەکەی: زینۆفۆن ئەم تالانکارییە کە دەیکەن شتێکی باش نییە. من لەلایەن سیووتیسەوە هاتووم و ئەم پیاوە لەلایەن میدۆکۆس، پاشای دەشتاییەکانی باکوور، هاتوە دەڵێین ئەم ناوە چۆڵ بکەن. ئەگەر چۆڵی نەکەن ئەوسا بە دوژمن دەزانرێن و ناهێڵین لێرە بڕۆن و بەرگری دەکەین دژ بەوانەی زیان بە وڵاتمان دەگەیێنن.

زینۆفۆن وەرامی دایەوە: بەڕاستیتە، تۆ کە ئەوها قسە دەکەیت، پیاو نازانێ وەرامێکت بداتەوە. قسەم لە چاکەی ئەم گەنجەدایە کەوا لێرە وەستاوە، تا بزانێت ئێمە کێین و ئێوە کێن. ئێمە پێشتر بە ئارەزووی خۆمان بێرەدا دەهاتین و تالانمان دەنایەوە. ئێوە نەدەوێران بگەنە ئەم ناوانە. کە دەشهاتن، لەترسان وڵاغەکانتان بە زینکراوی دەهێشتەوە کە ئەمەش نیشانەیەکە لەوەی کە وڵاتی دوژمنتان بووە. دواتر کە ئێوە بوونە هاوپەیمان، بە یارمەتی خواوەنداکان و یارمەتی مە. ئێستا بوونەتە خاوەنی

وڵاتەکە. جا ئێستا دەتانەوێ لێرە دەرمان بکەن؟. لەباتی چاکە، دەتانەوێ ئۆردووگا بارکەین؟. ئەم داواکارییەی تۆ ڕێزی تێدا نییە، تەنانەت بۆ خواوەندەکانیش.. ئەم گەنجەی ئێرە باشتان دەناسێت کەوا ئێستا گەشانەوەتان بەخۆ دیتووە کەچی جاران هەر بە تالان و گەڕان دەژیان.

هەندێک راوەستا و دەستی پێ کردەوە: بۆچی بە من دەڵێی، خۆ من سەرلەشکر نیم. لەشکر ئێستا لەدەست سپارتییەکاندایە کە بە خۆتان پێشکەشتان کردن و بای هەندەش خانەدان نەبوون داوەتمان بکەن بۆ گفتوگۆکان. دەتانویست ئاشنایان نەبین. بەڵام چۆن لەشکرەکەم بۆ ئێوە هێنا، ئێستا بۆ وانی دەبەم.

کە ئاغا ئۆدیسییەکە ئەم قسانەی بیست گوتی: میدۆکۆس، لە شەرمان خەریکە بە خاکدا بچمە خوارێ. ئەگەر دەمزانی، لەگەڵت نەدەهاتم.. میدۆکۆس، پاشای من لەگەڵ ئەمەدا نییە خراپەی کەسانێک بکەین کە چاکەیان بۆ مە هەبوویێت.

پاش ئەمە، سوار بوو بۆ دوور لێی خوری. سوارەکانی دیکەش هەمان شتیان کرد تەنیا چوار- پێنجێکیان نەبێت. بەڵام میدۆکۆس لەبەر وێرانکردنی لادێکە رقی هەستابوو، داوای لە زینۆفۆن کرد جەنەراڵە سپارتییەکان ببینێت.

ئەوجار زینۆفۆن هەندێک کەسی جێباوەڕی لەگەڵ خۆ بردە لای خارمینۆس و پۆلینکۆس و پێیانی گوت کەوا میدۆکۆس داوا دەکا یۆنانییەکان بڕۆن و گوتی: وابزانم دەبێ مەسەلەی مووچەکەیان چارە بکەن، ئەوسا لەخۆڕا بەدواتان دەکەون.

سپارتییەکان قسەکەیان وەرگرت و گوتیان کە ئەم داخوازییە و هەر داخوازییەکی تر هەبێت، وەری دەگرن. یەکسەر لەگەڵ گەورە ئەفسەران بەرێ کەوتن بۆ لای میدۆکۆس و گوتیان: میدۆکۆس، ئەگەر قسەت هەیە بیکە دەنا ئێمە قسەمان پێیە.

میدۆکۆس بە ملهوڕییەوە گوتی: تەنیا ئەوە دەڵێم، کە ئەمە قسەی سیووتیسیشە، با ئەم خەڵکە ئازار نەدەن چونکە خەڵکی خۆمانن.

ئەوجار سپارتییەکان گوتیان: ئەمانەن ئەم کەسانەی کە وایان کردووە خەڵکەکە بێن بە ئی خۆتان. هەر کاتێک مووچەیان وەرگرت، ئەوسا دەڕۆین، دەنا لێرە دەمێنین و پشتی سەربازەکانمان دەگرین دژ بەو کەسانەی فێڵیان لێ کردوون و ئەگەر تۆ لەم کەسانەیت، ئەوسا دەبێ مافیان لەتۆش وەربگرنەوە.

ئینجا زینۆفۆن قسەی کرد: ئەو خەڵکانەی کە تۆ بە ئی خۆتیان دەزانیت ئایا دەرفەتیان دەدەن کە دەنگ لەسەر ئەمە بدەن کە کێهەمان لێرە بڕوات، ئێمە یان ئێوە؟.. میتۆکۆس پێشنیازەکەی پەسند نەکرد، بەڵام گوتی با مەسەلەی مووچەکە لەگەڵ سیووتیس ساغ بکرێتەوە. ئەگەر دوو سپارتییەکە بچن، ساغ دەکرێتەوە. ئەگەر ناچن، با زینۆفۆن بچێت، بەڵێنی دا کە پشتی بگرێت. پاڕایەوەش کە لەم ماوەدا سووتاندنی گوندەکان بوەستێنن.

پاش ئەمە، زینۆفۆن و پیاوەکانیان ناردە لای سیووتیس و ئەم قسانەی کرد: من نەهاتووم داوای هیچ شتێک لە تۆ بکەم، هاتووم پێت بڵێم کە تۆ مافت نەبوو لەمن تووڕە بی. مووچەی سەربازەکان چەندە لە چاکەی سەربازەکاندا بووە، لە چاکەی تۆشدا بووە.. سەرەتا، ئەمانە پاش خواوەندەکان هۆی ئەوە بوون کە تۆ ببیتە پاشا و ئەو هەموو پایەداری و مڵکەت پێ ببڕێ تا وات لێ هات هەرچی دەیکەیت، ئەگەر کاری سەربەرزکەر بووبن یان کاری سەرشۆڕکەر، خەڵک باسیان دەکەنەوە. ئەمڕۆ بەم پایە گەیشتی، جا حەز ناکەم خەڵک بڵێ کە بەچاکەی ئەو کەسانەت نەزانیوە کە چاکەیان کردووی. هەروەها، بۆ ئەوەی کە لەنێو ئەم ٦٠٠٠ چەکدارەی خۆمان ناوبانگێکی باشت هەبێت، لە هەمووی گرینگتر ئەمەیە کە وات لێ نەیەت خەڵک باوەڕ بە قسەکانت نەکەن. خۆم دیتوومە چۆن

کەسانێکی کە باوەڕیان پێ ناکرێ، دەسەڵاتیان نامێنێت. کەچی خەڵکی باوەڕپێکراو قسەیان لە ئاسوودەکردنی ناوچەیەکدا، کە هەڕەشە دەکەن، قسەکەیان بای هێزێکی چەکدار کار دەکات و کە بەڵێنێک دەدەن، بەڵێنەکەیان لەباتی پارە تینی دەبێت. بیر لە حاڵەتی خۆت بکەوە، تۆ چەند پارەت دا بۆ ئەوەی کە ببێن بە هاوپەیمانی تۆ؟. تۆ هیچ پارەت نەدا، تەنیا ئەوەبوو کە باوەڕمان بە بەڵێنت کرد، بەمەش لەشکرێکت پێک هێنا کە ئیمپراتۆرییەتێکی[٢] دابین کرد بۆ تۆ کەوا نرخەکەی زۆر لەو ٣٠ تالەنتە گەورەترە، ئەم ٣٠ تالەنتەی کە پیاوەکانمان بە مافی خۆیانی دەزانن. بەڵێ نرخەکەی جارەهای جار لەمە گەورەترە. کەواتە باوەڕ و ناوبانگ ئەم ئیمپراتۆریەتەی بە تۆ دا، وا ئێستاش بەهۆی ئەوەندە پارە ناوبانگت شکا.

پێم خۆشە بەبیر خۆتی بێنییەوە کە لەکاتی خۆیدا دەسکەوتێکی ئەوهات بە چەند دەنرخاند؟. مسۆگەرم کەوا ئامادەبووی چەندین هەندی ئەم بڕە پارە بدەیت. واش بزانم هیچ شتێک لەوە ناخۆشتر و سەرشۆڕانەتر نییە کە تۆ نەتوانی ئەم دەسکەوتانە بپارێزیت. هەژارێکی ئاسایی زۆر باشترە لە دەوڵەمەندێک کە دواتر پارەی نەماوە. باشتر ئەوەیە کە لەسەرەتاوە مرۆڤێکی ئاسایی بی نەک پاشا بی و دواتر ببییەوە بە مرۆڤێکی ئاسایی.. هەروەها ئەم خەڵکە بەتۆبزی بوونەتە ژێردەستەی تۆ نەک لە خۆشەویستی. خۆ ئێستاش حەز دەکەن ئازاد ببنەوە. گریمان وایان زانی کە پێوەندیت لەگەڵمان باشە و ئەگەر بتەوێ داوامان دەکەیتەوە. بەڵام گریمان

(٢) مەسلەی ئەم ناوە (ئیمپراتۆرییەت) لە ئەسڵدا دەگەڕێتەوە بۆ هەبوونی دەوڵەتێکی کە حوکمی چەند نەتەوەیەک بکات. ئیتر ڕەنگە چەند نەتەوەیەکی بچووکیش بن، پاشای ئەوها لەو سەردەمەدا پێیی دەگوترا ئیمپراتۆر. تەنانەت لەم حاڵەتی ئێستادا، دیارە هەر یەک لە هۆزە داگیرکراوەکان بە نەتەوەیەکی جودا دانراون.

هەستیان کرد کە یۆنانی باوەڕیان بە تۆ نەماوە و تەنانەت ئەم سەربازانەی ئێرەش برادەرت نین؟. لەم دوو ئەگەرە کامەیان بۆ بەرژەوەندیی خۆت بەباشتر دەزانیت و کامەیان دەبێتە مایەی سەپاندنی دەسەڵاتت لەسەر ئەم خاکەدا؟. گومان نییە کە ئەو خەڵکانە ژمارەیان کەم نەبوو، بەڵام هۆی ژێردەستەبوونیان دەگەڕێتەوە بۆ نەبوونی رابەرایەتی.. ئێستا مەترسی هەیە کە رابەرایەتییەک بۆخۆیان دامەزرێنن، هەر لە سەربازانی ئێمە تا دوژمنەکانی خۆت، تا سپارتییەکان، کە بەتواناتریشن. ئەم ئەگەرە نزیکتریشە چونکە ئەگەر سەربازەکانی مەیان دیت وا خزمەتی سپارتییەکان دەکەن و کەوا سپارتییەکان مووچەکە لە تۆ دەستێنن، مسۆگەرە کە ئەوسا تراکییەکان لێت دەبنە دوژمن. مانەوەی دەسەڵاتی تۆ، واتە یەخسیری بۆ ئەوان. نەمانیشت واتە ئازادی.

با وابزانین تۆ سەرپەرشتیی ئەم وڵاتە دەکەیت وەکو ملکی خۆت بێت. کام رێگە بەباشتر دەزانی بۆ ئەوەی کە بەپارێزراوی بمێنێت؟، سەربازەکانمان پارەی خۆیان وەربگرن و وڵاتەکە بە ئاسوودەیی بەجێ بهێڵن، یان بەجۆرێکی دوژمنانە لێرە بژیێن؟. هەروەها ئەگەر لەشکری خۆت پێک هێنا بۆ ئەوەی کە لە بەرانبەریاندا بوەستی، ئایا ئەوانە پێویست بە تفاق ناکەن و ئایا دوو هەندە پارەیان ناوێت لەچاو ئەم پارەی مە ؟.

بەڕای هێراکلیدیس، کە بۆمنی باس کرد، دەڵێ پارەکە زۆرە. منیش دەڵێم، ئێستا ١٠ هەند توانای پارەدانت زیادترە لەچاو ئەو کاتەی کە بەڵێنەکەت دا. کە دەگوترێ پترە، ئەمە بەگوێرەی ژمارەکەی نییە بەڵکو کە کەسێک دەڵێ (ئەمە زۆرە) یان (کەمە) ئەو زۆر و کەمییە بەگوێرەی دەرامەتی ئەو کەسەیە کە پارەکە دەدات.

لەم قسانەمدا، بەرژەوەندی تۆم وەکو بەرژەوەندی برادەرێک تەماشا کردووە. دەمەوێ هەست بکەم کە شایستەی ئەم پایەیت کە خواوەندەکان

بەتۆیان بەخشی و، دەمەوێ ناوبانگی منیش نەزرێت. ئێستا کە لەشکر لەم حاڵەیە، نە دەتوانم خراپەی تۆی بکەم و نە دەتوانم، ئەگەر داواشی بکەیت، چاکەت بۆ بکەم. هەستی لەشکر لە بەرانبەر مندا ئێستا ئەوهایە. واش هەر، خواوەندەکان ئاگادارن، کە من هیچ شتێکم لە تۆ وەرنەگرتووە بۆ وان و گلم دابێتەوە بۆ خۆم و خۆت لەسەر ئەم قسە شایەدیت. من تەنانەت داوای بەڵێنەکانی تۆشم نەکردووە و سوێند دەخۆم کە ئەگەر تۆش کردبات، من وەرم نەدەگرتن. مەگەر مافی سەربازەکانت بەتەواوی دابایە، ئینجا مەگەر!. مایەی شەرمەزاری بوو ئەگەر ئیشی خۆم باش کردبایە و ئەوانم بەم حاڵە هێشتبایە لەکاتێکدا کە رێزیان لە من دەگرت.

گومان نییە کە هێراکلیدیس وا دەزانێ دەبێ پارە بەهەر شێوەیەک پەیدا بکەین. لە بەرانبەردا، من باوەڕم وایە کە هیچ دەسکەوتێک بۆ پیاوان، بەتایبەتیش پیاوی دەسەڵاتدار، ئەو نرخەی نییە وەکو رێز و بدەری و دەستپاکی. پیاوی ئەوها دەوڵەمەندییەکەی لەوەدایە کە برادەری زۆرن و ژمارەیەکی زۆرتریش حەز دەکەن برادەرایەتیی بکەن. لەخۆشیدا هاونشینی زۆرن و لەناخۆشیدا خەمخۆری زۆر دەبن.

ئەگەر منت لە رەفتارمەوە نەناسیبێت کە چ برادەرێکی دڵسۆزم و، ئەگەر بەم هەموو قسانەم لە زەمینەی راستی نەگەیشتبی. دە کەواتە راستی لە قسەی سەربازەکان وەربگرە.

خۆت لەوێ بووی و دیتت چۆن رەخنەیان لە من گرت. تۆمەتیان دایە پاڵ من کەوا بەرژەوەندیی تۆم بە پێش بەرژەوەندیی سپارتییەکان خستووە. پەلاماری منیان دا کەوا بەرژەوەندیی تۆم پێش ئەوانیش خستووە گوایە بەرتیلم لەتۆ وەرگرتووە. ئایا ئەگەر هەستیان کردبایە کەوا دژایەتیت دەکەم، ئەم تۆمەتە بەخەیاڵیاندا دەهات؟. تۆ لەسەرەتادا پێش ئەوەی خزمەتت بکەم، پێشوازییەکی باشت لە من کرد. قسە و روخسارت خۆش بوون، میوانداریی منت دەکرد و هەمیشە بەڵێنی جۆرەها شتت بۆ من

دووباره دەکردەوە. ئێستاش ئامانجەکانت بەدی هێنان و بووی بەو پیاوە مەزنەی کە من ویستم، چۆن دەهێڵی لە نێو سەربازەکاندا سووک بکرێم؟. لەلام مسۆگەرە کە تۆ دەگەیتە ئەم بڕیارەی کە پارەکە بدەیت، زەمان فێرت دەکات و وای لێ دێ بەرگەی دیتنی ئەو کەسانە نەگری کە لەخۆڕا خزمەتیان کردی. کە دەڵێم پارەکە بدە، بۆ ئەوەمە کە هەمان ناوبانگی پێشووت پەیدا بێتەوە.

کە سیووتیس ئەم قسانەی بیست لەعنەتی نارد بۆ ئەو کەسەی کە وای کرد پارەکە نەنێرێت، هەمووش تێگەیشتن کە مەبەستی هێراکلیدیسە، گوتی: یەک لەبارە خۆمەوە، هەرگیز حەزم نەکرد پیاوەکانت لە مووچە بێ بەش بکەم و هەر ئێستا دەیدەم.

ئینجا زینۆفۆن دیسان قسەی کردەوە: ئێستا کە نیازت هێنا، حەز دەکەم پارەکە لە ڕێگەی منەوە بدرێت و نەهێڵی پاش ئەو هەموو خزمەتانە ناوبانگم بزرێت.

سیووتیس وەرامی دایەوە: دڵنیا بە کە ناوبانگت نازرێت و ئەگەر خۆت و ١٠٠٠ هۆپلیت لەژێر فەرماندەیی خۆتدا لێرە بمێنن، ئەوسا قەڵاتەکانی سەر دەریا بە تۆ دەبەخشم وێڕای هەموو بەڵێنەکانی پێشوو.

زینۆفۆن گوتی: سەبارەت بەم شتە، ئەمە ڕێی ناچێتێ. جارێ با بڕۆین.

سیووتیس گوتی: بە ئارەزووی خۆت بکە. دەشزانم ئێرە بۆ تۆ ئاسوودە ترە.

زینۆفۆن گوتی: سپاسی ئەم پەرۆشەت دەکەم، ناتوانم لێرە بمێنم، بەڵام ئەگەر بە هەر پایەیەکی بەرز گەیشتم، دەبێ بزانی کە لە قازانجی خۆتدایە.

سیووتیس گوتی: ئێستا زۆر پارەم پێ نییە. ئەوەی کە هەمە، یەک تاڵەنتە. هەروەها ٦٠٠ گا و نزیکەی ٤٠٠٠ مەڕ و ١٢٠ یەخسیر. لەگەڵ خۆتیان بەرە، و هەروەها بارمتەش لەو یەخسیرانە بەرە کە لەگەڵ تۆدا بەدڕەفتار بوون.

زینۆفۆن پێکەنی و گوتی: گریمان ئەم هەموو شتە بەشی مووچەکانی نەکرد، ئەوسا تاڵەنتەکە بۆ کێ بێت؟. لەم حاڵە ترسناکەی مندا، لەباتی ئەوەی کە بەردباران بکرێم، ئایا باشتر ئەوە نییە کە بگەڕێمەوە ماڵی خۆم؟. خۆ هەڕەشەکانت بیست!

ئەو ڕۆژە لەوێ مانەوە، ڕۆژی دووەم سیووتیس ئەو ماڵاتەی بە هەندێک پیاوی خۆیدا نارد. تا ئەم کاتەش سەربازەکان هەر دەیانگوت زینۆفۆن ڕەگەڵ سیووتیس کەوتووە. کەچی کە دیتییان، گەشانەوە و بەرەو پیری چوون. هەر کە چاوی بە خارمینۆس و پۆلۆنیکۆس کەوت، زینۆفۆن گوتی: لەسایەی سەری ئێوەدا، ئەم دەسکەوتانەمان بۆ لەشکر دابین کرد. من دەیخەمە بەر دەستی ئێوە و داواتان لێ دەکەم کە بەسەر سەربازەکاندا بیبەشنەوە.. بەم پێیە دەستیان بەسەر ماڵاتەکە داگرت و خەڵکیان لەسەر دانان بۆ ئەوەی بیانفرۆشن و وەک هەمیشە ئیشەکەیان بە نارێکی ئەنجام دا. زینۆفۆن خۆی لە مەسەلەکە نەگەیاند و دیاری خست کەوا خۆی بۆگەڕانەوە ساز دەکات. (هێشتا دەنگدان لەسەر مەسەلەی شاربەدەرکردنی لە ئەسینا ئەنجام نەدرابوو). برادەرەکانی لە ئۆردووگادا هاتنە لای و لێی پاڕانەوە کە لەشکر بەجێ نەهێڵێت تا پێشڕەوییان پێ دەکات بۆ دەرەوەی تراکیا و دەیانگەیێنێ بۆ لای تیبۆرن.

چاپتەر ٨

زینۆفۆن لەشکر بەجێ دەهێڵێت

لێرەوە سواری دەریا بوون تا لامپساکۆس Lampsacus، لەوێ فاڵگر یوکایدیسی فیلیۆم کوڕی کلیۆگۆراس، ئەوەی کە نیگاری فریسکۆییسی لە لیکیۆم کێشابوو، هات بۆ دیدەنی زینۆفۆن. پیرۆزبایی لێ کرد کە بەخێر هاتۆتەوە و پرسی کە ئایا هیچ زێڕی پێیە؟. زینۆفۆن سوێندی بۆ خوارد کە تەنانەت پارەی گەڕانەوەشی نییە، مەگەر ئەسپ و شمەکی بفرۆشێت. یوکلیدیس باوەڕی نەکرد بەڵام کە خەڵکی لامپساکۆس دیارییان بۆ نارد و ویستی قوربانییەک بۆ ئەپۆڵۆ بکات. یوکلیدیس لە پاڵی وەستابوو کە ئاژەڵەکەی سەربڕی. کوشتەکەی پشکنییەوە گوتی ئێستا باوەڕ دەکەم کە پارەت نییە و دەزانم ئەگەر پارەش بەڕێوە بێت، لێرە و لەوێ تەگەرە پەیدا دەبن، تەنانەت خۆت تەگەرە بۆ خۆت دروست دەکەیت. زینۆفۆن دانی پێ نا و یوکلیدیس بەردەوام بوو: بەڵێ، تەنانەت زیۆسی دڵخۆشکەر تەگەرەکی ترە، ئایا قوربانیت بۆ کردووە، وەکو کە لە ماڵێ بۆ تۆم دەکرد ؟.

زینۆفۆن وەرامی دایەوە کە لەوەتی ماڵێی بەجێ هێشتووە قوربانیی بۆ زیۆسی دڵخۆشکەر نەکردووە.. یوکلیدیس ئامۆژگاری کرد کە بیکات، چونکە بە قازانجی خۆی دەگەڕێتەوە.

ڕۆژی دووەم زینۆفۆن چووە ئۆفرینیۆن Ophrynion و قوربانییەکەی کرد. بەگوێرەی ڕەوشتی وڵاتەکە، بەرازێکی سەرلەبەری سووتاند و نیشانەکان باش بوون. لە هەمان ڕۆژدا بایۆن و نۆسکلیدیس گەیشتنە وێ پارەی

لەشکریان دا. لەگەڵ زینۆفۆن بوونە برادەر و ئەسپەکەیان بۆ وەرگرتەوە، کە لە لامپساکۆس بە ٥٠ داریک فرۆشتبووی و، پارەکەشیان لێ وەرنەگرتەوە. بیستبوویان کە ئەسپەکەی خۆش دەویست و ئەگەر بە ناچاری نەبایە نەیدەفرۆشت. پاش ئەمە، ڕێپێوانیان بەنێو ترواد Troad دا کرد و لە چیای ئیدا Ida ئاوا بوون گەیشتنە ئەنتاندرۆس Antandrus. ئینجا بەدرێژایی لێوارەکە ڕۆیشتن تا گەیشتنە تیبە Thebe. لەوێش ڕا گەشتێکیان کرد بەڕێگەی ئەدرامیتیۆن Adramition و کێرتۆنۆن Cer-tonon بۆ دەشتی کەیکۆس Caecus تا گەیشتنە پێرگامۆن Pergamon لە میسیا.

لێرەدا هێلاس ژنی گۆنگینۆسی ئارتێریا Arteria، لەگەڵ دایکی گۆنگینۆس پێشوازییەکی گەرمیان لە زینۆفۆن کرد. گوتیان ئەسیداتیس، پیاوێکی فارسە، لەو دەشتە دەژییێت، ئەگەر بە ٣٠٠ پیاوێکەوە بە شەو بۆی بچن، دەتوانن فارسەکە بە ژن و منداڵەوە بگرن، وێڕای شمەک و ماڵی کە شتێکی کەم نەبوو. ئامۆزای خۆی لەگەڵ نارد وێڕای پیاوێک بەناوی دافناگۆراس کە زۆر خۆشی دەویست.. زینۆفۆن قوربانییەکی کرد. باسیاس، فاڵگرێکی ئەلیس بوو، گوتی نیشانەکان بێ ئەندازە باشن و گومان نییە کە ئەو پیاوانە ژێردەستە دەکرێن. پاش نانی ئێوارە بەمەبەستی چاکە کاپتنە هەرە دڵسۆز و باشەکانی برد. هەروەها ٦٠٠ کەسێک خۆیان ڕەگەڵ دا بەڵام کاپتنەکان گەڕاندیاننەوە تاکو ناچار نەبن بەشیان بدەن، چونکە هەر لەئێستاوە تالانەکانیان بە مسۆگەر دەزانی.

دەوری نیوە شەو گەیشتنە جێ و یەکسەر یەخسیر و ماڵاتەکەی کە لە دەرێ بوون لەبەر دەستیان هەڵاتن. ئەوان مەبەستیان نێو قەڵاتەکە بوو، وازیان لە هەموویان هێنا چونکە مەراقیان لە ئەسیداتیس و ماڵەکەی بوو. هەوڵیان بۆ ڕامالینی قەڵاتەکە سەری نەگرت، تاوەرێکی بەرز و قایم بوو،

سەنگەری لەسەردا هەبوو بە چەکدارێکی زۆرەوە. ئیتر خەریک بە کەلێنێکدا خۆی تێکەن.

دیوارەکە هەشت خشتەقوڕ بەرین بوو، کە ڕۆژ هەڵات کونێکیان تێ کرد. یەکێک لە ژووریٚ شیشێکی گەورەی بەدەستەوە بوو کە بۆ برژاندنی کەلەشە گا بەکار دەهات، ئەو شیشەی لە ڕانی یەکەم کەس ڕاکرد ئەوەی لە کونەکە چوە ژووریٚ. ئینجا دەستڕێژێک تیریان هاویشت، وای لێ هات کەس نەدەوێرا لە زارکی کونەکەش نزیک ببێتەوە. بەرگریکارەکان هاواریان دەکرد و بە مەشقەڵە ئاگر ئیشارەتیان بۆ دوور دەنارد. بەوەش ئیتامەنیس Itamenes بە هێزەکەیەوە بە فریایان هات. هەروەها لە کۆمانیاوە Comania هۆپلیتی ئاشووری Assyrians هاتن سەرباری ٨٠ سواری هێرکانی Hyrcanian کە ئەوانەش مووچەخۆری شا بوون. ئینجا نزیکەی ٨٠٠ پەلتاست و سوارە پەیدا بوون، هەندێک لە پارتێمیۆنەوە Parthenoin و هەندێکیش لە ئەپۆلۆنیا Applonia و لادێی دەوروبەر.

بێگومان کاتی ئەوە هاتبوو یۆنانییەکان بیر لە هەڵاتن بکەنەوە. مەڕ و ماڵاتیان کۆکردەوە لەگەڵ یەخسیرەکان بە شێوەی چوارگۆشە لێیان خوڕین، چوارگۆشەکەش هەندە ڕێک نەبوو چونکە لە یەک کاتدا خەریکی کشانەوە و تاڵانەکەش بوون.

کە گۆرگیلۆس دیتی وا یۆنانییەکان دەکشێنەوە و ئەوانەی پەلاماریان دەدان هێزێکی گەورەیان هەیە، بەقسەی دایکی نەکرد و بە فریای یۆنانییەکانەوە چوو تاکو جێ دەستی لەم کارەدا هەبێت. هەروەها پرۆکلیس و تیۆسرایناس، نەوەی دامارتۆس، لە هالیسارنەوە Halisarne بۆ یارمەتی دەرچوون. لەم کاتەشدا پیاوانی زینۆفۆن لەژێر تەوژمی تیر و بەردباراندا بوون و بەشێوەی چوارگۆشە دەکشانەوە، قەڵغانەکانیان دەدایە

بەر ئەو دەستڕێژانە و زۆر بە سەختی توانییان ڕووباری کارکاسوس ببڕن. نیوەیان بریندار ببوون، لەم ڕووداوەدا ئاگاسیاسی ستێمفالی کە بەدرێژایی ماوەکە قوونەشەڕی دەکرد، بریندار بوو. لەکۆتاییدا خۆیان دەرباز کرد بە ٢٠٠ یەخسیر و ماڵاتێکی زۆر بای قوربانی.

ڕۆژی دووەم زینۆفۆن قوربانیی کرد و بەشەو لەشکرەکەی بەڕێگەدا برد بەئومێدی ئەوەی کە تا بکرێ بەرەو لیدیا دوور بکەوێتەوە تاکو هیچی تر ئەسیداتیس نەترسێت ئارام ببێتەوە. کەچی ئەسیداتیس وای دەزانی قوربانییەکەی زینۆفۆن بەو نیازەوە بووە تا هێرشی بکاتە سەر، بۆیەش لە جێگەی خۆی دەرچوو و ئۆردووگای لە گوندەکانی دەوروبەری شارۆچکەی پارسینیۆس دانا. پیاوەکانی زینۆفۆن لەوێدا تووشی بوون و بەهەموو ژن و منداڵ و ماڵەوە گرتیان. بەم پێیەش، نیشانە ئاسمانییەکانی یەکەم فاڵ ڕاست دەرچوو.

ئەوجار گەڕانەوە بۆ پیرگامۆن، ئیتر زینۆفۆن کۆمەڵێک دەسکەوتی هەبوو وای لێ بکات کە ستایشی خواوەند بکات. سپارتییەکان و جەنەراڵ و کاپتنەکان وێڕای هەموو سەربازەکان لەسەر ئەوە پێک هاتن کە بەشی گەورەی تاڵانەکان بدرێنە زینۆفۆن، وڵاغ و ڕەشە وڵاغ و هەموو شتێک. جا ئێستا زینۆفۆن دەیتوانی کە هەرنەبێ چاکەی خەڵکی دیکە بداتەوە.

ئەوجار تیبۆرن هات و ڕابەرایەتی لەشکرەکەی بەدەستەوە گرت و کردی بە بەشێک لە لەشکرێکی یۆنانیی گەورەتر و جەنگی جاڕ دا دژبە تیسافەرنیس و فەرنابازووس.

تێبینییەکانی وەرگێڕی کوردی

خوێنەری بەڕێز، ئینجا مەگەر تێبگەین چۆن ئەسکەندەر پاش چەند ساڵێک لەم بەسەرهاتە جیهانی داگیر کرد! دیارە کە هێزەکانی (هۆپلیت) ریز بوونە و سروودی پایێن Paean خوێندراوە و نەعرەت و هاواری شەڕیان بەرز کردۆتەوە و بە یەک هەنگاو پێشڕەوییان کردووە، ئەوانە بەچەشنی بولدۆزەر و دەبابە هیچ هێزێکی لە روویاندا خۆی نەگرتووە.. دیاریشە کە شەڕی ئەوسا وەک ئەو دیمەنانە نین کە لە فیلمەکاندا دەدیترێن گوایە وەک قەسابخانە خەڵک یەکتریان لەت و پەت دەکرد و کەس بەزیندوویی نەدەما. بەڵکو بەگوێرەی ورە و بەگوێرەی خۆڕاگری و چاونەترسی بووە و کێهە زووتر ورەی بەردابایە و ریزەکانی تێکچووبایە، ئەم لایەنە دواتر یەکە یەکە قەلاچۆ دەکران. ناشزانم ئایا ئێمەی کورد لە بەرەنگارییەکی ئەوهادا بەدرێژایی مێژوو تا چەند خولەک خۆمان راگرتووە. ئێمە، بە چەشنی کاردۆخییەکان، تەنیا بە (لێدە و هەڵێ) کردوومانە دەنا زوو گوتراوە (هەڵێ هات). سوپاپەروەری شتێکە هێشتا ئەو رەگە ئەستوورەی لەنێو کورد دانەکوتاوە.

سەبارەت بە زینۆفۆن دەبێ یەک شت بڵێم "وەی چەندە قسەکانی دوور و درێژ کردۆتەوە!" لە تەرجەمەدا، هەر کاتێک کە دەیگوت (زینۆفۆن گوتی: ...) یەکسەر هەناسەم سوار دەبوو چونکە دەمزانی ئێستا قسەیەک دەست پێدەکات ١٠ هەندی پێویست درێژتر..

باوەڕم وایە زینۆفۆن پاش چەند ساڵێک کە لە ماڵی خۆیدا بەسەرهاتەکانی بەبیر خۆی هێناوەتەوە و تۆماری کردووە، هەندێک دەست و قەڵەمەکەی بۆ مەیلی نێو دڵی خۆی شل کردووە. دیارە رەوشت دەرمانی نییە و هەندێک شار ناتوانن شەیەک بکەن بەبێ پێوەنان و خۆهەڵکێشان چونکە وەک دیتمان زۆر جار وا لە بەرانبەر دوژمن وەستاون و ئێستا نا ئێستا شەڕ دەست پێ دەکات، کەچی گوایە ئەو گوتاری دووروودرێژی خوێندۆتەوە. یان دەبینین بەرانبەر جەنەراڵی دەسەڵاتدار و بەتەمەن و شارەزادا وەستاوە گوتار و رێنمایی و، تا رادەیەکیش فەرمانی پێ داون و گوایە نە جارێک و نە دوو جار پێیانی گوتووە "پێویستە لەسەرمان هەر ئێستا ئەوها و ئەوها بکەین و با جەنەراڵەکان ئەوها و ئەوها بکەن و ئەوەی بەم قسە رازییە با دەستی بڵند بکات" بەمەرجێکیش کەوا زینۆفۆن ئەسینی بوو کەچی زۆربەی سەربازەکان پیلۆپۆنیزی و بۆیۆتی بوون! شایانی گوتنە کە یۆنانی ئەوسا زۆر بەکوردستانی ئەمڕۆمان دەچوو سەبارەت بەمەسەلەی لەهجە و شار و ناوچە. رەنگە خوێنەر بڵێت: کەواتە تۆمارەکەی زینۆفۆن شتێکی خەیاڵی و بێ کەڵک بووە و خۆزیا خۆم پێ ماندوو نەکردبایە.. من دەڵێم نەخێر، ئەو کەڵک و سوودەی کە لەم یاداشتانەی زینۆفۆندا هەیە، لە کەم کتێبی مێژوو دەست دەکەون بەتایبەتیش بۆ ئێمەی کورد. تۆمارەکەی زینۆفۆن بوخچەیەکی نەکراوە بوو، وردە وردە شتی سەیر دەدۆزرانەوە و قۆناغ بە قۆناغ لە دەروونی زینۆفۆن و هاوڕێکانی دەگەیشتین.. بۆ نموونە کە دەیگوت: فلان عاشقی ئافرەتێک بوو، ئەوەی دیکە عاشقی کوڕێک بوو.. خوێنەری وردبین هۆیێک دەگرێت و دەڵێ (هەی؟، ئەوانە مێبازی و نێربازییان بە یەک شت زانیوە!). یان کە زینۆفۆن دەڵێ: مەڕ و مانگا و یەخسیرەکانمان ئەوها لێ کرد..

خوێنەر تێدەگات کە ئەوانە یەخسیر و مانگایەکیان وەکو یەک سەیر کردووە تەنانەت هەندێک جار مانگا گرینگتر بووە، هەرنەبێ دەخورێت و باردەکرێت و پێویست بە خزمەت ناکات.

شیتەڵکردنی قسەکانی زینۆفۆن و سوود وەرگرتن لە مێژوو، بەشێوەیەکی گشتی، وەک ئەوەیە ئەگەر تۆ بە گەشتیاری بچی بۆ شارێک، لە دەرەوەی شارەکە منداڵێکی زۆرگۆ بێت و قسەی ساکار هەڵڕێژێت وەکو ئەم قسانە: دوێنێ لە سەیرانەکەدا دایکم ئایسکرێمی بۆ من نەکڕی، گوتی ئایسکریم گرانە. دواتر کە منداڵەکە لە ئاوەکەدا خنکا دایکم لە باوکم تووڕە بوو گوتی نەدەبوو لە نزیک ئاوەکە دابنیشن.. لە قسەی منداڵێکی ئەوها دەتوانین کۆمەڵێک راستیی هەڵێنجین. بۆ نموونە، دیارە لەو شارەدا ژن باڵادەستن. دیارە رووبارێکی تێدایە کە بەکەڵکی سەیران و مەلەکردن دێت. دیارە شارێکی گرانە و رەنگە بەم پێیە خزمەتگوزارییەکی باش هەبێت بەڵام بە گرانی.... ئیتر بەم جۆرە دەتوانین راستییەکان شیتەڵ بکەینەوە.

ئەگەرچی تۆزێک لە بابەتەکە دوور دەکەوینەوە، بەڵام با نموونەیەکی تر باس بکەم لە چۆنێتی سوود وەرگرتن لەم نووسینانەی زینۆفۆن. جارێک لە جارەکان لە خزمەت هەندێک مامۆستای زمانەوانیدا بووم باسی وشەی کوردی دەکرا، یەکیان گوتی: مەعاویە کوڕی ئەبوو سوفیان کەنیزەیەکی کوردی هەبووە، لێی پرسیوە ئایا بەزمانی خۆی بە (شێر) دەڵێن چی؟. کەنیزەکە بە فێڵ گوتوویەتی پێی دەڵێین (کەفتیار). ئەمە هەمان وشەی (کەمتیار)ی ئێستایە.. لەم کورتە باسەدا وێڕای مەسەلەی زمانەوانی، من بایەخم بە خودی هەڵوێستەکە دا کەوا ئەو ئافرەتە کوردە سووکایەتیی بە مەعاویە

کردووە. ئێمە بیستوومانە ئافرەتی فارس و تورک کە دەبوون بە ژن و کەنیزەی یەکێک لە خەلیفە و پاشاکان، هەوڵیان دەدا نەتەوەکەیان لە دەوڵەت و سوپادا باڵادەست بن. کەچی دیارە ئافرەتە کوردەکە زۆر بە وشکی وەرامی داوەتەوە. هەمان شت لەگەڵ شا عەبباسی سەفەوی دووبارە بۆتەوە کە ئافرەتێکی کوردی مارە کردووە و سێ شەو لەگەڵی بووە، کەچی رۆژی چوارەم سەر لە بەیانی فەرمانی داوە کە تێکڕای عەشیرەتی ژنە کوردەکە قەڵاچۆ بکرێن. نەک هەر کورد بەڵکو لەمێژوودا کۆمەڵێک نەتەوەی عەشایەری ئەوها هەبوون، بۆ نموونە گۆتەکانی ئەوروپا کە ئیمپراتۆریەتی رۆمیان تێک شکاند، ئەوانیش ئافرەتەکانیان ئەوها وشک بوونە و لە کتێبەکەم دا (وڵاتی بێ پایتەخت) وێڕای زینۆفۆن، ئەم بەراوردییەم لەنێوان ئافرەتاندا کردووە.. جا نەک تەنیا مەسەلەی ئافرەت، ئێستا زۆر جار باسی ئەو رووداوە دەکرێ کە گوایە شێخ مەحموودی حەفید تۆقەی لەگەڵ ئەفسەرێکی ئینگلیز نەکردووە و دەڵێن گوایە ئەمە بووەتە هۆی بەختڕەشیی کوردی عیراق. برام کار لەوەدا نییە، هەر ئێستا دیتمان کاردۆخییەکان چۆن رەفتاریان لەگەڵ یۆنانییەکان کرد.

بەراوردی کردن و تێگەیشتنی مێژوو بەڕای من گرینگترین زانستە کە ئەمڕۆ کورد پێویستی پێ هەبێت. دەبێ راستییەکان (لە لاوە) هەڵێنجین عەرەب گوتەنی (ما بین السطور). زینۆفۆن کە باسی شتێک دەکات، ئێمە دەبێ سەرنج بدەینە ناوئاخنی قسەکان، بەمەرجێکیش کەوا زینۆفۆن نە منداڵێکی ساکار بووە و نە کەنیزەیەکی قسە رەق بووە. بەڵکو یەکێک بوە لە خوێندکارەکانی سۆکراتیسی فەیلەسووف. تەنانەت (Rex Warner) ئاماژەی بۆ کرد کەوا (هەست دەکەین خۆی خاوەن بیر وباوەڕێکی ئەخلاقی و

فەلسەفی بووە). دیاریشە کەوا لەگەڵ مەراقەکانی و لەگەڵ حەز و ئارەزووەکانی خۆیدا کەوتۆتە گرفت بەهۆی ئەوەی کە رەنگە زینۆفۆن هەندێک نموونەپەرست (مثالي) بووبێت. لە هەمان کاتیشدا زینۆفۆن، ئەگەر بەهۆی ساکارییەوە بووبێت یان بەهۆی راستگۆیی، نەیشاردۆتەوە کە حەزی لە پایە و دەسەڵات بووە و لە ناخدا بەچەشنی (شارپەرستێکی تۆخ) داخی ئەوە بوو ببێتە سەرلەشکر تاکو بیسەلمێنێت کە (شارەکەی خۆی) رابەرایەتییان لێ دەوەشێتەوە نەک سپارتا و شارەکانی دیکە.

زینۆفۆنێکی بێلایەن تیشکێکی گەورەی خستۆتە سەر رابردووی نەزانراوی وڵاتەکەمان. دیارە میدی و کاردۆخی دوو نەتەوەی جودا بوونە. میدییەکان بەهەمووی ۲۰۰ - ۳۰۰ساڵێک بوو هاتبوونە دەشتاییەکانی زاگرۆس (کوردستانی ئەمڕۆ) و هاوپەیمانی فارس بوون. کەچی وەک دیتمان کاردۆخییەکان خۆیان لە چیاکان حەشار دابوو و دژایەتی هەموو بێگانەیەکیان دەکرد (دوژمن و دوژمنی دوژمنیش) و لە مەیدانی سیاسیدا هیچ جۆرێک زانایی و شارەزاییان دیار نەخست. کاردۆخییەکان خەڵکێکی دڕندە نەبوون، زینۆفۆن باسی شەراب و مۆبیلیای نێوماڵە کاردۆخییەکانی کرد و گوتی شتێکی پێشکەوتوو بوون. یەکیشیان لەبەر کچەکەی خۆی تا مردن رێگەی بە یۆنانییەکان پێشان نەدا. کەچی سەرباری ئەمەش زۆر دواکەوتووانە خۆیان نواند کەوا ئەگەرچی دوژمنی فارس بوون و یۆنانییەکان پێیان گوتن کە ئەوانیش دوژمنی فارسن، کەچی بەهیچ شێوە گفتوگۆیان نەدەکرد و هەر لێدە و لێدە.

لەلایەکی دیکەدا دیتمان هەندێک عەشایەر و نەتەوە هەبوون کە سەدا سەد بە پێچەوانەی کاردۆخییەکان رەفتاریان کرد، بۆ نموونە گوندی ئەرمەنەکان. کێخوای گوندەکە کوڕی خۆی بەجێهێشت کە

رەنگ بوو بیکوژن. دیارە گوتوویەتی با کوڕێکم ببێتە قوربانی گوندەکە. هەروەها ئەرمەنەکان خزمەتی فارسیان دەکرد و کە یۆنانی بەسەریان دادان خزمەتی ئەوانیشیان کرد. بەڵێ منیش دەڵێم (نەوا و نەواش) بەبەڵگەی کە دیتمان هەندێک عەشایەر و نەتەوە هەبوون شارەزایی سیاسەت و هونەری سەربازیش بوون. وەک دیتمان هەندێکیان هێزی یۆنانییەکانیان بۆ بەرژەوەندیی خۆیان بەکار هێنا. خۆراکیان پێشکەش کردن، بەدەردی دەڵێن (نانە زگە) و لەبەرانبەردا شەڕیان بە یۆنانییەکان کرد و دوژمنی خۆیان پێ بەزاندن. نازانم بۆچی کاردۆخی ئەوهایان نەکرد؟. مامۆستا جەلال جۆبار لە هۆنراوەیەکدا گوتویەتی:

دەردی بێهۆشی لەنێو کوردان دەڵێی زگماکییە

تاکە خەڵکێکی کە لە کاردۆخییەکان دواکەوتووتر بووبن ئەوخییەکان بوون کە بە ژن و منداڵەوە خۆیان لە قەڵاتەکە هەڵداشت. دیارە ئەوانە (زینۆفۆبیا، ترسی بێگانە) لە نێویاندا زۆر توندتر بووە لە چاو کاردۆخییەکان. شایانی گوتنە کە ئەم وشە (زینۆفۆبیا xenophobia) یۆنانییە و هەر خۆیان ئەم دەردەیان هەبووە ئیتر ئایا تا چ ڕادەیەک پێوەندی لە نێوان xenophobia, xenophone هەیە؟ من نایزانم تەنیا ئەوە دەزانم کەوا یۆنانی بێگانەبەدەری و خۆییاتییەکی توندیان هەبوو بەرانبەر یەکتر و بەرانبەر بێگانە.

ئەمە دەربارەی خەڵکی ئەوسای زاگرۆس بوو. سەبارەت بە خودی یۆنانییەکان، دیتمان کە سەدان هەزار گەنجی بێ ئومێد بەدوا هەر کەسێک کەوتوون کە رابەرایەتییان بکات یاخۆ رێنماییان بکات یاخۆ بژێوێکیان بۆ دابین بکات. سپارتییەکانیش کە ئەوسا

باڵادەست بوون، دەبینین لە دەسەڵاتی شار و ناوچەی خۆیان بەولاوە بیری هیچ شتێکیان نەکردۆتەوە. سپارتییەک هەرچی دەیکرد بۆی دەپۆشرا کەچی خەڵکی شار و ناوچەکانی دیکە لە یەکەمین هەڵەدا پێیان دەبژێردرا. ئێستا تێدەگەن بۆچی سپارتا هیچی بەهیچ نەکرد و هەندەی پێ نەچوو یۆنانییەکان لێیان بێزار بوون و دواتر هەر ئەم بۆیۆتییانە، کە ئەسینی و سپارتی سووکایەتییان پێ دەکردن، هەر ئەوانە سپارتایان بەزاند. وەک دیتمان هەندێک سپارتی چەکدارەکانیان بەفرۆشتن دەفرۆشتن ئیتر یۆنانی بۆچی نەیانفرۆشن؟. خۆ بەوەش نییە کەوا لە نووسینەکانی زینۆفۆندا ئەسینی بە تێگەیشتووتر دیار خراون، چونکە پێش ئەم رووداوانە بە چەند ساڵێک ئەسینییەکان باڵادەست بوون. ئەوساکەش ئەو لووتبەرزییەی کە ئەوان نواندیان و ئەو خۆبییاتی و شارپەرستییەی کە دژی هەموو یۆنانییەکانی دیکە بەگەڕیان هێنا، ئەمە بوو پشتیانی شکاند. واتە کەس لە کەس باشتر نەبووە.. هەندێک لە خاوەرناسە ئەوروپاییەکان کورد بە نەتەوەی ئەلبان دەچوێنن. کەچی بەڕای من کوردی ئەمڕۆ و یۆنانییەکانی سەردەمی زینۆفۆن سەدا سەد یەک شتن. تەنانەت ئەو جەنگەی نێوان ئەسینا و سپارتا کە زینۆفۆن ئاماژەی بۆ دەکرد، نوسخەیەک بووە لە شەڕی ناوەخۆی کوردستانی عیراق.

خوێنەر دەبێ سەرنجی دابێتێ کە هەر یەک لە شار و هۆز و ناوچەیەکی یۆنانی ئینتیمایەی سەربەخۆیان هەبووە و هەر وەکو رێکس وارنەر باسی کرد تا مەترسیی دوژمنیان لەسەر بوو، زۆر رێکوپێک و یەکگرتوو بوون. کەچی هەر هەندە مەترسی نەدەما، ئەوسا فیتنە و خۆبەخۆیی دەستی پێدەکردەوە.

گرینگیی یەکیەتی و ئیلتزام لێرەدا دیار کەوت، وەکو کە دیتمان ئەو خەڵکەی کە پابەندی رابەر و سەرلەشکرەکانیان دەبوون، ئەوانە سەردەکەوتن. تێگەشتەی ئێمە بۆ مەسەلەی رابەرایەتی شتێکی زۆر زۆر زۆر نەگونجاو و نا بەجێیە. ئێمە، یان هەر نەبێ زۆربەمان، وا دەزانین رابەر دەبێ خودایەکی بێ هەڵە و بێ هەست و نەست و بێ شەریک بێت. ئینجا بەبۆنەی ئەوەی کەوا ئەم شتە لەسەر رووی زەمین دەست ناکەوێت، یەکسەر بێزار دەبین و هەڵدەگەڕێینەوە.. لە راستیدا سەرگوزەشتی ئەم بەکرێگیراوە یۆنانییانە دیاری خست کە رابەرایەتی شتێکی زیندووە، کار و کاردانەوەیەکە لەنێوان کۆمەڵێک خەڵک. نەتەوەی سەرکەوتووش ئەوە نییە کە رابەری باشی هەیە چونکە هەموو کەسێک دەتوانێ ئەمران بکات. نەتەوەی سەرکەوتوو ئەمانەن کە سەربازی رەند و ئازا و تێگەیشتوویان هەیە و یەکتریان خۆش دەوێت. دەنا خۆبەخۆیی و نەفرەت و خۆ سەپاندن لە مێژوودا سەری سەدان نەتەوەی خواردووە، یەک لەوانە کورد.

ئێستاش با تیشک بخەینە سەر خاڵێکی زۆر گرینگ. مەسەلەی خۆبییاتی یۆنانییەکان لێرەدا شتێکی زۆر زەق بوو (خۆبییاتی بەگوێرەی شار و ناوچە و لەهجە) بەڵام دەبێ یەک خاڵ رەچاو بکەین کەوا هەرچی پێی دەگوترێ برا و ئامۆزا و بەرەباب (تیرەپەرستی) لە نووسینەکانی زینۆفۆندا هەستی پێ نەکرا.. هەرگیز نەیگوت (فلان برای فلان بوو یاخۆ ئامۆزای فلانە کەس بوو)!!. ئەمە خاڵێکی یەکجار گرینگە کەوا، بەڕای من، نەبوونی خزمخزمێنە ئەو هێزە گەورەی بە کۆمەڵگەی یۆنانی دابوو. جا ئەگەر مەسەلەی شارپەرستی و ناوچەگەریشیان چارە کردبایە، وەکو کە فارس کردبوویان، ئەوسا لە فارسیش پێشکەتووتر و یەکگرتووتر و سەرکەوتووتر دەبوون.

هەروەها چەند تێبینییەکی بچووک دەخەمە روو

* خوێنەر دیتی زینۆفۆن چۆن باسی کوڕشی دەکرد. لە شوێنێکدا گوتی (لەم زەمانەدا پیاوی ئەوها نابێتەوە). دیارە ئەم قسە بەدرێژایی هەبوونی مرۆڤ دووبارە کراوەتەوە و تۆ چۆن ئێستا وادەزانی (جاران) شتێک بووە و (ئێستا) شتێکی زۆر خراپە. ئەم شتە هەر هەبووە.
* شاگەشکەبوونی زینۆفۆن بەرانبەر بە کەسایەتی کوڕش شتێکە گەیشتۆتە رادەی پیرۆزی (تقدیس)، ئەگەر نەڵێم پەرستن. من چەندین رابەرم دەستنیشان کردووە کە لە مێژوودا (پاش مردنیان!) پەرستراون. دەنا تا زیندوو بوون، جۆرەها رەخنەیان لێ گیراوە. ئایا زینۆفۆنیش وەکو کوردی خۆمان (مردوو پەرست) نەبووە. ئەگەر وا بێت یان نا، مەسەلەکە لە کەسایەتیی کوڕش کەم و زیاد ناکات. کوڕش دیارە شازادەیەکی گەنج و لێوەشاوە و بەدەر بووە. بەڵام دەبێ ئەم راستییەش لەبیر نەکەین کەوا نازدارەکەی دایکی بووە و بەقسەی ئەم چەکداری دوژمنی خۆی بەگژ براگەورە و نەتەوە و دەوڵەتی خۆیدا بردووە. ئەمە خیانەتە. بۆ یۆنانییەکان باش بوو دەنا بۆ ئیمپراتۆرییەتی فارس ئینشیقاقێکی خوێناوی بوو کە سەری هەزاران کەسی خوارد.. مەبەست ئەوەیە کە دەبێ لە دوو روانگەوە رووداوەکان رەچاو بکەین.

بەراستی زینۆفۆن توانایەکی سەیری هەبووە لە وەسف و گێڕانەوەی بەسەرهات و شیتەڵکردنی کەسایەتی خەڵک. وێڕای کە ٢٤٠٠ ساڵ پێش ئەمڕۆ ژیاوە و سەرباری سوربوونی لەسەر مەسەلەی دینی و فاڵ و میتافیزیک، واش هەر هەست دەکەین گەنجێکی

هاوچەرخی خۆمانە. هەمان بیر و مەراق و رەفتاری هەبووە، وێڕای دووربینییەکی بەرپرسانە سەبارەت بە کۆمەڵگە و نەتەوە و نیشتیمان. زینۆفۆن خەڵکی نا یۆنانی بەهیچ نەزانیوە، بەڵێ خولیای رەوشتی یەکگرتووانەی فارس بووە بەڵام لە روانگەی کەوا (دەبێ یۆنانی لەوانیش باشتر بن).

دووبارە و سێبارە گوتوومە و دەڵێمەوە. یۆنانییەکانی ئەوسا و کوردی ئەمڕۆ، ئەگەر مەسەلەی (خۆییباتی) نەبایە بۆ تیرە و هۆز و شار و ناوچە و لەهجە، دەبوون بە یەکێک لە نەتەوە سەرکەوتووەکانی ئەم جیهانە.

شێوازی وەرگێڕان

پێش هەموو شتێک، با خوێنەر بەراوردییەک لەنێوان ئەم دوو پاراگرافە بکات.

On these terms they exchanged pledges, and then the chiefs went away. Next day they came back with three hundred dug-out canoes, each carrying three men. Two out of every three disembarked and paraded with their arms, wile one staid in the canoe. Those in the canoes said back again, and those who remained fell in the following order. They stood in lines with about a hundred in each line, facing each other like dancers. They had shields made of skins of white oxen and with the hair still on, shaped like an ivy leaf; and in the right hand they carried spears about nine feet long, with a point at one end a round knob made of the wood of the shaft at the other end. They wore short tunics, which did not reach down the knee, and were about as thick as a linen clothes-bag. On their heads they had leather helmets of the Paphlagonian type; with tuft of hair wound round the middle as to produce the effect of a tiara. They also carried iron battle axes.

ئینجا با سەیری دەقە کوردییەکە بکەین لەم پاراگرافەی خوارێ.

لەسەر ئەم مەرجانە رێک کەوتن و بەڵێنیان لەگەڵ یەکتر گۆڕییەوە، ئینجا ئاغاکان رۆیشتن. رۆژی دواتر بە ٣٠٠ بەلەم هاتنەوە، جۆرە بەلەمێک بوون لە قەدە داری کۆڵدراو دروست کرابوون. هەر

بەلەمێک سێ کەسی تێدا بوو، دوو کەس بەچەکەوە دادەبەزین و ریزیان دەبەست، یەکیشیان بە بەلەمەکە دەگەڕایەوە.. چەکدارەکان بەم جۆرە وەستان، ریزی ١٠٠ کەسییان بەست هەر ریزێک رووی لە ریزەکەی بەرانبەر خۆی کردبوو وەک بلێیی بۆ سەما وەستاون. قەڵغانیان پێ بوو لەسەر شێوەی گەڵا کە لە کەوڵە گای تووکنی سپی دروست کرابوون. رمبی یەک چوکڵەیان هەبوو هەر یەک نۆ پێ درێژ بوون و بە دەستی چەپ تەبەری ئاسن یاخۆ کوتەکی سەلک خڕیان پێ بوو بە دەسکەوە لە یەک پارچە دار دروست کرابوون. یەلەگە کورتەکانیان نەدەگەیشتنە ئەژنۆیان، بەرگیشیان لە تەلیسی کەتان ئەستوورتر بوو. خوودەکانیشیان لە چەرمە گا دروست کرابوون بەشێوازی پافلاگۆنی تووکن بوون و دەزوو خورییان لە دەوردا چنرابوو شێوەی تارایان دەکرد.

لە وەرگێڕاندا، رێی ناچێتێ دەقا و دەقی قسە و وەسفەکان دەر بچووێنین، بەڵکو دەبێ چەند رستەیەک یاخود پاراگرافی سەرلەبەر وەربگیرێت، ئینجا بخرێتە سەر قالبێکی تازە کە لەگەڵ زمانەکە بگونجێت. بەڵام گومان نییە کە دەبێ هیچ زانیارییەک بزر نەکرێت.. هیوادارم توانیبێتم قسە و بۆچوونەکانی زینۆفۆنم بە دەسپاکی و بە رۆنی بخەمە بەر دەستی خوێنەرانی کورد، لەگەڵ ئومێدی سوود و سەرکەوتن و بەختەوەری بۆ خوێنەران.

XENOPHONE

THE PERSIAN EXPEDITION

TRANSLATED BY

REX WARNER